THE BOOK WAS DRENCHED

ఆశ్చర్య రామాయణము.

బాలకాండ ప్రథమ భాగము.

(ఆంధ్ర తాత్పర్య సహితము.)

ఇయ్యది

శ్రీ రామకథావిశేషములనుఁ దెలిసికొనఁగోరువారి[illegible]

కత్యంతోపయుక్తముగునటుల

బెజవాడ పురనివాసులును, రామాయణ కేసరిత్యాది బిరుదా[illegible]లు [illegible]

బ్రహ్మశ్రీ లక్కావఝ్ఝుల వెంకట కృష్ణశాస్త్రి[illegible]రిచే[illegible]

రచింపఁబడి

పండితులచేఁ బరిష్కరింపఁబడి

వెంకట్రామ అండ్ కో., వారిచే

ప్రకటింపబడెను.

౧–3–౮౫

కాపీరైటు రిజిష్టర్డు] [వెల రు 2–4–6

ద్వితీయ ముద్రణము

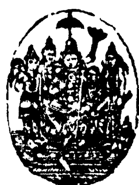
౫౦౦ ప్రతులు.

ఏలూరు శ్రీ పాండురంగ ముద్రాక్షరశాల యందు ముద్రింపఁబడెను.

1945

కృతిసమర్పణము.

శ్లో॥ శ్రీభద్రాచలరామచంద్ర! చరణద్వంద్వే త్వదీయే మయా
లక్ష్మాఽఽర్యఘ్నుః కృష్ణనామక భవద్దాసేన సంగుంభితం
భక్త్యా చాఽంకితపూపకల్పిత మిదం త్వాశ్చర్య
రామాయణం ।
జీయాదా రవిచంద్రతార మమలం మచ్ఛ్రేయసే భూయసే॥

బాలకాండము.

(ప్రథమ భాగము)

విషయసూచిక.

శ్రీరస్తు—శుభమస్తు

ఉపోద్ఘాతః

భోభో విద్వద్బృందారకాః స్వీక్రియతామియం విజ్ఞప్తిః
రామాయణం రామాయణమితి శిరోభిరుహ్యతే కిలాఽఽబాల
గోపాలం, రఘువంశప్రశంసాపతాకికా లోకపావనీ కాచి
త్కథాసుధా-స్పష్టమేవ విదుషాం - తత్ప్రపంచోఽపివ్యాస
వాల్మీకివిశ్వామిత్రాదికవిసత్తమై ర్మహాత్మభి స్స్వస్వభక్తి
పారవశ్యాద్బహుధా వర్ణితఇతి. తత్రాప్యస్తి భిద పరస్పరం
రామాయణానామితి కారణకం కృత్వా మూలస్యాస్య
ప్రమాణతాం సంపాదయంతిస్మాధునికాః- తదపనోదమిచ్ఛద్భిః
శ్రీరామాయణతీర్థేత్యాదిబిరుదాంకితైః లక్కావఝ్ఝల వెంకట
కృష్ణశాస్త్రిభిః పరిశీల్యచత్వారింశద్రామాయణాని పరి
గృహ్య సారం పరిభావ్య పరభావం దిలీపచరితశాంతా
జననస్వయంవరాదిచిత్రకథాకలనేన స్వకృతే రాశ్చర్య
రామాయణమితి నామ నిర్వాహ్య వేదోపబృంహణాయే
దమితిహాసమితి వాల్మీకిప్రతిజ్ఞాపివేచనాయ తత్రతత్ర
పదగతధర్మప్రవృత్తింసూత్రాదిభిః ప్రమాణయన్ వ్యాఖ్యాయ,
గీర్వాణభాషానభిజ్ఞానా ముపకారాయ ప్రతిశ్లోక మాంధ్ర
వచనరచనయాఽనకృత్య పరిష్కృతం వరితోఽధునా పర
ముపకురుతఇదం పుస్తకం పండితపామరాణాం, అపిచ భవిష్య
పురాణానుసారేణ ద్వాషష్టేః రామపూర్వాణాం రాజ్ఞాం
పరిపాలనకాలవిశేష శ్చ నిరధారి - తత్తత్కథాఽన్యోన్య

శ్రీరస్తు — శుభమస్తు.

ఉపోద్ఘాతము.

ఓ పండితశ్రేష్ఠులారా! ఈ విన్నపమును స్వీకరింపుడు. రఘువంశ ప్రశంసకంబు తారకమగు, లోకపావనమునగు రామకథామృతమును, రామాయణము రామాయణమని యాబాలగోపాలము తన శిరములచే వహించుచుండెననియు, నాటకప్రపంచమున, వ్యాసవాల్మీకి విశ్వామిత్రాది కవిసత్తములగు మహాత్ములు తమతమ భక్తిపారవశ్యముచే ననేక విధములుగ వర్ణించిరి యనియుఁ బండితులకుఁ దెలిసినవిషయమే యైయున్నది. ఆరామాయణములకును బరస్పరభేదమున్నదియని యాధునికులు మూలములఁగూడ నప్రామాణ్యమునుఁ గల్పించుచుండిరి. వాని నన్నిటినిఁ బోగొట్టదలచి రామాయణతీర్థకర్త్యాది బిరుదాంకితులగు అక్కావఝ్ఝుల వేంకటకృష్ణశాస్త్రిగారు నలుబదిరామాయణములనుఁ బరిశీలించి వానిలోని సారమును గ్రహించి పరభావమునుఁ బరిభవించి దిలీపచరితము, శాంతాజననము, శాంతాస్వయంవరము, మొదలగు చిత్రకథాసంకలనముచేఁ దనగ్రంథమున కాశ్చర్యరామాయణమను నామమును నిర్వహించి, రామాయణము వేదోపబృంహకమనెడి వాల్మీకి ప్రతిజ్ఞను వివరించుటకు నచ్చటచ్చట పదములయందలి సర్వప్రవృత్తికి సూత్రాదులనుఁ బ్రమాణముగాఁ జూపుచు వ్యాఖ్యానమునుఁ జేయుచు, సంస్కృతభాషను గుర్తెఱుంగనివారల యుపకారమునకై ప్రతిశ్లోకమున కాంధ్రతాత్పర్యమును వ్రాయుచు వారిచేఁ బరిష్కృతమైన యీపుస్తకము పండితపామరులకు మిక్కిలి యుపయోగకరమై యున్నది. మఱియు రామచంద్రమూర్తికిఁ బూర్వులగు నలువదియిద్దరురాజుల పరిపాలనకాల నిర్ణయమును భవిష్యపురాణానుసారముచే నిర్ధారణము చేసిరి. ఆయాకథలకుఁ బరస్పరసంబంధము పూర్వజన్మవృత్తాంతముల వర్ణనము, మనస్సును మిక్కిలి యాశ్చర్యరసములో మునుగునట్లు చేయుచున్నందున నీగ్రంథమున కాశ్చర్య రామాయణమని నామకరణమునుఁ జేయుట యుక్తమని తలచెదను.

సంబంధః పూర్వాజన్మాదివర్ణనంచాఽతీవ మన ఆశ్చర్యనిమ
గ్నంతనోతీతి యుక్తమస్యాశ్చర్యరామాయణత్వ మితిమన్యే -
తత్తద్ఘట్టేషు తత్తత్పురుషప్రణీతశ్లోకైకైః స్సంధాన ప్రయోజనై
స్స్వకీయైశ్చాఽనైస్సంగ్రథితోఽయం గ్రంథః. సంప్రత్యేవ
ప్రతానుపూర్వ్యా చిరకాలాభిలషితం రామాయణకథాసందేహ
కంటకశోధనంకుర్వంత్వార్యాఇతి ప్రార్థయామహే - తత్రిధ
పంత శాస్త్రివర్యాః కృష్ణామండలాంతర్గత పామర్రుగ్రామ
వాస్తవ్యా శ్చిరకాలాధ్యుషిత విజయవాటికా హైందవాంగ్ల
కలాశాలాప్రధాన సంస్కృతోపాధ్యాయపదవీకా స్తర్క
వేదాంతజ్యోతి రాదిశాస్త్రనిష్ణాత్వ పారదృశ్వాన స్సంతవత్వా
రింశత్సువయో విభాజితా స్తత్రిశత్రి ప్రశస్తస్వరామా
యణానువచనేన సంపాదితానేక బిరుదా రారాజంతే సర్వ
విధయా సమృద్ధ్యా- ఇత్యుపరివిశేషాః గ్రంథరాజప్రవాఽవగ
మయితేతి విరమ్యతాద్దృశ మహాకృతి సంతానరచనాయ
ప్రేరితోఽభ్యర్థయన్ తేషాం దీర్ఘాయురారోగ్యాది ప్రదా
నాయ భగవంతం ముహూకాంతం రమాకాంతంచ ధ్యాయన్
బహుప్రయాసా సాదితస్యైతస్య గ్రంథస్య ముద్రణాది ద్రవ్య
సాధ్యప్రయోజనేషు సర్వేఽపి సహాయా భవంత్వితి ప్రార్థయ
న్నితో విరత ఏవాహం- అనసూయాగ్రహాగ్రస్తహృదయే భ్య
స్సర్వేభ్యోఽపిరోచతప వాఽయుంకోశః-రోచతప వాఽయుఃకోశః

25—8—35,	ఇత్థం, పండితవిధేయః
బెజవాడ.	తాడేపల్లి రాఘవనారాయణశాస్త్రి.
ఆల్మకాం.	శతావధానీ, చందవోలు.

ఆయాఘట్టములయందు వాయామహర్షి ప్రణీతములగు శ్లోకములను పూర్వాపరశ్లోకసంధానమునకై మధ్యమధ్యయందు స్వయంకృతశ్లోకములను మఱియు నితరములగు శ్లోకములనుఁగూర్చి యీగ్రంథము వ్రాయఁబడినది. ఈగ్రంథము నానుపూర్వ్యముగాఁ జదివినచోఁ జిరకాలమునుండి యభిలషింపఁబడు రామాయణకథాసందేహాంకురములు [illegible] నార్యులు చేయుదురుగాక యని ప్రార్థించుచున్నాఁడను.

పూజ్యులగు శాస్త్రులవారు కృష్ణామండలములోని పామర్రు గ్రామ నివాసులనూ, చిరకాలమునుండి బెజవాడ పురమునందలి హిందూ హైస్కూల్ లో ప్రధాన సంస్కృతోపాధ్యాయ పదవి నలంకరించిన వారును తర్క-వేదాంత జ్యోతిశ్శాస్త్రాది శాస్త్రతత్త్వములను బాగుగఁ జూచిన వారలును. నలుబదియేండ్లు [illegible] ప్రవచనము చేసినవారును. దమచే రచింపఁబడిన యాశ్చర్య రామాయణము [illegible] వినిపించి బిరుదము లను సంపాదించినవారు [illegible] సత్యసమ్మతిచే [illegible] నుండిరి. ఇంతకంటె విశేషములను [illegible] గ్రంథమే [illegible] తెలియఁగోరువారలు [illegible] యిటువంటి గ్రంథములను రచించుటకు శ్రీ శాస్త్రులవారిఁ బ్రాప్తముచు వారికి దీర్ఘాయురారోగ్యాదుల నిచ్చుటకు భగవంతుఁడైన యయోధ్యారాముని రఘూ [illegible] ప్రార్థించుచు, బహుప్రయాసముచే సంపాదింపఁబడిన యీగ్రంథ మఱియొక్క ముద్రణము మొదలగు గ్రంథసాధ్యములగు భాగ్యమునందు సందర్భ [illegible] గాక యని ప్రార్థించుచు వినతితో నేను విరమించుచుంటిని.

[illegible] గ్రంథము సూచించును. ఈగ్రంథము [illegible].

25—8—36,
బెజవాడ
[illegible]

ఇట్లు [illegible],
తాడేపల్లి రాఘవనారాయణశాస్త్రి,
శతావధాని, [illegible].

ఆంధ్రదేశీయవిద్వత్పరిషదభిప్రాయః—

శ్రీమద్భిః రామాయణకేసరీత్యాది బిరుదాంకితైర్విజయవాటికాహిందూన్నతాంగ్లకళాశాలాసంస్కృత ప్రధానోపాధ్యాయై ర్లక్కావఝల వేంకటకృష్ణశాస్త్రిభి సంగ్రథిత శ్రీమదాశ్చర్య రామాయణవిషయే విజయవాటికాసమాగతై రఖిలాంధ్రరాష్ట్ర సనాతనధర్మద్వితీయవార్షికసభాంతర్భూత విద్వత్పరిషదధ్యక్షైః కార్యదర్శిభి రితరైః పండితవర్యైశ్చ ప్రకటితోఽయ మాశయః

శ్రీమద్భిశ్శాస్త్రివర్యైర్మహతా ప్రయత్నేన చత్వారింశద్రామాయణేభ్యః పురాణాదిభ్యశ్చాఽపూర్వాన్ కథావిశేషాన్ సంగృహ్య పండితానాం పామరాణాం చ సుబోధకయా శైల్యా, ఆశ్చర్యరామాయణంనామగ్రంథవిశేష స్సంగ్రథితః-గ్రంథోఽయం సర్వేషామాస్తికానా మాదరణీయ ఇతి మన్యామహే" తత్రత్యాన్ కథావిశేషా నపూర్వాన్ దృష్ట్వా ప్రముదితావయం~ సర్వథేదమాశ్చర్య రామాయణం సార్థకసమాఖ్య మితిమన్యామహే - శాస్త్రిణాం ముద్రణోద్యమశ్చాఽచిరకాల ఏవసఫలో భవత్వితి శాస్మహే-

హరినాగభూషణః, విద్వత్పరిషధ్యక్షః

"తర్కవేదాంత విశారద"

ముదిగొండ వేంకటరామశాస్త్రీ.

అఖిలాంధ్రదేశీయపండితపరిషత్ కార్యదర్శీ.

"ఐంద్రాది వ్యాకరణశిరోమణి"

లంక నరసింహశాస్త్రి.

వారణాసి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి,

పిఠాపుర వర్ణాశ్రమధర్మోద్ధారక సభాధ్యక్షః

చెరువు బాపన్నశాస్త్రి,

సాహిత్యవిద్యాప్రవీణః ఉభయభాషాప్రవీణశ్చ.

లంక లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి

సంస్కృతగ్రంథ పౌరాణిక

తెల్లపల్లి వెంకటశాస్త్రి, వేదాంతశాస్త్రాధ్యేతా.

శిష్టా లక్ష్మీకాంతశాస్త్రి,

ఉభయభాషాప్రవీణః, అష్టావధానీ.

అవ్వారి రామమూర్తిశాస్త్రి,

కాంకరవస్య సంస్కృత పాఠశాలా ప్రధానపండితః. ది 20—6—1936.

ఓం

శ్రీ ధర్మో జయతుతమామ్.

సమ్మాన పత్రికా.

అద్వైతమతస్థాపక నందిరాజుపూర్ణచంద్రశాస్త్రి, కార్యదర్శి.
వర్ణాశ్రమధర్మోద్ధారకసభా, రేపల్లె. ది 23-2-34.

శ్రీమద్రేపల్లెపురీస్థవర్ణాశ్రమధర్మోద్ధారక సభాకార్య దర్శిభిః ఇతరైః పండితవర్యైః లౌకికైశ్చ సాదరం దత్తేయం సమ్మానపత్రికా - శ్రీమచ్ఛ్రీముఖవత్సరే మాఘశుక్లసప్తమీ దివసే స్వయం కృత శ్రీమదాశ్చర్యరామాయణగ్రంథ ప్రచారార్థం సమాగతాః ఆంధ్రప్రదేశ్యాః కృష్ణామండలాన్తర్గతవిజయపురీవాస్తవ్యాః, రామాయణతీర్థ బ్రహ్మశ్రీ లకా-వఝుల వేంకటకృష్ణశాస్త్రివర్యాః అస్మదీయాభ్యర్థనావశేన రామకథావిషయే మాసమేకం ప్రయత్నం కృత్వా చత్వారింశద్రామాయణసారభూతం ఆశ్చర్యరామాయణం, రామాయణస్థతత్త్వాని పూర్వాచార్యసమ్మతాని, సత్ర్యపూర్వపక్ష సిద్ధాన్తోపన్యాసైస్సుహాసయన్తః శ్రావయిత్వా శ్రోతౄన్, ఆనన్దనిర్భరాంశ్చక్రుః- అస్యాశ్చ సభాయాః బహవః వైదిక సనాతన ధర్మశ్రద్ధాళవః లౌకికాః పండితపరికాండాశ్చ సమాయాతాః- బ్రహ్మశ్రీశాస్త్రివర్యాణాం ప్రవచనశైలీ న కేవలం పండితవరాన్ అపితు, లౌకికానపి సర్వానానందనిర్భరాంశ్చకార- శాస్త్రీణాం విషయవివేచనపాటవం, ఉపపాదనమహిమా, రామకథా సంగ్రహణే అతీవ కౌశలం, సర్వమేతదతీవరమణీయం, హృదయంగమం, శ్లాఘాస్పదంచ, రామకథాప్రవచనే ఏతావత్

జ్ఞానం, ప్రత్యవిశేషవచనానాం ముఖస్థీకరణంచ, అత్యన్తం సభ్యానాం విస్మయాపాదకమజని- తేషాందత్తపూర్వం రామాయణతీర్థ బిరుద మనుమోద్య రామాయణకేసరీతి బిరుదాన్తరేణ బ్రహ్మశ్రీ శాస్త్రివర్యాః భూషయితు మఖిలమ్యతత్పదంసాదరందత్తామితిశమ్—

1. అద్వైతమతస్థాపకః ంబిరాజుపూర్ణచంద్రశాస్త్రి- కార్యదర్శి
2. చిట్టి సూర్యనారాయణమూర్తి, కార్యదర్శి.
3. గొల్లపూడి హనుమంతరాయశర్మ, ఉపాధ్యక్షః
4. చిట్టి వీరరాఘవయ్య } సంఘసభ్యాః—
5. చిట్టి వెంకటకృష్ణయ్య

పామర్రు సనాతన వర్ణాశ్రమ ధర్మసంఘము

పండితసన్మానము

విజయవాటికా హైందవాంగ్ల కళాశాలా సంస్కృత ప్రధాన పండితులగు బ్రహ్మశ్రీ లక్కావఝుల వేంకటకృష్ణ శాస్త్రిగారికి

5-9-32 తేదీనుంచి నేటి శ్రీరామ పట్టాభిషేక సమయ పర్యంతము శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి యాలయమున సకల రామాయణ సారమైన యాశ్చర్య రామాయణమును సర్వజన మనోరంజకముగ ననేక నూతన విశేషాంశములతో పూర్వపక్ష సిద్ధాంతములతో తమరు మాకు వివరించిన పౌరాణికోపన్యాసములకు మాకుగల భక్తిసూచకముగ తమకు "రామాయణతీర్థ" అను బిరుదమును భక్తిపూర్వకముగ సమర్పించుచున్నాము.

స్వీకరింప ప్రార్థితులము.

ఇట్లు సనాతనసంఘ పక్షమున

1 ఘడియారం వేంకటాచలం (సభాపతిః)
2 తమ్మా వేంకటాద్రిరెడ్డి (పూర్వపురపాలకాధ్యక్షః)
3 వేమూరి సీతారామశాస్త్రి

పామర్రు 27—10—32

శ్రీ మత్పర దేవ తా యై నమః.

ప్రశంసా పద్యములు.

మ॥ పదియేండుల్ పలుశాస్త్రముల్ చదివి, సంపాదింపఁగారాని పు
ణ్యదచిత్రాతివిచిత్ర రామకథనన్నా! రెండుమాసమ్ములన్
మృదుగంభీరవచో విశేషముల నెమ్మిన్ వల్కి గ్రామస్థులన్
ముద మొందించితి వెట్లు తీర్తు ఋణమున్ మా కృష్ణ విద్వన్మణీ॥

మ॥ అనుగుం బుత్త్రిక యిర్వదేండ్లపయి ప్రాయంబందు గ్రూరంపు
దైవనియోగమ్మున జేసి కాలగతికిం బాలైన నాదుఃఖమున్
మనమం దుంచక కృష్ణపండితుఁడు సన్మాన్యుండు, రామాయణం
బును విన్పించె గలంపఁజాలునె సుఖమ్మున్ దుఃఖమున్ విజ్ఞులన్॥

చం॥ అనుదినమేగుదెంచి ఘనశాస్త్రకుతూహలముండెఁగాని జీ
వనమున నేమాట నలుపాల్పడదయ్యెను; గాక శ్రేయమున్
వెనుకొనియుండు విఘ్నమని పెద్దలు వాకొనుచుండ్రు గాదె నె
మ్మనమున దెయింత కేతసిసె మాయభివాదమిదే గ్రహింపుమా॥

మ॥ ప్రజ కెల్లన్ శుభమబ్బుగాక, నెల మువ్వానల్ పడుంగాక ని
త్యజయంబబ్బుత సత్యధర్మములకున్ దారిద్ర్యముల్ క్షోభముల్
రుజలున్ బాయును గాక, లోకము సుఖంబుం గాక యవ్యోన్యవా
ర్ధజ, ముద్యద్భుతమైక సత్యము మహాత్మా రామచంద్రప్రభూ॥

ఇట్లు
విద్వద్విధేయుఁడు
వేమూరి సీతారామశాస్త్రి 27-10-32.
పామరు బోర్డుహైస్కూలు ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయుఁడు.

శ్రీరస్తు.
శుభమస్తు.

విజ్ఞప్తిః.

భో భో విపశ్చిద స్తత్రభవద్భిస్సర్వైః విదితమేవైతత్, యత్పరాధీనే౽పి భారతే వర్షే, సనాతనధర్మవిచ్ఛేదాయ విరుద్ధాచరణై ర్బహుభి ర్బహుధా కృతే౽పి క్రియమాణే౽పి కరిష్యమాణే౽పి యత్నే, వాల్మీకివ్యాసాదిమహర్షి కృపాసముల్లసద్ధర్మావబోధక రామాయణాదీతిహాసప్రచారప్రభావేన పర్యంతం వర్షే౽స్మిన్కథమపి కదా౽పి నహి ధర్మలోప స్సంజాతేతి "చిరాద్భారతవర్ష రక్షకో ధర్మః ధర్మరక్షకో భారతవర్ష ఇతిచ" కింబహునా "ధర్మో రక్షతి రక్షిత ఇతి మహావాక్యం తు నహి కదా౽పి మిథ్యా౽భూవ, నభవతి, నభవితా చేతి, దృఢంవక్తవ్యం - అతఏవతతో౽పి భారతీయా మహాజనాస్సర్వే౽పి సాంప్రతికా౽పరవిద్యాః [illegible] శిష్టానంతరార్థకాః తేష్వప్యవసక్తాః తత్తయా పరవిద్యాసాధనేనా౽నుపమధర్మసాధకా ఏవా౽భవన్, యతః "అథపరా యయా తదక్షర మధిగమ్యతే" యేనా౽హం నా౽మృతా స్యాం కిమహం తేన కుర్యా మితి శ్రుతిః, క్రమా దక్షర ప్రాపకవిద్యాయా ఏవ పరాత్వం, మనక్షరప్రాప్తి హేతూనామనర్థతాం చ బ్రూతే'

ఏవంచ బహువిధేషు సత్స్వప్యక్షరప్రాప్తి సాధనేషు కలిమలవిజృంభితే కలికాలే చిరాయురభావే.యు తపోయోగ

శ్రీరస్తు.
శుభమస్తు.
శ్రీరామస్మరణంమురు.

విజ్ఞప్తి

ఓవిబుధులారా! భారతవర్షము పరాధీనమై యుండినను, సనాతన ధర్మవిచ్ఛేదనమునకై విరుద్ధధర్మాచరణముగల యనేకులనేకపథములం బ్రయత్నములనం జేసినను జేయుచున్నను జేయనున్నను వాల్మీక్యాది మహాత్ముల కృపారసముచే వెలసియున్న ధర్మబోధకములగు రామాయణము మొదలగు నితిహాసముల ప్రచారమున్నంతపర్యంతము, భారతవర్షమున ధర్మలోపమెన్నడును నెంతమాత్రము గానేరదనియుం జిరకాలమునుండి భారతవర్షమును ధర్మము, ధర్మమును భారతవర్షము రక్షించుచున్నదనియుం బూజ్యులగు మీకుం దెలిసినవిషయమే. ధర్మము మనలచే రక్షింపబడినచో ధర్మము మనలను రక్షించుచుండునను మహావాక్యము పూర్వమెన్నడును నసత్యము కాలేదనియు, నిప్పుడు నగుటలేదనియు ముందును గాదనియు నేను దృఢముగం జెప్పగలను.

ఏవిద్యవలన బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగునో యదియే పరావిద్యయనెడి శ్రుతివాక్యముచే, బ్రహ్మప్రాపకమగు విద్యకుం బరత్వమును, ఏధనముచే నేను ముక్తినిం జెందనో యాధనముచే నేమిప్రయోజనము. అను శ్రుతివాక్యముచే బ్రహ్మప్రాప్తికి సాధనముకాని పదార్థములకు నిరర్థకత్వము చెప్పబడినదిగనుక నీమొదటనుండియు. ధర్మసంస్థాపకులగు మహాత్ములు దృష్టఫలములకై నపరవిద్యలనువిడిచి సద్గిరిగుహలు, వనద్యసరిత్తీరములు మొదలగు నేకాంతస్థలములయం దనన్యమనస్కులై పరవిద్యను సాధించుటచే ధర్మసాధకులైరి. ఇట్టివిధములగు పరమపురుషార్థసాధనము లుండినను పాపభూయిష్ఠమగు నీకలికాలమున చిరాయుష్కులచే ననుష్ఠింపందగిన తపోధ్యానయోగకర్మానుష్ఠానము లల్పాయుష్కులకాచరింప నశక్యమని తలచి కృపారసముకలవాడును, లోకహితార్థియు నగు శంకర

కర్మప్రతాద్యనుష్ఠాన మచిరాయుషా మాచరితు మశక్య
మితి కృపాళునా లోకహితకామేన శంకరభగవత్పాదపూ
జ్యేనాఽపి "రామస్మరణా దన్యోపాయం నహి పశ్యామో
భవతరణే" ఇత్యభిహితం - తదాచరణరూపేణ ప్రవర్తయితు
కామానా మివ, ధర్మవిప్లవసమయేఽప్యస్మి న్మహార్ఘశం
రామో రామో రామఇతి రామభజనరూప మన్యాన్యా
పంచమానాం జనానాం కలకలం శ్రూయమాణ మేవ
నివేదయతి రామకథామహిమాన మభిరుచించ జనానా
మితి, సర్వవ్యాపకస్య శ్రీరామచరితాత్మకస్యైకైకాక్షర
స్యాశ్రుశ్రవణ కృతామపి సకలదురితక్షయంకరస్య రామాయ
ణస్యాఽ బాలగోపాలవిదితస్య మహిమానువర్ణనే సహస్ర
వదనేన వినా నకోపి క్షమ ఇత్యుక్తి రతిశయోక్తిర్న భవ
తీతిమన్యే.

కింబహునా, రామాయణ మితి స్వనామైవ స్వమా
హాత్మ్యం ప్రకటయతీత్యత్రాపి నకశ్చి దప్యతిశయః॥ (కుత ఇతి
చేదుచ్యతే) రామ మయతీతి ప్రాప్నోతీతి రామాయణం,
యస్మాద్రామః అయ్యతే ప్రాప్యతే ఽనేనేతి రామాయణం,
"అథ వా" రామ మయతి జ్ఞాపయతీతి రామాయణం యద్వా
రామం రామకథా మయతే జ్ఞాపయతీతి వా రామాయణ
మితి, యస్మాద్రామస్యాయనం స్థానమితి రామాయణమితి,
వ్యుత్పత్త్యా తస్య స్వనామార్థ్యవతేనైవ రామచంద్రచరిత్ర
రూపపరమపురుషార్థప్రతిపాదకత్వేనైవ రామాయణస్య
పరోత్కృష్టతా సకలశాస్త్రాపేక్షయా నిశ్శ్రేయసాధన
తా చ - తాదృశం రామాయణం" మహర్షిణా ప్రవృత్తయో

భగవత్పాదపూజ్యునిచే, సంసారసముద్రమునుఁ దాటుటకు రామనామ స్మరణముకంటె వేఱు సాధనము లేదని చెప్పబడిన వాక్యమును సదాచారరూపముగఁ బ్రవర్తింపఁజేయఁగోరికచే నలుబంచమూలలకుఁగల జనులచే నీ ధర్మవిప్లవసమయమందును రాత్రింబవళ్ళు నుండుఁజేయఁబడుచున్న రామ, రామ, రామ, అను రామభజనరూపకమగు కలకలధ్వనియే రామకథామహిమను జనులకుగల రామకథాభిరుచినిఁ దెలియఁజేయుచున్నది. కాన సర్వవ్యాపకమును, ప్రాకృతయక్షరమాత్రమును, శ్రవణముఁజేసినవారలకును సకలదురితక్షయమునుఁ జేయునదియును, ఆబాలగోపాలవిదితము నగు రామచరిత్రరూపకమగు రామాయణముయొక్క మహిమను వర్ణించుటకు సహస్రముఖములుగల యాదిశేషునకంటె నితరుడెవ్వడు సమర్థుడు కాడని చెప్పుట యతిశయోక్తి కానేరదని తలచెదను.

రామాయణము నామమే తన మాహాత్మ్యమును బ్రకటించుచున్నదని చెప్పుట యతిశయము కాదు. (ఏలనన) రామాయణమనగా రామునిచే పొందింపఁబడినది గాన రామాయణమని యర్థము లేక, రామాయణమనగా రామునిచే దెలియఁజేయఁబడినది గాన రామాయణమని యర్థము. లేక, రామ, అనుశబ్దమునకు రామకథయని యర్థము కలదు, లాక్షణికముగా జెప్పవచ్చు రామకథను దెలియఁజేయు నదిగాన రామాయణమని యర్థము. లేక రామునకు స్థానము కాన రామాయణమని యర్థము. కాన రామాయణము స్వనామనిర్వచనముచేతనే రామచంద్రప్రాప్తిరూప పరమపురుషార్థమునుఁ బొందఁ జేయుచుండుటవలన రామాయణము సర్వోత్కృష్టమును సకలశిష్టాచరణీయమునై యుండి మోక్షసాధనమనియు స్పష్టమయ్యెను.

మహర్షిప్రవృత్తులు లోకహితార్థమే యని లోకమునకు దెలియఁజేయు

లోకహితాయైవ భవంతీతి లోకే బోధయితుకామేనైవ శ్రీరామచరితమూలాచ్ఛిష్టాచారం లోకేఽనువర్తయితుమనసైవ పరమకృపాళునా శ్రీవాల్మీకినా మహర్షిణా ధర్మతాత్పర్యేణ కావ్యరూపేణ ప్రతిపాదితమితి విదితమేవ - నను రామాయణే ధర్మతాత్పర్యప్రతిపాదన మనుపపన్నం సర్వత్ర రామాయణే రామచరితస్యైవ వర్ణితతయా ధర్మతాత్పర్యే ప్రమాణాభావాదితి చేన్న.

"రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః" ఇతి, రామస్య ధర్మస్వరూపత్వప్రతిపాదకధర్మద్వేషిమారీచవచనేన,, యస్మిన్నచలతే ధర్మో యోధర్మం నాతివర్తతే. ఇతి యుద్ధకాండే శుకవాక్యేన, (చాతుర్వర్ణ్యం చ లోకేఽస్మిన్ స్వే స్వే ధర్మే నియోక్ష్యతీతి నారదవాక్యేన.,) అయోధ్యాకాండే,, విద్ధి మాం ఋషిభిస్తుల్యం కేవలం ధర్మమాస్థితం,, ఇతి, రామవాక్యేన, ధర్మాత్మా సత్యసంధశ్చ రామో దాశరథిర్యది పౌరుషేచాఽప్రతిద్వంద్వః శరైనం జహి రావణిం॥ ఇతి ధర్మస్వరూపత్వప్రతిపాదకశపథరూప లక్ష్మణవాక్యేన

యుద్ధకాండే,, లోకానాం త్వం పరో ధర్మః, ఇతి బ్రహ్మవచనేన,, ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే, ఇతి సర్వేషాం విష్ణ్వవతారాణాం ధర్మప్రతిష్ఠాపకత్వప్రతిపాదకగీతాస్థభగవద్వచనేన చ,, ధర్మజ్ఞత్వధర్మానుష్ఠాతృత్వధర్మస్వరూపత్వ విశిష్టస్యైవ రామస్య చరితం వర్ణితమిత్యవగమ్యతే-తస్మాద్ధర్మే తాత్పర్యముపపన్నం-అతఏవ శిష్టాచార్యైరుక్తం,రామవద్వర్తితవ్యం నధర్మః రావణవద్వర్తితవ్యం క్వాఽధర్మ ఇతి-కించ" వేదః ప్రాచేతసాదాసీత్సా

వలయుననియో శ్రీరామచరితమూలమున సదాచారము లోకమునందు వర్తింపజేయువలయుననియో కోరికగలవాడై కృపతో వాల్మీకమహర్షి, రామాయణమును ధర్మతాత్పర్యముతో కావ్యరూపముగ రచించెనను విషయ మందఱకు దెలిసినవిషయమే. (ఇందుపై) రామాయణమునందు ధర్మతాత్పర్యము యుక్తము కాదనియు, రామాయణమునందంతటను రామచరితము వర్ణింపబడినది యగుటచే ధర్మతాత్పర్యమునందుఁ బ్రమాణము లేదనియుఁ గొందఱాశంకించెదరు. అందునకు సమాధానము చెప్పఁబడుచున్నది, అరణ్యకాండమున, ఆకారమును ధరించిన ధర్మము రాముడు, అని రాముడు ధర్మస్వరూపుడని చెప్పిన ధర్మద్వేషియగు మారీచుని వచనములవలనను; సుందరకాండమున, ఎవనియందు ధర్మము చలింపదో యెవడు ధర్మము నతిక్రమింపడో యా రామునితో విరోధము తగదని రావణునితోఁ జెప్పిన శుకుని వాక్యములవలనను; అయోధ్యాకాండమున, నేను ఋషితుల్యుడననియుఁ గేవలము ధర్మము నాశ్రయించినవాడననియుఁ జెప్పిన రామవచనములవలనను; యుద్ధకాండమున, రాముడు ధర్మాత్ముడును సత్యసంధుడు నైనపక్షమున, ఓ బాణమా! మేఘనాదుని సంహరింపుము, అని రాముడు ధర్మస్వరూపుడని తెలియజేసిన శపథరూపమగు లక్ష్మణుని వచనములవలనను, యుద్ధకాండమున, నీవు పరమధర్మమూర్తివి. అని చెప్పిన బ్రహ్మవచనము వలనను, ధర్మసంస్థాపనమునకై ప్రతియుగమున నేనవతరించెదను, అను ధర్మసంస్థాపకత్వమునుఁ దెలియఁజేయు భగవద్గీతావచనములవలనను; ధర్మజ్ఞుడును, ధర్మస్వరూపుడును, ధర్మసంస్థాపకుడయు నగు రాముని చరితమే వాల్మీకిచే వర్ణింపబడినదని తోచబడుచున్నది-ఆ హేతువువలన రామాయణమున ధర్మమునందు తాత్పర్యము యుక్తమే, కావుననే రామునివలెఁ బ్రవర్తించుట ధర్మమనియు, రావణునివలెఁ బ్రవర్తించుట యధర్మమనియు, ధర్మాధర్మస్వరూపమును బోధించు భట్టాచార్యుడు చెప్పియుండెను. వేదము రామాయణరూపముగా నయ్యెననియెడి మహర్షి వచనము వలనను, రామాయణము వేదరూపమనికూడఁ దెలియుచున్నది. "వేదము

క్షాద్రామాయణాత్మనా,, ఇత్యనేన రామాయణస్య వేదరూ
పత్వ ముపగమ్యతే-వేదోధర్మమూల మితి, గౌతమవచన
పర్యాలోచనయా వేదస్య ధర్మమూలత్వా ద్వేదస్యాఽపి
ధర్మమూలత్వ మవ్యాహతం” తాదృశధర్మ శ్చ దేశకాలాధి
కార్యావస్థాభేదేన వర్ణాశ్రమాదిభేదేన చ బహుధా స్మృతిషు
నిబద్ధః॥ వేద స్మృతి స్సదాచారః స్వస్యచ ప్రియ మాత్మనః।
ఏత చ్చతుర్విధం ప్రాహు స్సాక్షా ద్ధర్మస్య లక్షణం” మితి
మనువచనేన సదాచారస్యాఽపి ధర్మతా ప్రతిపాదితా-
తథాచ శ్రుతిః “అలూక్షాధర్మకామా స్స్యుః యథా తే
తత్ర వర్తేరన్ తథా తత్రవర్తేథాః” ఇతి॥ యంత్వార్యాః
క్రియమాణం ప్రశంసంతి సధర్మః యంగర్హంతే సోఽధర్మ
ఇతి-సతు సదాచారః శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాదిష్వేకైకశో
విశకలితతయా తేనతేనాఽచరణైః తేనతేన తత్తత్ఫలం
ప్రాప్త మితి ప్రతిపాదితః-ఏకస్య పురుషస్య కృత్స్నం చరిత్ర
మాఖ్యాయికారూపేణ క్రమేణ క్వాఽపి నప్రతిపాదితం-తత్తు
కస్యచి త్పురుషధౌరేయస్య సమగ్రధర్మానుష్ఠానకర్తు శ్చరిత్ర
మేకేన నిబంధేన కర్తవ్యం తేన సర్వోఽపి సదాచారః ప్రద
ర్శనీయ ఇత్యభిసంధాయ లోకోపకారాయ రఘువరచరితం
కావ్యరూపేణ కృతం వాల్మీకినా మహర్షిణా-తత్ర శ్రీరామ
చరితవర్ణనేన సదాచారలక్షణో ధర్మ స్తాత్పర్యేణ ప్రతిపా
దితః- నను కావ్యే అసత్యవస్తునిరూపణం అసద్వస్తున స్సద్వ
స్తుత్వేన ప్రతిపాదన, మర్థవాద బాహుళ్యం,కావ్యాలాపాంశ్చ
వర్జయే దితినిషేధ శ్చేత్యేవమాదిదోషజాతే స్థితే, ధర్మాధర్మ
వివేచనం కథం కావ్యరూపేణ క్రియత ఇతి చేత్, నిషేధస్యాఽ-

ధర్మమూలము." అను గౌతమవచనము నాలోచించిన రామాయణము వేదరూపముగాన వేదము ధర్మమూలమైనందున, రామాయణము ధర్మమూలకమనుట సమంజసము. అట్టి ధర్మము దేశకాలాధికారిస్థాభేదముల చేతను, వర్ణాశ్రమాది భేదముల చేతను బహువిధములుగ స్మృతులయందుం జెప్పబడినది.

వేదము, స్మృతియు, సదాచారము, ఆత్మసంతుష్టి, అను నాలుగును ధర్మస్వరూపములని మనువు చెప్పియుండుటచే సదాచారము ధర్మరూపమనియే తెలియుచున్నది. అవ్విధముననే శ్రుతియును చెప్పెను. ధర్మము నభిలషించెడి శిష్టులెవ్విధముగ ప్రవర్తించెదరో యవ్విధముగ నీవు ప్రవర్తింపుము, అని గురువు శిష్యునకు శాసించినట్లు తైత్తిరీయోపనిషత్తునందుం జెప్పంబడినది. మఱియు, ఆర్యులచేఁగొనియాడంబడునట్లు చేయబడినది ధర్మమనియు నార్యులచే నిందింపంబడునట్లు చేయబడినది యధర్మమనియు శిష్టులు చెప్పియుండిరి. ఆ సదాచారరూపమగు ధర్మము నొక్కొకఁడు ప్రత్యేకముగ నాచరించినట్లు తత్ఫలము నాయా మనుష్యులొక్కొకరు పొందినట్లును, ఇతిహాసపురాణాదులయందుం జెప్పంబడినది. కాని యొకపురుషునియొక్క సమగ్రమైనచరిత్ర మాఖ్యాయికారూపముగ నెచ్చటనుం జెప్పబడియుండలేదనియు సర్వధర్మములను సంపూర్ణముగ నాచరించిన యొకానొక పురుషోత్తముని సంపూర్ణచరిత్రము నొకప్రబంధముగఁ జేసి సమస్తసదాచారములను లోకమునకుఁ దెలియజేయవలయుననియు నాలోచించి లోకోపకారమునకై శ్రీరామచరిత్రమును వాల్మీకిమహర్షి కావ్యరూపముగఁజేసి శ్రీరామచరిత్రవర్ణనమూలకముగ సదాచారరూపధర్మమునుం దెలియఁజేసెను.

ఇందుపైఁ గొందఱీక్రిందివిధముగ నాశంకించెదరు. (ఏమన) వాల్మీకి, రామాయణమును కావ్యరూపముగాఁ జేసెనుగదా! కావ్యమునందసద్వస్తువుల నిరూపించుటయు, అసద్వస్తువును సద్వస్తువునుగా నిరూపించుటయు అర్థవాదబాహుళ్యము (అనగా స్తుతివాక్యము లధికముగనుండుట) కావ్యాలాపములను విడువవలయునని నిషేధము, ఈ మొదలగు దోషములు కావ్యమునందుండును కదా, అట్టి దోషభూయిష్ఠము కావ్యమైనపుడు ధర్మాధర్మవివేచనము కావ్యరూపముచే నెటులఁజేయఁబడుననియు శంకరాగా సమాధానము చెప్పబడుచున్నది. కావ్యాలాపములను వర్జింపవలయుననెడి

సత్కృతాఽసన్నాయకప్రతిపాదకాఽధర్మప్రతిపాదకప్రాకృత
కావ్యవిషయత్వాత్, మహాకవిభిః కావ్యాని సన్నాయక
ప్రతిపాదకాని పురుషార్థసాధకాని కృతానిసద్భిః పరిగృహీ
తాని చ" అతఏవ కాళిదాసకృతానాం కావ్యానామపిస్మృతి
త్వేన మహతా మంగీకారః, ఏవంస్థితే మహర్షిణా పరమ
పురుషస్యచరిత్రవర్ణనద్వారా ధర్మప్రాధాన్యేన వేదోపబృంహకత్వేన
పరమపురుషార్థసాధకత్వేన చ కృతం స్మృతితుల్య మిత్య
వివాదం-తాదృశధర్మప్రతిపాదకేషు శబ్దమధురేష్వర్థగంభీ
రేషు వాల్మీక్యాదిమహర్షికృతేషు రామకథానకేషు బహుషు
సత్సు కిమర్థ మపూర్వోఽయ ముద్యమ ఇతి చే దత్రో
చ్యతే-శ్లో॥ యది క్షుణ్ణం పూర్వైరితి । జహతి రామస్యచరితం
గుణైరేతావద్భిర్జగతి పునరన్యోజయతి కః॥ ఇతి భట్టమురారి
వచనేన తాదృశలోకోత్తరగుణవిశిష్టనాయకస్యేతరస్యా
భావాత్తద్రామచరితమేవస్తోత్రణార్థం సర్వైర్వర్ణ్యత ఇతి
సార్వకవిజనీనోద్యమో మామకీనోద్యమశ్చ-అపిచ, తత్రరా
మాయణానాంమధ్యే కానిచిద్భక్తిప్రధానాని, కతిచిదధ్యాత్మ
ప్రధానాని, కానిచి ద్ధర్మప్రధానాని కానిచి ద్విచిత్రకథా
విశేషవిలసితానీతి బహుధా వర్తంతే, తానిసర్వాణ్యపి,
చతుశ్శతాయుషాఽపి ద్రష్టుమశక్యానీతి, కించ, నవంనవం
ప్రియోలోక ఇతి న్యాయేన నవనవప్రీతిమతాం మధు
నాతనానాం, హరికథాదావివ విచిత్రకథాదావభిరుచిమతాం
మాధ్యమికానాం, కేవల ధర్మతత్పరాణాం మహాజనానాం చ
భక్త్యపేక్షకానాం రామభక్తానాం, చారిత్రకామానాం,
నాగరికాణా మధ్యాత్మకామానాం జ్ఞానినాం సర్వేషాంచ

నిషేధము. అయోగ్యులచేఁ జేయఁబడినట్టియు, అసభ్యనాయకులను నధర్మమును
జెప్పునట్టియు ప్రాకృత కావ్యముల విషయము కాని, యీనిషేధము, మహా
కవులచే రచింపబడి యోగ్యులగు నాయకులుగల్గి ధర్మమునుఁ దెల్పునట్టి
పురుషార్థసాధకములగు సత్కావ్యముల విషయము కానేరదు. కావుననే
మహాకవులచేఁ గావ్యములు రచింపఁబడుచున్నవి. ఆసత్కావ్యములు సత్పు
రుషులచేఁ బరిగ్రహింపఁబడుచున్నవి కావుననే కాళిదాసుడు చేసిన
కావ్యములను స్మృతితుల్యములనుగాఁ బెద్దలంగీకరించిరి.

(ఇట్లుండ) వాల్మీకిమహర్షిచే రచింపఁబడిన శ్రీరామచరిత్రరూపక
మగు రామాయణము ధర్మప్రధానమనియు, వేదోపబృంహకమనియుఁ బర
మపురుషార్థసాధకమనియు స్మృతితుల్యమనియుఁ జెప్పుట సర్వవాదవిష
యమౌ. - ఇందుపై నొక యాశంక కలుగుచుండెను. (ఏమనగా) అట్టిధర్మ
ప్రతిపాదకమునై శబ్దమాధుర్యము, అర్థగాంభీర్యము కలిగి రసముచే నొప్పు
వాల్మీకిరామాయణము మొదలగు రామాయణములనేకములుండగా నీయ
పూర్వోద్యమము మేమేల (యాశంక రాగా) మురారికవియే యందునకు
సమాధానముఁ జెప్పియుండెను. (ఏమన) పూర్వులచే రామచరితము
క్షుణ్ణముగా వర్ణింపబడినదని యీరామచరితమును విడిచిన నట్టిసద్గుణ
పరిపూర్ణుడగు నాయకుడితఁ డెవ్వఁడుండెనని చెప్పెను. కావున నట్టిసద్గుణపరి
పూర్ణుడగు నాయకుడితరుడు లేనందుననే మహాకవులందఱును, తాముతరిం
చుటకు నారాముని చరితమునే వర్ణించుట కుద్యమించిరి. నాయకత్వము
నందునకేయని యెఱుంగనగును. (ఇదియునుగాక) కొన్ని రామాయణములు
భక్తిప్రధానములుగాను మఱికొన్ని రామాయణము లధ్యాత్మప్రధా
నములుగాను, మఱికొన్ని రామాయణములు ధర్మప్రధానముగాఁ గలవి
గాను, మఱికొన్ని రామాయణములు విచిత్రకథావిశేషములచే నొప్పునవి
గాను బహువిధములుగ నుండుటవలన వానినన్నిటిఁ జూచుటకు వందల
సంవత్సరము లాయుర్దాయము కలవాడును నసమర్థుడనియు, మఱియు,
లోకము క్రొత్తక్రొత్త వస్తువులయందుఁ బ్రీతికలిగియుండుననుశ్లోకోక్తిచే
క్రొత్తక్రొత్తగ్రంథములయందుఁ బ్రీతిగల యాధునికులకును
హారికథలయందువలె విచిత్రకథలయందభిరుచి గలవారికేని" కేవలధర్మము
నందే యాసక్తిగల మహాజనులకును, భక్తినపేక్షించు రామభక్తులకును, చరి
త్రలయందభిరుచిగల నాగరికులకును, ఆత్మతత్త్వము నపేక్షించుజ్ఞానులకును

యథాయథ మిదముపకురుత ఇత్యాశయేనచ ధర్మ భక్త్యాది బోధకతత్తద్రామాయణస్థిత తత్తత్కథావిశేష సార మేకత్ర సంగృహ్య మయాఽయం గ్రంథో నిరమాయి. అత్ర రామచంద్ర వంశావళిః, రామపూర్వాణాం రాజ్ఞాం పరిపాలన కాల నిర్ణయః, కౌసల్యా కైకేయ్యాది వివాహవర్ణనం, ఋష్యశృంగజననక్రమః, విశేషతః తత్రతత్ర ధర్మవిశేష నివేదనం, శాంతాజననస్వయంవరాదివర్ణనం, పాయస విభాగప్రకారః, శ్రీరామజన్మఘట్టః, రామనామనిర్వచనం రామలీలావిశేషవర్ణన మిత్యేవమాదివిశేషా స్తు నివృత్యా స్త్వైకత్రప్రదర్శితా ఇత్యస్తి మహాన్విశేషః ప్రాక్తనరచ నాభ్యః ప్రకృతరచనాయాః, తమేతం సామాన్యవాదం పఠతాం శృణ్వతాంచ సకలరామాయణకథా విశేషధర్మా వగమ స్సుగమశ్చ ధ్రువంభవితేత్యేతావాన్ ప్రయాసః. సంస్కృతాంధ్రహింద్యాదిభాషా స్వనేకధాఽనేకైర్మహర్షి భిర్మహాకవిభి రధునాతనైశ్చవర్ణితేషు సత్కథాన్వైతిహ్యేషు సార మాదాయ తత్రతత్ర ప్రాచీనాధునికమహాకవిశ్లోకా న్సుబద్ధమధురా నర్థగంభీరా న్రసవిలసితాన్సంగృహ్య గ్రంథోఽ యంనిబద్ధః న కేవలం పరకీయాణామేవ పద్యానాం పరిపాలనే మయా భూయసీ శ్రద్ధా వ్యధాయి - పరంతు తత్రతత్ర స్వకీయాన్యప్యర్థాధికాని పద్యగద్య వివరణాని వర్తంతఇతి విజ్ఞాప్యతే - అత్రరామాయణగత మాశ్చర్యం కింస్విదితి ద్వాపరేఽపి సంజాయేతైతద్గ్రంథనామ శ్రుతిమతా మత్రోచ్యతే- "ఆశ్చర్యవ త్పశ్యతి కశ్చిదేన మితి" ఆశ్చర్యో వక్తా కుశలోఽస్యలబ్ధా" ఇతి శ్రుతివాక్యానుసారేణ ధర్మ

వందలకును నీగ్రంథముపకరించునను నభిప్రాయపడియు రామాయణ-
మందలి వాల్మీకిధర్మతాత్పర్యమును బోధించవలెనని యును నేనీగ్రంథమును
నిర్మించితిని.

ఇచ్చట రామచంద్రవంశావళియు- రామచంద్రపూర్వులగు
రాజుల పరిపాలనకాలనిర్ణయము, కౌసల్యాకైకేయ్యాది వివాహవర్ణనము
ఋష్యశృంగజననాదివర్ణనము, అచ్చటచ్చట విశేషధర్మములనుఁ దెల్పు
టయు, శాంతాజననశాంతా స్వయంవరముల వర్ణనము పాయసవిభాగ
విచారము, శ్రీరామజన్మఘట్టము, రామనామనిర్వచనము, రామలీలా
వర్ణనము, ఈ మొదలగు విశేషములన్నియు నీయొకచోటఁ బ్రదర్శింపఁ
బడినందునఁ బూర్వగ్రంథములకంటె నీగ్రంథమునందు విశేషముండెను.
ఆయీగ్రంథమును సామాన్యముగఁ జదివినవారలకును వినినవారలకును
బహురామాయణములలోని కథావైచిత్ర్యములును విశేషధర్మములును
సుగమములు కాఁగలవని యీప్రయాసము.

సంస్కృతాంధ్ర హిందీభాషలయందనేకులగు మహర్షులు మహాక
వులు నాధునికులునగు కవులచేననేకవిధములుగ వర్ణింపఁబడిన యాయాకథా
వైచిత్ర్యములయందలి సారమును గ్రహించి యచ్చటచ్చట శబ్దమధుర
ములు సద్గ్రంథోక్తములగు ప్రాచీనాధునిక మహాకవిశ్లోకములనుఁ గూర్చియు
సంస్కృతభాష తెలియనివారల యుపకృతికై యాంధ్రతాత్పర్యయుతముగ
నీగ్రంథము రచింపఁబడెను. కేవలము పరమశ్లోకములను సంకూర్చియే యీ
గ్రంథము నిర్మింపఁబడలేదు. ఇక నేమన స్వకీయములగు పద్యగద్య వివరణ
వ్యాఖ్యానములు మొదలగునవి సగముకంటె నెక్కుడుగానున్నవని యెఱుఁ
గనగు- ఇచ్చట రామాయణమునందలి యాశ్చర్యమెట్టిదని గ్రంథనామమును
వినినవారలకు సంశయముండవచ్చును. అవ్విషయము చెప్పఁబడుచున్నది.
ఈ కర్మవిప్లవసమయమున భగవత్కథను జెప్పువాడును వినువాడును చెప్పడము
వినడము సర్వము, ఆశ్చర్యము కాన నచ్చటచ్చట ధర్మవిశేషముల నీరామా
యణము తెలియఁజేయుటయే రామాయణగతమైన యాశ్చర్యమని యాంత
రంగికాశయము. మఱియు, ఆశ్చర్యమగు కథలతోఁ గూడియుండుట వలనను

విప్లవసమయే తత్ర తత్ర న తద్ధర్మవిశేష నివేదకనివేదన
యోరవ్యాశ్చర్యత్వా త్తత్ర తత్ర ధర్మవిశేషనివేదకత్వమేవ
గ్రంథగతమాశ్చర్యమిత్యాంతరంగికాశయః" యద్వా,
ఆశ్చర్యకథోపేతత్వ మేవ గ్రంథగతమాశ్చర్యమితి. గ్రంథేఽ
స్మి న్నుంభితానాం కథావిశేషాణా మాలోకనేన
తత్రభవతాం భవతాం మానసం సర్వ్యాజరమణీయం
భవేదితిమన్యే, అస్య చ సదుపయోగ మనేకదాచిరపరి
చితాః విపశ్చిద ఏవ విదంతీతి నాస్తి మే కించిదప్యత్రకథ
నీయావసరః. తత్రభవతాం సమర్ప్యమాణోఽయ
మాశ్చర్యరామాయణాఖ్యగ్రంథనూత్నరూపబాల కాండ
ప్రథమభాగఏవ గ్రంథనిర్మాణపరిశ్రమం రచనావిధానం చ
ఉజ్జ్వాత్రతయా ప్రదర్శయిష్యతీతిమామకీనోఽయం విశ్వాసః.

మమ గ్రంథముద్రాపణే పూర్వపరిచయశూన్యత్వా
న్ముద్రాలయస్యాఽ ప్యసంస్కృతగ్రంథ ముద్రకత్వాత్, అనా
రోగ్యాదివశే నేతర త్రస్థితే ర్మమాఽసన్నిహితత్వా ద్గ్రంథాల
యస్య దోషజ్ఞానహితత్వాచ్చ దీర్ఘబిందువి సర్గవర్ణ్యత్వా
పాదిశబ్దస్థాలిత్యా న్యతార్థస్థాలిత్యానివా, ఋకారస్య రేఫః
రేఫస్యఋకారః. అనుదర బిందుస్థలేషూదరబిందుః ఉదరబిం
దుస్థలేష్వనుదరబిందుస్థితిరిత్యేవమాదీని వా ముద్రణప్రమాదా
న్మత్ప్రమాదా ద్వా యది దృశ్యేరన్, తాన్ గుణగ్రాహక
పాఠకమహాజనాః గుణదోషపత్రికావలోకనేన శుద్ధానికృత్వా
సంపఠ్య మామకీనాపరాధం క్షమధ్వమితి సుబహు ధార్యతే
మయా, యతోఽహం నవిద్వాన్న చ గ్రంథకరణక్షమః.
పరంతు శ్రీరామచంద్ర చరణకమలభక్తి పారవశ్యా త్త

ఆశ్చర్యరామాయణమని నామము సార్థకము.

ఈ గ్రంథమునందుఁ గూర్పఁబడిన కథావిశేషములనుఁ జూచుటచేతఁ బూజనీయులగు మీదుమానసములు నిర్వ్యాజరమణీయములగుననితలఁచెదను. ఈ గ్రంథముయొక్క సదుపయోగమునుఁ జిరపరిచితులగు పండితులే తెలిసి కొనెదరు. కాన నేనీవిషయమునఁ జెప్పఁదగిన యవసరములేదు. మీకు సమర్పింపఁబడే యీ యాశ్చర్యరామాయణగ్రంథరూపమగు బాలకాండ ప్రథమభాగమే గ్రంథనిర్మాణ పరిశ్రమమును రచనావిధానమును దిఙ్మాత్రముగాఁ బ్రదర్శింపఁగలదని నావిశ్వాసము నేనింతకుఁబూర్వము. గ్రంథముల ముద్రింపించుటలో బరిచయములేనివాఁడగుటవలనను, ముద్రణాలయమును సంస్కృతగ్రంథ ముద్రణపరిచయములేనిదగుటవలనను, నేననారోగ్యవశముచే సమీపమున నుండక పోవుటవలనను, ముద్రణాలయములో పండితులు లేని కారణమువలనను, దీర్ఘబిందు హ్రస్వత్వాది స్ఖాలిత్యములు కాని మఱియు ననుస్వారస్ఖాలిత్యములుగాని వొట్టులో నున్నలు లేని స్థలములయందు నున్నలుపడుటయు నున్నలుండఁదగిన స్థలములయందు బడక పోవుటయు, ఋకారమునకు రేఫయు రేఫకు ఋకారము మొదలగు స్ఖాలిత్యములు గాని ముద్రణప్రమాదముచేఁగాని నాప్రమాదముచేఁగాని కన్పడిన దానికి దప్పొప్పుల పట్టిని జూచి శుద్ధములనుగాఁ జేసికొని చదివి నాయపరాధములను క్షమింపవలయునని ప్రార్థింపఁబడుచున్నది. (ఎలనన) నేను గొప్పపండితుఁడను గాని గొప్ప గ్రంథములను రచింప శక్తుఁడను కాని కాను (ఇక నేమన) శ్రీరామచంద్ర చరణకమలములయందలి భక్తిపారవశ్యము వలన నీగ్రంథమునుఁ గూర్పసాహసించితిని.

చ్చిత్రచరిత్రాత్మకగ్రంథగ్రథనే సముద్యతోఽహం శ్రీభవతాం సమర్ప్యమాణోఽయ మాశ్చర్యరామాయణగ్రంథసూక్ష్మరూపభూతబాలకాండ ప్రథమభాగపవ గ్రంథ నిర్మాణపరిశ్రమం రచనావిధానం చ దిఙ్మాత్రదర్శయా ప్రదర్శయిష్యతీతి మామకీనోఽయం విశ్వాసః. గ్రంథోఽపి స్వేషాం గమ్యమానానాం నాశయా స్వంతేక్ష్య ప్రేమప్రయుంక్తేతి దోషజ్ఞాన్ సప్రశ్రయ మహా మభ్యర్థయే-

కృ త జ్ఞ తా ని వే ద న ం

మజ్జన్మభూమాణాం పాచిగీయాణా నాందా గ్రామశీరాం పశ్చాత్కార్తాంతిక గ్రామణీరాం తతస్తిరేషు రక్తానాం సంసృతౌ విరక్తానాం తాతపాదానాం సంసేవితయోగిజన భవాబ్ధిపోతపాదానాం ఒకాన్వరుభావంశముక్తాఫలానాం పిత్ర్యాణాం సుబ్రహ్మణ్యసిద్ధాంతినాం చరణయుగళస్య,

కావ్యగురూణా మధీతపాణినీయానాం సంస్కృతమాజ పిటిసంస్థానస్థితశ్రీరాజోన్నతాంగ్లకలాశాలా ప్రధానపండిత పదానాం శార్దూలవ్యాఘ్ర (సూనపులి) వంశముక్తాఫలానాం సువృత్తానా మావృత్తానాం చ పూర్ణయ్యశాస్త్రిణాం చరణ యుగళస్య,

న్యాయగురూణాం సకలవిద్యావాచస్పతీనాం స్వచరణ కమలసంసేవనలబ్ధవైదుష్యబహుళతాం తేనాసినా ాది భట్టవంశముక్తాఫలానాం కీర్తిశేషాణాం రామమూర్తిశాస్త్రి వర్యాణాం చరణయుగళస్య,

తదనంతరన్యాయగురూణా మనధీతైకశాస్త్రాణామపి స్వప్రతిభావిశేషావ్యాపితసకల శాస్త్రాణాం శ్రీపేరి కాప్పుస

గ్రంథముపైఁ దమకుఁ దోచబడే యభిప్రాయములను వ్రాసి పంప వలయునని పండితులను వినయపూర్వకముగఁ బ్రార్థించుచున్నాను.

కృతజ్ఞతానివేదనము.

నా జనకగురువులును వాక్కునందు గురువులును (అనఁగా వాక్కులో బృహస్పతితో సమానులును.) మొదట గ్రామాధికారిపదవి నలంకరించిన వారును బిమ్మట సిద్ధాంతులలో నగ్రసరులై పంచాంగములనుఁజేయు సమగ్రత గలవారై పిదప నితరము సంసారవిముక్తులై పుణ్యతీరములు సేవించు వారలై సంసారతారకములగు మహాయోగి పాదములను సేవించువారలై పూనియున్నట్టి నా తండ్రిగారగు అక్కావఝల సుబ్రహ్మణ్య సిద్ధాంతిగారి చరణకమలములకును,

కావ్యగురువులును, వ్యాకరణశాస్త్రాధ్యేతలును, నూజవీటి సంస్థానమునందలి శ్రీ రాజా హైస్కూలులో ప్రధాన పండితులును సత్కీర్తికల వారును, నా బావగారు నగు కూనపులి పూర్ణయ్యశాస్త్రిగారి చరణకమలములకును,

మొదట, న్యాయశాస్త్రగురువులును సకల విద్యావాచస్పతులును, తమ చరణకమలముల నాశ్రయించిన యనేక విద్యార్థులకుఁ బాండిత్యముఁ గలుగఁజేసినవారును, ఆదిభట్లవంశ ముక్తాఫలభూతులును, కీర్తిశేషులును నగు రామమూర్తిశాస్త్రులవారి చరణకమలములకును,

తదనంతరము న్యాయగురువులును, నొక శాస్త్రమునైనను జదువని వారైనను స్వప్రతిభావిశేషముచేతను సమన్వయించి సకలశాస్త్రములను సంపూర్ణముగా విద్యార్థులకుఁ బాఠములను జెప్పినవారును, శ్రీ పిఠాపుర సంస్థానమునందు న్యాయశాస్త్ర పరీక్షకులనగు బ్రహ్మశ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రిగారి పాదపద్మములకును,

స్థానన్యాయశాస్త్రపరీక్షాధికారిణాం శ్రీపాదవశంముక్తాఫలా
నాం లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రిణాం చరణయుగళస్యచ,

వేదాంతగురూణా మధీతన్యాయనిగమాంతానామద్వై
తోపన్యాసవిశేషసంతోషితసకలదేశీయానాం దిగంతవిశ్రాంత
యశసాం వల్లాదిరామకృష్ణచయనినాం చ కృతజ్ఞతా పూర్వ
కాభివందనాని సమర్ప్యంతే యతః, యద్గురుప్రసాదాత్కిం
చిజ్జ్ఞానవా నహ మభూవం. అపిచ. సత్ప్రికార్యజాతేమదీయా
మభ్యర్థనా మురరీకృత్య పరిశోధ్య చ గ్రంథ మేతమామూల
చూడం విస్మయనీయభూమికాపిలేఖకన ప్రసన్నభవ్య శ్రుతఘు
టీకవితా విరాజమానేభ్యో విరచితానేకప్రబంధేభ్య స్తాడేపల్లి
రాఘవనారాయణశాస్త్రిభ్య శ్చ కృతజ్ఞతా పూర్వకమానక
నాని నమాంసీతి విజ్ఞాప్యతే-కించ యద్యప్యస్మహార్హ మహాకవిప్రశంసి
తశ్లోకజాతం మదీయ రచనాసహకార్యభూత్, తథాప్యత్ర
మహాకవిజనతాయై సహస్రవందనార్పణేన వినా నహ్యస్య
స్తత్కృణనివర్తనోపాయ ఇతి చ విజ్ఞాప్యతే-పుత్రికాస్మృతిః

అపిచ, ద్వావింశతివర్షీయాయాః పితృభక్తిరాజమా
నాయాః మజ్జ్యేష్ఠపుత్ర్యా స్సుబ్బమాంబాయాః ప్రేమభూమి
కాయాః వినశ్వ్యైహికం సుఖ మితి బోధయితుకామాయా
ఇవ గౌరీలోకం గతాయా స్స్వర్గస్స్వదాకరోత్త్వాత్మశాం
తిం జానకీజానిరితి శ్రీరామచంద్రచరణయుగళప్రార్థనాం వినా
నహితదీయోపకృతి పితృభక్త్యోరన్యదృణనివర్తనసాధనం దర్
దృశ్యత ఇతి విజ్ఞాప్యతే-యతః-యద్వియోగక్లేశమసమానో
హాగ్నిశమనేక రామాయణ దర్శనైతద్గ్రంథకరణ భాగ్యవాన
భూవంతస్మాత్పుత్రికాస్మృతిః కృతేతి విజ్ఞాపతే.

ఇత్థం గ్రంథరచయితా. లక్కావఝ్ఝుల వెంకటకృష్ణశాస్త్రీ.

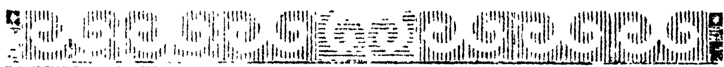
వేదాంతగురువులును న్యాయవేదాంతములయందుఁ బూర్ణపాండిత్యముగల వారును, అద్వైతోపన్యాసములచే సకలదేశీయులను సంతసింపఁజేసిన వారును. సకలదిక్కులయందు వ్యాప్తమైన కీర్తిగలవారునగు బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది రామకృష్ణచైనులుఁగారి పాదపద్మములకును కృతజ్ఞతా పూర్వకమగు నాయభివందనములని విన్నవింపఁబడుచున్నది. మఱియు, తమకార్యములున్నను నాప్రార్థన నంగీకరించి యీగ్రంథమును సమగ్రముగఁ బరిశీలించి యాశ్చర్యమగు నుపోద్ఘాతమును వ్రాసి యనుగ్రహమునుఁ జూపినట్టియు గడియకు నూరుశ్లోకములనుఁ జెప్పునట్టి యాశుకవిత్వముచే నొప్పునట్టియు ననేక గ్రంథములను రచించినట్టివారునగు బ్రహ్మశ్రీ తాడేపల్లి రాఘవనారాయణశాస్త్రిగారికిని నానమస్కారములని విన్నవింపబఁడుచున్నది. మఱియు నేయే మహర్షులచే నేయే కవులచేఁ బ్రణీతములగు పురాణరామాయణాది గ్రంథములు నాగ్రంథరచనకు సహకారములయ్యెనో యాయామహర్షి మహాకవిజనసమూహమునకు సహస్రవందనముల నర్పించుటకంటె వారల ఋణమునుఁ దీర్చునుపాయము మఱియొకటిలేదని విన్నపము.

పుత్రికాస్మృతి.

మఱియు, నిరువది రెండుసంవత్సరముల వయస్సుకలిగినట్టియుఁ పితృభక్తి గలిగినట్టియు, నా ప్రేమభూమికయగు నాజ్యేష్ఠపుత్రికయైన సుబ్బరామాంబ యిహలోకసౌఖ్యము వినశ్వరమేయని లోకమునకు దెలియఁ జేయునదివలె నైహికమునువిడిచి గౌరీలోకమునుఁ బొందియుండెను శ్రీరామచంద్రమూర్తి నామెయాత్మకు శాంతినిఁ గలుగజేయుఁగాకయని శ్రీరామచంద్ర చరణయుగళమునుఁ బ్రార్థించుటకంటె నామె యుపకృతి పితృభక్తులకు వేఱువిధముగ ఋణమునుఁదీర్చుసాధనము కన్పడదని విన్నపము. (ఏలనన) ఏసుబ్బరామాంబవియోగమువలనఁ గలిగిన క్లేశమును సహింపలేక రాత్రింబవళ్ళయందుఁ దత్క్లేశపరిహారముకొఱకు నానారామాయణములనుఁ జూచుభాగ్యము నీగ్రంథమును రచించుభాగ్యము నాకుఁగలిగినదో యందువలనఁ బుత్రికాస్మృతి యవసరమని విన్నపము.

ఇట్లు గ్రంథరచయిత,

లక్కావఝ్ఝుల వెంకటకృష్ణశాస్త్రి.

అధ్యాత్మరామాయణే

బాలకాండః.

శ్రీరామ

శుభమస్తు

అవిఘ్నమస్తు

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

ఆశ్చర్యరామాయణే

మాహాత్మ్య ప్రారంభః.

శ్లో॥ శ్రుతిశాఖి పల్లవాభ్యాం। స్మృతిమాత్రప్రాపితార్థిసౌఖ్యాభ్యాం। గతిజితమత్తగజాభ్యాం నతిరస్త్వేషా గణేశచరణాభ్యాం ॥ ౧.

శ్లో॥ భక్తిర్ముక్తివిధాయినీభగవతశ్శ్రీరామచంద్రస్య హేలోకాః కామదుఘాంఘ్రిపద్మయుగళం సేవధ్వమత్యుత్సుకాః। నానాజ్ఞానవిశేష మంత్రవితతిం త్యక్త్వాసుదూరే భృశం। రామంశ్యామతనుంస్మరారిహృదయేభాంతంభజధ్వంబుధాః

శ్లో॥ పురా కైలాసశిఖరే। విష్ణుమారాధ్య శంకరః। ఉపవిష్టస్తతో భోక్తుం। ద్వాదశ్యామాహ పార్వతీం॥౩

1. తత్వసంగ్రహ రామాయణం.

శ్రీరస్తు

శుభమస్తు

శ్రీ గణేశాయనమః

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

ఆశ్చర్యరామాయణమునందుఁ

ప్రథమమున మాహాత్మ్యము చెప్పఁబడుచున్నది.

౧ తా॥ శ్రీమదఖండ విజ్ఞానరూప మగు వేద మనెడి వృక్షమునకు (ఋగ్వేదాది) శాఖలకుఁ జిగుళ్లవంటివియు, స్మరణమాత్రముచేతనే యర్థిజనులకు సర్వాభీష్టముల నొసగునట్టివియు, మదపుటేనుగుల నడకలతో సమాన మగు గమనము గలవియు నగు గణేశుని పాదములకు నా నమస్కారము.

౨ తా॥ ఓ జనులారా! కలియుగమున సంసార మను సముద్రమును దాటుటకు భగవద్భక్తి యను నావకంటె వేఱు సాధనము లేనందున సంసారతారకమును, సర్వాభీష్టప్రదము నగు శ్రీరామచంద్ర పాదారవిందయుగళమును సేవింపుడు. ఓ విబుధులారా! మోహకరములగు నితర మంత్రతంత్రములను దూరముగా వదలి శంకరుని హృదయకమలమున నెల్లప్పుడు భావించెడి యా శ్యామల విగ్రహుని భజింపుడు.

౩ తా॥ పూర్వకాలమునఁ గైలాసమునందు శంకరుడు ద్వాదశీదినమునందు విష్ణు నారాధించి భుజింపఁబోవుచుఁ బార్వతీదేవితో నిట్లనెను.

పార్వత్యేహి మయా సార్ధం। భోక్తుం భువన వందితే।
తమాహ పార్వతీ దేవీ। జప్త్వా నామసహస్రకం॥ ౪

తతో భోక్ష్యామ్యహం దేవ। భుజ్యతాం భవతా ప్రభో।
తత స్తాం పార్వతీం ప్రాహ ప్రహసన్పరమేశ్వరః॥ ౫

ధన్యాసి కృతకృత్యాసి। విష్ణుభక్తాసి పార్వతి।
దుర్లభా వైష్ణవీ భక్తి। ర్భాగధేయావినేశ్వ॥ ౬

రహస్యమంత్రం తే వచ్మి। శత కోటిప్రవిస్తరే।
రామాయణే ప్రియే గుప్తం। శ్రేష్ఠం నామసహస్రతః॥ ౭

శ్రీరామరామరామేతి రమే రామే మనోరమే।
సహస్రనామ తత్తుల్యం। రామనామ వరాననే॥ ౮

రామేత్యుక్త్వామహాదేవి। భుంక్ష్వసార్ధంమయాధునా
పార్వతీ శ్లో॥ వామదేవేన గురుణా విష్ణోర్నామసహస్రకం
మమోపదిష్టం భగవన్। కరోమి నియతం విభో
రామేతివర్ణద్వితయే తాదృశం మహిమాస్తి కిం॥ ౯-౧౦

౪-౫. లోకవందితురాలవగు నో పార్వతీ! నాతోఁగూడ భుజించుటకు రమ్మనెను. అపుడు పార్వతీదేవి తనకు విష్ణు సహస్రనామ పారాయణము కాలేదనియుఁ, విష్ణుకు భుజించెదననియు, మీరు భుజింపుఁడనియుఁ జెప్పగా మందహాసముఁ జేయుచుఁ బరమేశ్వరుడు పార్వతితో నిట్లనెను. (వాసుదేవునివలన దేవి విష్ణు సహస్రనామముల నుపదేశ మును బొందినట్లును, ప్రతిదినమునందున భోజనమునకుఁ బూర్వము సహస్రనామ పారాయణము చేయుచుండెడిది యనియు, పాద్మపురాణము నందు చెప్పబడియున్నది.)

౬. ఓ పార్వతీ! విష్ణుభక్తిగలదానవగుటచే నీవు ధన్యాత్మురాలవు. పూర్వసుకృతములేనిదే విష్ణుభక్తి కలుగుట కడుదుర్లభము.

౭. శతకోటి విస్తరమగు రామాయణమున విష్ణుసహస్రనామములకంటె శ్రేష్ఠమగు గోప్యమైన రహస్యమంత్ర మొకటి కలదు. దానిని జెప్పెదను వినుము.

౮. ఓ పార్వతీ! శ్రీరామ రామ యని యుచ్చరింపుము. రామ యను నామము విష్ణు సహస్రనామములతో సమానమైనది. (కనుగా విష్ణు సహస్రనామ పారాయణమువలన గలుగు ఫలము రామ యను వర్ణద్వయోచ్చారణముచేతనే కలుగుచున్నదని భావము.)

౯-౧౦. ఓపార్వతీ! రామయను నామము నుచ్చరించి నాతోఁగూడ నిపుడే భుజింపుమని శివుడు పలుకగా దేవా! నాకు వామదేవుడను మహర్షి యొకానొకప్పుడు విష్ణుసహస్రనామ పారాయణము మహాఫలప్రదముగాన నామసహస్రపారాయణముచేసి భుజించుచుండుమని చెప్పెను. రామ యనెడి వర్ణద్వయమునందే యట్టి మహిమ కలదా? యని పరమేశ్వరుని ప్రశ్నించెను.

శివః॥ అన్యోపదేశతో రామ నామ్నా ముక్తిప్రదాయిని।
సతిసాక్షాద్రామనామకీర్తనం ముక్తిదాయకం।
కథంనభవతీశాని తస్మాన్నామైవకీర్తయేత్।
ఇతిహాస మిమంవచ్మి శృణు దేవి సమాహితా॥ ౧౧ ౧౨

[1]వనే చరామో వసుచాహరామో। నదీస్తరామో నభయం స్మరామః। ఇతీరయంతోఽపి వనే కిరాతాః। ముక్తింగతా రామ పదానుషంగాత్॥ ౧౩

[2] అత్రైవోదాహరామ్యస్య మితిహాసంపరంశృణు
అవంతివిషయే కశ్చిద్బ్రాహ్మణోఽభూత్పురా శివే॥ ౧౪

విహాయ వైదికాన్ధర్మాన్ శ్రుతిస్మృత్యురరీకృతాన్
పాషండైః కృతసంసర్గో పరదారరతోఽభవత్॥ ౧౫

నష్టేషు ద్రవ్యజాతేషు స్వదారనిరతోఽభవత్
సాపి తీవ్రక్షుధా దగ్ధా పంచత్వం చ గతా శుభా॥ ౧౬

[1] బ్రహ్మాండ పురాణం. [2] తత్త్వసంగ్రహ రామాయణం.

౧౧-౧౨. ఓ పార్వతీ! అన్యాపదేశముననే రామ యను నామము మోక్షప్రదమగుచుండఁగ, సాక్షాద్రామనామ సంకీర్తనము మోక్షప్రదమెట్లుకానేరదు? కాన రామ యను నామమునుఁ గీర్తించినచాలనెను. మఱియు నీకొక యితిహాసమును జెప్పెదను వినుమనెను.

౧౩. (అస్మిన్) (వనే) అడవియందలి (కిరాతాః) బోయలు (వనేచరామః) అడవిని సంచరించెదము. (వసుచాహరామః) ధనమును తీసుకొనివచ్చెదము (నదీస్తరామః) నదులనుదాటుదుము (నభయంస్మరామః) భయమును తలపకుందుము.[1]

(ఇతి) ఈ ప్రకారముగ (రహస్యంతోఽపి) చెప్పుకొనుచున్న వారైనప్పటికి (రామపదానుషంగాత్) రామయనుపదము కలియుట వలన (ముక్తింగతాః) మోక్షమును బొందిరి. (పూర్వమున కొంత మంది చోరులుకూడిన వారై (వనేచరామ ఇతి) (వసుచాహరామ ఇతి) నదీస్తరామ ఇతి (నభయంస్మరామ ఇతి) అను మాటలను క్రమముగా వనమునసంచరించెదము. ధనమునపహరించెదము. నదులను దాటెదము, భయమును దలవము- అను నభిప్రాయములతోఁ జెప్పుకొనినను రామయను పదమా మాటలలో నుపయోగించుటచే మోక్షమును బొందిరని యభిప్రాయము.)

౧౪. ఓ పార్వతీ! ఈ విషయమున నీకు మరియొక యితిహాసమునుఁ జెప్పెదను వినుము. అవంతిదేశమునందుఁ బూర్వకాలమునందొక బ్రాహ్మణుడుండెను. అతనిని విద్యాధరుడను నామముతోఁ బిలిచెదరు.

౧౫. ఆబ్రాహ్మణుడు, వేదశాస్త్రములయందుఁజెప్పఁబడిన వైదికధర్మములను విడిచి వేదబాహ్యులతో సంబంధము గలవాడై పర స్త్రీలోలుడై భార్యను విడిచియుండెను.

౧౬. ద్రవ్యమంతయుఁబోయినపిదప దుర్వృత్తిని వదలి స్వకళత్రమునందపేక్షగలవాడయ్యెను. కాని యామె యన్నపానాదులు లేనికతమున నప్పటికే మృతినొందెను.

హా తాత రామేతి విజ్ఞాయ చింతయానో దివానిశం
విషయేష్వనురక్తో౽సౌ । హా రామేతి రురోదహ॥ ౧౭

హా రామ మమ రామేతి । క్వ రామేతి మనోరమే
ఇమం శబ్దం సుబహుశః । సర్వత్సంచరతి క్షితౌ ౧౮

ఏవం కాలే బహు గతే గతకల్మషపంజరః
నామస్మరణమాహాత్మ్యాత్ జీవన్ముక్తశ్చచారసః॥ ౧౯

ఏవాంభూతం ద్విజవరం కింకరాః కాలచోదితాః
సంగృహ్య సర్వతః ప్రాణాన్ కష్టముద్యోగమాస్థితాః॥ ౨౦

పాశం ప్రాణేషు సంయోజ్య । ప్రాణాం స్తేజసి యోజితాః
తేజస్యాకృష్యమాణే తు । తత్రైవ విలయం గతః॥ ౨౧

విద్యాధర మదృష్ట్వా తే । క్వ గతో బ్రాహ్మణాధమః
ఇతి శంకిత చిత్తాస్తే । మార్గంతేస్మ పరస్పరం॥ ౨౨

మార్గిత్వా బహుకాలం తు దూతాః ఖిన్నముఖా భృశం
రాజ్ఞే నివేదయామాసుః బ్రాహ్మణానయనక్రియాం॥ ౨౩

దూతాః॥ శృణు ప్రేతపతే యుష్మద్గణకస్య విచేష్టితం
వాక్యమాకర్ణయహి వయం।గతాస్మ బ్రాహ్మణాంతికం॥ ౨౪

౧౭. భార్య మృతినొందెనని తెలిసి యహోరాత్రములయందు, నామెనే తలచుచు విషయలోలుడై ఓ రామాయని (అనగా, ఓ ప్రియురాలా యని) యేడ్వసాగెను.

౧౮తా. ఆబ్రాహ్మణుడు హా ప్రియురాలా, నా ప్రియురాలా, నా ప్రియురాలెక్కడ, నామనోరమ యేమయ్యెనని, యర్థమును బోధించు (హారామా) మమరామా, క్వరామా, యను శబ్దములను తలచుగా నుచ్చరించుచు, భూమియందు, సంచరించుచుండెను.

౧౯తా. ఈ ప్రకారము బహుకాలము గతింపగా నాబ్రాహ్మణుడు, పాప రహితుడై రామాయను నామోచ్చారణమువలన జీవన్ముక్తుడయ్యెను. (అనగా పైనచెప్పబడిన (హారామా) (మమరామా) క్వరామా) అను పదముల నుచ్చరించుటలో రామ యను నక్షరములు మిళితములై, యున్నందున నతడు, వేఱువిధమగు నర్థముతో నుచ్చరించినను రామనామస్మరణమాహాత్మ్య ఫలముగలిగి జీవన్ముక్తుడయ్యెనని భావము.

౨౦తా. ఇట్టి బ్రాహ్మణునకుఁ గాలమాసన్నముకాగా యమకింకరులువచ్చి యతని ప్రాణములమీదఁ బాశములను ప్రసరింపజేసిరి.

౨౧తా. పైవిధముగ యమకింకరులు, యమపాశములను ప్రాణములయందుఁ బ్రసరింపఁజేసి యా ప్రాణములను తేజస్సునందు సంయోజనము చేయుచుండ నాజీవుడు బ్రహ్మతేజస్సునందు లయమై యదృశ్యుడయ్యెను.

౨౨తా. కింకరులకు నాజీవుడు కన్పడనందున నీ బ్రాహ్మణాధముడేమయ్యెనని సంశయచిత్తులై వెదకిరి.

౨౩తా. బహుకాల మివ్విధమున వెదకినను గన్పడనందున ఖేదమునొందినవారలై యమపురమునకువచ్చి యీబ్రాహ్మణవిషయమునంతయుఁ దమ ప్రభువునకు నిట్లుజెప్పిరి.

౨౪తా. యమధర్మరాజా! మీచిత్రగుప్తుని చేష్టితమునువినుము మమ్ములను విద్యాధరుడను బ్రాహ్మణునిఁ బాశబద్ధునిజేసి తీసికొనిరమ్మని పంపగా మేము వెళ్ళితిమి.

బహుశో యత్నమాస్థాయ బ్రాహ్మణగృహే కృతే
తం తత్ర కంచనాదృష్ట్వా నిరాశా జీవితే వయం॥ ౨౫

ఇత్యుక్తో దూతముఖ్యైస్తు । చిత్రగుప్తముపాహ్వయత్
యమః॥ ఆలోక్యాచక్ష్వ గణక । కృతంకర్మద్విజేనవై॥ ౨౬

గణకః॥ అయం విద్యాధరో విప్రః పాపినామగ్రణీర్భృశం
వృషలీగమనాద్విప్రః కుంభీపాకేషు పచ్యతాం॥ ౨౭

యతీనాం నిందకశ్చాయం మహాత్మాం మూషకస్తథా
ఏవమాదీని పాపాని కృతవాన్ బుద్ధిపూర్వకం॥ ౨౮

తస్మాద్విదేహ నిర్వాణ పదవీంనార్హతి ద్విజః॥ ౨౯

చిత్రగుప్తేనైవముక్తః కాలో దండధరో రుషా
దండంముద్రాంచ సంగృహ్యాచ్ఛేధసోంతికమాగమత్॥ ౨౯

యమః॥ భగవన్దేవదేవేశ మహాపాతకినాం వరః
విద్యాధరఃకథం విప్రఃసాయుజ్యం మోక్షమన్వగాత్॥ ౩౦

బ్రహ్మ॥ ధర్మరాజ । ప్రవక్ష్యామి విప్రస్య చరితంమహత్
యస్య స్మరణమాత్రేణ । జీవన్ముక్తో భవేన్నరః॥ ౩౧

౨౩తా. మేము పాశములతో బ్రాహ్మణుని బంధించుటకు బహుప్రయత్నమునుఁజేసితిమి. కాని యతడు తేజస్సునందే లయమై యదృశ్యుడగుట వలన నిరాశఁజెంది వచ్చితిమి.

౨౬తా. ఇట్లు కింకరులు చెప్పఁగా యముడు చిత్రగుప్తునిఁబిలిపించి, యో చిత్రగుప్తా విద్యాధరుడను నాబ్రాహ్మణునిచేఁ జేయఁబడిన శుభాశుభ కర్మనుఁ జెప్పుమని యడిగెను.

౨౭తా. చిత్రగుప్తుడు లెక్కలనుఁజూచి యమునితో నిటులఁజెప్పెను. ఓ రాజా! ఈవిద్యాధరుఁడను బ్రాహ్మణుడు పాపాత్ములలో నగ్రేసరుడు, స్వభార్యను విడిచి శూద్రస్త్రీలతో నెప్పుడునుండువాడు కాన కుంభీపాకమునఁ బచనము చేయబడవలెను. (అనగా కాగుచున్న నూనెతొట్టెలో పడవేసి పచనము చేయబడవలెను.)

౨౮తా. మఱియు నా బ్రాహ్మణుడు యతులను నిందించువాడు మహాత్ములను దూషించువాడు, ఇట్టిపాపముల ననేకముగా బుద్ధిపూర్వకముగా జేసెను.

౨౯౪ తా. ఆ కారణములవలన విదేహనిర్వాణపదవికి (అనగా బ్రహ్మయందు లయమగునట్టి విదేహకైవల్యమునకు) నా బ్రాహ్మణుడనర్హుడని చిత్రగుప్తుడు చెప్పెను.

౨౯౪. చిత్రగుప్తు డివ్విధముగఁ జెప్పగా యముడు కోపమొంది బ్రహ్మదేవుడు తనకుఁ బూర్వమిచ్చిన దండమును, ముద్రను (శీలును) తీసికొని బ్రహ్మదేవు నొద్దకు వెళ్లెను.

౩౦౪. యముడు బ్రహ్మదేవునితో నిట్లు జెప్పదొడగెను. దేవదేవా! మహాపాతకులలో శ్రేష్ఠుడగు విద్యాధరుడను బ్రాహ్మణుడు మోక్షమునెట్లు పొందెను) ఇట్టి మహాపాతకులకు మోక్షమిచ్చుచుండినచో నాయధికారమేల? మీరిచ్చిన దండమును శీలునుఁగూడఁదెచ్చితిని. తీసికొను డనెను.

౩౧౪. బ్రహ్మ యిట్లు చెప్ప నారంభించెను. "ఓ ధర్మరాజా! ఆ బ్రాహ్మణుని చరిత్రము మహత్తరమైనది. చెప్పెదను వినుము. ఆబ్రాహ్మణుని స్మరించిన మనుజుడు జీవన్ముక్తుడగును.

అయం బ్రాహ్మణదాయాదో రామనామ సదాస్మరత్
సహస్రనామసదృశో రామనామాత్మకో మనుః॥ 3౨౫

కోటియజ్ఞసమో రామభద్రచంద్రేత్యయం మనుః
రామేతి రామభద్రేతి రామచంద్రేతి వా మనుం
యావజ్జీవం జప న్మర్త్యో జీవన్ముక్తో న సంశయః॥ 33-3౪

తస్మాత్కౌశికగోత్రోఽయం జపన్వై పరమం మనుం
రామచంద్రస్య సతతం ముక్తి మాప సుదుర్లభాం॥ 3౫

యమః॥ అనేన సర్వపాపంచ కృతం బుద్ధిపురస్సరం।
బుద్ధిపూర్వకృతేపాపే ప్రాయశ్చిత్తం నవిద్యతే॥ 3౬

బ్రహ్మ॥ శ్రీరామనామానదృశ మవశేచాపి సంగృణన్।
ముక్తింప్రాప్నోతి మనుజః కింపున ర్బుద్ధిపూర్వకం॥ 3౭

రాశబ్దోచ్చారణే జాతే వక్త్రాత్పాపస్య నిర్గమః।
మకార శ్రవణే జాతే భస్మీభావం గమిష్యతి॥ 3౮

బ్రహ్మహత్యాసహస్రాణి స్వర్ణస్తేయశతానిచ।
సురాపానశతంచాపి నశ్యంతే రామకీర్తనాత్॥ 3౯

రఘునాథస్య నామాని యే గృణంతి నరా భువి।
విముక్త సర్వపాపాస్తే మోదంతే విష్ణు మందిరే॥ ౪౦

౩౨౫. ఈ బ్రాహ్మణుడు మొదట దుర్వృత్తికలవాడైనను పిమ్మట రామ నామము నెల్లప్పుడును స్మరించెను. ఆ రామనామమును మంత్రము విష్ణుసహస్రనామములతో సమానమైనది, పావనమైనది.

౩౩-౩౪. మఱియు, "రామభద్ర" రామచంద్ర" యను మంత్రము కోటి యజ్ఞములతో సమానమైనది. "రామ" యని గాని, "రామభద్ర" యని గాని, "రామచంద్ర" యనిగాని యీమంత్రములను యావజ్జీవము జపించిన మనుజుడు జీవన్ముక్తుడగుటకు సంశయములేదు.

౩౫. ఆ హేతువువలనఁ గౌశికగోత్రుడైన యా బ్రాహ్మణుడు పరమ మంత్రమగు రామనామమును జపించిన కతమున దుర్లభమగు మోక్షమునుఁ బొందెను. అని బ్రహ్మదేవుడు యమునితోఁ జెప్పెను.

౩౬. అప్పుడు యముడు బ్రహ్మతో నిట్లనెను. ఈబ్రాహ్మణుడు బుద్ధిపూర్వకముగ సర్వపాపములను జేసెనుగదా? బుద్ధిపూర్వకముగఁ బాపములనుఁ జేసినపుడు ప్రాయశ్చిత్తములేదని శ్రుతులయందు కలదు" గదా యనెను.

౩౭. అపుడు బహ్మ యమునితో నిట్లనెను. "శ్రీ రామనామ మసదృశమైనది. దానిని బుద్ధిపూర్వకముగా నుచ్చరింపకపోయినను నన్యాపదేశముచే రామనామోచ్చారణము జేసినను మనుజుడు ముక్తినిఁ బొందును. బుద్ధిపూర్వకముగ రామనామముఁ జేసిన మనుజుడు ముక్తినిఁబొందునని చెప్పునదియేమి యని యనెను.

౩౭. మఱియు "రా" యను శబ్దము నుచ్చరించుటతోడనే లోనిపాపములు బయలువెడలును. "మ" కారము నుచ్చరించుటతోఁ బాపములు భస్మమగును.

౩౯. మఱియు(రామ)అను నామము నుచ్చరించుటవలన సహస్రి బ్రహ్మహత్యా పాపములును నూరుసువర్ణస్తేయ పాతకములును, సురాపానశతకమువలన సంభవించిన కల్మషములును నశించును.

౪౦. తా॥ శ్రీరఘునాధుని నామములను యేమనుజులు కీర్తించెదరో వారు సర్వపాపవిముక్తులై విష్ణుమందిరమునందు బ్రహ్మానందముతో నుందెదరు.

శ్రుత్వా యమో విశ్వసృజశ్చ వాక్యం। నివృత్తకోప శ్చతు రాననస్య। భృత్యైస్తత స్సంయమనీ। మగాత్పురీం పున స్తథా విశ్వసృజం ప్రణమ్య॥ ౪౧

ఏవం శ్రుత్వా రామనామ ప్రభావం పరమేశ్వరాత్ ।
తుష్టా రామేతి నామోక్త్వా భక్త్యాఽథ పతిమాహ సా॥ ౪౨

[1]ధన్యాస్మ్యనుగృహీతాస్మి కృతార్థాస్మి దయానిధే ।
యద్రామనామమాహాత్మ్యం శ్రుతం త్వన్ముఖనిసృతం॥ ౪౩

దేవేశ మహిమా స్త్వేవం రామనామ్న్యేవ కేవలం ।
శ్రీరామచరితే కీదృక్ఫలం రామాయణే వద ॥ ౪౪

శివః॥ రామాయణ ఫలం దేవి రామో వేత్తి నచాపరః ।
తథాపి ద్యథాబుద్ధి వక్ష్యే శృణు సమాహితా॥ ౪౫

రామాయణకథా దేవి శతకోటిప్రవిస్తరా ।
శ్రుత్వాయతాక్షరం మర్త్య స్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥ ౪౬

బ్రహ్మలోకేచ సతతం శతకోటి ప్రవిస్తరం ।
బ్రహ్మణా శ్రూయతే నిత్యం మార్కండేయాద్ద్విజోత్తమాత్ ॥ ౪౭

1. తత్త్వసంగ్రహణ రామాయణే.

౪౧. తా॥ యముడు బ్రహ్మవాక్యములను విన్నవాడై కోపరహితుడై బ్రహ్మదేవునకు నమస్కరించి తదానతిఁబొంది తనపట్టణమునకు వెళ్లెను.

౪౨. తా॥ ఇవ్విధముగఁ రామనామప్రభావమును పరమేశ్వరునివలనఁ బార్వతి విని యాశ్చర్యసంతోషములఁ బొంది రామయను నామోచ్చారణముఁ జేసి భుజించి తిరిగి పరమేశ్వరునితో నిట్లనెను.

౪౩. తా॥ ఓదయానిధీ! నీముఖారవిందమునుండి బయలువెడలిన రామనామమహాత్మ్యమనెడి మకరందమును గ్రోలుటచే నేనుధన్యాత్మురాలను కృతార్థురాలనైతిని

౪౪. తా॥ మహాదేవా? కరుణాసముద్రా? రామయను నామమునందే యిట్టిమహిమయుండెనే యారామచరితమగు రామాయణమునందెట్టి మహిమ యుండెనో యనుగ్రహించి నాకుఁజెప్పుమని పార్వతి పరమేశ్వరునిఁ బ్రశ్నించెను.

౪౫. తా॥ పరమేశ్వరుడు పార్వతితో నిటులఁజెప్పనారంభించెను ఓదేవీ! రామాయణ మహిమయును, రాముడొక్కడే పూర్తిగ నెఱుగును. గాని యితరుడెప్పుడును బూర్తిగ నెఱుగడు.
అట్లయ్యును నాబుద్ధికిఁదగినటులఁ జెప్పగలను సావధానచిత్తము గలిగి వినుమనియెను.

౪౬. తా॥ మఱియు నోదేవి, రామచరితము శతకోటి విస్తృతమై యుండెను. ఆ రామాయణమునందొక యక్షరమును వినినను సమస్తపాపములు నశించును.

౪౭. తా॥ ఓదేవి! శతకోటి విస్తరమగు నీ రామచరితము నెల్లప్పుడు బ్రహ్మలోకమున బ్రహ్మదేవుడు, మార్కండేయ మహర్షివలన వినుచుండును.

బ్రహ్మలోకే విష్ణులోకే కైలాసే విష్ణుమందిరే ।
అష్టదిక్పాల లోకేషు నాగాదీనాం చ సద్మసు॥ ౪౮

జనభ్యాద్యేషు లోకేషువ్యాప్య విశ్వం వ్యవస్థితా ।
సకృద్రామాయణం శ్రుత్వాజన్మ పావన ము త్తమం ॥ ౪౯

రామాయణకథా మేవ యే శృణ్వంతి నరా భువి ।
విధూతపాపా స్తే యాంతి విష్ణులోకం సనాతనం ॥ ౫౦

శృణ్వ న్ రామాయణం భక్త్యా యః పాదం పద మేవవా ।
సయాతి బ్రహ్మణ స్థానం బ్రహ్మణా పూజ్యతే సదా ॥ ౫౧

అత్రైవోదాహరంతీమ మితిహాసం పురాతనం ।
విప్రః కశ్చిన్మహాబుద్ధిః రామార్చన పరోఽభవత్ ॥ ౫౨

గచ్ఛన్గ్రామాంతరం మధ్యేమార్గం వటతరో రథః ।
స్నాత్వా సరసి తత్తీరే రామాయణ మథాపఠత్ ॥ ౫౩

తులాద్రవ్య గ్రహాద్భూత్వా బ్రాహ్మణా బ్రహ్మరాక్షసాః ।
సంస్థితా స్తత్ర బహవో వట వృక్షే సువిస్తరే ॥ ౫౪

---

1 తత్త్వసంగ్రహరామాయణము

౪౮-౪౯. తా॥ బ్రహ్మలోకమునను, వైకుంఠమునందును, కైలాసము నందును అష్టదిక్పాలక లోకమునందును నాగలోకమునందును జనలోకము, భూలోకము మొదలగు లోకముల యందును, వ్యాపించి యుండెను. ఒకపర్యాయమైనను రామాయణమును వినినవాని జన్మము పావనమని చెప్పనొప్పును.

౫౦. తా॥ మఱియు రామాయణకథను నేమనుజులు శ్రవణముఁజేయుదురో వారలు సర్వపాపవిముక్తులై శాశ్వతమగు వైకుంఠమునుఁబొంద గలరు.

౫౧. భక్తిపూర్వకముగ రామాయణమునందలి శ్లోకమునైనను, నొక పాదమునైనను నొకపదమునైనను వినినవాడును, బ్రహ్మలోక మునుఁ బొంది బ్రహ్మచేఁ బూజింపఁబడుచుండు నన రామాయణమునుఁ బూర్తిగ వినువారిఫలముఁజెప్పునది యేమియునెను.

౫౨. తా॥ ఓదేవీ! నేను చెప్పునదంతయు స్తోత్రపరమని తలపకుము. ఇవ్విషయమునఁ బురాణములందు చెప్పిన పురాతనమైన యితిహాస మునుఁజెప్పెదవినుము. పూర్వకాలమునందొక బ్రాహ్మణుడు రామా ర్చనపరుడైయుండెను.

౫౩. తా॥ ఆబ్రాహ్మణుడు గ్రామాంతరము వెళ్ళుచు మార్గమధ్యమున నొక సరోవరము కన్పడగా నాసరస్సులో స్నానమునుఁజేసి తత్తీరమునందలి వటవృక్షముక్రింద కూర్చొని రామాయణ పారా యణముఁ జేయుచుండెను.

౫౪. తులాభారము తూగిన ద్రవ్యమును గ్రహించినందునఁ గొందఱు బ్రాహ్మణులు బ్రహ్మరాక్షసులై యావటవృక్షముపై నుండిరి.

రామాయణకథాపాఠే మంగళాన్యకరో ద్విజః
రామాయణ ప్రభావేణ సర్వే నాశితపాతకాః ౬౫

దివ్యరూపధరా భూత్వా దేవానీతవిమానగాః
రామాయణపఠంతం తం నమస్కృత్వా బ్రువంశ్చతే ॥ ౫౬

వైభవం భవతోఽధీనం పరలోక విజృంభితం
శ్రుతా రామాయణకథా త్వం విశిష్టోఽపి వాచకః ॥ ౫౭

ముక్తింగతా వయం సర్వే భవతోఽస్య చ దర్శనాత్
రామాయణకథాం శ్రుత్వా వపుం పాపస్య నిర్గమాత్
ఆరుహ్య స్వర్గసౌఖ్యాని భజామః కృతినోయథా ॥ ౫౮

ఇత్యుక్త్వా బ్రహ్మ రక్షాంసి పరిక్రమ్యప్రణమ్యతం ।
దేవత్వం సమనుప్రాప్యయయుర్దేవగతింతదా ॥ ౫౯
రామాయణఫలందేవి శ్రుత్వైవం ప్రాహ శంకరం ॥ ౬౦

పార్వతీ॥ భగవన్ దేవదేవేశ శ్రీరామాయణ వైభవం
శ్రుత్వాత్వన్ముఖతోఽభూవం కృతార్థాహాంనసంశయః ॥౬౧

ఇత్యాశ్చర్యరామాయణే
రామాయణ మాహాత్మ్యం సంపూర్ణం

తత్త్వ సంగ్రహ రామాయణే రామోత్సవ రత్నాకరేచ

౨౨-౨౬. ఆవటవృక్షము క్రిందున రామాయణ పారాయణముఁ జేయు చున్న బ్రాహ్మణుడు రామాయణమునందలి మంగళ శ్లోకములనుఁ బఠించుచుండగా వటవృక్షముపై నున్న బ్రహ్మరాక్షసులు మంగళ శ్లోకములనువినినమాత్రముననే సర్వపాపవిముక్తులై దివ్యరూపము లను ధరించి తమకొఱకుఁ దీసికొనిరాబడిన విమానముల నెక్కిన వారలై రామాయణమునుఁజదువుచున్న బ్రాహ్మణునకు నమస్క రించి యిటులఁబల్కిరి.

౨౭. తా॥ ఓద్విజోత్తముఁడా! పరలోక వైభవము నీయధీనమైయున్నది. సర్వపాప హరమగు రామాయణకథను నీవు పఠింపగా మేము వింటిమి. నీవు గొప్ప కథకుడవు, అని యాబ్రాహ్మణుని బ్రహ్మ రాక్షసులు పొగడిరి.

౨౮-౯. మఱియు నిట్లనిరి. ఓ మహాత్మా! నీ దర్శనమునను నీవు పఠించిన రామాయణ శ్రవణము వలనను మాపాపములన్నియు నశించి మేము ముక్తినిఁబొంది విమానముల నెక్కి పుణ్యవంతులవలె స్వర్గసౌఖ్యములనొందఁ బోవుచుంటిమి.

౨౬-౫౦. ఇవ్విధముగ బ్రహ్మరాక్షసులు చెప్పి బ్రాహ్మణునకు నమస్క రించి దివ్యరూపములతో దేవలోకమునకుఁబోయిరి. ఇవ్విధముగ శంకరుడు రామాయణ ఫలమునుఁ జెప్పగాఁ బార్వతి విని సంత సమునుఁబొంది శంకరునితో నిటులఁబల్కెను.

౫౧. ఓ దేవదేవా! నీ వలన రామాయణ మాహాత్మ్యమునువిని కృతా ర్థురాలనైతినని పరమేశ్వరునితోఁ బల్కెను.

ఆశ్చర్యరామాయణమున
రామాయణ మహాత్మ్యము సంపూర్ణము.

శ్రీమదాశ్చర్య రామాయణే

బాలకాండే ప్రథమ స్సర్గః

వందామహే మహేసానచండకోదండ ఖండనం ।
జానకీ హృదయానంద చందనం రఘునందనం ॥ ౧

*ఏకదా మునయ స్సర్వే నానారణ్యనివాసినః ।
సత్రయాగం ప్రకుర్వాణా స్సంస్థితా నైమిశేవనే ॥ ౨

*ఏతస్మిన్సమయేతత్రసమాగాద్రోమహర్షణః ।
తం పూజయిత్వా పప్రచ్ఛుర్వ్యాసశిష్యం తపోధనాః ॥ 3

---

* ౨ వ్యా॥ ఏకదేతి - నైమిశమితి-ఏకదా మహర్షయః వేధసోఽంతికం గత్వా తపస్తప్తుమేకం పావనం స్థలం ప్రదర్శయేతి ప్రార్థయామాసుః తదా బ్రహ్మా కున్నైర్నేమిం (చక్రం) కృత్వా హస్తేన తాం గృహీత్వామునీ నవాదీత్ భోమహర్షయః మయేయమున్నిప్యేత యత్రైతే యంపతేత్ తత్స్థలం పవిత్రమిత్యుక్త్వా, నేమిందూరతస్త్యాజే పయామాసు యత్రనేమిః పతితా తత్స్థలం నైమిశమభూత్, తత్థలస్యారణ్యమయత్వా న్నైమిశారణ్యమిత్యాఖ్యా సమజనీతి.

నానారణ్యాని ధర్మారణ్య వింధ్యారణ్యాదీని పుణ్యారణ్యానీత్యర్థః.

* 3 వ్యా॥ రోమహర్షణఇతి. యస్య సుభాషితైః శ్రోతృణాం శరీరేషు రోమహర్షణం (రోమాంచః) జాయతే సరోమహర్షణఇతి వాయుపురాణే 1 అధ్యాయే ప్రతిపాదితం.

ఆశ్చర్య రామాయణమునందు

బాలకాండ ప్రారంభము.

౧ తా॥ మహేశ్వరుని ధనువును ఖండించినవాడును, జానకీహృదయానంద కరుడునగు శ్రీరామచంద్రుని నమస్కరించెదను.

౨* తా॥ ఒకానొకప్పుడు నానారణ్యములయందుఁడెడి మహర్షులందఱును నైమిశారణ్యమునందుఁగలసి దీర్ఘ సత్రయాగమునుఁజేయుచుండిరి.

౩* తా॥ ఈసమయమునందు నచ్చటకు రోమహర్షణుఁడను వ్యాసశిష్యుడు వచ్చెను. అచ్చటి మహర్షులు వ్యాసశిష్యుడగు నా రోమహర్షణుని బూజించి ప్రశ్నించిరి.

---

* వ్యా॥ నైమిశారణ్యమనగాఁ బురాణముల యందివ్విధమునఁ జెప్పబడినది. (ఏమన) ఒకప్పుడు మహర్షులు బ్రహ్మదేవునొద్దకువెళ్ళి మేము తపస్సు చేసికొనుటకుఁ బవిత్రమయిన స్థలమునుఁ జూపుమని ప్రార్థించిరి. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు మహర్షులతో నిట్లనెను. ఓ మహర్షులారా కుశలతో నేనొక చక్రమునుఁగల్పించి దూరముగా విసరివేయుదును ఈకుశచక్రమెచ్చటబడునో యదిపవిత్ర స్థలముగా భావింపుడని చెప్పి యానేమిని (చక్రమును) ఎగరవేసెను. ఆనేమి (ఆచక్రము) పడినప్రదేశము నైమిశమయ్యెను. అది యరణ్యప్రదేశమగుటవలన నైమిశారణ్యమని పిలువబడుచున్నది.

నానారణ్యములనగ ధర్మారణ్యము, వింధ్యారణ్యము, మొదలగు పుణ్యారణ్యములు.

✓ * (రోమహర్షణుడు) ఏమహనీయుని కథాశ్రవణముచేత భక్తులగు శ్రోతలకు, రోమహర్షణము (ఆనందముచే శరీరమున గగుర్పాటు) కలుగునో యామహాత్మునకు రోమహర్షణుడను పేరు కలిగెనని వాయుపురాణమునందు 1 అధ్యాయమునఁ జెప్పబడినది.

పౌరాణిక మహాబుద్ధే రోమహర్షణ సువ్రత
త్వత్తశ్శ్రుతా మహాపుణ్యాః పురా పౌరాణికీకథాః ॥ ౪

స మనో నిర్మలం జాత మస్మాకం రోమహర్షణ ।
తస్మాద్రామకథాం బ్రూహి పాపహాం చిత్తశుద్ధిదాం ॥ ౫

రామాయణాని బహుశ స్సంతీతి శృణుమో వయం ।
తేషాం సారం సముద్ధృత్య కథాం త్వం వక్తుమర్హసి ॥ ౬

సూర్యవంశభవానాంహి రాజ్ఞాం చారిత్ర మద్భుతం ।
ప్రథమం సంగ్రహేణోక్త్వా త్వాసూర్యాజసుతావధి ।
పశ్చాత్త్వం రఘువీరస్య చరితం విస్తృతం వద ॥ ౭

సూతః॥ ధన్యాయూయం ద్విజశ్రేష్ఠాః యేషాం వో మతి రీదృశీ
రఘువీర పదద్వంద్వ మకరంద స్పృహావతీ ॥ ౮

సఫలం జీవితం మేఽద్య యద్రామ స్స్మారితః పునః ।
సురాసురకిరీటౌఘ మణినీరాజితాంఘ్రికః ॥ ౯

రావణారికథావార్తా మశక్తో మాదృశః కియాన్ ।
యత్ర బ్రహ్మాదయో దేవా మోహితా నవిదంత్యపి ॥ ౧౦

తథాపి వో మయా త్వద్య వక్తవ్యం స్వీయశక్తితః ।
పక్షిణ స్స్వగతిప్రాయం ఖే గచ్ఛన్తి సువిస్తరే ॥ ౧౧

౪. సర్వపురాణములను(దెలిసిన మహాబుద్ధిమంతుడ వగు నో రోమ హర్షణుడా! పూర్వమునందు నీవలన మేము సర్వపురాణ గాధలను విని యుంటిమి.

౫. ఓరోమహర్షణుడా నీవలన బురాణములన్నియు వినినను నాకుచిత్త శుద్ధి కలుగనందున(జిత్తశుద్ధిని(జేయునదియును, సర్వపాప హరమునగు రామకథను జెప్పుము.

౬. తా॥రామాయణము లనేకములుగా నున్నవని వినుచున్నాము ఆరామా యణము లన్నిటిలోని సారమునెత్తి యొకకథగా జెప్పుము.

౭౻.తా॥మరియును సూర్యవంశపురాజుల చరిత్ర మత్యద్భుతముగాను బ్రథమమున సూర్యుడు మొదలుగ దశరథుని పర్యంతముగల కథా భాగమును సంగ్రహముగ జెప్పి యనంతరము సూర్యవంశ మణి యగు నా రామచంద్రుని కథావృత్తాంతమును విస్తారముగ వర్ణింపుమని మహర్షులు కోరిరి.

౮౻.తా॥రోమహర్షుడు ఇట్లు చెప్ప(దొడంగెను. ఓమహర్షులారా! మీరు చిత్తము శ్రీరాముని పాదారవిందముల యందలి మకరందమును గ్రోల నుద్యమించిన కతంబున మీరు ధన్యాత్ములైతిరి.

౯౻. మరియు నోమహర్షులారా మీరు ధన్యాత్ముల గుటయేకాదు సురాసురుల కిరీటములందలి మణులచే నీరాజింపబడు పాద పద్మములుగల యారామచంద్రుని స్మరణము నాకు లభించినందున నేనును కృతార్థుడనైతి. నా జన్మము సఫలమయ్యెను.

౧౦౻.తా॥మహర్షులారా! బ్రహ్మాది దేవతలును మాయామోహితులై యే రామకథను బూర్ణముగ దెలియజాలకుండిరో యారామకథ యనెడి మహాసముద్రమున నాబోటియల్పు డొక దోమయని చెప్పనొప్పును (అనగా మహాసముద్రమువంటి యీ రామకథను వర్ణించిచెప్పుటకు నేనెంతవాడనని భావము.

౧౧౻.తా॥అట్లయ్యును, బహువిశాలమగు నాకాశమునందు(బక్షులు తమ గమనానుసారము సంచరించిన విధమున(నాశక్తికొలది మీకు(జెప్పెదను.

రఘునాథస్య సత్కీర్తి స్సమృద్ధిం నిర్మలీమసాం ॥
కరిష్యతేఽగ్నిసంపర్కాత్కనకం త్వమలం యథా ॥ ౧౨½

పురా కైలాసశిఖరే పార్వతీం ప్రతి శంకరః ।
తత్పృష్టో యాం కథాం ప్రాహ తాం మే వాద్య వదామి వః ॥ ౧౩

ఏవముక్త్వా మునిస్సర్వాన్ ధ్యానస్తిమితలోచనః ।
జ్ఞానేనాలోక్య తాం చిత్రాంకథాం వక్తుముపాక్రమత్ ॥ ౧౪½

కథాప్రారంభః

1 ఆదినారాయణాద్బ్రహ్మా భూత్తస్మాద్దివ్యదేహస్సుతః ।
మరీచేః కశ్యపః పుత్రః లోకేస్సృష్టిప్రవర్ధకః ॥ ౧౫½

2 అదితి స్సుషువే పుత్రమాదిత్యం కశ్యపాద్ద్విజాః ।
సూర్యస్య పత్నీ సంజ్ఞాఽభూ త్తనయా విశ్వకర్మణః ॥ ౧౬½

అసూత తపసా సాతు మనుం జ్యేష్ఠం వివస్వతః ।
యమాపునరసూతాసా యమంచ యమునాంతతః ॥ ౧౭½

శాతవర్ణంచ తద్రూపం దృష్ట్వా సంజ్ఞా వివస్వతః ।
అసహంతీ స్వకాం ఛాయాం సవర్ణాం నిర్మమే తదా ।
ప్రాంజలిః ప్రయతా భూత్వా ఛాయాం సంజ్ఞామభాషత ॥ ౧౮-౧౯

---

1 ఆనందరామాయణే 2 వాయుపురాణే 84 అధ్యాయేచ

౧౨౪ మహర్షులారా! సువర్ణమునందలి మాలిన్య మగ్నిసంపర్కముచేఁ బోయిన విధమున నా బుద్ధియందలి మాలిన్యము రఘువీరుని సత్కీర్తిని వర్ణించుటచే నశింపగలదు.

౧౩౫ తా॥ మహర్షులారా! మీరలు నన్నడిగిన విధముననే పూర్వమునఁ గైలాసపర్వతమునం దొకప్పుడు పార్వతి పరమేశ్వరుని రామకథనుఁ జెప్పవలసినదిగాఁ బ్రశ్నించెను. అప్పుడు పార్వతికిఁ బరమేశ్వరుఁడు చెప్పిన కథనే నేనిప్పుడు మీకుఁ జెప్పెదను వినుడని రోమహర్షణుఁడు మహర్షులతో ననెను.

౧౪౫ తా॥ పైవిధముగ రోమహర్షణుఁడు మహర్షులతోఁ జెప్పి నేత్రములను మూసి ధ్యానముచేసి సమస్తమును జ్ఞానదృష్టిచేఁ జూచి మహర్షులకుఁ జిత్రమగు కథానకమునుఁ జెప్ప నారంభించెను.

(కథాప్రారంభము)

౧౫౫ ఓ మహర్షులారా! నారాయణమూర్తివలన బ్రహ్మయు బ్రహ్మవలన మరీచియు వానివలన కశ్యపుడును జనించిరి.

౧౬౫ కశ్యపునకదితియందు సూర్యుఁ డుద్భవించి తపస్సుచేత గ్రహరాజై యుండెను విశ్వకర్మపుత్రికయగు సంజ్ఞాదేవినిఁ బెండ్లియాడెను.

౧౭౫ ఆ సంజ్ఞాదేవియుఁ దపముఁజేసి యా తపోబలముచే సూర్యునివలన నొకపుత్రునిఁ గనెను. ఆపుత్రునకు వైవస్వతమనువను నామముండెను. పిమ్మట నారెండవ పుత్రుడును పుత్రికయు జన్మించిరి. ఆ పుత్రునకు యముఁడనియుఁ బుత్రికకు యమునయనియు నామములై యున్నవి. పైవిధముగ మనువు, యముఁడు, యమున, అను ముగ్గురు సంజ్ఞాదేవికి సూర్యునివలనఁ గలిగిరి.

౧౮౧౯-తా॥ సంజ్ఞాదేవి దుస్సహమగు సూర్యుని తేజస్సును సహింపలేనిదై తనతో సమానాకారముగల ఛాయను (నీడను) తన తపోమహిమచే బ్రాణవంతురాలినుగా నిర్మించెను.
ఆ ఛాయాదేవి ప్రాంజలియై సంజ్ఞాదేవితో నిట్లనెను.

1 శ్లో॥ వదస్వ కిం । మయా కార్యం సా సంజ్ఞా తామథాబ్రవీత్
అహం యాస్యామి భద్రం తే । త్వమేవ భవనం పితుః ౨౦

శ్లో॥ త్వయేహ భవనే మహ్యం వస్తవ్యం నిర్విశంకయా
ఇమౌ చ బాలకౌ కన్యా రక్షణీయా స్త్వయా మమ॥ ౨౧

శ్లో॥ భర్త్రే నైనైవ మాఖ్యేయ మిదం భగవతే త్వయా
ఏవముక్త్వాఽబ్రవీత్సంజ్ఞాం ఛాయా ప్రాంజలిసంయుతా ౨౨

1శ్లో॥ ఆకేశ గ్రహణా ద్దేవి ఆశయం నైవ కర్హిచిత్
ఆఖ్యాస్యామి మతం తే త్వం గచ్ఛ దేవి! స్వమాలయం ౨౩

శ్లో॥ సమాధాయ చ తాం సంజ్ఞా తథేత్యుక్త్వా తయా చ సా
త్వష్టుస్సమీప మగమ ద్వ్రీడితేవ తపస్వినీ॥ ౨౪

శ్లో॥ పితా తా మాగతాం దృష్ట్వా క్రుద్ధ స్సంజ్ఞామథాబ్రవీత్
భర్తుస్సమీపం గచ్ఛ త్వం మా జుగుప్స దివాకరం॥ ౨౫

శ్లో॥ అగమ ద్బడబా భూత్వాఽచ్ఛాద్య రూప మనిందితా
ఉత్తరా న్సా కురూన్గత్వా । తృణాన్యథ చచార సా ౨౬

శ్లో॥ ద్వితీయాయాం తు సంజ్ఞాయాం సంజ్ఞేయమితి చింత్య తాం
ఆదిత్యో జనయామాస పుత్రా వాదిత్యవర్చసౌ॥
శనైశ్చరం మనుం చాన్యం ఛాయాదేవ్యాం తతః పరం॥ ౨౭

---

1 వాయుపురాణే 84 అధ్యాయే

౨౦-౨౧ ఓ సంజ్ఞాదేవి ! నన్ను నీవిటులనిర్మించుటకు కారణమం గావలసిన కార్యమేదియో చెప్పుము. అని ఛాయాదేవిపల్కగా, సంజ్ఞాదేవి, యా ఛాయాదేవితో నిట్లు పలికెను. నీకు శుభము గలుగుగాక నేను నాపుట్టినింటికి వెళ్ళెదను. నాకు బ్రతినిధిగ నీవు నాదు గృహంబున నుండి నాయొక్క పిల్లలను రక్షించుచుండుము.

౨౨ మఱియు నా వృత్తాంతమును నాభర్తయగు సూర్యునకు జెప్పకుము. అని చెప్పగా ఛాయాదేవియుం జేతులు జోడించి సంజ్ఞాదేవితో నిటుల బల్కెను.

౨౩ ఓ దేవి, నాకు బ్రాణసంకటము కలుగునంతవఱకు నేను చెప్పను నీవు పితృగృహమునకు వెళ్ళుమనెను.

౨౪ అపుడు సంజ్ఞాదేవి, ఛాయను సమాధానపరచి లజ్జపడుచు, దీనురాలవలె పితృగృహమునకు వెళ్ళెను.

౨౫తా॥ సంజ్ఞాదేవి తండ్రియగు విశ్వకర్మ, తనగృహమునకు వచ్చినకూతుం దనుం జూచి కోపమునొంది, యిటులం బుత్రికతోం బల్కెను, పుత్రి ! నీవు, తిరిగి, భర్తృసమీపమునకుం బొమ్ము. భర్తయగుసూర్యుని నవమానించి యిటులవచ్చుట, యుక్తముకాదనెను.

౨౬ పూజ్యురాలగు సంజ్ఞాదేవి, పైవిధమున తండ్రి చెప్పగం వచ్చుటనుండి బాలురాలై నిజరూపమునుం గప్పిపుచ్చి, యాడగుఱ్ఱము రూపమును ధరించి, యుత్తరకురుదేశమునొంది యచ్చట తృణములను భక్షించుచుండెను.

౨౭-౨౮తా॥ సంజ్ఞాదేవికిం బ్రతినిధియగు ఛాయను సంజ్ఞాదేవియని తలచియామెతో సూర్యుడు సుఖించుచుం నామొదలవ శనైశ్చరుని సావర్ణిమనువను నిద్దఱుపుత్రులనుం బడసెను.

శ్లో॥ ఛాయా తు పార్థివీ సా వై । స్వపుత్రేషు ద్వితయే యథా
చకారాభ్యధికం స్నేహం న తథా పూర్వజేషు వై॥
మనుస్తచ్చాక్షమత్సర్వం యమస్తస్యా న చాక్షమత్॥ ౨౮-౨౯

శ్లో॥ విమానితశ్చ బహుశో నాపత్యార్థదతిదుఃఖితః ।
తాం వై రోషాచ్చ బాల్యాచ్చ భావినో౽ర్థస్య వై బలాత్ ।
పదా సంతర్జయామాస ఛాయాం వైవస్వతో యమః ॥ ౩౦

1 శ్లో॥ సా శశాప తతః క్రోధాత్సవర్ణా జననీ యమం ।
పదా తర్జయసే యస్మాత్ పితృభార్యాం యశస్వినీం॥
తస్మాత్తవైష చరణః పతిష్యతి న సంశయః॥ ౩౧-౩౨

శ్లో॥ యమస్తు తేన శాపేన భృశం పీడితమానసః ।
మనునా సహ ధర్మాత్మా పిత్రే సర్వం న్యవేదయత్॥ ౩౩

శ్లో॥ ఆదిత్యస్త్వపి తచ్ఛ్రుత్వా । క్రుద్ధం తనయేషు వై ।
తుల్యేష్వప్యధికః స్నేహః కేషుచిత్ క్రియతే త్వయా॥ ౩౪

శ్లో॥ సా తత్పరిహరంతీ వై । నాచచక్షే వివస్వతః॥ ౩౪
తాం శప్తుకామో భగవాన్ న్యాయతః పితృః ప్రభుః।
సా తస్మై సర్వం యథాతత్త్వం నాచచక్షే వివస్వతః॥ ౩౫

శ్లో॥ దదర్శ యోగమాస్థాయ । స్వాం భార్యాం వడబాం తథా।
అదృశ్యాం సర్వభూతానాం । తేజసా యమేన చ॥ ౩౬

---

1. వా॥ పు॥ 84 అ. లింగపురాణే 85 అ-శివరామాయణే చ.

౨౭-౨౮ ఛాయాదేవి తన పుత్రులయందెట్టి ప్రేమతో నుండెనో, సంజ్ఞాదేవిపుత్రులయందట్టి ప్రేమతో నుండకపోయెను. ఛాయాదేవిదుష్కృత్యమును మనువు సహించెను కాని యముడు సహింపకపోయెను.

౩౦౪. యముడు ఛాయాదేవివలన ననేకపర్యాయము లవమానింపబడి బహుదుఃఖితుడై రోషముచేతను, బాల్యముచేతను, భావికార్యబలముచేతను, కాలితోఁ దన్నెదనని ఛాయను భయపెట్టెను.

౩౧-౩౨. పిమ్మట ఛాయాదేవి కోపముతో యముని శపించెను. ఓరీ యముడా! యశస్సంపన్నురాలను తల్లియగు నన్ను పాదముతోఁ దన్నెదనని భయపెట్టినకతంబున నీపాదము పడిపోఁగాక యని శపించెను.

౩౩. తా॥ యముఁడు శాపముచేతను మిక్కిలి పీడింపఁబడిన మనస్సు గలవాఁడై తన సోదరుఁడగు వైవస్వతమనువుతోఁ గూడఁ దండ్రిసమీపమునకు వెళ్ళి వృత్తాంతమునంతయుఁ దెలియఁజేసెను.

౩౪. తా॥ సూర్యుఁడు ఛాయాదేవితో నిట్లుఁ బల్కెను. ఓ ప్రియురాలా! నీకు కొమరులందఱు సమానులైనను, గొందఱియందే యధిక ప్రేమతో నుండుటకుఁ గారణంబేమనెను.

౩౪౪. తా॥ పైవిధముగ భర్తయగు సూర్యుఁడు ఛాయాదేవినిఁ బ్రశ్నించినను సమాధానము చెప్పకుండెను.

౩౫౪. తా॥ ఛాయాదేవి సమాధానము చెప్పని కారణమున సూర్యుఁడు కోపించి నశింపుమని శపింప నుద్యుక్తుఁడు కాఁగా నప్పుడు భయమొంది ఛాయాదేవి సూర్యునకు జరిగిన వృత్తాంతము నంతను యథార్థముగాఁ జెప్పెను

౩౬౪ తా॥ అప్పుడు సూర్యుఁడు యోగదృష్టిచేత (తన భార్యయగు సంజ్ఞాదేవి నాఁడుగుఱ్ఱము రూపముతో సర్వభూతములకు నదృశ్యురాలై యుత్తరకురుదేశమునందున్న దానినిగాఁ దెలిసికొనెను.

శ్లో॥ అశ్వరూపేణ మార్తాండ స్త్రస్యగత్వాతయాన్వితః
జనయామాసనాసత్యం దస్త్రింతస్యామథాశ్వినః॥ ౨౪

సంజ్ఞాదేవిం సమాశ్వాస్య రవిస్తాం గృహ మానయత్
విశ్వకర్మా సుతాం ద్రష్టుం సమాగాద్రవిమందిరం॥ ౨౫

రవి మాహ తత స్త్వష్టా సాంత్వపూర్వంగ్వజో త్తమః ౨౬

1 తవాసహంతీ భగవన్ మహత్తేజ స్తమోనుదం।
బడబారూప మాస్థాయ గతా సంజ్ఞా దివాకర॥ ౨౭

అపనేష్యామి తే తేజో యంత్రే కృత్వాదివాకర।
తథేత్యుక్త స్స రవిణా భ్రమే కృత్వా దివాకరం॥ ౨౮

పృథక్చకార తత్తేజః విష్ణోశ్చక్ర మకల్పయత్।
త్రిశూలంచైవ శర్వస్య వజ్ర మింద్రస్య చాధికం॥ ౨౯

ఏవం శ్రుత్వా రవే ర్వృత్తం ప్రపచ్ఛా రోమహర్షణం।
ఋషయ స్సృష్టమనసో మహాశ్చర్యకరం తదా॥ ౩౦

శ్లో॥ సూర్యపుత్ర కథాం శ్రోతుంపరం కౌతూహలంహి నః
యమస్యశాపముక్తించ వద న స్సూత సత్వరం॥ ౩౧

---

1 మా. త్స్య 11 అధ్యాయః

౩౬. తా॥ అనంతరము సూర్యుఁ డశ్వరూపమునొంది బడబారూపముతో (ఆడగుఱ్ఱపు రూపముతో) నున్న సంజ్ఞాదేవియొద్దకు వెళ్ళి, యామెనుఁ గలిసి యామెయందు దేవవైద్యులగు నశ్వినీదేవతల నిద్దఱనుఁ బుట్టించెను. (వారికే నాసత్యుఁడనియు దస్రుఁడనియు నామములు.)

౩౭. తా॥ అనంతరము సూర్యుఁడు సంజ్ఞాదేవితోఁ దార్చియామెను స్వగృహమునకుఁ దీసికొనివచ్చెను విశ్వకర్మయును సంజ్ఞాదేవి సూర్యునింటికి వచ్చినదని తెలిసి తనపుత్రికయగు సంజ్ఞాదేవిఁ జూచుటకు సూర్యగృహమునకు వచ్చెను.

౩౮. తా॥ ఓమహర్షులారా? పిమ్మట విశ్వకర్మ సూర్యునిఁజూచి సామ వాక్యములతో నిట్లుఁబల్కెను.

౪౦. తా॥ భగవానుఁడగు నో సూర్యుఁడా? అంధకారమునుఁ బోఁగొట్టునదియు మహత్తరమునగు నీతేజస్సును నాకూఁతు, సహింపలేక బడబారూపమునొంది (ఆడగుఱ్ఱమురూపమునొంది) కురుదేశమునకు వెళ్ళిపోయెను

౪౧-౪౨. తా॥ ఆ కారణమువలన నీతేజస్సును యంత్రమునందుంచి కొంత భాగమునుఁ దగ్గించెదను. అని విశ్వకర్మ చెప్పఁగా నందునకు సూర్యుఁ డంగీకరించెను అప్పుడు విశ్వకర్మ సూర్యుని, భ్రమియందుంచి యతని తేజస్సును సానబట్టెను అట్లుసానబట్టఁగావచ్చిన తేజస్సుతో విష్ణుమూర్తికిఁ జక్రమును, శంకరునకుఁ ద్రిశూలమును దేవేంద్రునకు వజ్రాయుధమును విశ్వకర్మ చేసియిచ్చెను.

౪౩. తా॥ ఇవ్విధముగా మహైశ్వర్యమును సూర్యుని వృత్తాంతమును, రోమహర్షణుఁడు చెప్పఁగా మహర్షులువిని సంతసించి తిరిగి యా రోమహర్షణునిఁ బ్రశంసించిరి.

౪౪. తా॥ ఓ రోమహర్షుఁడా? సూర్యపుత్త్రికకథనుఁగూడ మాకు విను కుతూహలముండుటవలన జెప్పుము. మఱియు. యమునకు ఛాయాదేవి వలన శాపముకలిగెనని చెప్పితివి శాపవిముక్తి యతనికి నెట్లయ్యెనో యావృత్తాంతమును గూడఁ జెప్పుమని మహర్షులు సూతుని బ్రశ్నించిరి. (సూతునకే రోమహర్షణుఁడని నామాంతరము)

సూతః॥ శ్లో॥ ఆరాధయ న్మహాదేవం లోకపాలత్వ ముత్తమం ।

పితౄణా మాధిపత్యం చ శాపమోక్షం యమ స్తథా

లబ్ధవా న్దేవదేవస్య ప్రసాదా చ్ఛూలపాణినః॥ [illegible]

ఛాయాదేవీసుతో యో౽సౌ ద్వితీయః కథితో మనుః।

పూర్వజస్య సవర్ణో౽సౌ సావర్ణి స్తేన కథ్యతే॥ [illegible]

శని ర్గ్రహత్వం యమునా నదీరూపం తథా౽భజత్।

వైవస్వతమనో ర్వృత్తం వదేయం శృణుత ద్విజాః॥ [illegible]

ఇత్యాశ్చర్యరామాయణే ప్రథమస్సర్గస్సమాప్తః.

౮౫౹ సూతుడిటులఁజెప్ప నారంభించెను. ఓ మహర్షులారా! యముడు ఛాయాదేవి వలన శపింపఁబడి యాశాపముచే నొకపాదము కుళ్లిపడి పోగా దుఃఖితుఁడై పరమేశ్వరుని గూర్చి చిరకాలము తపము చేసి యాపరమేశ్వరుని యనుగ్రహమును సంపాదించికొని శాపవిముక్తిఁ బొంది తిరిగి పడిపోయిన పాదమునుఁ బొందుటయే కాక యుత్తమమగు లోకపాలకత్వమును గూడ నాపరమేశుని యనుగ్రహము వలనఁ బొందగల్గెను.

౮౬౹ తా॥ ఛాయాదేవియందు సూర్యునకుద్భవించిన రెండవ మనువు, సంజ్ఞాదేవి పుత్రుఁడగు వైవస్వత మనువుతో సమానవర్ణము గలవాఁడగుటచేతను సావర్ణి మనువని పిలువఁబడుచుండెను. (ఇందువచ్చు మన్వంతరము సావర్ణిమన్వంతరమే)

౮౭౹ తా॥ ఓ మహర్షులారా! ఛాయాపుత్రుఁడగు శనైశ్చరుఁడు, తపోబలముచే నవగ్రహములలో నొక గ్రహముగనుండఁ బొందెను. సూర్యుని వలన ఛాయాదేవి యందు జనించిన యమున, నదీరూపమునొంది లోకోపకారిణి యయ్యె - సూర్యపుత్రులలో వైవస్వతమనువృత్తాంతమును జెప్పెదను - సావధానులై వినుడని సూతుడు శౌనకాది మహర్షులకుఁ జెప్పెను.

ఆశ్చర్యరామాయణమున

ప్రథమసర్గము సమాప్తమయ్యెను.

ద్వితీయ సర్గః.

* వైవస్వతమనుం భూమ్యాః పాలనేఽజో నియుక్తవాన్
తస్య శ్రద్ధా మనోః పత్నీ పతిభక్తిరతాఽభవత్ ॥ ౧

అయోధ్యా నిర్మితా తేన పాతి భూమిం స తత్ర చ।
ఏకదా స మను ర్దృష్ట్వా ముఖ్యక్తో గురు మబ్రవీత్ ॥ ౨

యజ్ఞం కర్తుమనా శ్చాహం త్వయాఽగ్రే క్రియతే యది ౩

అత్ర తీర్థం పరం నాస్తి నాస్తి శ్రేష్ఠా మహానదీ
ఆనయస్వ నదీం రమ్యాం మానసాత్పాపహారిణీం ॥ ౪

తద్గురో ర్వచనా ద్రాజా మనుర్వైవస్వతో మహాన్
రణత్కృత్య మహాచ్చాపం సందధే శర ముత్తమం॥ ౫

శ్లో॥ స శరో మానసం భిత్త్వా తస్మాన్నిష్కాస్య తాం నదీం
అయోధ్యా మానయామాస ప్రధానం దర్శయన్నివ॥ ౬

శ్లో॥ ఆనీతా సా శరేణైవ శరయూ శ్చేతి కథ్యతే।
సరోవరాన్నిముద్భూతా సరయూ శ్చేతి కేచన॥ ౭

---

* వాయుపురాణే ౮౫ అధ్యాయమ శివరామాయణే.

రెండవ సర్గము.

౧౪ తా॥ బ్రహ్మదేవుడు సూర్యపుత్రుడైన వైవస్వతమనువును, భూపరిపాలనమునకు నియోగించెను. అతడు బ్రహ్మచే నియమింపఁబడి భూమండలమును ధర్మముగాఁ బరిపాలించుచుండెను ఆ వైవస్వత మనువునకు శ్రద్ధయనెడి భార్యకలదు. ఆమె పతిభక్తికలదై యుండెను.

౨ తా॥ ఆ వైవస్వతమను వయోధ్యయను పట్టణమును నిర్మింపఁజేసి యచ్చటనుండి రాజ్యపరిపాలనము చేయుచుండెను. వైవస్వతమనువొకానొకప్పుడు యజ్ఞమునుఁ జేయఁదలచి గురువగు వసిష్ఠునితో నిట్లుల పల్కెను

౨౪ తా॥ ఓ గురువర్యా! నీవంగీకరించితివేని నేనొక యజ్ఞమునుఁ జేయఁదలచితి ననెను.

౩౪ తా॥ అప్పుడు వసిష్ఠు డిట్లనియెను. ఓ రాజా; నీవు యజ్ఞమునుఁ జేయఁ బూనుట నాకు సంతసమే కాని యిచ్చట మహానది కాని సరస్సు కాని లేదయ్యె (యజ్ఞము మహానదీ ప్రాంతమునఁ జేసినచో మహాఫలప్రదమని యాశయము) కాన మహాపాపహరమగు నొక రమ్యమగు నదిని మానస సరోవరమునుండి తీసికొని రమ్మనెను.

౪౪ తా॥ వసిష్ఠుని వాక్యమును విని వైవస్వతమనువు నమస్కారముఁ జేసి యా ధనువునందు బాణమును సంధించి విడిచెను.

౫౪ తా॥ ఆ బాణము మహావేగముగా, మానస సరోవరమును భేదించి యా సరోవరమునుండి యొకనదిని బయలుదేఁదీసి మార్గమును జూపుచున్నదివలె నయోధ్యాపురికిఁ దీసికొనివచ్చెను.

౬౪ తా॥ ఆనది శరముచేఁ (బాణముచే) దీసికొనిరాఁబడినది కాన శరయూనది యని చెప్పఁబడుచున్నది. మఱికొందఱు మానస సరోవరమునుండి యుత్పత్తిగలది కాన సరయూ నది యని చెప్పుదురు.

అథాకరోత్పుత్రకామః పరమేష్టిం ప్రజాపతిః ।
తత్ర శ్రద్ధా దుహిత్రర్థం హోతారం సమయాచత॥

తేన హోత్రపచారేణ కన్యా నామ సాభవత్ ॥ ౭-౮

మిత్రావరుణయో రాసీత్ప్రసాదాత్పునః స్త్రియాః॥౮ ౪

*శ్లో॥ సుద్యుమ్న ఇతి విఖ్యాత స్త్రిషు లోకేషు పూజితః ।
గత్వా శరవణం తత్రపునః స్త్రీరూప మాప సః॥ ౯౪

వ్యా॥ *సుద్యుమ్న ఇతి సుద్యుమ్నస్య పునః స్త్రీరూపత్వ ప్రాప్తేః కారణం మత్స్యపురాణే । అధ్యాయే ప్రతిపాదితం॥ తథా హి - రమతే యత్ర దేవేశః శంభు స్సోమార్ధశేఖరః ఉమయా సమయ స్తత్ర పురా శరవణే కృతః॥ పుంనామ సత్త్వం యత్కించి దాగమిష్యతి తే వనే । స్త్రీత్వమేష్యతి తత్సర్వం దశయోజన మండలే । అజ్ఞాత సమయో రాజా ఇలాశ్శరవణే పురా, స్త్రీత్వ మాప విశన్నేవ బడబాత్వం హయ స్తథా॥ ఇతి॥

---

1 వాయుపురాణే ౮౧ మహారామాయణేచ బ్రహ్మాండేచ.

౭౧ తా॥ అనంతరము వైవస్వతమనువు పుత్రకాముఁడై పుత్రకామేష్టిఁ జేసెను. ఆయాగమున వైవస్వతమనుభార్య యగు శ్రద్ధాదేవి, హోతను తనకుఁ బుత్రిక కలుగునట్లు హోమమునుఁ జేయవలయునని ప్రార్థింపఁగా నాహోతయును, శ్రద్ధాదేవి కాంక్ష ననుసరించి మిత్రావరుణులకు నాహుతుల నిచ్చునపుడు పుత్రిక కలుగఁజేయుఁడని ప్రార్థింపఁగ, నాదేవతలు నట్లే యనుగ్రహించిరి. ఇవ్విధమున హోతయపచారముచేఁ బుత్రునకుఁ బదులు పుత్రిక జన్మించెను, (ఆమెకు, ఇళ యని పేరు)

౭౨ తా॥ వైవస్వతమనువు, తనకుఁ బుత్రుఁడు పుట్టుటకుఁ జేసిన పుత్రకామేష్టివలనఁ బుత్రిక యెట్లాయెనని విచారించి తెలిసికొని తిరిగి మిత్రావరుణులనుఁ బ్రార్థింపఁగా వారలనుగ్రహించి యిళయను నాకన్యనుఁ దిరిగి పురుషునిఁగాఁ జేసిరి.

*౭౩ తా॥ ఆపురుషుఁడు సుద్యుమ్నుఁడను నామముతోఁ ద్రిలోకములయందుఁ బ్రసిద్ధుఁడై యొకానొకప్పుడు వేఁటకరణ్యమునకేగి యశ్వముచే బహుమార్గము తిరిగికొనిపోఁబడి శరవణమను నొకవనమునుఁ జేరెను. ఆవనమునుఁ బ్రవేశించుటతోడనే తనపురుషరూపముపోయి తిరిగి సుద్యుమ్నుఁడు స్త్రీరూపమునుఁ బొందెను.

---

* సుద్యుమ్నునకుఁ దిరిగి స్త్రీరూపము కలుగుటకుఁ గల కారణము మత్స్యపురాణమున పదునొకండవ యధ్యాయమునఁ జెప్పఁబడినది (ఏమన) చంద్రశేఖరుఁడగు శంకరుఁడు పార్వతీదేవితో నొకప్పుడు శరవనము నందు క్రీడించుచుండఁగఁ గొందఱు మహర్షులు పార్వతీపరమేశ్వరుల సందర్శనమున కేతెంచుటను గాంచి పార్వతి లజ్జితురాలై యావనము నకు గిరిజ యీవిధమున శాపమిచ్చెను. దశయోజన విస్తీర్ణముగల (పరిమాణముల చతురముగల) శరవనమునకు నేపురుషజంతువైనను బ్రవేశించినచో, స్త్రీ రూపమునుఁ బొందఁగలదని" సుద్యుమ్నుఁడు, పార్వతీ శాపవృత్తాంతము నెఱుఁగక యవ్వనమునఁ బ్రవేశించి స్త్రీరూపము నొందెననియు సుద్యుమ్నుఁ డెక్కిన మొగగుఱ్ఱముకూడ వెంటనే యాడగుఱ్ఱమయినదనియుఁ జెప్పఁబడినది.

శ్లో॥ ఋషస్యాశ్రమ మాసాద్య మైథునా యోపమంత్రితా ।
సో ఽపు్త్రాద్బధా చ్చాస్య ఐళోఽక్షిపురూరవాః॥ ౧౦౪

శ్లో॥ తతః పుంస్త్వాభిలాషాచ్చ మునిభి శ్చ ప్రసాదితా।
పునః పుంస్త్వం గతా నారీ స్త్రీపౌరాణ్యా ద్రాజ్యభాఙ్మహీ॥
వశిష్ఠ వచనా చ్చాసీ త్ప్రతిష్ఠానపురేతు సః ౧౧౦౨

శ్లో॥ ధ్రువతశ్చ మనోః పశ్చా దిక్ష్వాకు రభినిస్సృతః ।
సతు రాజ్యాభిషిక్తస్సన్పాలయామాస మేదినీం॥ ౧౩

1 శ్లో॥ మంత్రిష్వాధాయ వై రాజ్యంచ కార సుమహత్తపః
సాక్షాత్కృత్య హరి స్తస్య దదౌ శ్రీరంగమందిరం॥౧౪

శ్లో॥ స సప్తద్వీపవతీం భూమిం సశైలవనకాననాం।
పాలయామాస ధర్మాత్మా పూర్వానుష్ఠితమార్గతః॥ ౧౫

1, వాయుపురాణే 85 అ.

౧౦। తా॥ సుద్యుమ్నుఁడు వైవిధముగ స్త్రీరూపము నొంది యచ్చటచ్చట సంచరించుచు బుధుని యాశ్రమమునకుఁ జేరి బుధునిచేఁ గామక్రీడలకుఁ బ్రేరేపింపఁబడి యాతనితో గలసి సుఖించుచుండగా గొంతకాలమునకు నామెకు బుధునివలన నొక కొమరుఁడు కల్గెను. ఆతడే పురూరవుఁడని పిల్వఁబడుచుండెను. (ఇతని వలననే చంద్రవంశమభివృద్ధినిఁ జెందెను)

౧౧-౧౨ తా॥ ఇళయను పేరుతో నామె బుధుని గృహమునందుండి, పురూరవుఁడు కలిగిన పిమ్మట పురుషరూపము బొందదలచి, యచ్చటి మహర్షులను బ్రార్థింపగా, వారు మహర్షులనుగ్రహించిన కారణమునఁ దిరిగి యామె పురుషరూపమునుఁ బొందెను, కాని యతడు మొదట స్త్రీరూపముతోఁ జరించిన, హేతువుచే రాజ్యార్హుఁడుకాఁ డయ్యె, వసిష్ఠుడు చెప్పిన కారణమున ప్రతిష్ఠాన నగరమును మనువు నిర్మింపఁజేసి, సుద్యుమ్నున కివ్వగా, నచ్చటనే, యతడు నివాసముగా నుండెను.

౧౩॥ తా॥ అనంతర మొకానొక దినమున వైవస్వతమనువు, తుమ్ముచుండగా దైవసంకల్పముచే నొకశిశువు జన్మించెను. (అనగా తుమ్మినపుడు లోపలనుండి బయల్వెడలెను.) ఆహేతువువలననే యిక్ష్వాకువని వానికి నామకరణము చేసిరి) ఆ యిక్ష్వాకువు రాజ్యాభిషిక్తుఁడై భూమిని ధర్మముగాఁ బరిపాలించుచుండెను.

౧౪. ఇట్లుకొంతకాలము, రాజ్యమును పరిపాలించి, యిక్ష్వాకువు రాజ్యమును మంత్రులకప్పగించి వనమునకేగి గొప్పతపస్సుచేసెను. శ్రీహరి ప్రత్యక్షమై, యాతనికి శీరంగ మందిరమును పూజానిమిత్తమొసంగెను.

౧౫. పిమ్మట తిరిగి వచ్చి మనుపుత్రుడైన యిక్ష్వాకువు, పర్వతారణ్యసహితమును సప్తద్వీపయుతమునగు భూమినిఁ బూర్వుల మార్గము ననుసరించి ధర్మముతోఁ బాలించుచుండెను.

తస్య పుత్రశతం హ్యాసీ దిక్ష్వాకో స్తు మహాత్మనః।
తేషాం విచిత్రచరితా వికుక్షిర్నిమిదండకాః॥ ౧౮

శకునిప్రముఖా స్తస్య పుత్రాః పంచాశతస్తు తే
ఉత్తరాపథదేశస్య రక్షితారో మహీక్షితః॥ ౧౯

శ్లో॥ శేషా స్తస్య సుతా రాజ్ఞః। దక్షిణాపథరక్షిణః॥ ౧౯౫
తేషాం జ్యేష్ఠో వికుక్షిస్తు గుణైః శ్రేష్ఠో ఽ భవత్తదా॥ ౨౦

శ్లో॥ ఇక్ష్వాకు స్తు వికుక్షిం వై అష్టకాయామథాష్టకత్
మాంస మానయ శ్రాద్ధార్థం మృగాన్ హత్వా మహాబల॥ ౨౧

2 సగత్వా మృగయాం కృత్వా మృగాన్ హత్వా శ్రమాన్వితః
భుక్త్వా చ శశకం తత్ర వికుక్షిర్న్యహమాగతః॥ ౨౨

శ్లో॥ ఆగతే తు వికుక్షౌ తు సమాంసే నరాధిపః।
వసిష్ఠం చోదయామాస మాంసం వై ప్రోక్షితామితి॥ ౨౩

శ్లో॥ స దృష్ట్వా పహతం మాంసం క్రుద్ధో రాజాన మబ్రవీత్
త్వత్పుత్రేణోపహతం మాంసం పుత్త్రేణ తవ పార్థివ॥ ౨౪
శశభక్షణాత్ ఽభోజ్యం తవ మాంసం మహామతే।
తతో దురాత్మనా ఽ నేన భక్షితో యేన వై నృప।
శశాద ఇతి లోకేస్మిన్నాఖ్యాతస్సో భవేదయం॥ ౨౫

శ్లో॥ ఇక్ష్వాకు స్తు తతః క్రుద్ధో వికుక్షిమిదమబ్రవీత్॥ ౨౬

---

2. ఇక్ష్వాకోస్తు వికుక్షిరిత్యశశాదశ్చ ఇత్యపి, ఆనందరామాయణేచ.

౧౬. ఆతనికి నూర్గురుపుత్రులుగల్గిరి. ఆనూర్గురు పుత్రులలో విచిత్ర చారిత్రముగల వారలు మువ్వురుండిరి. (వికుక్షి, నేమి, దండుడు,అను వారలు)

౧౭. ఆపుత్రులలో శకుని మొదలగు నేఁబదిమందిపుత్రులు ఉత్తరదేశమును బరిపాలించుచుండిరి. మిగిలిన వారిలో నలుబది యేడుగురు దక్షిణదేశమునుఁ బరిపాలించుచుండి-

౧౮. ఇక్ష్వాకు పుత్రులలో జ్యేష్ఠుండగు వికుక్షి, గుణగణముచే శ్రేష్ఠుఁడైయుండెను.

౧౯. ఇక్ష్వాకు మహారాజొకప్పు డష్టకా శ్రాద్ధమునుజేయఁదలచి, వికుక్షిని మాంసమును దెచ్చుటకు నియమించెను.

౨౦. ఆతఁడు తండ్రిచే నియమింపఁబడి, వేటకుఁబోయి, శ్రాద్ధార్హములగు మృగములను గొన్నిటిని జంపి, శ్రమచే నొకచోట విశ్రమించి క్షుద్బాధచే నొకకుందేటి మాంసమును భుజించి, పిమ్మట గృహమునకు వచ్చెను.

౨౧. ఇట్లు వికుక్షి, మాంస సహితముగా గృహమునకు రాఁగా నిక్ష్వాకుఁడు తనగురువగు వశిష్ఠుతో, మాంసమును బ్రోక్షించవలెనని దిగఁ జెప్పెను.

౨౨. అవ్వశిష్ఠుఁడు వికుక్షిచే దెకొని రాఁబడిన మాంసమునుజూచి యాగ్రహించి రాజుతో నిట్లనెను, ఓరాజా! క్షుద్రబుద్ధిగల నీ పుత్రునిచే మాంస మపవిత్రము గాఁ జేయఁబడినది.

౨౩. ఓరాజా! దురాత్ముఁడగు నీపుత్రునిచే నొక చెవులపిల్లి మాంసము భక్షింపఁబడిన కారణమున, ఈమాంసము భుజింపఁదగనిదయ్యెను. ఇఁకముందుమున శశాదుఁడను నామముతోఁజెప్పబడును.

౨౪. ఇక్ష్వాకువు పిదపఁ గోపముతోఁ దనపుత్రుఁడగు, వికుక్షినిగూర్చి యిట్లుపలికెను.

పితృకర్మణి సంద్దిష్టో మయా త్వం మృగయాం గతః।
శశం భక్షయసే ఽరణ్యే నిర్ఘృణః పూర్వమద్యను॥ ౨౫

శ్లో॥ తస్మాత్త్వాం పరిత్యజామి త్వాం గచ్ఛ త్వం స్వేన కర్మణా।
ఏవ మిక్ష్వాకునా త్యక్తో వసిష్ఠేన నివారితః॥ ౨౬

*1శ్లో॥ ప్రజాసంక్షోభకరణా దిక్ష్వాకో ర్దండ మత్యజత్।
పిత్రా నిష్కాసితో దండః వనం గత్వాఽటవీజనాన్
వశీకృత్య స్వయం తేషాం ప్రభుభూత స్సమావసత్॥ ౨౭

శ్లో॥ సంపాద్య రాజ్యం గహనే స్థిత స్సన్నేకదా తు సః।
శుక్రకన్యాం తపస్యంతీం దృష్ట్వా మోహవశంగతః॥ ౨౮

---

* ప్రజాసంక్షోభ ఇతి — దండో నామకశ్చి దిక్ష్వాకుసుతః, స్తత్పుత్రశతాంతర్గత ఏవాసీత్, తస్య ప్రజానాం పీడాకరత్వాత్, సతుపిత్రా నిష్కాసితః కస్మింశ్చిద్వనే త్వాటవికైర్మిళిత్వా తేషా ముపరి ప్రభుర్భూత్వా క్రమేణ రాజ్యమపి సంపాద్య, స్థిత స్సన్ కదాచన శుక్రకన్యాం బలాత్కృతవాన్, తత్పిత్రా శుక్రశాపా త్పృష్టాహప్యంతం తద్రాజ్యే మృద్వృష్టిపతనా త్సర్వం తద్రాజ్యం వినష్ట మభవత్ క్రమేణ వన మప్యభూత్ తదేవ దండకారణ్యమితి, లోకే ప్రథితమితి, దండ ఏవ దండక ఇతివ్యవహృతిః

---

1 విష్ణుపురాణే

౨౫. ఓరీ నీచుఁడా! పితృకర్మనిమిత్తమై నాచే నియోగింపఁబడి నీవరణ్యమునకేగి మృగములను వేటాడి యొక శశమాంసమును భక్షించి, ఆజ్ఞ విడిచి, యెటులను చరించుచుంటివి?

౨౬. నీవిచట నుండఁగూడదు. కాన నిన్నుఁ బరిత్యజించితిని. నీకు బ్రహ్మహత్యము చే, నీవప్పటికైనను బొమ్మని పుత్త్రుని, నిక్ష్వాకువు పరిత్యజింపఁగా, వసిష్ఠమహర్షి నివారించెను,

౨౭. ఓమహర్షులారా! ఇక్ష్వాకుపుత్త్రులలో విచిత్రచరితము, గలముప్పురలో వికుక్షిచరిత్రముఁ జెప్పితి. దండుఁడను వాని వృత్తాంతముఁ జెప్పెదను వినుఁడు. దండుఁడను నిక్ష్వాకుపుత్త్రుఁడు ప్రజలను హింసించుచుండుటవలన పుత్త్రుఁడగు దండుని తనదేశమునుండి యిక్ష్వాకువు వెడలఁగొట్టెను. ఇట్లు వెడలఁగొట్టఁబడిన దండుఁడు వనమునకేగి యచ్చటి మునిజనులతోఁ జెలిమిచేసి వారలను స్వాధీనముఁ జేసికొని తాను వారలకుఁ బ్రభువుగా నుండెను.

౨౮. అతఁడు గొంతరాజ్యమును సంపాదించి పరిపాలించుచు నొకానొకప్పుడు వనమునఁ దపముఁ జేయుచున్న శుక్రాచార్యుని కూఁతుఁ జూచి మోహాంధుఁడయ్యెను

---

* దండుఁడను వాఁడు, ఇక్ష్వాకుపుత్త్రుఁడొకఁడుండెను. అతఁడు నూర్గురు పుత్త్రులలో నొకఁడైయుండెను. ఆదండుఁడు ప్రజలను బాధించుచుండుట వలన నిక్ష్వాకుపతి నిని దేశము నుండి వెడలఁగొట్టెను. అతఁడు వనమునకేగి యాటవికులతోఁ గలిసి వారలకుఁ బ్రభువై క్రమముగా రాజ్యమును సంపాదించి యుండి యొకానొకప్పుడు శుక్రాచార్యుని కొమరితను బలాత్కరించి యామెతండ్రియగు శుక్రుని శాపము వలన నేడు దినములలో మట్టి వానచేత [illegible]గా వాని రాజ్యమంతయు నష్టమయ్యెను. క్రమముగా నా ప్రదేశము తరువాత నరణ్యమయ్యెను. అదియే దండకారణ్యమని లోకమునఁ బ్రసిద్ధమయ్యెను. దండునకే దండకుఁడని నామాంతరము.

శ్లో॥ బలాత్కృత్యచ తాందండః శప్త స్తద్గురుణాఽభవత్ ।
శుక్రశాపాత్తుతద్రాజ్యం వినష్ట మభవ ద్ధ్రువం
తదేవ దండకారణ్య మిత్యద్యాపి ప్రథాం గత౹॥ ౨౯, ౩౦

*శ్లో॥ నిమి ర్నామ మనోః పౌత్రః వికుక్షే రనుజ స్తు యః।
స శాపేన వసిష్ఠస్య విదేహ స్స్వయపద్యత॥ ౩౧

---

* నిమిరితి—ఇక్ష్వాకుసుతానాం మధ్యే త్రయో, విచిత్రచరితా, ఇతి. ప్రథమత, స్తావత్. వికః, వికుక్షిః, ద్వితీయో, దండః, తృతీయః, నేమిరితి, ద్వయో, ర్వృత్తాంత ముక్త్వా, తార్తీయీకం, బ్రవీతి నేమి, స్సర్వదా, యజ్ఞాదీ, న్కర్త్వన్యాసీత్, ఓకవారం, నేమి, స్స్వగురుం, వసిష్ఠ, ముపసృత్య యాగం, కారయేత్యువాచ, స గురుస్తు, ఇతః పూర్వమేవ, యాగం కృతవానసి, పున, రిదానీమేవ, యాగం, కరోషి చేత్, యాజకస్య, మమాపి, శ్రమ, స్సంభవేత్, తస్మాత్కించిత్కాలముపేక్ష్య, పశ్చాత్కుర్విత్యువాచ, స నేమిస్తు, ధర్మస్య, త్వరితా, గతి రితిన్యాయేనా, ద్యైవ, కర్తుం, సముద్యుక్తోహం, మాన్యథావక్తవ్యమితి, ప్రార్థయామాస, స గురుస్తు నాగతు మహ్యాహ మః మితి యదావద త్, తదా నేమి రన్యం గురు మాసీయ యాగం కరవాణీత్యువాచ, తదా వసిష్ఠస్య శాప త్స్వం విదేహోఽభవేతి.

---

౨. వాయుపురాణే॥ ౪౦ అధ్యాయము

౨౯౪-30. అదండుఁడు. శుక్రకన్యకను బలాత్కరింపఁగా నామె తండ్రి
తోఁజెప్పగా నాశుక్రుఁడు దండుని నిటుల శపించెను. ఓదండుఁ
డా. నీరాజ్యము ఏడుదినములు మట్టివానకురిసి నష్టముగుగాక నీవును
నశించెదవుగాక" ఇట్లు శుక్రశాపమువలన దండుఁడు నిజరాజ్యము
తోఁగూడనశించెను. నష్టమైన దండకరాజ్యప్రదేశ మరణ్యమయి
మగుటచే దండకారణ్యమని ప్రసిద్ధినొందెను. దండునకే దండకుఁ
డనియు నామాంతరముకలదు.

*3౧ ఇక్ష్వాకు పుత్రులలో నిమియనురాజు వసిష్ఠునిశాపముచే విదేహుఁడ
య్యెను (దేహములేనివాఁడయ్యెను)

---

* (నిమి, విషయము జెప్పఁబడుచున్నది)

(మనుపుత్త్రిలలో ముగ్గురు విచిత్రచరిత్రులు కలరని ప్రథమ
మునఁ జెప్పబడెను (1 వికుక్షి, 2, దండుఁడు, 3. నిమి) ఇరువురవృ
త్తాంతములఁ జెప్పి, మూడవవాఁడగు నిమి వృత్తాంతము జెప్పఁబడు
చున్నది.

నిమియను రాజు (రాజ్యముపాలించుచు) నెల్లప్పుడు యాగము
నొనర్చుచుండెను. ఒకప్పుడు నిమి తనగురువగు వశిష్ఠుని సమీపించి
గురువర్యా! నేను మరల యాగము చేయుటకు సంకల్పించితి నోయిం
పువన వశిష్ఠుడు నిమిరాజోత్తమా? ఇంతకుఁపూర్వము యాగము
నుజేసి మరల నిప్పుడే యాగముఁజేసితివేని, యాజకుడనగు నాకును
కష్టము గాకయుండును. కొనకొంత కాలమాపేక్షించి యనంతరమునఁ
జేయుమనియెను అప్పుడు నిమియనురాజు నిట్లనెను ధర్మకార్యముఁ
జేయువలెనని సంకల్పముపొడమి నపుడే దానిని నెరవేర్చవలెనని నీ
యార్యోక్తిచే నేనిప్పుడే చేయుటకుద్యమించితిని. మఱియొకవిధము
గాఁ జెప్పకుడని ప్రార్థింపఁగా వశిష్ఠుఁడు నీవిపుడే చేసినచో నేను
వచ్చుటకువీలుకాదనఁగా, నిమిచక్రవర్తి, మఱియొకపురోహితు నేర్ప
ఱచుకొనియజ్ఞముఁ చేసెదనని వశిష్ఠునితోఁ జెప్పెను-అప్పుడు వశిష్ఠుఁ
డు కోపగించి నీవువిదేహుఁడవగుమని శపించెను.

శ్లో॥ వైవస్వతమనోః పుత్రః ఇక్ష్వాకుర్బ్రహ్మణో వరాత్ ।
దివ్యం యానం సమాసాద్య నారాయణపరాయణః
3 షట్త్రింశచ్చసహస్రాణి వర్షాన్ రాజ్యం తథాకరోత్ ॥ 32

1 శశాదోఽప్యథ ధర్మాత్మా స్వప్రజాః పరిపాలయన్ ।
శతహీనాంస్తదబ్దాంశ్చ రాజ్యం కృత్వా దివం గతః॥ 33

* శశాదస్య తు దాయాదః కకుత్స్థో నామ వీర్యవాన్ ।
1 ఇంద్రస్య వృషభూతస్య కకుత్స్థే స్థితేన । యస్స్మృతః
2 కకుత్స్థేన కృతం రాజ్యం శతహీనం తదబ్దకం॥ 34_35

---

* వికుక్షేః శశాద ఇతి నామాంతర మితి పూర్వం ప్రతిపాదితం తస్యపుత్రః పురంజయః తస్యైవ కకుత్స్థ ఇతి నామాంతరం కర్మణానుభూదిత్యుక్త ప్రమాణ మానంద రామాయణాదికం తథాహి—వికుక్షేస్తు కకుత్స్థశ్చ । సప నామ్నా పురంజయ ఇతి" పరంతు కకుత్స్థ ఇతి నామపురంజయస్య కథమాగత మిత్యత్ర బ్రహ్మాండ వాయు లింగ పాద్మాదిషు

---

3. భవిష్య పురాణే ప్రతిసర్గపర్వణి । అధ్యాయః.

1 శశాదస్య రాజ్యపాలన కాలః (3[illegible]00) ఇతి భవిష్యే
శశాదస్యేక్ష్వాకుపుత్రత్వే ఆనంద రామాయణంచ ప్రమాణం
కకుత్స్థ రాజ్యపాలన కాలః 3[illegible]00) ఇతి భవిష్యే.

3౨. వైవస్వతమను పుత్రుడగు నిక్ష్వాకువు పైవిధమున నూర్వురు పుత్రులం గలవాఁడై యెల్లప్పుడు భగవద్భజన సేయుచు బ్రహ్మదేవుని వరప్రభావముచే నొకదివ్యవాహనముఁ బొందిదానితో సంచరించుచు ముప్పదియారువేల సంవత్సరములు రాజ్యపరిపాలనముఁ జేసి తనపుత్రులలో జ్యేష్ఠుఁడగు శశాదునకే రాజ్యమునిచ్చి వైకుంఠమునొందెను

(33-4) తా॥ అనంతరము, ఇక్ష్వాకు మహారాజు పుత్రుడు నిమియను నామాంతరముచే నొప్పు శశాదుడను రాజు ధర్మముతోఁ దనప్రజలను బాలించుచుఁ దన తండ్రికంటె నూరు సంవత్సరములు తక్కువగా (అనఁగా 3౫,౯౦౦॥ రాజ్యముఁజేసి పిమ్మట స్వర్గమునకేగెను.

(34-35) శశాదుని యనంతరము తత్పుత్రుఁడగు పురంజయుఁడు రాజ్యమునుఁ బాలించెను. అతఁడు రాజ్యమును బాలించు కాలమున దేవదానవులకు యుద్ధముజరిగి యాయుద్ధమున నింద్రాదులు పరాజయమునొంది విష్ణునొద్దకేగి తమ యపజయవృత్తాంతమునుఁ జెప్పికొనఁగా నమ్మహానుభావుఁడు" పురంజయుఁడను రాజునందు నాశక్తినిఁ బ్రవేశపెట్టెదను. మీరు వానిని సహాయునిఁగాఁ గోరితీసికొనివచ్చితిరేని యుద్ధము చేసినచో రాక్షసులు నశించెదరని చెప్పఁగా, నింద్రుఁడు పురంజయుని సహాయునిగాఁ గోరెను. అతఁడు మహేంద్రునితో నిట్లుఁ జెప్పెను. నీవు వృషభరూపమును ధరించినయెడల నీమూపురముమీద నెక్కి యుద్ధముచేసి రాక్షససంహారముఁ జేసెదనని. అందునకు మహేంద్రుఁ డంగీకరించి వృషభరూపముండఁగా నతని మూపురమునఁ గూర్చుండి యుద్ధముఁ జేసి విష్ణ్వంశము తనయందుఁ బ్రవేశించియుండుటచే దానవులను సంహరించెను. అతఁడు పైవిధముగ వృషభరూపముగల యింద్రుని మూపురమునందుండి యుద్ధముఁ జేసి

3 అనేనాస్తు కకుత్థ స్స్యాదాయోధః పరికీర్తితః।
శతహీనం కృతం రాజ్యం తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ ౩౬

తత్ప్రతిపాదికాం కథాహి॥ పురా। దేవదానవానాం సమరే దేవాః పరాభూతాః హరిం శరణమాగతాః స్వస్వం తస్మైన్యవేదయన్, తదా శ్రీహరి స్తానాహ భో దేవాః! భూలోకే, పురంజయోనామ, రాజాఽస్తి, మత్తేజ స్తస్మి న్నావేశయేయం, తం, సహాయఙ్కృత్వా, పునస్సమరం దానవైః కురుత, జయస్సంభవేద్వ స్స్వితి తచ్ఛ్రుత్వామహేంద్ర స్స్వయమేత్య, పురంజయం సహాయం, వవ్రే సపురం జయం త్వేవమవోచత్ మహేంద్ర యదిత్వం వృషరూపం ధృత్వా, వాహన భూత, స్స్యాశ్చేత్తదా, సమాగచ్ఛేయమహమితి. మహేంద్రోపితథైవాభవత్, తదాపురంజయః, వృషభూతస్య, మహేంద్రస్య, కకుది, స్థిత, స్సమరే దానవా న్నిహత్యాగతః, తస్మాత్కకుత్థ, ఇతి గౌరవనామ సమభూత్ ఏవం పురంజయస్య, కకుత్థ, ఇతినామాంతరం॥- సతుకకుత్థ స్స్వపితుశ్శతహీనాన్ పూర్వోక్తాబ్దాన్ రాజ్యం, కృతవానితి.

3 అనేనసః పాలనకాలః (౩౬౭౦౦) ఇతి భవిష్యే

౩౬. కకుత్స్థునియనంతరము వానిదాయాదుడు అనేనుడు" అనురాజభూమినిఁబరిపాలించెను. అతఁడును దనతఁడ్రికంటె నూఱుసంవత్సరములుతక్కువగా (అనఁగా (౩౫౮౦౦) సంవత్సరముల) భూమి యందు రాజ్యపాలనము చేసెను.

న కారణముచేతఁ గకుత్స్థుఁడనిబిరుదునామముకలిగెను. అప్పటినుండి కకుత్స్థుఁడని పురంజయునకు నామాంతరము గలిగెను ఆకకుత్స్థుఁడును దనతఁడ్రిపరిపాలనకాలముకంటె నూరుసంవత్సరములు తక్కువగాఁ అనఁగాముప్పదియైదువేలయెనిమిదివందలసంవత్సరములు రాజ్యమును బాలించి పిమ్మట స్వర్గస్థుఁడయ్యెను.

శ్లో॥ పృథు రానేన స శ్చాపి[1] శతహీనం తదబ్దకం ।
రాజ్యం చకార ధర్మేణ స్వప్రజా స్స్వనురంజయన్ ॥32

శ్లో॥ తస్మాజ్జాతో విశ్వకశ్చ[2] శతహీనం తదబ్దకం ।
రాజ్యంచకార ధర్మేణ ఆసముద్రాంమహీమిమాం ॥33

శ్లో॥ తదాత్మజ స్త్వార్ద్రికోపి శతహీనం తదబ్దకం ।
ఆసముద్రక్షితీశానో పాలయామాస నన్వృశః॥ 34

వ్యా॥ అయం పృథు రన్యః వైవస్వత మన్వంతరాం తర్గతః, యేన గోరూపధరా, భూమి ర్దుగ్ధా, యేన భువః పృథ్వీతి వ్యవహృతి ర్లోకేస ముజః సచాపరః పృథుః చాక్షు షమన్వంతరీయ ఇతి వాయుపురాణే 62 అధ్యాయే దృశ్యతే. తథాహి॥ శ్లో॥చాక్షుషస్య నిసర్గేతు సంభూతిః కశ్యపాన్వయే తస్యాన్వవాయే సంభూతః పృథుర్వైన్యః ప్రతాపవానితి॥

2 పృథోఃపుత్రః విశ్వ ఇతి లింగపురాణే॥
విష్వగశ్వ ఇతి భవిష్యే—
పృషదశ్వ ఇతి వా గూఢాభిన్నధావర్తతే ఏక స్యైవతాని నామాంతరాణీత్యను సంధేయం ఆర్ద్రికః విశ్వకపుత్ర ఇతి లింగపురాణే భవిష్యే చ వర్తతే.

---

1 వాయుపురాణే 85 అధ్యాయేభవిష్యపురాణే ప్రతిసర్గే రాజ్యకాలనిర్ణయశ్చ

* 1 పృథోః రాజ్యపాలనకాలః, సం॥ 35600—
2 విశ్వకపాలన కాలః ...సం॥ 35500
3 ఆర్ద్రికపాలన కాలః ...సం॥ 35400

* ౩౬ తా॥ ఆవేనసునిపుత్రుఁడగు పృథువు తండ్రికంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగా (అనఁగా ౩౫౬౦౦) సం॥ ప్రజలను సంతోషపెట్టుచు ధర్మముగ రాజ్యమును బాలించెను.

౩౭ తా॥ పృథుపుత్రుఁడగువిశ్వకుఁడును జతుస్సముద్రపర్యంతముగల భూమినంతినుధర్మముగాఁబరిపాలించెను. ఆతనిరాజ్యపాలనకాలముతండ్రికంటె నూఱుసంవత్సరములు తక్కువ(అనఁగా౩౫౫౦౦) సంవత్సరములని యెఱుంగవగును.)

౩౮ తా॥ విశ్వకుని పుత్రుఁడగు నార్ద్రకుఁడును దనతండ్రికంటె నూఱుసంవత్సరములు తక్కువగా (౩౫౪౦౦ సం॥) సముద్ర పర్యంతకమైన రాజ్యమును ధర్మముగఁ బాలించెను.

---

* వైవస్వతమన్వంతరాంతర్గతుఁడగు నీపృథువు వేఱని యెఱుఁగునది, ఏపృథువువలన భూమికి పృథివి యనివ్యవహారము కల్గెనో, గోరూపమును ధరించిన భూమియందు సర్వౌషధులను నేపృథువు పిదికెనో, యాపృథువు చాక్షుషమన్వంతరాంతర్గతుఁడని వాయుపురాణమున 62 అధ్యాయమునఁ జెప్పఁబడినది. (ఏమన) చాక్షుషమన్వంతరమునందు కళ్యపవంశీయుఁడగు వేనుఁడు, అను రాజుయొక్క దక్షిణహస్తమును మథింపఁగఁ బుట్టిన పృథువు చక్రవర్తియు మహాప్రతాపవంతుఁడొకఁడు కలఁడని

శ్లో॥ యువనాశ్వ స్తత్సుతశ్చ శతసాహస్రం తదబ్దకం[1]।
రాజ్యంకృత్వా దివం యాతః ధర్మతః పాలయన్ప్రజాః॥ ౪౦

శాబస్తిః పాఽయామాస శతసాహస్రం తదబ్దకం
అసమ్రక్షితిం ధర్మా చ్ఛాబస్తీ యేన నిర్మితా॥ ౫౦

ఉదయాద స్తపర్యంతం సైర్ణ్యప్తై ర్వ్యాప్తమండలం।
భుక్తం నీతిపరై ర్వ్యాప్తైః శ్రావస్తేన చ భూతలే॥ ౬౦

శ్లో॥ శ్రావస్తస్యతు దాయాదః బృహదశ్వో మహాయశాః
* శతసాహస్రం[2] కృతం రాజ్యం తేనరాజ్ఞాపి భూతలే॥ ౭౦

1శ్లో॥ కువలాశ్వం స్వపుత్రంతు శూరముత్తమ ధార్మికం
బృహదశ్వో భ్యషించత్తం తస్మిన్నాష్ట్రే నరాధిపః
పుత్రేసంక్రామితశ్రీకః వనం గతు మియేష సః॥ ౮౦

---

1 వాయౌ 88 అధ్యాయే ఆనందరామాయణేచ వంశక్రమోఽస్తి లింగపురాణే 65 అధ్యాయేచ॥

2 శాబస్తిరాజ్యకాలః సం—351000
1 యువనాశ్వరాజ్యకాలః సం—35300
3 బృహదశ్వరాజ్యకాల సం—25000

సర్వేషాం రాజ్ఞాం రాజ్యపాలన కాలనిర్ణయస్తు భవిష్య పురాణే ప్రతిసర్గే ఖండే తమనుసృత్యైవ మయాత్రలిఖ్యతే.

౪౦ తా॥ ఆర్ద్రికుని పుత్త్రుఁడగు యువనాశ్వుఁడు తండ్రికంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగ (అనగా ౩౫౯౦౦ సం॥) రాజ్యమునుఁ బాలించి స్వర్గస్థుఁడయ్యెను"

౪౧ యువనాశ్వ పుత్త్రుఁడగు శాబస్తియను రాజు తన పేరుతో శాబస్తియను పత్తనమును నిర్మింపఁజేసి సముద్రపర్యంతమైన భూమిని ధర్మముతోఁ బాలించెను. అతని రాజ్యపాలన కాలము ౩౫౧౦౦ సంవత్సరములని యెఱుఁగనగు"

౪౨ తా॥ ఇక్ష్వాకువంశీయులగు రాజులందఱును నీతితో నుదయాద్రి మొదలుకొని యస్తాద్రి పర్యంతము భూమినిఁ బాలించినవిధముననే శాబస్తియును భూమండలమును ఉదయాద్రిమొదలుకొని యస్తాద్రి పర్యంతము పాలించెను శాబస్తిక్షేత్రావస్తుఁడని యను నామాంతరమని యెఱుఁగవలెను.

౪౩ శాబస్తిపుత్త్రుఁడగు బృహదశ్వుఁడు మహాకీర్తిని సంపాదించి తండ్రికంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగ (అనగా ౩౫౦౦౦ సంవత్సరములు) రాజ్యమును బాలించెను.

౪౪॥ బృహదశ్వమహారాజు తనపుత్త్రుఁడును శూరుఁడును ధార్మికుఁడునగు కువలయాశ్వునిఁ బట్టాభిషిక్తుఁగాఁజేసి పుత్త్రునకు రాజ్యలక్ష్మిని సంక్రమింపఁజేసి తపస్సుఁ జేసికొనుటకు వనమునకుఁ బోవ నిశ్చయించెను.

శ్లో॥ బృహదశ్వం మహారాజం కురూణా ముత్తమధార్మికం ।
1 ఉత్తంకస్తు ప్రయాంతం తం బ్రహ్మర్షిః ప్రత్యవారయత్ ॥ ౪౫

ఉత్తంకః॥ శ్లో॥ భవతా రక్షణం కార్యం తత్తావత్కర్తుమర్హతి
నిరుద్విగ్నస్తపః కర్తుం న హి శక్నోమి పార్థివ॥ ౪౬

శ్లో॥ మమాశ్రమ సమీపేషు సమేషు మరుధన్వసు!
సముద్రో వాలుకాపూర్ణః తత్ర తిష్ఠతి భూపతే॥ ౪౭

శ్లో॥ దేవతానా మవధ్యస్తు మహాకాయో మహాబలః।
అంతర్భూమిగత స్తత్ర వాలుకాంతర్హితో మహాన్॥ ౪౮

శ్లో॥ ధుంధు ర్లోకవినాశాయ తప ఆస్థాయ దారుణం।
సంవత్సరస్య పర్యంతే సః శ్వాసం విముంచతి
యదా తదా మహీ తత్ర చలతి స్మ సకాననా॥ ౪౯ ౫౦

శ్లో॥ తస్య నిశ్వాస వాతేన రజ ఉద్ధూయతే మహత్
ఆదిత్యపథ మావృత్య సప్తాహం భూమికంపనం॥ ౫౧

శ్లో॥ సవిస్ఫులింగం సజ్వాలం సధూమమతిదారుణం ।
తేన రాజ న్న శక్నోమి తస్మి న్స్థాతుం స్వ ఆశ్రమే॥ ౫౨

1 వాయు పురాణే 48 అధ్యాయే.

౪౫ తపోవనమునకుఁ బోవుచున్నట్టియు, ధార్మికుఁడును మహాశూరుఁడు నగు బృహదశ్వమహారాజు నొద్దకు" ఉత్తంకమహర్షి వచ్చి తపోవనమునకుఁ బోవనుద్యుక్తుఁడైన యాబృహదశ్వ మహారాజును వారించి యిట్లుఁ బల్కెను.

౪౬ ఓబృహదశ్వుఁడా! నేను నిర్భయముగాఁ దపముచేసికొనుటకువీలు లేకుండ నున్నందున నీవు నా యాశ్రమమునకువచ్చి రక్షణముచేయ వలయును. కానఁ దపోవనమునకుఁ బోవఁజనదు.

౪౭ ఓబృహదశ్వుఁడా? నాయాశ్రమ సమీపమునందు సముద్రసంబంధమగు నిసుక యెడారి యొకటి యున్నది.

౪౮ ఆభూమిలోపల నిసుకచేఁ గప్పఁబడి గొప్పశరీరముగలిగి మహాబలవంతుఁడై దేవతలకు నవధ్యుఁడైన ధుంధువను పేరుగలవాఁడొకఁడు కలఁడు"

౪౯_౫౦ తా॥ ఆధుంధువనువాఁడు లోకనాశమగునట్లు దారుణమగు తపమునుఁ జేయుచు సంవత్సరమునకొకపర్యాయము నిట్టూర్పువాయువు వదలుచుండును. అట్లు వదలినపుడు భూమి పర్వతారణ్యములతోఁ గూడఁ గంపించును.

౫౧-౫౨ తా॥ ఆధుంధువువదలిన నిశ్వాసవాయువుచే భూమినుండి గొప్ప ధూళి బయలుదేరి సూర్యమండలమును వ్యాపించి యేడు దినముల పర్యంతము భూకంపమును జేయుచునే యుండును. మఱియు నాధూళి యగ్నిజ్వాలలతోను, ధూమముతోను నిండి భయంకరమై యున్న కారణముచేతను నేను నాయాశ్రమమునందుఁ దపముజేసి కొనఁ జాలకుంటిని.

1 శ్లో॥ తం వారయ మహాబాహో లోకానాం హితకామ్యయా
త్వం పాపస్య వధార్థాయ సమర్థః పృథివీపతే॥ ౫౩

శ్లో॥ ఏవ ముక్తస్తు రాజర్షి రుత్తంకేన మహాత్మనా
కువలాశ్వం సుతం ప్రాదా త్తస్మై స్తుంధునివారణే॥ ౫౪

శ్లో॥ రాజా సన్యస్తశస్త్రోహ మయం తు తనయో మమ
భవిష్యతి ద్విజ శ్రేష్ఠ ధుంధుమారో నసంశయః॥ ౫౫

శ్లో॥ సతం వ్యాదిశ్య తనయం ధుంధుమారణ కర్మణి ।
జగామ పర్వతాయైవ తపసే బృహదశ్వకః॥ ౫౬

శ్లో॥ కువలాశ్వస్తు ధర్మాత్మా పితు ర్వచన మాస్థితః
సహస్రై రేకవింశత్యా పుత్రాణాంసహ పార్థివః
ప్రాయా దుత్తంక సహితో ధుంధో స్తస్య నివారణే॥ ౫౭

శ్లో॥ త మావిశ త్తతో విష్ణుర్భగవా న్స్వేన తేజసా ।
ఉత్తంకస్య నియోగాత్తు లోకానాంహితకామ్యయా॥ ౫౮

శ్లో॥ తస్యపుత్రైః భవద్భిస్తు వాలుకాంతర్నిహిత స్తదా
ధుంధు రాసాదిత స్తత్ర దిశ మాశ్రిత్య పశ్చిమాం॥ ౫౯

శ్లో॥ సర్వే ధుంధుముఖశ్వాసానిలదగ్ధా స్త్రయ స్సుతాః।
అవశిష్టా దృఢాశ్వస్తు చంద్రాశ్వః కపిలాశ్వకః॥ ౬౦

1 వాయుపురాణే 83 అధ్యాయే.

౫౩,౫౪,౫౫ మహాశూరుడవగు నో బృహదశ్వమహారాజా! వానిని వధించుటకు నీవు సమర్థుడవు కాన లోకహితముకొఱకు వానిని వధింపుమని యుత్తంక మహర్షి బృహదశ్వమహారాజుతోఁ జెప్పగా నాబృహదశ్వుడును దుంధువను రాక్షసుని సంహరించుటకుఁ దన పుత్త్రుడగు కువలాశ్వుని నియోగించి యామహర్షితో నిటులఁబల్కెను. ఓయుత్తంకమహర్షి! నేను శస్త్రసన్యాసమును జేసియుంటిని కానఁ దిరిగి శస్త్రమును ధరించుట న్యాయము కాదు కాన నా కుమారుడు నీ వెంటవచ్చి దుంధువును సంహరించును. సందియ మొందవలదనెను.

౫౬ బృహదశ్వమహారాజు దుంధుమారణమునకుఁ బైవిధముగఁ దనపుత్త్రుని నియోగించి యుత్తంకమహర్షి యానతిచేఁ దపోవనమునకేగెను.

౫౭ ధర్మాత్ముడగు కువలాశ్వుడును తన తండ్రి యానతిచే దుంధువును సంహరించుటకు నిరువదియొక్కవేల సంఖ్యగల తనపుత్త్రులతో దన, మహర్షితోడను గూడి దుంధువు తపము చేయుచున్న పశ్చిమ సముద్రతీరమునకుఁ బోయెను.

౫౮ అపుడా మహర్షియును కువలాశ్వునియందు విష్ణుతేజమును బ్రవేశపెట్టుటకు విష్ణుమూర్తిని బ్రార్థింపఁగా నామాధవుడును మహర్షికోరిక ననుసరించి తన తేజమును లోకహితముకొఱకుఁ గువలాశ్వుని యందుఁ బ్రవేశపెట్టెను.

౫౯ తా॥ కువలాశ్వపుత్రులు పశ్చిమసముద్రతీరమునందలి వాలుకాప్రదేశమును (ఇసుకతిప్పను) త్రవ్వగా దుంధువను రాక్షసుడు కన్పడెను

౬౦,౧ అప్పుడు దుంధువు దీర్ఘముగా వేడినిట్టూర్పును విడువగా వానిశ్వాసాగ్నిచేఁ గువలాశ్వపుత్రులందఱు దగ్ధమైరి. పైవిధముగఁ గువలాశ్వపుత్రులు (21000) లో (20997) దగ్ధముకాగా దృఢాశ్వుడు, చంద్రాశ్వుడు, కపిలాశ్వుడు అను ముగ్గురు మాత్రము మిగిలిరి.

6

తతస్సరాజాఽతి బలో దుంధుం సంహృత్య వాం స్తదా
ఉత్తంకశ్చవరం ప్రాదాత్ తస్మైరాజ్ఞే మహాత్మనే
అదాత్తస్యాక్షయం విత్తం శత్రుభిశ్చాపరిధృష్యతాం॥ ౬౨

1॥ శతహీనం కృతం రాజ్యం కువలాశ్వేన భూతలే
దుంధుమార సమాఖ్యాం దలేభే సకువలాశ్వకః॥ ౬౩

2॥ శతహీనం కృతం రాజ్యం తత్పుత్రేణ మహాత్మనా
దృఢాశ్వేన యథాన్యాయం। స్వప్రజాస్త్వభిరక్షితా॥ ౬౪

3॥ దృఢాశ్వస్యతు దాయాదః నికుంభస్త్వ భవన్నృపః
సహస్రహీనం రాజ్యంతు కృతం తేన మహాత్మనా॥ ౬౫

4॥ నికుంభస్య చ దాయాదః సంహతాశ్వోఽభవ న్నృపః
సహస్రహీనం రాజ్యం తు కృతం తేన చ భూతలే॥ ౬౬

5॥ సంహతాశ్వసుత శ్చాభూత్ రణాశ్వ ఇతి విశ్రుతః
సహస్రహీనం రాజ్యం తత్కృతం తేనాపి భూతలే॥ ౬౭

ద్వితీయస్సర్గ స్సమాప్తః.

---

1 వాయు పురాణే కాల నిర్ణయస్తు భవిష్యః—

1. కువలాశ్వ రాజ్య పాలన కాలః 34900.

2. దృఢాశ్వపాలన కాలః స. 34800,

3. నికుంభ రాజ్య కాలః శం 33800.

4 సంహతాశ్వపాలన కాలః స. 32800,

5 రణాశ్వ పాలన కాలః 31800.

౬౧ ౬౨ తా॥ పిమ్మట గొప్పశక్తికలిగిన కువలాశ్వుడు దుంధువనురాక్షసుని సంహరించెను. ఉత్తంకమహర్షియును సంతసించి కువలాశ్వమహారాజునకు వరములనిచ్చెను. (ఆవరము లెవ్వియన ధనమక్షయముగ నుండుటయు శత్రువులకజేయుడగుటయు ననియెఱుంగనగును.)

౬౩ తా॥ ఆకువలాశ్వుడు దుంధువును సంహరించిన కారణమున దుంధుమారుడని ప్రసిద్ధినొందె. తనతండ్రికంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగ (అనగా 34900) సం॥ రాజ్యమును బరిపాలించెను.

౬౪ ఆ కువలాశ్వుని పుత్రుడగు దృఢాశ్వుడు యథాన్యాయముగఁదన ప్రజలను రక్షించుచుఁ దన తండ్రికంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగ (34800 సం॥) రాజ్యమును బాలించెను.

౬౫ తా॥ దృఢాశ్వుని దాయాదుడగు నికుంభుడను రాజును పైవానికంటె వెయ్యి సంవత్సరములు తక్కువగ (33800 సం॥) రాజ్యమును పాలించెను.

౬౬ నికుంభుని దాయాదుడగు సంహతాశ్వుడను రాజు పైవానికంటె వెయ్యి సంవత్సరములు తక్కువగ (32800 సం॥) భూమిని పాలించెను.

౬౭ తా॥ సంహతాశ్వుని పుత్రుడగు రణాశ్వుడును పైవానికంటె వెయ్యి సంవత్సరములు తక్కువగ (31800 సం॥) భూమియందు రాజ్యమును బాలించెను.

ద్వితీయ సర్గము సమాప్తః

తృతీయసర్గ ప్రారంభః

1॥ అథతస్యసుతో లోకే । యువనాశ్వఇతిశ్రుతః.
సహస్రిహాయనం రాజ్యంతు కృతవాన్ధార్మికేనృపః॥ ౧
అత్యంతధార్మికా గౌరీ తస్య పత్నీ పతివ్రతా॥

అనపత్యత్వనిర్వేదా ద్దృష్ట్వాశ్రమగతో నృపః
తేనవై కారయామాసు రిష్టిం పుత్రప్రదాం చ తే॥ ౨॥

తస్యామిష్టౌ మధ్యరాత్రే మంత్రపూతజలాన్వితం
కలశం వేదిమధ్యేచ నివేశ్య సుషుపుశ్చతే॥ ౩॥

పిపాసయా నృపో రాత్రౌ తజ్జలం కలశే స్థితం
స్వభార్యాగర్భసంధాయి పపౌ వజ్ఞానతావశాత్॥ ౪

యువనాశ్వోదరే గర్భో వవృద్ధే క్షణమాత్రతః
దక్షిణాంగమతో భిత్వా నిశ్చక్రామోదరం శిశుః॥ ౫॥

---

1. యువనాశ్వపరిపాలనకాలః (30800) గం॥
యువనాశ్వః రణాశ్వపుత్రఇతి లింగపురాణే
ప్రసేనజిత్పుత్రఇతి వాయూ భిన్నధావర్తతే
ఏకస్యైవరణాశ్వఇతిప్రసేనజిదితి
నామాంతర మిత్యూహ్యం.

మూడవసర్గము.

* ౧ అనంతరము రణాశ్వుని పుత్త్రుఁడగు యువనాశ్వుఁడను రాజు తన తండ్రికంటె వెయ్యి సంవత్సరములు తక్కువగ (30810 సం॥) రాజ్యమును బరిపాలించెను.

౨ తా॥ ఆయువనాశ్వుని భార్యయగు గౌరీదేవియుఁ బతివ్రతయును ధార్మికురాలునైయున్నది. కాని వారిద్దరకు సంతానము లేనందున గనునిచారముతోనుండిరి. ఒకప్పుడు యువనాశ్వుఁడు తనభార్యతోఁ గూడ ఋష్యాశ్రమమునకు వెళ్ళి యచ్చటి మహర్షులతోఁ దమయనపత్యత్వమును గూర్చి చెప్పుకొనగా వారలు యువనాశ్వునిచే బుత్త్రకామేష్టినిఁ జేయించిరి.

౩ మహర్షులు యువనాశ్వుని భార్యకు గర్భధారణమగునటుల మంత్రోదకము నభిమంత్రించి యా జలమును గలశము నందుంచి ప్రాతఃకాలమున యువనాశ్వుని భార్యకా జలము నివ్వదలచి మంత్రోదకముతో నిండినకలశమును వేదిమధ్యమందుంచి యా రాత్రిభాగమున నమ్మహర్షులు నిద్రించిరి.

౪ తా॥ తనభార్యకు గర్భోత్పత్తినిఁ గలుగఁజేయు కలశమందలి జలమును యువనాశ్వుఁడు తెలియక దాహముచేఁ బానముచేసెను.

౫ తా॥ గర్భోత్పత్తినిఁ గలుగఁజేయు మంత్రోదకమును యువనాశ్వుఁడు త్రాగుటవలన వెంటనే యా యువనాశ్వునకు గర్భముగలిగి క్షణమాత్రములో వృద్ధినొందెను. ఆగర్భమునందలి శిశువు బయటబడుటకు మార్గాంతరము లేనందున తనబొటనవ్రేలుతోనా యువనాశ్వుని యుదరమును జీల్చుకొని బయటఁబడెను.

---

* యువనాశ్వుఁడు రణాశ్వపుత్త్రుఁడని లింగపురాణమునందును, ప్రసేనజిత్తుకుమారుఁడని వాయుపురాణము నందునుగలదు. ఒకనికే నామాంతరమని యూహింపనగును.

జాతో నాస్మైష కం ధాస్యతీ తి తే మునయ స్తదా
ప్రోచుః పరస్పరం తత్ర దేవరాజ స్సమాగతః॥ ౬౪

మాంధాతేత్యభిప్రోక్త్వా ధాపయిత్వాఙ్గుళింగతః
తేన మాంధాతృనామాఽసౌ బభూవ ధరణీతలే॥ ౭౪

1 యువనాశ్వసుత శ్శ్రీమాన్మాంధాతా పృథివీపతిః
మాంధాతా భూమిపాలోఽభూచ్ఛత్రహీనం తదర్ధకం॥ ౮౪

మాంధాతా యౌవనాశ్వోవై త్రైలోక్య విజయీనృపః
అత్రాప్యుదాహరంతీమంశ్లోకం వంశవిదో జనాః॥ ౯౪

2 యౌవనాశ్వం మహాత్మానం యజ్వానమమితౌజసం
మాంధాతా తు తను ర్విష్ణోః పురాణజ్ఞాః ప్రచక్షతే॥ ౧౦౪

---

1. వాల్మీకిరామాయణే బాలకాండే సప్తతిసర్గే యువనాశ్వసుతః మాంధాతేత్యత్ర ప్రమాణం.

2. వాయుపురాణే 68 అధ్యాయః.

౬౪ అప్పుడు మహర్షులును భయసంభ్రమములు గలవారై యీపుట్టిన శిశువు స్తన్యములేక యెట్లు జీవింపఁగలడు, దేనినిఁ బానము చేయును, అని పరస్పరము సంభాషించుకొనుచుండగ నచ్చటకు దేవేంద్రుడు వచ్చి మహర్షులతో నిట్లుఁ జెప్పెను.

౭౪ తా॥ ఈశిశువు నాయంగుళిఁ బానముచేసి జీవించునని మహర్షులతో చెప్పి తన యమృతాంగుళిని (తన వ్రేలును) శిశువునకుఁ గుడిపి స్వర్గమునకు దేవేంద్రుడు వెళ్ళెను. దేవేంద్రుడు స్వయముగా వచ్చి యీ శిశువు నా యమృతాంగుళినిఁ బానము చేయునని చెప్పిన కారణముచే నా శిశువునకు మాంధాతయని నామము భూమియందుఁ బ్రసిద్ధమయ్యెను. (మాం) నన్ను అనగా నా వ్రేలును "ధాతా పానముచేయును" అని యింద్రుడు చెప్పినకారణమున మాంధాతయని పేరు కలిగెనని భావము.

*౮౪ తా॥ యువనాశ్వుని పుత్త్రుడగు మాంధాత మహారాజు తన తండ్రికంటె [illegible]ఱు సంవత్సరములు తక్కువగ (30700 స॥) రాజ్యమును పాలించెను."

౯౪ యువనాశ్వపుత్రుడగు మాంధాత మహారాజు త్రిలోకములను జయించి ప్రసిద్ధినొందెను. ఈ మాంధాత మహారాజువిషయమై పురాణజ్ఞులును వంశవృత్తము తెలిసినవారునగు పెద్దలు క్రిందివిధముగఁ జెప్పుదురు.

౧౦౪ యువనాశ్వపుత్రుడగు మాంధాత మహారాజు మహాత్ముడనియు బహుయాగములఁ జేసినవాడనియు, అమిత తేజస్సు గలవాడనియు, విష్ణ్వంశసంభూతుండనియు పురాణవేత్తలు చెప్పుదురు.

---

* యువనాశ్వుని పుత్త్రుడు మాంధాతయని వాల్మీకి రామాయణము బాలకాండమున 70 సర్గమునఁ గూడఁ గలదు మఱియు కథాంశము విష్ణుపురాణము చతుర్థాంశము 2 అధ్యాయమునఁ జూడఁదగు.

వాయుపు॥ 35 అధ్యాయమున బ్రహ్మాండపు॥ 63 అధ్యాయమున.

3॥ యావత్సూర్య ఉదేతి స్మ యావచ్చ ప్రతితిష్ఠతి
సర్వం తద్యౌవనాశ్వస్య మాంధాతుః క్షేత్రముచ్యతే॥ ౧౧॥

4॥ తస్య బిందుమతీ నామ రూపేణా ప్రతిమా భువి
తస్యాముత్పాదయామాస మాంధాతా త్రీన్సుతాన్ప్రభుః ౧౨
పురుకుత్సమంబరీషం ముచుకుందంచ విశ్రుతం॥
కన్యాశ్చ యౌవనాశ్వస్య పంచాశ [illegible]రే క్రమాత్ ౧౩
కన్యా వవృధిరే గేహే తస్య రాజ్ఞః సులక్షణాః॥
* సౌభరి స్త్వేకదాఽగత్య మాంధాతారమువాచహ। ౧౪

---

* సౌభరిర్నామ మహర్షి రంతర్జలే ద్వాదశాబ్దం కాల మువాస తత్రచాంతర్జలే సంమదోనామ బహుప్రజో ఽతిప్రమాణ మీనరాజో ఽవసత్ తస్య పుత్రపౌత్రదౌహిత్రాః పృష్ఠతో ఽగ్రతః పార్శ్వతశ్చ పరిభ్రమంతః సచాపత్యైస్సహ [illegible] పచీ మానహర్షప్రకర్షో బహుప్రకారం పుత్రపౌత్రాదిభిః రేమే అథాంతర్జలస్థిత స్సౌభరిః ఏకాగ్రతాస మాధాన మపహాయాఽనుదినం తన్మత్స్యస్యాలలిత మవేక్ష్య చింతయామాస అహో ధన్యోఽయ మతిరమణీయః మమాపి స్పృహాం జనయతి.

అహ మప్యేవం పుత్రాదిభి స్సహ రమిష్యామీతి నిశ్చిత్య జలా న్నిష్క్రమ్య సంతానకామః కన్యార్థం మాంధాతార మగచ్ఛత్ తేనపూజిత స్సౌభరిరువాచేత్యనుసంధేయం.

---

3. విష్ణుపురాణే చతుర్థాంశే 2 అధ్యాయే
4. బ్రహ్మాండే పురాణే ఉత్తరే 63 అధ్యాయేః

౧౧½ ఉదయాద్రి మొదలుకొని యస్తాద్రిపర్యంతముగల భూమండల మంతయు మాంధాతమహారాజు క్షేత్రమేయనికూడఁ జెప్పుదురు.

౧౨½ అట్టి మాంధాత మహారాజునకు బిందుమతియనెడి భార్య కలదు. ఆమె త్రిలోకసుందరియని చెప్పనొప్పును. ఆమెయందు మాంధాతకు ముగ్గురు పుత్రులు కలిగిరి. వారలు క్రమముగఁ బురుకుత్సుఁడు, అంబరీషుఁడు, ముచుకుందుడను నామములతో నొప్పుచుండిరి.

౧౪ మాంధాతకుఁబై ముగ్గురు పుత్రులేకాక యేబది పుత్రికలు కూడఁగలరు. వారలందఱును రూపలక్షణములుకలవారై పితృగృహమునందుఁ బెరుగుచుండిరి.

*౧౪½ ఒకానొకప్పుడు సౌభరియను మహర్షి మాంధాత సమీపమునకువచ్చి యిటులఁ బల్కెను.

* సౌభరియను మహర్షి జలములోపలఁదపముఁజేయుచు 12 సంవత్సరము లుండెను. ఆజలములోపల సంమదమను పేరుగల మత్స్యరాజముండెను. ఆమత్స్యరాజుజలములో సంచరించుచుండగ దానికి రెండు పార్శ్వములయందును వెనుకను ముందఱను దాని పుత్రులుపౌత్రులు మున్నగునవి సంచరించుచుండును. ఆమత్స్యరాజు సైన్యముతోఁ గలసి సంచరించుటవలనఁగల్గిన యానందముతో బహువిధములుగఁ దన పుత్రపౌత్రాదులతోఁ గ్రీడించుచుండెను, జలములోఁదపము చేయుచున్న సౌభరిమహర్షి యామత్స్యరాజునుఁజూచియేకాగ్రతను వదలి ప్రతిదినమున మత్స్యరాజు చేష్టలను వాని గార్హస్థ్య సౌఖ్యమునుజూచి మనస్సునందు విశేషముగఁ జింతించెను. ఈమత్స్యరాజు కృతార్థుడు, కడుధన్యాత్ముడు, ఈ మత్స్యరాజుయొక్క గార్హస్థ్యచేష్టితములు రమణీయములై నాకును గృహస్థాశ్రమ ప్రవేశ సంకల్పమును గలగఁజేయుచున్నవి. నేనును నవ్విధముగ గృహస్థాశ్రమ సౌఖ్యములనుఁ బొందెదనని నిశ్చయించి జలమునుండి వెడలి సంతాన కాముడై కన్యకొఱకు మాంధాతయొద్దకు వెళ్ళెనని తెలియనగును.

నిర్వేష్టుకామోఽస్మి నరేంద్ర। కన్యాం ప్రయచ్ఛ మే।
మా ప్రణయం విభాంక్షీః। నహ్యర్థినః కార్యవశాదు
పేతాః। కకుత్స్థవంశే విముఖాః ప్రయాంతి॥ ౧౫౪

అన్యేఽపి సంత్యేవ నృపాః పృథివ్యాం। మాంధా
తరేషాం తనయాః ప్రసూతాః। కింత్వర్థినా

మర్థితదానదీక్షాకృతవ్రతం శ్లాఘ్యమిదం కులం తే॥ ౧౬౪
శతార్ధసంఖ్యాస్తవ సంతి కన్యాస్తాసాంమమైకాం

1 నృపతే ప్రయచ్ఛ। యత్ప్రార్థనాభంగభయాద్బిభేమి
తస్మాదహం రాజవరాఽతిదుఃఖాత్॥ ౧౭౪

ఇతి ఋషివచనం నిశమ్య రాజా శిథిలతనుం జరయా స
మీక్ష్య మౌనం। మునివరగురుశాపతస్స భీత్యా న్నమిత
ముఖస్సనృప శ్చిరం విదధ్యౌ॥ ౧౮౪

2 సౌభరిః॥శ్లో॥నరేంద్ర కస్మాత్సముపైషి చింతా మసహ్య
ముక్తం న మయాత్ర కించిత్। యాఽవశ్యదేయా
తనయా తయైవ కృతార్థతా నో యదికిం న లబ్ధం॥ ౧౯౪

తదా ప్రాహ మునిం రాజా కన్యా త్వాం వృణుతే యది
నదాతుం ప్రతిబంధో మే కులాచారస్స్వయంవరః

---

1 విష్ణుపురాణే చతుర్థాంశే 2 అధ్యాయే.

2 వి॥ పురాణే చతుర్థాంశే 2 అధ్యాయే మహారామాయణే చ.

౧౫ ఓమాంధాత మహారాజా? నేను వివాహము చేసికొనఁదలచి నీసమీపమునకు వచ్చితిని. నాకు కన్యక నిచ్చి వివాహము చేయుము నాకోరికను విఫలముగఁ జేయకుము కకుత్స్థ వంశజులగు రాజులయొద్దకు యాచకులు కార్యార్థము వచ్చి విముఖులై యింతదనుక వెళ్ళియుండలేదు.

౧౬ ఓ మాంధాత మహారాజా! భూమియందనేక రాజులు కలరు. వారలయొద్దఁ గన్యకలును కలరు కాని యాచకుల యభీష్టముల నెరవేర్చుటయందు దీక్షవహించిన వంశము నీది యొక్కటేయే, యని వచ్చితినని సౌభరి పల్కెను.

౧౭ ఓరాజా! నీయొద్దను, ఏబది పుత్రికలుండిరి. వారిలో నాకొక కొమరిత నిచ్చి వివాహము చేయుము. అతి దుఃఖకరమగు యాచ్నా భంగమునకు నేను భయపడుచుంటిని.

౧౮ ఇవ్విధముగ సౌభరి చెప్పిన వాక్యములను విని మాంధాత మహారాజు ముదిమిచే శిథిలాంగుడగు నమ్మునినిఁ జూచి, కన్యక నివ్వనని చెప్పినచో ముని శపించునని భయముచే నేమి చేయుటకుఁ దోచక విచారించుచుండగా సౌభరి తిరిగి మాంధాతతోఁ గ్రింది విధముగఁ బల్కెను.

౧౯ ఓ రాజా? నీవేల చింతించుచుంటివి? ఇవ్విషయమున నీవు చింతించుటకు, నేను, సహింప శక్యము కాని సంగతిని నీకుఁ జెప్పియుండలేదు. ప్రయత్నపూర్వముగా నీవు కన్యకను నెవరికైన నవశ్యముగా నీయవలసినదే కదా? (అట్టి విషయమున నీప్రయత్నమక్కఱలేకయే యాకార్యము సమకూరినపుడు సంతోషింపవలసినది కాని విచారింప నవసరములేదని తాత్పర్యము)

౨౦ అప్పుడు సౌభరి మహర్షితో మాంధాత యిట్లు బలికెను. ఓ సౌభరి మహర్షీ! స్వయంవరము మా కులాచారము కావున నాపుత్రికలు నిన్ను స్వయముగా వరించినచో నా ప్రతిబంధమేమియు లేదు.

ఇత్యుక్త్వా తం సమానీయ కన్యాంతః పుర మావిశత్
సౌభరి ర్యోగసిద్ధ్యాతు దివ్యరూపధరో ఽభవత్॥ ౨౧

శతమన్మథరూపం తం సౌభరిం తత్సుతాః పురః
దృష్ట్వా వృతం పితుస్సర్వాః పంచాశ ద్వవ్రిరే ఽసకృత్॥

పరిణీయ శుభాకారాస్సౌభరిర్నృప కన్యకాః
మాంధాతురనుజ్ఞాం సంప్రాప్య నినాయ నిజ మాశ్రమం॥ ౨౩

తత్ర తాసాంస్వపత్నీనాం సౌభరిస్స్వతపోబలాత్
స్వర్ణ సౌధాది సంయుక్తం పుర మేకం వినిర్మమే ౨౪

సువర్ణ రత్న భూషాశ్చ స్వర్ణ మంచాసనానిచ
సువర్ణ దోలికా శ్చాపి నందనోపమ వాటికాః॥ ౨౫

దాసదాసీజనాంశ్చాపి స్వపత్నీనాం పృథ క్పృథక్
కల్పయిత్వాస్వయంతాసాంగృహేష్వాసపృథఙ్మునిః ౨౬

ఏవం ప్రత్యేకశస్తాభిస్సహ క్రీడావినోదవాన్
గార్హస్థ్య సౌఖ్యమన్వ ఽభూత్సర్వదా సౌభరిర్మహాన్॥

పుత్రాన్పౌత్రాంశ్చదౌహిత్రాన్ పుత్రికాస్సౌభరిర్ముదా
పశ్యన్సుబహూన్వత్సరాంస్తు నినాయ క్షణమాత్రతాం॥ ౨౮

౨౧. ఇవ్విధముగ చెప్పి మాంధాత సౌభరిని దీసికొని తన పుత్త్రిక లుండెడి యంతఃపురమును బ్రవేశించెను. అప్పుడు సౌభరి తన యోగశక్తిచే దివ్యరూపమును ధరించెను.

౨౨. మాంధాత పుత్త్రిక లందఱు సౌభరి వచ్చిన సంగతిం దమ తండ్రి వలనం దెలిసికొని తత్కాలముననె దివ్యరూపధరుఁడై శతమన్మథులను ధిక్కరించుచున్న యా సౌభరిని భర్తనుగా నొక్క పర్యాయముగా వరించిరి.

౨౩. సౌభరి మహర్షి రాజకన్యకలను వివాహము చేసికొని మాంధాత మహారాజు ననుజ్ఞనొంది తన యాశ్రమమునకు వారిని దీసికొని వెళ్ళెను.

౨౪. సౌభరి మహర్షి తన తపోబలముచే రాజకన్యకలగు తన భార్యలకు సువర్ణప్రాకారములతోఁ గూడిన సౌధములచే నొప్పుచున్న యొక పురమును తపోవనమునందు నిర్మించెను.

౨౫, ౨౬. మఱియు నా సౌభరి మహర్షి తన భార్యలకు ప్రత్యేక సౌధములను తపోమహిమచే నిర్మించి ప్రత్యేకముగ స్వర్ణరత్నాభరణములను సువర్ణమంచములను, సువర్ణాసనములను ప్రత్యేకముగ వారి వారి సౌధప్రాకారములలోపల నందనవనముతో సమానమగు నుద్యానవనములను, దాసదాసీజనములను వేలు వేలుగ కల్పించి తాను అనేకరూపములను ధరించి వారి వారి గృహములలో నొక్కొక్కఁడుగ నుండెను.

౨౭. ఈ ప్రకారముగ సౌభరి మహర్షి తపోమహిమచే భార్యలందఱితో క్రీడావినోదములను సల్పుచు గృహస్థాశ్రమ సౌఖ్యములలో నెల్లప్పుడు మునిగియుండెను

౨౮. సౌభరిమహర్షి పుత్త్రులను, పౌత్త్రులను పుత్త్రికలను, దౌహిత్రులను జూచుకొనుచు సంతోషము నొందుచు బహుకాలమును క్షణకాలమునుగాఁ గడపెను.

ఏవం బహుగతే కాలే సౌభరి స్తత్త్వ దృష్టిమాన్
విచారయామాస హృది బహుధా సంసృతిం ప్రతి॥ ౨౯

అహో మోహస్య విస్తార స్సంసృతౌ సంస్థితస్య మే॥ 30

మనోరథానాం న సమాప్తి రస్తి వర్షాయుతేనాప్యథ
వాపి లక్షైః పూర్ణేషు పూర్ణేషు పున ర్నవానాం
ముత్పత్తయ స్సంతి మనోరథానాం॥ 3౧

పద్భ్యాం గతా యౌవనిన శ్చ జాతా దారైశ్చ
సంయోగమితాః ప్రసూతాః దృష్టాస్సుతా
స్తత్తనయప్రసూతింద్రష్టుంపున ర్వాంఛతి మేఽంతరాత్మా3౨

అమృత్యుతో నైవ మనోరథానామంతో స్తి
విజ్ఞాత మిదం మయాఽద్య। మనోరథాస క్తి
పరస్య చిత్తం నజాయతే వై పరమార్థసంగి॥ 33

స మే సమాధి ర్జలవాసమిత్రమత్స్యస్యసంగాత్సహసైవనష్టః।
పరిగ్రహస్సంగకృతో మయాఽయం
పరిగ్రహార్థాచ మమాపి లిప్సా॥ 3౪

౨౯ ఇవ్విధముగ బహుకాలము గడచిన పిదప సౌభరి మహర్షి తత్త్వదృష్టిగలవాఁడై సంసారచక్రమునుగూర్చి యనేకవిధములుగ వ్యాకయమున విచారింపఁ దొడఁగెను.

౩౦ సౌభరి మహర్షి యేమని విచారించె ననగా సంసారమునందుండి సర్వమును వదలి యీ మోహములో పడుట యాశ్చర్యమని (విచారించెను.)

౩౧ మఱియు విచారించి దేమనగా, కోరికలకు సమాప్తి యనునది పదివేల సంవత్సరములకైనను, లక్షల సంవత్సరములకైన నుండ నేరదు. ఒకకోరిక తీరగా, మఱియొక కోరిక నూతనముగ బుట్టుచుండును.

౩౨ పిల్లలు పుట్టువఱకు సంసారములో నుండెదనని యనుకొంటిని. పిల్లలు పుట్టిన పిదప వారలు కొంచెము పెద్దవారలగునంతదనుక నుండ కోరిక యుదయించెను పిమ్మట వారలకు వివాహముకూడఁ జేసి సంసారమును వదలుకొందునని యనుకొంటిని. వివాహమైన పిదప వారలు సంతానమును జూడవలయునని కోరికయు, వారలకు సంతానము కలిగిన పిదప వారల సంతానము చూడవలయు ననియు, నామనస్సు కోరికలతో నిండియున్నది. కాని శాంతిం బడయ్యేనని సౌభరి విచారించెను.

౩౩ శరీరపాతమగు నంతదనుక కోరికలకు సమాప్తియనునది లేదనెడి విషయమును నేనిప్పటికిఁ దెలిసికొంటిని. మనోరథములయందాసక్తి కలవాని మనస్సు పరమార్థ సంబంధముకలది కానేరదు

౩౪ నేను కొలనులో జలవాసము చేయుచుఁ దపము చేయుచున్నతఱి కొలనులోని మత్స్యరాజ సంబంధముచేతను నా సమాధియంతయు నష్టమయ్యెను మత్స్యరాజ సహవాసమువలననే నాకీ సంసారమంతయు నేర్పడెను. సంసార సంబంధమువలననే కోరిక లుదయించు టయు వానికి సమాప్తి లేకుండుటయును తటసించెను.

1 నిస్సంగతా ముక్తిపదం యతీనాం సంగాదశేషాః
ప్రభవంతి దోషాః ఆరూఢయోగోపి నిపాత్యతేఽధః
సంగేన యోగీ కిముతాల్పశక్తిః॥ ౩౫

ఇత్యేవంచింతయిత్వాఽసౌత్యక్త్వా సర్వపరిగ్రహం
స్వభార్యాభిస్సార్ధకస్తు ప్రవివేశతపోవనం॥ ౩౬

2 శతహీనంకృతం రాజ్యం మాంధాత్రాపిమహీతలే॥ ౩౬

శృణు యాదృగ్వరో భక్త్యా సౌభరేస్తు కథామిమాం
అసన్మతి రధర్మశ్చాపి నశ్యేత్తస్య హి ద్విజః ౩౭

ఆనంతరీం కథాం వక్ష్యే యామాయం శృణుత భో ద్విజాః
న ద్వాపరః ప్రవర్తవ్యః భవద్భిర్గ్రంథవిస్తరాత్॥ ౩౮

ఇతి తృతీయస్సర్గః సమాప్తః.

1 వి॥ పురాణే

2 మాంధాతుః పాలనకాలః 29800 ఇతిభవిష్యే

౩౫ యతులకు సంగరాహిత్యము మోక్షహేతువని చెప్పఁబడినది. సంగమువలననే యనేక దోషములు పుట్టుచున్నవి. సంగమువలన ఆరూఢయోగియును సద్యఃపతితుఁడగునని తెలియుచుండ, నల్పశక్తిగల యారురుక్షువగు యోగి సంగముచే భ్రష్టుఁడగునని వేఱె చెప్పనదేమి ?

౩౬ ఈ ప్రకారముగ సౌభరి మహర్షి మనస్సునందు విచారించి తన తపోమహిమచేఁ గల్పింపఁబడిన సమస్తపరికరములను తిరోహితములనుగాఁజేసి తన భార్యలతోఁగూడఁ దపోవనమున కేగెను.

౩౭॥ మాంధాత మహారాజు, ఇగపతి తొమ్మిదివేల యెనిమిది వందల సంవత్సరములు రాజ్యమును పరిపాలించెను.

౩౮॥ ఓ మహాత్ములారా ! భూమియందలి యే మనుజులు సౌభరి కథను భక్తిభావముతో వినెదరో వారలకు సద్బుద్ధియు, ధర్మాసక్తియుఁ గలుగును. (అసద్బుద్ధియు, నసత్కర్మప్రవృత్తియు నశించును.)

౩౯॥ ఓ మహాత్ములారా ! అనంతర కథను జెప్పెదను వినుడు. గ్రంథవిస్తరమున్యాసన సంక్షయించుటకు దలఁచితిని.

తృతీయ సర్గము ముగిసెను.

చతుర్థస్సర్గః.

* పురుకుత్సశ్చక్రివర్తీ మాంధాతుశ్చాత్మజోమహాన్
భువం వైపాలయామాస శతహీనం తదబ్దకం॥ ౧

షట్కోటి గంధర్వగణం నాగలోక గతశ్చయః
విష్ణ్వంశ సహితోయ స్తునీతో నర్మదయాఽజయత్॥ ౨

---

* పురుకుత్స విషయే విష్ణుపురాణే చతుర్థాంశే విస్తరతః ప్రతిపాదితం - రసాతలేచ మౌనేయానామ గంధర్వా భభూవు ష్షట్కోటిసంఖ్యా-స్తైరశేషాణి నాగకులాన్యపహృత ప్రధానరత్నాధిపత్యా న్యక్రియంత-తైశ్చగంధర్వవీర్యావధూతై రురగేశ్వరై ర్భగవా నశేషదేవేశః స్తవ శ్రవణోన్మీలితోన్నిద్ర పుండరీక నయనో జలశయనో నిద్రావసానవిబుద్ధః ప్రణిపత్యాభిహితః భగవ న్నస్మాక మేతేభ్యోగంధర్వేభ్యోభయముత్పన్నం కథ ముపశమ మేష్యతీతి-ఆహ భగవా ననాది నిధనః పురుషోత్తమో యోఽసౌ మాంధాతుః పురుకుత్స నామా పుత్ర స్తమనుప్రవిశ్య తానశేషదుష్టగంధర్వా నుపశమం నయిష్యామీతి. తదాకర్ణ్య భగవతే జలశాయినే కృతప్రణామాః పునర్నాగలోక మాగతాః పన్నగాధిపతయో

పురుకుత్స పరిపాలన కాలః 29700

నాల్గవ సర్గము.

౧ మాంధాత మహారాజ పుత్త్రుఁడగు పురుకుత్సుఁడు గొప్పచక్రవర్తియై తన తండ్రికంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగా భూమినిఁ బాలించెను. (అనగా 29700 సంవత్సరములు పాలించెను.)

* ౨ ఆ పురుకుత్సుఁడు తన పరిపాలనా కాలమున నర్మదయను నాగకన్యచే నాగలోకమునకుఁ దీసికొనిపోఁబడి విష్ణ్వంశముతోఁ గూడినవాఁడై యాఱుకోట్ల గంధర్వులను సంహరించి నర్మదను వివాహమాడెను.

---

* పురుకుత్సుఁడు నాగలోకమునకేగి గంధర్వులను జయించిన విషయము గల కథాభాగము విష్ణుపురాణమున చతుర్థాంశమున విస్తారముగఁ జెప్పంబడినది. (ఎట్లన) పాతాళమునందు మౌనేయులను గంధర్వులారుకోట్లుకలరు. వారిచే నాగలోకవాసుల యాధిపత్యము లపహరింపబడగా నా నాగలోకవాసులు భగవంతుడగు క్షీరసముద్రశాయియైన విష్ణుమూర్తిని బహువిధముగ స్తోత్రముచేయగ, నా దేవాదిదేవుడు వారల స్తోత్రములను విని పద్మపత్రముల వంటి తన నేత్రములను దెఱచి మేల్కొనగా, నప్పుడు నాగలోకవాసు లివ్విధముగ శ్రీహరితోఁ దమ కష్టములను జెప్పుకొనిరి. (ఎట్లన) ఓ భగవానుడా! మాకు గంధర్వులవలన భయముగలిగినది. ఆ భయమును నివారింపుమన నాద్యంత రహితుడగు పురుషోత్తముడు వారలతో నిటులఁ బల్కెను. మాంధాత మహారాజ పుత్త్రుడగు పురుకుత్సునియందు నాశక్తినిఁ బ్రవేశపెట్టి సకల గంధర్వులను సంహరింపజేసెదననెను. ఆ వాక్యమును సర్పరాజులు విని భగవానునకు నమస్కారములనుజేసి తదనుజ్ఞను బడసి పురుకుత్సమహారాజును భూలోకమునుండి నాగలోకమునకుఁ దీసికొనివచ్చుటకు

1॥ పురుకుత్సస్యదాయాద స్త్రసదస్యుర్మహాయశాః
నర్మదాయాం సముత్పన్న స్త్రింశదశ్వ స్స ఏవహి॥ 3

2॥ శతహీనం కృతం రాజ్యం । త్రింశద శ్వేనధీమ తా
రథే యస్య స్స్మృతా వాహాః। వాజిన స్త్రింశతోవరాః॥ 4

అనరణ్య స్తతో జాతో । ష్టావింశ సహస్రకం
రాజ్యం ద్వితీయచరణే కృతం సత్యయుగస్యవై॥ 5

నర్మదాంచ పురుకుత్సానయనాయ చోదయామాసుః. సాచైనం రసాతలం గతశ్చాఽసౌభగవత్తేజసా ప్యాయితవీర్య స్సకలగంధర్వా న్నిజఘాన పునశ్చ స్వపురమాజగామ సకల పన్నగపతయశ్చనర్మదాయై వరం దదుః యస్తే నుస్మరణం కరిష్యతి, నతస్య సర్పవిషభయం భవిష్యతీతి అత్రచశ్లోకః॥ నర్మదాయైనమః ప్రాతః నర్మదాయై నమోనిశినమోస్తునర్మదే తుభ్యంత్రాహి మాం విషసర్పతః॥ ఇతి "(పూర్వోక్తమహానేయానామ కాశ్యపపత్న్యాం మునేః పుత్రాశ్చిత్రసేనాద్యా ఇతిజ్ఞేయం)"

---

1. బ్రహ్మాండే { 1. త్రసదస్యు రాజ్యపాలన కాలః 29600
2. హరివంశే { 2. అనరణ్యపాలనకాలః 28000

3 పురుకుత్సునకు నర్మదయందు త్రసదస్యుడను కుమారుడు కలిగెను. అతడు గొప్పకీర్తిని సంపాదించెను త్రసదస్యునకే త్రింశదశ్వుడని నామాంతరమని యెఱుగనగును.

౪ త్రింశదశ్వుడను పేరు కలుగుటకు కారణమేమనగా, ఆత్రసదస్యుని రథమునకు ముప్పది గుఱ్ఱములు పూన్పబడును కాన త్రింశదశ్వుడని ప్రసిద్ధిచెందినవాడై తన తండ్రికంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగా రాజ్యమును పాలించెను. (అనగా 29600 సంవత్సరములు పాలించెను.)

౫ ఆత్రసదస్యునకు అనరణ్యుడు పుట్టెను అతడు కృతయుగమున ద్వితీయ పాదమునందు ఇరువదియొనిమిదివేల సంవత్సరములు రాజ్యమును పాలించెను.

నర్మదయను నాగకన్యను ప్రేరేపింపఁగా, నామె భూలోకమునకేగి పురుకుత్సుని నాగలోకమునకుఁ దీసికొనివచ్చెను. అప్పుడు విష్ణుతేజము పురుకుత్సునియందుఁ బ్రవేశింప నతడు సకల దుష్టగంధర్వులను సంహరించి, తన పురమునకేగెను. నాగరాజులు నర్మదకు వర మొసంగిరి. (ఏమన) (ప్రాతఃకాలమునందును, రాత్రి కాలమునందును విషసర్పములవలన నన్ను రక్షింపుము యో నర్మదాదేవి! నిన్నెవఱు ధ్యానించెదరో వారలకు సర్పవిషభయము లేకపోవుగాక యని. పైనఁ జెప్పఁబడిన మాహేయులను గంధర్వు లెవరనగా కాశ్యపుని భార్యయగు మునియను నామెకు పుత్రులైన చిత్రసేనాదులని యెఱుంగనగును.)

* మరుత్తరాట్ప్రితౌయస్తు । రావణేన హతోఽభవత్
మద్వంశ్యాస్తే మృతిశ్చైవ । యేనశప్తోదశాననః॥ ౬

3 పృషదశ్వస్తతోజాతో । రాజ్యం షట్సహస్రికం
తదబ్దం భూతలే కృత్వా । స్వర్గలోకమవాప సః ౭

4 హార్యశ్వస్తుతతోజాతో । విష్ణుభక్తికులేన్నృపః
సహస్రహీనం రాజ్యంచ కృతం తేన తదబ్దకం॥ ౮

5 తదాత్మజోవసుమనా । ధర్మేణ పృథివీ మిమాం
సహస్రహీనం శరదః । పాలయామాస రంజకః । ౯

---

* రావణేన మరుత్తయజ్ఞేఽనరణ్య స్సంహృతఇత్యత్ర విష్ణుధర్మోత్తరే ప్రపంచితం – (తథాహి) మరుత్తస్యాధ్వరేవిప్రాః । భక్షయామాస రావణః। ఇంద్రోమయూరరూపేణ తస్మాద్యజ్ఞాదపాక్రమత్ । మయూరస్యవరం ప్రాదాత్ । మేఘేవర్షతి సర్వదా । గమిష్యత్యతులాం ప్రీతిం । మమనేత్రగుణాకృతిం । ధారయిష్యసి లోకేస్మిన్కలాపం సుమనోహరం । కృకలాసస్య రూపేణ ధనాధ్యక్షో హ్యపాక్రమత్ ।

---

3. భవిష్యే	3. పృషదశ్వపాలనకాలః	6000
4. భవిష్యే	4. హార్యశ్వపాలనకాలః	5000
5. భవిష్యే	5. వసుమనరాజ్యకాలః	4000

* ఒకప్పుడు మరుత్తుడను రాజు యజ్ఞమును జేయుచు, అనరణ్యునిఁ బిల్వఁగా, అనరణ్యుఁడు మరుత్తుని యజ్ఞమునకు వెళ్ళెను. ఆయజ్ఞమునకు రావణాసురుఁడు వచ్చి హవిర్భాగములను దేవతల కివ్వకుండఁగ తమ రాక్షసుల కివ్వమనఁగా, నందుకు మరుత్తుఁడు సమ్మతింపక పోఁగా యుద్ధమునకు సన్నద్ధుఁడయ్యె. దేవతలం భయపడి పాఱిపోయిరి. అనరణ్యుఁడు రావణాసురునితో యుద్ధముచేసి వానిచే హతుఁడై ప్రాణములను వదలుచు నిటుల రావణుని శపించెను. ఓ రావణుఁడా! నా వంశీకునివలన నీకు మరణము కలుగుఁగాక యని.

౬॥ తా॥ అనరణ్యుని పుత్రుఁడగు పృషదశ్వుఁడు ఆఱువేలసంవత్సరములుభూమియందు రాజ్యమును బాలించి స్వర్గస్థుఁడయ్యెను,

౭॥ తా॥ పృషదశ్వుని పుత్రుఁడగు హర్యశ్వుఁడు విష్ణుభక్తికలవంశమునజన్మించి తండ్రికంటె వెయ్యిసంవత్సరములు తక్కువగా రాజ్యమును బాలించెను=(అనగా ౫౦౦౦ సంవత్సరములు పాలించెనని భావము)

౮॥ హర్యశ్వుని పుత్రుఁడగు వసుమనుఁడు ప్రజారంజకుఁడై తన తండ్రికంటె వెయ్యిసంవత్సరములు తక్కువగ (అనగా నాలుగువేల సంవత్సరములు) రాజ్యమును ధర్మముగఁ బాలించెను.

---

* రావణుఁడు మరుత్తుని యజ్ఞమునకు వెళ్ళినను విషయము విష్ణుధర్మోత్తర మహాపురాణమునఁ జెప్పఁబడినది. (ఏమనగా) మరుత్తుని యజ్ఞమునకు రావణుఁడు వెళ్ళి యచ్చటి బ్రాహ్మణులను హింసించుచుండఁగా, భయపడి యింద్రుఁడు నెమలిరూపముతోఁ బాఱిపోయి నెమలిజాతి మాత్రమున కంతకు నిటుల వరమిచ్చెను. నా వాహనమగు మేఘము గర్జించి వర్షించినపుడు నెమిళ్ళకు ప్రీతికలుగుఁగాక మఱియు మనోహరమగు పింఛమును ధరించుఁగాకయని, కోడిరూపముతో కుబేరుఁడు మరుత్తునియజ్ఞమునుండి పాఱిపోయి కోడిజాతి కంతకును వరమిటులనిచ్చెను-కోడినెత్తిమీద సువర్ణచ్ఛాయయుండునటులను ధనముకూడ వంశములయందు శాశ్వతముగ నుండునట్లును వరమొసంగెను, జలదేవతయగు వరుణుఁడు హంసరూపముతో

1 సతుసూర్యంస మభ్యర్చ్య । రాజా వసుమనాశ్శుభం
లేభే త్వప్రతిమంపుత్రం । త్రిధన్వాన మరిందమం । ౧౦

అయజ చ్చాశ్వ మేధేన । శత్రూన్ జిత్వాద్విజోత్తమాః
స్వాధ్యాయవాన్ ధర్మ శీలః । తితీక్షుర్ధర్మ తత్పరః
ఋషయస్తు సమాజగ్ముర్యజ్ఞవాటం మహాత్మనః॥ ౧౧

తాన్ప్రణమ్య మహారాజః । పప్రచ్ఛ వినయాన్వితః
సమాప్య విధివద్యజ్ఞం వసిష్ఠాదీన్ ద్విజోత్తమాః॥ ౧౨

కింహి శ్రేయస్కరతరం । లోకేస్మిన్ప్రాణినాం భువి
యజ్ఞస్తపోవా సన్న్యాసః । బ్రూతమే సర్వవేదినః॥ ౧౩

వర్ణంతస్య సువర్ణాభం సద్రవ్యంచతతిధాశిరః । వరుణశ్చతదాప్రాగాత్ । హంసరూపేణ నిర్గతః । హంసస్యచవరంప్రాదాత్తోయేఽతి మవాప్స్యసి । యమోవాయస రూపేణ తస్మాద్యజ్ఞాదపాక్రమత్ । వాయసస్యవరం ప్రాదాత్ । చిరజీవిత్వలక్షణం । యుష్మద్దత్తేన చాన్నేన పరాం తృప్తింప్రజాస్యహం పక్ష్యేఽహం బలిదాతౄణాం దిగ్దేశగతచేష్టితైః । మరుత్తస్యాధ్వరే తాన్సంకృత్వైవం సదేవౌకసాం హవిర్భాగాన్నాకసానాం దేహీత్యాహ దశాననః ॥ తదానరణ్యస్సంక్రుద్ధో రావణేనసమంతదా యుద్ధం కృత్వాతేన హతశ్శశాపచదశాననం॥ మద్వంశీయా న్నృపతిస్తే స్యాత్ । సహాభృత్యో హితాత్మజైః॥ ఇతి.

---

1 కూర్మే శివరామాయణేచ.

౧౦ తా॥ వసుమనుడను రాజు తనపరిపాలనకాలమున సూర్యభగవాను నారాధించితదనుగ్రహముచే నిరుపమానుడగు త్రిధన్వుడను పుత్త్రుని బొందెను.

౧౧½ మఱియు ధర్మశీలుడును శాంతుడును వేదవేత్తయునగు వసుమనుడు శత్రువులను జయించి యశ్వమేధయాగము నొకప్పుడుచేసెను. ఆమహాత్ముని యజ్ఞవాటమునకు మహర్షు లనేకులు వచ్చిరి.

౧౨½ తా॥ వసుమనుడు యథావిధిగా యజ్ఞమునుజేసి యాయజ్ఞమునకు వచ్చిన మహర్షులకు నమస్కారముచేసి వినయపూర్వకముగ వారలను బ్రశ్నించెను.

౧౩½ సర్వవేత్తలగునో మహర్షులారా! లోకమునందుఁ గొందఱు యజ్ఞములను జేయుదురు మఱికొందఱు తపమునుఁ జేయుదురు కొందఱు సన్యాసమును స్వీకరించెదరు. ఆయజ్ఞతపస్సన్యాసములలో నిపుడు నాకేది శ్రేయస్కరమో విచారించి చెప్పుడని యడిగెను.

వెడలి తనప్రాణరక్షణమును జేసినహేతువుచే హంసజాతికంతకును వరమునిచ్చెను, (ఏమనగ) నాజలమునందు హంసలకు బ్రీతియుండు గాకయని॥ యముడు కాకిరూపముతోఁ బాఱిపోయి కాకులకు వర మొసంగెను. (ఏమనగా) చిరకాలముబ్రతుకునట్లును కాకులకుఁ బితృకర్మలయందు బలిగా వేయబడిన యన్నముచేఁదనకుఁ దృప్తికలుగునట్లును బలినిచ్చువారలకు దిగ్దేశచేష్టితములచేతను శకునములను జెప్పునట్లును, వరములనిచ్చెను, ఇవ్విధముగ రావణుడు దేవతలకుసుయుతము భీతిఁ గలుగఁజేసి హవిర్భాగములను రాక్షసులకు నీయుమని మరుత్తునిగూర్చిపలికెను, అనరణ్యుడుకోపగించి మరుత్తుని యజ్ఞమును నశింపఁజేయ సమకట్టిన రావణునితో యుద్ధముచేసి వానిచే హతుడై రావణుని శపించెను (ఏమన) నావంశికునివలన నీకు మరణము కలుగుగాకయని.

ఋషయఃశ్లో॥అధీత్య విధవద్వేదాన్పుత్రాన్ సుత్పాద్యయత్నతః
ఇష్ట్వా యజ్ఞేశ్వరం యజ్ఞైః గచ్ఛేద్వనమథాత్మవిత్॥ ౧౪౫

తచ్ఛ్రుత్వావై వసుమనాః । రాజ్యం పుత్రే సమర్ప్యచ
జగా మారణ్య మనఘ స్తప స్తప్తు మనుత్తమం॥ ౧౬౫

సంవత్సర శతం తప్త్వా ప్రసాదా త్పరమేష్ఠినః
దివ్యం వై రాజకం స్థానం । జగామ తదనంతరం ౧౬౫

1॥ తస్యపుత్రో౽భవద్రాజా । త్రిధన్వా ధర్మ తత్పరః
సహస్రహీనం రాజ్యం త త్తేన రాజ్ఞాపి పాలితం॥ ౧౭౫

ప్రసాదా ద్బ్రహ్మనూనో ర్వై । తండినః ప్రాప్య శిష్యతాం
అశ్వమేధ సహస్రస్య ఫలం । ప్రాప్యాథ దాజ్ఞయా
గత్వైశ్వర్య మనప్రాప్తః। భవభక్తః ప్రతాపవాన్॥౧౮-౧౯

2॥ త్రైయ్యారుణ స్తస్యసుతః భూమిపాలో౽భవత్తతః
సహస్రహీనం రాజ్యం త త్తేన రాజ్ఞా౽వసౌఖ్యతం॥ ౨౦

తస్య సత్యవ్రతో నామ । కుమారో౽భూన్మహాబలః
తేన భార్యా విధర్భస్య । హృతా సత్యవ్రతేనతు
పిత్రాత్యక్తోవనం యాత స్తత్రైవన్యవసద్వనే॥ ౨౧౫

స చైనంవారయా మాస వసిష్ఠో భగవానృషిః॥ ౨౨

---

1 బ్రహ్మాండపురాణే ఉ 63అధ్యాయే. త్రిధన్వనఃపాలన కాలః (3000సం)
2 త్రైయ్యారుణపాలనకాలః (2000 సం) ఇతిభవిష్యే.

౧౪। తా॥ మహర్షులిట్లు వసుమనునితో జెప్పిరి ఓ వసుమనుడా! బ్రహ్మచర్యమున యథావిధిగ వేదాధ్యయనమునుఁ జేసి వంశాభివృద్ధి కొఱకుఁ గృహస్థాశ్రమములోనికి వచ్చి పుత్రులను గని యాగములనుఁ జేసి యజ్ఞేశ్వరప్రీతినొనరించితివి. వానప్రస్థాశ్రమమునకేగి తపమునుజేసికొనుట శ్రేయస్కరమైనది (అని చెప్పిరి)

౧౫। తా॥ వసుమనుడు బ్రహ్మర్షుల వాక్యమును విని రాజ్యమును పుత్రుడగు (త్రిధన్వునకిచ్చి గొప్పతపమునుఁ జేయుటకు వనమునకేగెను)

౧౬। నూఱు సంవత్సరములు తపస్సుచేసి బ్రహ్మదేవుని సంతుష్టునిగాఁజేసి యాబ్రహ్మనుగ్రహముచేఁ బిమ్మట విరాట్పురుషుడు నివసించిన దేవలోకమునుఁ బొందెను.

౧౭। వసుమనుని యనంతరము తత్పుత్రుడగు త్రిధన్వుడను రాజు ధర్మముగా తన తండ్రికంటె 1000 సంవత్సరములు తక్కువగా (అనగా 3000) సంవత్సరములు రాజ్యమును పరిపాలించెను.

౧౮-౧౯ ఆత్రిధన్వుడు, బ్రహ్మపుత్రుడగు తండిమహర్షికి శిష్యుడై యతని యనుగ్రహముచే సహస్రాశ్వమేధ ఫలమును బొంది శివభక్తుడై, ప్రమథగణాధిపత్యము నొందెను.

౨౦ అతని కుమారుడగు త్రయ్యారుణుడు రాజై తన తండ్రికంటె వెయ్యి సంవత్సరములు తక్కువగ భూమిని పరిపాలించెను. (2000 సం).

౨౧। అతనికుమారుడు సత్యవ్రతుడనువాడు మహాబలవంతు డుండెను. అతడు విదర్భుని భార్య నపహరించగ నా సత్యవ్రతుని తండ్రియగు త్రయ్యారుణుడు పరిత్యజింప నతడు వనమునకేగి యచ్చటనే, నివసించెను.

౨౨ తండ్రి సత్యవ్రతుని రాజ్యమునుండి వెడలగొట్టు సమయమున, పూజ్యుడగు వసిష్ఠ మహర్షి సమీపముననున్నను నతనిని వారింపడయ్యెను.

॥ దారాంస్తు విషయే తస్య । విశ్వామిత్రో మహాతపాః
సన్యస్య సాగరానూపే చచార విపులం తపః॥ —౨౩

తస్మింస్తు విషయే తస్య నావర్షత్పాకశాసనః —౨౩౪

తస్యపత్నీ గళేబద్ధ్వా । మధ్యమం పుత్రం మహారసం
శిష్టానాం భరణార్థాయ । వ్యక్రేతుం నిర్గతా తదా॥ —౨౮౪

సత్యవ్రతో మహాబుద్ధి ర్గ్రహణం తస్య చాకరోత్
విశ్వామిత్రస్య తుష్ట్యర్థ మనుకంపార్థమేవచ॥ —౨౯౪

సోఽభవద్గాలవోనామ । గళే బద్ధో మహాతపాః
మృగమాంసేన తాన్సర్వా న్పోషయామాస నైనృపః —౨౬౪

అవిద్యమానే మాంసేతు । వసిష్ఠస్య మహాత్మనః
సర్వకామదుఘాం ధేనుం । జఘాన బలినాంవరః॥ —౨౭౪

ప్రోవాచ చైవ భగవా న్వసిష్ఠ స్తం నృపాత్మజం
పితుశ్చాపరితోషేణ । గురుదోగ్ధ్రీ వధేనచ॥ ౧౦౪

అప్రోక్షితోపయోగాచ్చ । త్రివిధస్తే వ్యతిక్రమః
త్రిశంకురితి హోవాచ । త్రిశంకుస్తేన సస్మృతః —౨౫౪

---

1 బ్రహ్మాండే ఈ 63 అధ్యాయః.

౨౩ అసత్యవ్రతుఁడు అరణ్యమున నుండి యాటవికులతో చెలిమిచేసి యచ్చటనే నివసించుచుండ నతఁడుండిన ప్రదేశముననే విశ్వామిత్రుఁడు తన భార్యాపుత్రులను విడిచి గొప్పతపమును జేసికొనుటకు మఱియొక ప్రదేశమున కేగెను.

౨౩½ ఆసత్యవ్రతుఁడుండిన దేశమునందు వర్షములేక క్షామము సంభవించెను.

౨౪½ ఆక్షామకాలమున విశ్వామిత్రుని భార్య తనపుత్రులను బోషించుటకు తెఱవుగానక తన మధ్యమ పుత్త్రుని విక్రయించి యాధనముచే శేషించిన పుత్త్రులను పోషింపఁదలఁచి, యామధ్యమపుత్త్రుని మెడకు త్రాడును గట్టి, చేతఁబుచ్చుకొని విక్రయింప బయలువెడలెను.

౨౫½ సత్యవ్రతుఁడు, విశ్వామిత్రుని యనుగ్రహమును సంపాదింపఁదలఁచి విక్రయించుటకు తీసికొని పోఁబడుచున్న తత్పుత్రుని నివారించి విశ్వామిత్రుని భార్యను శాంతపఱచి విశ్వామిత్రుఁడు వచ్చువఱకు తాను వారినందఱిని పోషించుటకు నొడంబడెను.

౨౬½ గళమునందు (కంఠమునందు) త్రాడు కట్టబడినవాఁడు కనుకనే విశ్వామిత్రుని మధ్యమపుత్రునకు గాలవుఁడను నామ మేర్పడెను. సత్యవ్రతుఁడు వ్యాఘ్రమాంసముతో విశ్వామిత్రుని భార్యాపుత్రులను క్షామకాలమున పోషించుచుండెను.

౨౭½ ఒకప్పుడు వ్యాఘ్రమాంసము దొరకనందున వసిష్ఠుని కామధేనువును సత్యవ్రతుఁడు మాంసార్థమై సంహరించెను.

౨౮, ౨౯½ పూజ్యుఁడగు వసిష్ఠుఁడు తన కామధేనువును సత్యవ్రతుఁడు సంహరించిన వృత్తాంతము దెలిసికొని యతఁడు త్రిశంకువను నామముతో [illegible]ము వ్యవహరింపఁబడు గాక యని శపించెను. త్రిశంకువనఁగా మూఁడు కళంకములు గలవాఁడని భావము; అవియెట్లన (1) తండ్రికి సంతోషకరముగ నుండక పోవుట (2) గురుధేనువును సంహరించుట (3) మంత్రములచే ప్రోక్షింపఁబడని మాంసమును వినియోగించుట)

విశ్వామిత్రి స్సమాగత్య । శ్రుత్వా జాయాముఖా త్తతః
సత్యవ్రతస్యోపకృతిం । రాజ్యే తం చాభ్యషేచయత్
సహస్రివర్షకంరాజ్యం కృతంతేన మహీతలే॥ ౩౦-౩౧

సశరీరస్వర్గకామో । ప్రార్థయామాస నై గురుం
నిరాకృతో వసిష్ఠేన తత్పుత్రైర్వాప భూపతిః॥ ౩౨

గురుధిక్కారకరణా త్త్వం చండాలో భవేతి నైః
వసిష్ఠపుత్రై శ్శప్తస్స న్కౌశికం శరణం గతః॥ ౩౩

1 మిషతాం సర్వదేవానాం । వసిష్ఠస్య చ కౌశికః
తేన యాగంకారయిత్వా । దత్వాచస్వతపః ఫలం
సశరీరం తదా తం నై దివమారోపయ త్ప్రభుః॥ ౩౪

విశ్వామిత్ర ప్రసాదేన త్రిశంకు ర్దివి రాజతే॥ ౩౪౹
తత్సుతస్తు హరిశ్చంద్రః । త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః ౩౫

2 సతురాజా హరిశ్చంద్రః । త్రైశంకవ ఇతిశ్రుతః ।
ఆహర్తారాజసూయస్య । సమ్రాడితి పరిశ్రుతః
రాజ్యం వింశతిసాహస్రివర్షం రాజ్ఞా కృతం భువి॥ ౩౬౹

2 త్రిశంకుపుత్రః హరిశ్చంద్ర ఇత్యత్ర వాల్మీకి రామాయణం ప్రమాణం.

1 బ్రహ్మాండ పురాణే లింగపురాణే చ 63 అధ్యాయే

30-3౧ పిమ్మట విశ్వామిత్రుడు తపమును చాలించి దారాపుత్రాదులయొద్దకువచ్చి భార్యవలన సత్యవ్రతుడు క్షామకాలమునఁజేసిన యుపకారమునువిని సంతసించి దానికి ప్రత్యుపకారముగ సత్యవ్రతునిఁగోసలరాజ్యాభిషిక్తునిగాఁజేసెను. ఆసత్యవ్రతుడు పిత్ర్యమయిన కోసలరాజ్యమును వెయ్యిసంవత్సరములు పరిపాలించెను.

3౨తా॥ఒకప్పుడు త్రిశంకుడు శరీరముతో స్వర్గమునుబొందఁదలచి గురువగు వశిష్ఠునిఁ గలసికొని శరీరముతో స్వర్గమును బొందుటకుసాధనమును జెప్పుమని ప్రార్థింపగా, నతడునిరాకరించెను అనంతరముసత్యవ్రతుడు వసిష్ఠ పుత్త్రులయొద్దకు వచ్చి యవ్విధముననే ప్రార్థించెను.

33½ వసిష్ఠ పుత్త్రులు కోపగించి, గురుధిక్కారమును జేసినవాడవుగాన నీవు చండాలుడవు కమ్మని త్రిశంకుని శపించిరి. ఇట్లువసిష్ఠపుత్త్రులచే శపింపఁబడి సత్యవ్రతుడు చండాలరూపుడై విశ్వామిత్రుని శరణము నొందెను.

3౪ సమర్థుడగు విశ్వామిత్రుడు త్రిశంకున కభయమిచ్చి దేవతలు వసిష్ఠుడు మొదలగువారు చూచుచుండగ వానిచే నొకయాగమును జేయించి తనతపఃఫలమునిచ్చి త్రిశంకుని శరీరముతో స్వర్గమునకంపెను.

3౪½ విశ్వామిత్రుని యనుగ్రహముచే త్రిశంకుడు స్వర్గమునఁబ్రకాశించుచుండెను.

3౫ ఆత్రిశంకునికుమారుడు హరిశ్చంద్రుడు ముల్లోకములయందుఁ బ్రసిద్ధి నొందెను.

3౬½తా॥త్రిశంకుపుత్త్రుడగు నాహరిశ్చంద్రుడు రాజసూయయాగమునుజేసి సార్వభౌముడని ప్రసిద్ధిఁజెంది యిరువదివేల సంవత్సరములు రాజ్యమును బాలించెను.

1 హరిశ్చంద్రస్య తు సుతో రోహితో నామవీర్యవాన్
పితు స్తుల్యం కృతం రాజ్యం । తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ ౩౭౪

2 హరితో రోహితస్యాథ । స్వప్రజా స్వానురంజయన్
పితు స్తుల్యంచ కృతవా న్రాజ్యం నిష్కంటకం పునః॥౩౮౪

3 చుంచు భూప స్తత్సుతో భూద్రాజా పరమధార్మికః
పితు స్తుల్యం కృతం రాజ్యం। తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ ౩౯౪

4 పితుస్తుల్యం కృతం రాజ్యం। విజయేనాపి భూతలే
జేతా సర్వస్యతు క్షత్రస్య। విజయ స్తేన సస్మృతః ౪౦౪

---

1 సర్వేషా మేతాది షడంక సూచితానాం రాజ్యపాలనకాలః ౨౦౦౦౦ ఇతిభవిష్యే

1 హరిశ్చంద్రసుతః రోహితఇత్యత్ర వాల్మీకి రామాయణే బా॥70 సర్గే

2 రోహితసుతః హరితఇత్యత్ర వాయౌ లింగే కౌర్మేచ

3 హరితసుత శ్చుంచురిత్యత్ర వా 88 అ. భవిష్యేచ.

4 చుంచుసుతః విజయ ఇత్యత్ర వాయౌ భవిష్యేచ.

*

౩౭। తా॥ హరిశ్చంద్రుని కుమారుడు లోహితుడు మహాబలవంతుడై భూమి
1 యందుం దన తండ్రితో సమానముగ (అనగా 20000 సంవత్సరములు) రాజ్యమును బరిపాలించెను.

౩౮। తా॥ లోహితుని కుమారుడగు హారితుడు తన ప్రజలను సంతోష
2 పెట్టుచు రాజ్యమును శత్రురహితముగఁజేసి యిరువదివేల సంవత్సరములు భూమిని పాలించెను.

౩౯। తా॥ హారితునికుమారుడగు చుంచుభూపుడు పరమధార్మికుడై భూమి
3 యందుఁ దన తండ్రి పరిపాలించినంతకాలము (అనగా [illegible] సం॥) రాజ్యమును బరిపాలించెను.

౪౦। తా॥ చుంచుభూపుని కుమారుడు విజయుడను రాజు తన తండ్రి
4 పాలించినంతకాలము (అనగా [illegible] సం॥) రాజ్యమును బరిపాలించెను. సమస్తరాజులను జయించినవాడు గాన విజయుడని చెప్పబడెను.

పైన సూచింపఁబడిన 1 మొదలు 6 అంకపర్యంతము గల రాజులందఱు [illegible] సంవత్సరములు రాజ్యమును బాలించిరి యను విషయమున భవిష్యమహాపురాణము ప్రమాణము.

1 హరిశ్చంద్రుని కుమారుడు లోహితుడు అని చెప్పుటలో వాల్మీకి రామాయణ బాలకాండమున 70 సర్గము ప్రమాణము.

2 లోహితుని కుమారుడు హారితుడని వాయు లింగ భవిష్యమహాపురాణములు ప్రమాణము.

3 హారితుని కుమారుడు చుంచుభూపుడని వాయు 88 అధ్యాయమందును భవిష్యమహాపురాణమునను గలదు.

4 చుంచుభూపుని కుమారుడు విజయుడని వాయుపురాణమునను భవిష్యపురాణమునను గలదు.

5 పితుస్తుల్యం కృతం రాజ్యం రుచకేనాపి భూతలే
నిష్కంటకం ధర్మయుక్తం । మాసముద్రక్షితీతలం॥ ८०५

6 తత్పుత్రేణ వృకేనాపి । స్వప్రజాస్త్వభిరక్షితా
పితుస్తుల్యం కృతం రాజ్యం ధర్మేణ పృథివీతలే॥ ८१५

1 వృకపుత్రో బాహుకోపి పితృతుల్యసమా భువం
పాలయామాస పశ్చాద్వై రాజ్యభ్రష్టోభవద్ద్విజాః ८३५

2 నిరస్తో హైహయైర్వ్యాపారైః । హృతరాజ్యో వనం తతః
ప్రవివేశ సపత్నీకః । చచార చ తపో మహత్॥ ८४५

వృద్ధత్వాద్దుఃఖిత్వాచ్చ । వ్యాంతరా సముమారహ॥८४

భూపాశ్చ బాహుసేనాంతాః వైష్ణవాః పరికీర్తితాః
మణిస్వర్ణసమృద్ధిశ్చ బహ్వాన్నం బహుసాగ్ధకం॥ ८६

5 విజయసుతః రుచక ఇత్యత్ర లింగే 65 అ॥ భవిష్యే ప్రతిసర్గే చ॥ రుచకస్యవాయా రురుక ఇతివర్తతే లిఖాపిరుచకస్యైవ రురుక ఇతి నామాంతర మిత్యూహ్యం

6 రుచకపుత్రః వృక ఇత్యత్రలింగే 65 అ॥ మత్స్యే 11 అధ్యాయేచ

1 బాహుకరాజ్య పాలనకాలః (२0000 సం॥) ఇతి భవిష్యే.

2 బ్రహ్మాండే.

౫౧౪ తా॥ విజయుని కుమారుడగు రుచకుడు చతుస్సముద్ర పర్యంతమైన
5 భూమిని శత్రుశూన్యముగాను, ధర్మయుక్తముగాను ఇరువదివేల
సంవత్సరములు పరిపాలించెను.

౫౨౪ తా॥ రుచకునిపుత్త్రుఁడగు వృకుఁడనురాజు తన ప్రజలను బాగుగ రక్షిం
6 చుచు తండ్రితో సమానముగా (అనగా ౨౦౦౦౦ సం) భూమి
యందు రాజ్యమునుఁ బాలించెను

౫౩౪ తా॥ ఓ మహాత్మునా! వృకుని కుమారుడు బాహుకుడనురాజు తన
తండ్రి పరిపాలించినంత కాలము (అనగా ౨౦౦౦౦ సం) రాజ్య
మును పాలించి పిమ్మట రాజ్యభ్రష్టుఁడయ్యెను.

౫౪_౫౫ హైహయరాజులు బాహుకునిమీఁదికి యుద్ధమునకువచ్చి, వానితో
యుద్ధము చేసి జయించి బాహుకునిరాజ్యము నాక్రమించుకొని వాని
నిని రాజ్యభ్రష్టునిఁ జేయగా నా బాహుకుడు భార్యలతోఁ గూడి
డ తపోవనమునకేగి గొప్ప తపమును జేయుచుండగా వృద్ధుడగుట వల
నను, దుఃఖముచేతవలనను, మధ్యకాలమున మృతిజెందెను.
(బాహుకునకే బాహుసేనుడని నామాంతరము యెఱుంగనగును.)

౫౬ తా॥ బాహుసేనుడు పర్యంతముగల రాజులందఱు వైష్ణవులని (అనగా
విష్ణుభక్తులనియే యెఱుంగనగును. బాహుసేనుని పర్యంతము భూమి
యందుఁ బ్రజలకు సువర్ణమణి సమృద్ధియు, అన్న సమృద్ధియు
క్షీరసమృద్ధియు బాగుగనుండెను. ధర్మముకూడ పరిపూర్ణముగ
నుండెను.)

---

5 విజయుని కుమారుడు రుచకుడని [illegible] పురాణము [illegible] అధ్యాయ
మునఁ గలదు విజయుని కుమారుడు రుచకుడని వాయుపురాణ
మున నుండినను [illegible] రుచకుని నామాంతరమని యెఱుంగ
నగును.

6 రుచకుని కుమారుడు వృకుడనుటలో లింగపురాణమున 65 అధ్యా
యము మత్స్యపురాణము॥ అధ్యాయము ప్రమాణము

పత్నీతు యాదవీకస్య । సగర్భా పృష్ఠతోఽన్వగాత్
సపత్న్యై చ గరస్తస్యై । దత్తో గర్భజిఘాంసయా॥ ౪౮

సాతు భర్తుశ్చితిం కృత్వా । వహ్నింతు సమరోహయత్
ఔర్వస్తాం భార్గవో దృష్ట్వా । కారుణ్యాద్ధి న్యవారయత్ ॥౪౯

సగరస్తు సుతో బాహోః । జజ్ఞే సహగరేణ వై
భృగో రాశ్రమ మాసాద్య । హ్యౌర్వేణ పరిరక్షితః ౫౦

ఆగ్నేయ మస్త్రం లబ్ధ్వాతు । భార్గవాత్సగరో నృపః
జఘాన పృథివీం గత్వా । తాలజంఘాన్స హైహయాన్ ॥౫౧

అర్ధం శకానాం శిరసో ముండయిత్వా వ్యసర్జయత్
యవనానాం శిరస్సర్వం । కాంభోజానాం తథైవచ॥ ౫౨

ద్వేభార్యే సగరస్యాస్య భవతస్స్మ గుణోత్తరే
తభార్యా మారాధితో వహ్ని ర్దదౌ వరమనుత్తమం॥ ౫౩

తద్వరా త్ప్రథమా జయా । పుత్రం ప్రాసూత కేవలం
ద్వితీయా షష్టి సహస్రం । పుత్రాణాం సమజీజనత్ ॥౫౪

౧౭-౪౦ బాహుకుడు మృతినొందు సమయమున నతని పెద్దభార్య గర్భవతి గానుండెను ఆమెయొక్క సవతి యనూయచే గర్భములోని శిశువు మృతినొందునట్లు బాహుకుని జ్యేష్ఠభార్యకు విషము పెట్టినను గర్భము చెడిపోక యుండియు స్వభర్తృ మరణమునకు విలపించి సహగమనము జేయ నుద్యమించి చితిని బ్రవేశింపబోగా దత్సమీప ప్రదేశమున తపము నుజేయుచున్న యౌర్వుడను మహర్షి దయారసము గలవాడై బాహుకుని జ్యేష్ఠభార్య సమీపమునకువచ్చి యీ నారీ గర్భవతివిగాన సహగమనము వలదని వారించి తనయాశ్రమమునకు నామెను దీసుకొనిపోయి కాపాడుచుండెను.

౪౯ తా॥ ఔర్వాశ్రమమునందు బాహుకునిభార్య ప్రసవించెను - శిశువు సవతిచేత బెట్టబడిన గరముతోగూడ (విషముతో) పుట్టినవాడు గాన సగరుడని నామముచే బ్రసిద్ధుడై యౌర్వమహర్షి యాశ్రమమునందే యా మహర్షిచే రక్షింపబడుచుండెను.

౫౧ తా॥ ఆగ్నేయాస్త్రమును సగరుడు భార్గవునివలన (ఔర్వునివలన) గ్రహించి తదస్త్రముచే తాళజంఘులను హైహయులను సంహరించి తన పిత్రార్జితమైన రాజ్యమును తిరిగి సంపాదించెను.

౫౧ తా॥ శకయవనకాంభోజరాజుల శిరస్సులను ముండనము జేయించి వారిని నిజదేశములనుండి సగరుడు వెడలగొట్టెను.

౫౨-౫౩ తా॥ సగరునకు నిర్వురు గుణవతులగు భార్యలుండిరి. వారు సంతానముకొఱకగ్నిదేవు నారాధింపగా, నాయగ్నిదేవుడు వారలకు సంతానము కలుగునట్లు వరమొసంగెను. ఆపర ప్రభావముచేత సగరుని జ్యేష్ఠభార్యకు నొకపుత్త్రుడుదయించెను. రెండవభార్యకు నరువది వేల పుత్త్రు లుదయించిరి.

ప్రజా సంక్షోభకరణా జ్జ్యేష్ఠం తత్యాజ వై పితా
అసమంజస నామానం పుత్త్రింతు సగరో నృపః ॥ ౨౪

స సర్వవిజయీ రాజా । వాజిమేధాయ దీక్షితః
అశ్వం వై చారయామాస । గురుణాభిప్రబోధితః ॥ ౨౫

1 యజ్ఞీయాశ్వో హృతోఽభూ ద్వై । వాసవేనతు మాయినా
తస్మిన్నపహృతే ఋత్విగ్యజమానంత ముక్తవాన్ ॥ ౨౬

* ఆనీయతాం తురంగాశ్వో । వినిహత్యాపహారకం ।
యజ్ఞచ్ఛిద్రం భవత్యేవ । సర్వేషా మశివాయ నః ॥ ౨౭

నిహతస్యచ యజ్ఞస్య । సద్యః కర్తా వినశ్యతి ॥ ౨౮

ఇత్యుక్త ష్షష్టి సాహస్రపుత్రా । న్ప్రేషయ న్నృపః
విచిత్య సర్వలోకభూమి మానేయోఽశ్వ ఇతీరయన్ ॥ ౨౯

తేసర్వే హృష్టమనసో । రాజపుత్త్రా మహాబలాః
జగ్ముర్మహీతలం సద్యః । పితుర్వచనయంత్రితాః ॥ ౩౦

---

1 వాల్మీకి రామాయణే బాలకాండే కథాసంగృహీతా.

* ఆనీయతామితి. అనేనయజ్ఞీయాశ్వహరణ మృత్విగ్యజమానాశుభకర మిత్యుక్తం భవతి, తథాచ తైత్తిరీయశ్రుతిః "యోఽబలోశ్వమేధేనయజతే యదిన్నుతా అశ్వంవిందే ద్యజ్ఞో హాన్యేతా స్యయజ్ఞ ఇతి."

౫౪ తా॥ సగరచక్రవర్తి, తన జ్యేష్ఠపుత్రుడగు నసమంజసుని, జనులను బాధించుచున్నందువలన దేశమునుండి వెడలఁగొట్టెను.

౫౫ తా॥ ఆ సగరచక్రవర్తి గురువగు వసిష్ఠునిచేఁ బ్రేరేపింపఁబడి యశ్వమేధ యాగముఁ జేయుటకు దీక్షను వహించి యశ్వమును విడిచెను.

౫౬ తా॥ సగరచక్రవర్తి విడిచిపెట్టిన యా యాగాశ్వమును దేవేంద్రు డపహరించెను. ఆ యశ్వ మెంత కాలమునకు రానందున యాగమును జేయించుచున్న ఋత్విక్కు యజమానియగు సగరచక్రవర్తినిగూర్చి యిట్లు జెప్పెను.

౫౭* తా॥ ఓ సగరచక్రవర్తీ! నీ యజ్ఞాశ్వము నపహరించినవానిని సంహరించి శీఘ్రముగ నీవశ్వమును తీసికొని రావలయును. అటుపైనముగఁ దీసికొనిరాకపోయినచో యజ్ఞచ్ఛిద్రమగు. దానివలన మనకందఱకు నమంగళము కాగలదనెను.

౫౮ తా॥ మఱియు యజ్ఞము నష్టమయినచో యాగకర్తయును వెంటనే నశించుననెను

౫౯ తా॥ ఇవ్విధముగ ఋత్విజులు చెప్పఁగనే సగరుడు తన యఱువదివేల పుత్రులతో భూమినంతను వెదకి యాగాశ్వమును వెదకి తీసికొని రండని చెప్పి వారినిఁ బంపెను.

౬౦ తా॥ సగరచక్రవర్తిపుత్రులందఱు సంతసించి పితృవాక్యబద్ధులై వెంటనే భూమియందు వెదకుటకు వెళ్ళిరి.

---

* వ్యా॥ యాగాశ్వమును హరించుటవలన ఋత్విగ్యజమానుల కమంగళ మను విషయమున తైత్తిరీయశ్రుతియు ప్రమాణమని యెఱుగనగును. ఎవడు వాజమేధమును జేయునో వాని యాగాశ్వమును విరోధు లపహరించినచో యజ్ఞము వినష్టమై యమంగళమా నొనగూర్చునని చెప్పఁబడినది.

యోజనాయామ విస్తారమేకైకో ధరణీతలం
బిభిదుః పురుష వ్యాఘ్రాః వజ్రస్పర్శసమైర్నఖైః॥ ౬౦౪

1 సాగరా భూమిఖననం కృత్వా । కపిలసన్నిగా
అశ్వందృష్ట్వాశ్వయంహర్త్రేశ్యేవంతేఽత్యద్రవన్నపి॥ ౬౧౪

తతస్తే సాగరా స్సర్వే । దగ్ధాస్తత్కోపవహ్నినా
సగరేణాంశుమన్నామ్నాలా ద్యజ్ఞం పూర్ణంకృతంపునః॥ ౬౨౪

తృతీయ చరణే మధ్యే సగరోనామ భూపతిః
త్రింశత్సహస్రవర్షం వై కృతవా న్రాజ్య ముత్తమం॥ ౬౩౪

2 నష్టేషు సాగరే ష్వేవ మసమంజస ఆత్మజః
శతహీనంకృతంరాజ్యమంశుమాంస్తత్సుతోఽభవత్॥ ౬౪౪

1 శతహీనం కృతం రాజ్య మసమంజసుతేన చ
స్వపుత్రే రాజ్యభారంతుసమర్ప్యవిధినాంశుమాన్॥ ౬౫౪

---

1 వాల్మీకి రామాయణే బాలకాండే

2 భవిష్యపురాణే ప్రతిసర్గే పర్వణి అసమంజస రాజ్యపాలన కాలః
సం॥ ౨౯౯౦౦ ఇతి ప్రతిపాదితం.

1 అంశుమతః రాజ్యకాలః సం॥ ౨౯౭౦౦ ఇతి భవిష్యే.

౨౹ తా॥ సగరపుత్త్రులలో నొక్కొక్కరుడు యోజనము వెడల్పు పొడవు గల భూభాగమును వజ్రముతో సమానమగు గోళ్ళచే త్రవ్విరి.

౨౭౹ తా॥ సగరపుత్త్రు లిట్లు సమగ భూమిని త్రవ్వి పాతాళమునకేగి కపిలమహర్షి సాన్నిధ్యమునఁ దమయాగాశ్వమును జూచి యీ కపిలుఁడే తమ యశ్వమును హరించినవాడని యామునిని సంహరింపుటకుఁ బరుగిడిరి.

౨౮॥ తా॥ పిదపఁ గపిలమహాముని యాకోలాహలము విని సమాధిని విరమించి వారిని చూడగ నాముని కోపాగ్నిచే నా సగర పుత్రులు దగ్ధమైరి. పిదప సగరుఁడు తనపుత్త్రులు రాని కారణమున వారిని వెదకుటకుఁ దన మనుమఁడగు యంశుమంతునిఁ బంపగా నతఁడు తిరిగి తిరిగి కపిలమహర్షి యాశ్రమమునఁ దన పితృవ్యులు నశించిన విషయమును దెలిసికొని యాముని శాంతింపఁజేసి యశ్వమును దీసికొని వచ్చి సగరుని యజ్ఞమును బూర్తిఁజేయించెను.

౨౹౹ తా॥ కృతయుగమునఁ దృతీయపాదమధ్యమున సగరచక్రవర్తి ముప్పది వేల సంవత్సరములు రాజ్యమును బాగుగఁ బాలించెను.

౨౪౹ తా॥ సగరపుత్త్రులందఱు నష్టమొందగా సగరుని యనంతరము తత్పుత్త్రుఁడగు నసమంజసుఁడు పిత్ర్యమగు రాజ్యమును తనతండ్రి కంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగా (౨౯౯౦౦ స.) బాలించెను. అతని కంశుమంతుఁడను పుత్త్రుఁడుండెను.

౨౫-౨౬ తా॥ అసమంజసుని కుమారుడగు నంశుమంతుఁడును తన తండ్రి కంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగా (అనగా ౨౯౮౦౦ సం) రాజ్యమును బాలించి రాజ్యభారమును దనపుత్త్రుని యందుంచి భస్మీభూతులగు సగరపుత్రులను తరింపఁజేయు నుద్దేశముతో గంగను భూమి మీదికిఁ దీసికొని రాదలచి చిరకాలము తపముచేసి విఫలుఁడయ్యెను.

2 గంగామానేతుకామ స్తప్త్వా చ విఫలోఽభవత్॥ ౬౬
పిత ర్యుపరతే పశ్చా ద్దిలీపోఽపాలయ న్మహీం
శతహీనం కృతం రాజ్యం తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ ౬౭

రాజ్యం భగీరథే స్థాప్య । గంగానయన యత్నవాన్
విఫలో భూత్తతః పశ్చా న్నృపాలోఽభూ ద్భగీరథః॥ ౬౮

3 శతహీనం కృతం రాజ్యం తేన రాజ్ఞాపి భూతలే
మంత్రిష్వాధాయ తద్రాజ్యం । తప స్తేపే సుదారుణం॥ ౬౯

తత స్సురగణై స్సార్ధం తప్యమాన మథాబ్రవీత్
భగీరథ మహాభాగ । ప్రీత స్తేఽహం వరం వృణు॥ ౭౦

భగీరథః॥ యది మే భగవన్ప్రీతః । యద్యస్తి తపసః ఫలం
సగర స్యాత్మజా స్సర్వే మత్త స్సలిల మాప్నుయుః॥ ౭౧

తథేతి గంగాం వ్యసృజత్ । ప్రవాహేణాగతాం నదీం
దామోదర స్స్వపాదే తు। గంగాం ప్రావేశయ త్తదా ॥ ౭౨

---

2 వాల్మీకి రామాయణే దిలీపపాలనకాలః ౩౯౮౦౦ ఇతి భవిష్యే

3 భగీరథ పాలనకాలః సం ౩౯౬౦౦ ఇతి భవిష్యే

౩౭ అంశుమంతుని కొమరుడగు దిలీపుడు తండ్రి యనంతరము భూమి పాలుడై తండ్రికంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగా (౨౯౨౦౦ రాజ్యమును జేసెను.

౩౮ దిలీపుడును పైవిధముగ నెంతకాలము రాజ్యముచేసి తనపుత్రుడైన భగీరథునియందు రాజ్యమునప్పగించి గంగను దీసికొని వచ్చుటకుఁ బ్రయత్నించెను - కాని యతడును విఫలుడయ్యెను - పిదప భగీరథుడు భూమిపాలుడయ్యె.

౩౯ అనంతరము భగీరథమహారాజును భూమికిఁదనతండ్రికంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగా (౨౯౨౦౦సం॥) పాలించి రాజ్యమును మంత్రులకప్పగించి గంగను భూలోకమునకుఁదెచ్చుటకు దారుణముగు తపమును జేసెను.

౪౦ అనంతరము తీవ్రతపమును జేయుచున్న భగీరథుని సమీపమునకు దేవగణముతోఁగూడ బ్రహ్మదేవుడు వచ్చి యిట్లుఁ బల్కెను. భగీరథుడా! నీతపమునకు నేను సంతసించితి, వరమును గోరుమనెను.

౪౧ తా॥ భగీరథుడు బ్రహ్మదేవునితో నిట్లుఁ బల్కెను. ఓభగవానుడా! నాతపమునకు ఫలముండినచో, వలెయు నాయందు నీకుఁ బ్రీతియుండిన యెడల, నా ముత్తాతలగు సగరపుత్రుల భస్మరాసులు పావన గంగచే నభిషేకింపఁబడుగాక. (అనగా గంగను భూలోకమునకు విడువుమని భావము)

౪౨ తా॥ బ్రహ్మదేవుడు సమ్మతించి గంగను వదలిపెట్టెను ప్రవాహరూపముగా వచ్చుచుండెడి యాగంగను విష్ణుమూర్తి తనపాదమునఁ బ్రవేశపెట్టెను (ఏలయనగా) పతితపావనియగు గంగ భూలోకమునకుఁ బోగూడదని)

దశ వర్ష సహస్రాణి తపస్తేపే హరిం నృపః
అనుగృహ్య హరిః కించి ద్వ్యసృజ ద్గాంగతాంనదీం॥ 23

ఆయాంతీం తాం శివో గంగాం జటాజూటేన ధారయా॥ ౨౩౪

భగీరథోపి భిన్నస్స న్దశ సాహస్రవత్సరాన్।
శివం ప్రతి తప స్తేపే। శివ స్తాం కృపయాఽత్యజత్॥ ౨౪౪

భగీరథరథా త్పశ్చా దాయాంతీం జహ్నునామకః।
యజ్ఞదేశో న్యాప్లావినీం తాం పపౌ భాగీరథీం మునిః॥ ౨౫౪

భగీరథ ప్రార్థితస్స శ్శ్రోత్రాభ్యాం ముమోచ తాం।
తస్మాద్భాగీరథీ గంగా ప్రోచ్యతే జాహ్నవీతిచ॥ ౨౬౪

భగీరథోపి రాజర్షి ర్గంగా మాదాయ యత్నతః।
సాగరాణాం భస్మరాశిం ప్లావయామాస నై తతః॥ ౨౭౪

ప్రపితామహవర్గం చ స్వర్గం నాయ భగీరథః॥
సోపి తత్వా చిరం స్వర్గం గతవాం స్తదనంతరం॥ ౨౮౪

2 శ్రుతసేన స్తతో రాజా శతహీనం శతద్వయం।
రాజ్యం చకార ధర్మేణ స్వప్రజా స్స్వానురంజకః॥ ౨౯౪

---

1 వాల్మీకిరామాయణే బాలకాండే కథాభాగః. 2. శ్రుతసేన పాలనకాలః 29500 సం॥ ఇతిశేషః

౨౨తా॥ అనంతరము భగీరథుడు పదివేలసంవత్సరములు శ్రీహరినిఁగూర్చి తపముచేయఁగాఁబురుషోత్తముఁ డనుగ్రహించి కొంచెముగా గంగను భూమియందువిడిచెను.

౨౩॥ మహాప్రవాహరూపముగా వచ్చుచున్న యాగంగను శంకరుడు తన జటాజూటమునందు ధరించెను.

౨౪॥ భగీరథుడు ఖేదము నొందది పదివేల సంవత్సరములు శంకరునిగూర్చి తపము చేయఁగా నమ్మహాదేవుడు సంతసించి కృపతో గంగను భూమియందు విడిచెను.

౨౫॥ భగీరథునిరథము వెనుక వచ్చుచున్నట్టిదియు తనయాగభూమినిఁబాడు చేయుచున్నట్టిదియునగు గంగను జహ్నుమహర్షి పానముచేసెను.

౨౬॥ పిదప జహ్నుమహర్షిని భగీరథుడు పెక్కువిధములఁ బ్రార్థింప నమ్మహర్షి శ్రోత్రముల ద్వారా గంగను విడిచెను, ఆకారణముననే భాగీరథియైనగంగ, జాహ్నవియని చెప్పబడుచున్నది.

౨౭॥ భగీరథుడు గంగనుదీసికొని పోయి సగరపుత్త్రులభస్మ రాశినిఁదడిపెను.

౨౮॥ ప్రపితామహులగు సగరపుత్త్రులను భగీరథుడు స్వర్గస్థులనుఁజేసి తానును జిరకాలము తపముఁజేసి యనంతరము స్వర్గస్థుఁడయ్యెను

౨౯॥ అనంతరము భగీరథపుత్త్రుఁడగు శ్రుతసేనుడు రాజై తండ్రికంటె నూఱుసంవత్సరములు తక్కువగా, ధర్మముగా, రాజ్యముఁబాలించెను. (శ్రుతసేనుని పాలన కాలము ౨౯౫౦౦ సం॥ అని యెఱుఁగవలయును.)

1 తేనా షట్భృతసేనాంతాః। నాభాగో వైష్ణవో నృపః।
శతహీనం కృతం రాజ్యం। తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ ౨౦౫

తస్య పత్నీ శుభాచారా। హరిపూజారతా సదా
ప్రసన్నో హ కదాచిద్వై। స్వప్నే సాక్షాత్కృతో హరిః॥౨౧

కిమిచ్ఛసి వరం భద్రే పుత్రి త్వద్భక్తియాన్యవేత్॥౨౨

తథేత్యుక్త్వా ఫలం తస్యై దదావేకం జనార్దనః।
భక్షయామాస సందర్శ్య। ఫలం సంహృష్టమానసా॥ ౨౩

తతః కాలేన సా దేవీ। పుత్రం కులవివర్ధనం
అసూయత శుభాచారం వాసుదేవపరాయణం॥ ౨౪

అంబరీషఇతిఖ్యాతో। నాభాగస్యాత్మజః పురః
పితర్యుపరతే శ్రీమాన్। అభిషిక్తో మహాత్మభిః।
మంత్రిప్రాథాయ తైః రాజ్యా।శప ఊగ్రం చ కారసః॥౨౫

ఆజగామ సవిశ్వాత్మా। సర్వలోకనమస్కృతః।
ఐరావతమిహాత్యర్థం। కృత్వా వైగరుడం హరిః।
స్వయం శక్రఇవాసీనః। తమాహాన్నృపసత్తమం॥ ౨౬ ౨౭

ఇంద్రోహమస్మిభద్రంతే। కిం దదామి తవాద్యవై॥౨౮

1 భః ష్యేత్రిత్యర్గే 2 (నాభాగపాలనకాలః సం॥ (౨౨౮౦౦.)

౫౦౪ సగరుడు మొదలు శ్రుతసేనుని పర్యంతముగల యీయుగుదు రాజులు శివభక్తులై యుండిరి. శ్రుతసేనుని పుత్త్రుడగు నాభాగుడు విష్ణుభక్తుడై యుండెను. నాభాగుడు తండ్రి యగు శ్రుతసేనుని యనంతరము ౨౯౪౦౦ సంవత్సరములు రాజ్యపాలనము చేసెను.

౫౧,౫౨ నాభాగునిభార్య సదాచారము కలదియు శ్రీహరినెల్లప్పుడు పూజించునదియై యుండెను. ఒకప్పుడామె నిద్రించుచుండగా శ్రీహరి స్వప్నములో దర్శనమిచ్చి యో శుభాంగి! నీవు దేనిఁగోరి నన్ను నిరంతరము సేవించుచుంటివో చెప్పుమనగా, నాభాగునిభార్య భగవంతుని నిట్లు ప్రార్థించెను. ఓభగవానుడా! నీ యందు భక్తిగల పుత్త్రుడు నాకుఁగలుగునట్లు చేయుమని కోరను

౫౩ భగవంతుడాలాగేయని చెప్పి యామెకొకఫలము నిచ్చి యంతర్ధానమొందగాఁబిదప శ్రీహరియిచ్చిన ఫలమును నామె సంతసముతో భక్షించెను.

౫౪ అనంతరము నాభాగుని భార్య గర్భవతియై కొలదికాలములో వంశాభివృద్ధికరుడు హరిభక్తుడు సదాచారుడు నగు పుత్త్రునిఁ గనెను. వాని కంబరీషుడని నామ మిడిరి.

౫౫ నాభాగపుత్త్రుడైన యంబరీషుడు తండ్రియనంతరము పెద్దలచేఁ బట్టాభిషిక్తుడై రాజ్యమునుఁ బాలించుచు నొకప్పుడు మంత్రులకు రాజ్యము నప్పగించి యుగ్రమైన తపమును జేసెను.

౫౬,౫౭ ప్రపంచస్వరూపుడును, సర్వలోకవందితుడునగు శ్రీహరి, తన వాహనమగు గరుత్మంతుని నైరావతముగాఁజేసి తాను దేవేంద్ర వేషమును ధరించి ఐరావతముపై యంబరీషు నొద్దకు వచ్చి వానితో నిట్లు బలికెను.

౫౮ ఓ యంబరీషుడా! నేను దేవేంద్రుడను నీ తపమునకు సంతుష్టుడనైతిని, నీ యభీష్టమెద్దియో చెప్పుము; ఇచ్చెదననియె.

అంబరీషః॥ శ్లో॥ నాహం త్వా మభిసంధాయ।
తప ఆస్థితవానహం। త్వయాద త్తంచ నేచ్ఛామి గచ్ఛ శక్ర
యథాసుఖం॥

తతః ప్రహస్య భగవా న్స్వరూప మకరోద్ధః।
త మాహ భగవా న్విష్ణుః। కింతే హృదిచికీర్షితం॥

1 అంబరీషః శ్లో॥ త్వయి నిష్ణపరానందే। నిత్యం మేస్త రతాం మతిః
తథే త్యుక్త్వా సగోవిందః। చక్రందత్వా రిపుక్షయే॥

అంతర్ధానంగతో విష్ణుః। వాజపేయాం శ్చకార సః॥

గృహేగృహే హరి స్తస్థౌ। వేద ఘోషో గృహే గృహే।
నామ ఘోషో హరే శ్చైవ। యజ్ఞ ఘోష స్తథైవ చ॥

అభవన్నృప శార్దూలే। తస్మిన్రాజ్యం ప్రశాసతి॥

2 అంబరీషేణ భూపేన శతసంతానం కృతం పరం
ఏకోనత్రింశ త్సహస్రవర్షాణి త్రింశ తానిచ॥

నాభాగే రంబరీషస్య భుజాభ్యాం పరిపాలితా।
బభూవ వసుధాత్యర్థం। తాపత్రయ వివర్జితా॥
అంబరీషకథాం యస్తు శృణుయాత్స హరిం వ్రజేత్॥

ఇత్యాశ్చర్యరామాయణే చతుర్థస్సర్గ స్సమాప్తః.

---

1. బ్రహ్మాండే 2. భవిష్యే త్రింశ ద్గ్లే 1 అ అంబరీషపాలన కాలః 2930 సం॥

౮౮ అంబరీషుడిట్లు బలికెను. ఓ దేవేంద్రా! నిన్ను నుద్దేశించి నేను తపమును జేయుచున్న వాడను కాను. నీవిచ్చిన దానిని నేను స్వీకరింపను. నేను శ్రీహరినుద్దేశించి తపము చేయుచుంటిని నీవు యథేష్టము గాఁ బోవచ్చుననియె.

౮౯ అనంతరము దేవేంద్రవేషముతోఁ బరీక్షార్థమై వచ్చిన శ్రీహరి, నిజ రూపమును జూపి, ఓ యంబరీషుడా! నీమనస్సులోని యభీష్టమును జెప్పుమనెను.

౯౦ అంబరీషుడు శ్రీహరితో నిట్లనెను. సచ్చిదానందరూపుడు సర్వవ్యాపకుడునగు నీయందు నామనస్సు నిత్యము లగ్నమై యుండునుగాక యని కోరెను.

౯౧ అంబరీషుడు నైవిధముగఁ గోరఁగ శ్రీహరియు నట్లే యగుగాక యని చెప్పి శత్రుసంహారమునకై తన చక్రాయుధము నంబరీషునకిచ్చి యంతర్ధానము నొందెను. అనంతర మంబరీషుడు వాజపేయ యాగముల ననేకముగాఁ జేసెను.

౯౨ ఆయంబరీషుడు రాజ్యమును బాలించుచుండగాఁ బ్రతిగృహము నందును వేదఘోషయు శ్రీహరిపూజయును హరినామ స్మరణమును యజ్ఞ ఘోషమును జరుగుచుండెను.

౯౩ అంబరీషమహారాజు తనతండ్రికంటె నూఱుసంవత్సరములు తక్కువగ (అనగా ౨౯300 సంవత్సరములు రాజ్యమును బాలించెను.)

౯౪-౯౫ నాభాగపుత్రుడైన యంబరీషుని భుజములచేభూమి ఇక్కడి తాపత్రయరహితముగఁ బరిపాలింపఁబడినది.

ఆశ్చర్యరామాయణమున చతుర్థసర్గము ముగిసెను.

పంచమసర్గ ప్రారంభః

సింధుద్వీపస్సుత స్తస్య । నిత్యం ధర్మపరాయణః।
1 శతహీనం కృతం రాజ్యం । తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ ౧

అయుతాయు స్సుత స్తస్య । పాలయామాస మేదినీం।
2 శతహీనం కృతం రాజ్యం । తేనాపి పృథివీతలే॥ ౨

ఋతుపర్ణస్సుత స్తస్య । పుణ్యనామా మహాయశాః।
దివ్యాక్ష హృదయజ్ఞో౽సౌ । రాజా నలసఖో బలీ॥

3 శతహీనం కృతం రాజ్యం । తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ ౩౫

తదాత్మజ స్సర్వకామః । భువం పాలితవాం స్తతః
4 శతహీనం కృతం రాజ్యం । తేన రాజ్ఞా మహీతలే॥ ౪౫

సుదాస స్తస్యతనయో । రాజాత్వింద్రసమో౽భవత్ ।
5 శతహీనం కృతం రాజ్యం । తేన రాజ్ఞాపిభూతలే॥ ౫౫

---

1. సింధుద్వీప పాలనకాలః 29200 సం॥ ఇతిభావిదో.
2. అయుతాయుపాలన కాలః 29100 సం॥
3. ఋతుపర్ణపాలన కాలః 29000
4. సర్వకామపాలనకాలః 28900 సం॥ 5 సుదాసపాలన కాలః 28300

పంచమసర్గ ప్రారంభము.

౧ అంబరీషుని పుత్త్రుడగు సింధుద్వీపుడు నిత్యము ధర్మతత్పరుడై యుండెను. ఆసింధుద్వీపుడును తండ్రికంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగా (అనగా ౨౯౨౦౦ సంవత్సరములు) భూమియందు రాజ్యపాలనము జేసెను.

౨ సింధుద్వీపుని పుత్త్రుడగు నయుతాయువు భూమిని దండ్రికంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగా (౨౯౧౦౦ సం॥) పరిపాలించెను.

౩॥ అయుతాయువు కుమారుడగు ఋతుపర్ణుడు పవిత్రమైన నామము గలవాడును మహాకీర్తి సంపన్నుడును పాచికలాడుటయందు నిపుణుడును నలమహారాజునకు స్నేహితుడైయుండి భూమియందు (౨౯౦౦౦ సం॥) రాజ్యపాలనమును జేసెను.

౪॥ పిదప ఋతుపర్ణుని పుత్త్రుడగు సర్వకాముడు భూమిపాలుడయ్యెను. ఆసర్వకాముడును భూమియందు (౨౮౯౦౦ సం॥) రాజ్యపాలనము చేసెను.

౫॥ సర్వకాముని పుత్త్రుడగు సుదాసుడను రాజు దేవేంద్రునితో సమానుడై యుండెను. అతడును భూమియందు దన తండ్రికంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగా (౨౯౮౦౦ సం॥) రాజ్యమును పాలించెను.

* సుదాసస్య సుతః ప్రోక్తః । సౌదాసో నామ పార్థివః ।
§ ఖ్యాతః కల్మాషపాదో వై । నామ్నా మిత్రసహశ్చ సః ।
శతహీనం కృతం రాజ్యం తేన రాజ్ఞాభిభూతలే॥ ౬-౯

*వ్యా॥ సుదాసపుత్రస్య మిత్రసహ ఇతి కల్మాషపాద ఇతి నామ్నాంతరాగమనకారణం విష్ణుపురాణే చతుర్థాంశే విస్తారేణ ప్రతిపాదితమ్॥ తథాహి, సౌదాసో మిత్రసహో నామాటవ్యామటన్ వ్యాఘ్రద్వయమపశ్యత్, తాభ్యాం చ తద్వనమపగతమృగం కృతం మత్వా తయోరేకం బాణేన జఘాన మ్రియమాణశ్చాసౌ అతిభీషణాకృతి రతికరాళవదనో రాక్షసో౽భూత్ ద్వితీయో౽పి ప్రతిక్రియాం తే కరిష్యామీత్యుక్త్వాంతర్ధానం జగామ, కాలేన గచ్ఛతా స సౌదాసో యజ్ఞం చకార పరినిష్ఠితయజ్ఞే చాచార్యే వసిష్ఠే నిష్క్రాంతే తద్రక్షో వసిష్ఠరూపమాస్థాయ యజ్ఞావసానే మమ మనుష్యమాంస

§ సౌదాసపాలనకాలః (౨౫౪౦౦ సం.)

*౬-౭ సుదాసునికుమారుడగు సౌదాసుడు తండ్రియనంతరము (౨౬౮౦౦) సం॥ రాజ్యపాలనము చేసెను ఆసౌదాసునకు మిత్రసహుడనియు కల్మాషపాదుడనియు నామాంతరములు కారణాంతరముచేఁగలిగినవి.

---

*✓ సౌదాసునకు మిత్రసహుడనియుఁగల్మాషపాదుడనియు నామాంతరములు కలుగుటకుఁగారణము విష్ణుపురాణమునఁజతుర్థాంశమున విస్తారముగఁ జెప్పఁబడినది (ఎట్లన) సౌదాసుఁడొకానొకప్పుడు వనమునందు సంచరించుచుండగ రెండు పెద్దపులులు కన్పడెను. ఆరెండు పులులచే వనమంతయు నల్లకల్లోలము చేయబడుచుండగ సౌదాసుడు చూచి యాపులులలో నొక పులిని బాణముచేఁగొట్టెను - ఆపులి యట్లు కొట్టబడి భయంకరాకారముగల రాక్షసుడయ్యెను రెండవ పులియును, ఓరాజా! నీకుఁదగిన ప్రతిక్రియను నేను చేసెదనని చెప్పి యంతర్ధాన మొందెను. సౌదాసుడు గృహమునకు వచ్చి కొంత కాలము గడచిన పిదప నొకయాగమును జేసెను. యజ్ఞపూర్తియైన పిమ్మట కులగురువగు వసిష్ఠుడు, స్వగృహమునకు వెళ్ళగా నాయన కాలమునుజూచి పూర్వమునందు వ్యాఘ్రరూపముగానుండి ప్రతిక్రియఁ జేయుదునని చెప్పిన రాక్షసుడు వసిష్ఠవేషముతో వచ్చి సౌదాసునితో నిట్లుచెప్పెను, ఓరాజా! యాగాంతమున నరమాంసభోజనము పురోహితునకుఁబెట్టవలయును కావున శీఘ్రముగ నరమాంసమును బచనముచే యింపుము. కొంతకాలములో వచ్చెదనని యావసిష్ఠవేషముతో వచ్చిన రాక్షసుడు చెప్పివెళ్ళిపోయెను. మరల యారక్కసుడు వంటవాని వేషమును ధరించి, రాజానతిచే నరమాంసమును బచనముచేసి రాజునకు విన్నవింపగా, నాసౌదాసుడు పక్వమైన నరమాంసమును హిరణ్యపాత్రమునందుంచి వసిష్ఠుని రాకకెదురు చూచుచుండగా నిజమైన వసిష్ఠుడు వచ్చెను సౌదాసుడు నరమాంసమును బంగరు పళ్ళెమునందుంచి భుజింపుమని వసిష్ఠుని కందుంచగా, నవ్వసిష్ఠుడు, సౌదాసుని దుశ్శీలమునకు విచారించి క్రోధముచేకలుషమైన మనస్సుగలవాడై సౌదాసునకు శాపమిచ్చెను (ఎట్లన) సౌదాసుడా! నరమాంసము మావంటి మహాత్ములకు భుజింపఁదగినదియని యెఱిగియుండి

* వసిష్ఠస్తు మహాతేజా । క్షేత్రే కల్మాషపాదకే ।
అశ్మకం జనయామాస ఇక్ష్వాకుకులవృద్ధయే॥ ౮
పితుస్తుల్యం కృతం రాజ్యం తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ ౮౪

---

* భోజనం దేయమితి, తత్సంస్కృత్య యాతాంకుణా దాగ
మిష్యామీత్యుక్త్వా గతస్సన్, భూయస్సూదవేషం కృత్వా
రాజాజ్ఞయా మానుషమాంసం సంస్కృత్య రాజ్ఞేన్యవేద
యత్, అసావపి హిరణ్యపాత్రస్థితమాదాయ వసిష్ఠాగమన
ప్రతీక్షో భవత్ ఆగతాయ వసిష్ఠాయ నివేదితవాన్, సచాప్య
చింతయత్ - అహో అస్య రాజ్ఞో దౌశ్శీల్యం యేనైతన్మాం
సమప్యాశకం ప్రయచ్ఛతీతి క్రోధకలుషీకృతచేతా రాజని శాప
ముత్ససర్జ॥ యస్మాదభోజ్యమేతదస్మద్విధానాం తపస్వినా
ముపగచ్ఛన్నపి భవాన్మహ్యం దదాతి, తస్మాత్త్వమేవ పాత్రలోలు
పతా భవిష్యతీతి, అనంతరంచ తేనాపి భగవంస్త్వయాభిహితోస్మి
త్యుక్తే । కింకిం మయాభిహితమితి పునరపి సమాజ్ఞా తస్తా -
సమాజ్ఞా విజ్ఞాతార్థశ్చానుగ్రహం తస్మై చకార - నాత్యంతిక
మేతద్ద్వాదశాబ్దం తవ భోజనం భవిష్యతీతి, అసావపి ప్రగృ
హ్యోదకాంజలిం మునిశాపప్రదానాయోద్యతో, భగవన్న
యమస్మద్గురుర్నార్హస్యేనం కులదేవతాభూత మాచార్యం
శప్తుమితి, మదయంత్యా స్వపత్న్యా ప్రసాదితః సస్యాంబుద
రక్షణార్థం తచ్చాపాంబు నోర్వ్యాం నచాకాశే చిక్షేప -
కింతు తేనైవ స్వపాదౌ నిషేచ తేనచ క్రోధాగ్నే

*౮౪ తా॥ వసిష్ఠమహర్షి యిక్ష్వాకు వంశాభివృద్ధికై కల్మాషపాదుని భార్యయందొక పుత్త్రునిఁ బుట్టించెను. వానికే యశ్మకుఁడని నామమై యున్నది. అశ్మకుఁడు (౨౦౨౦౦ సం॥) భూమిని పాలించెను.

యు, నాకునీవు నరమాంసమును బెట్టితివి కాన, మనుష్యమాంసమును భుజించెడి రాక్షసరూపము నీకు గలుగుగాకయని, (శపించెను) అనంతరము సౌదాసుఁడు వసిష్ఠునితో నిట్లనియె- గురువర్యా! నీవు నరమాంసమునుఁ బచనము చేయింపుమని చెప్పి యిట్లు శపించితివేమి యన వసిష్ఠుఁడు తెల్లఁబోయి నేనే చెప్పితినా! యేమియాశ్చర్యమని ధ్యాననిష్ఠుఁడై చూడగా సర్వము సమాధియందు గోచరమయ్యె- అప్పుడు సౌదాసునకిచ్చిన శాపము పండ్రెండుసంవత్సరములకాలము మాత్రముండుఁగాక యని చెప్పెను.

అప్పుడు సౌదాసుఁడును, దోసిలియందు జలము గొంచుకొని వసిష్ఠమహర్షిని శపించుటకు నుద్యమింపగా నాథా! కులగురువగు వసిష్ఠుని శపించుట తగదని సౌదాసుని భార్యయగు మదయంతీదేవి పాదపద్మములకుఁ దనభర్తను శాంతింపఁజేయ, నా సౌదాసుఁడు దోసిలియందలి శాపోదకమును త్రైభాగముగా విడిచిన మేఘములకు నాశము కలిగి వర్షము లేక క్షామముకలుగుననియు, భూమియందు విడిచిన సస్యములు

అశ్మక స్యౌరసో యస్తు మూలక స్తత్సుతో భవత్
సహి రామభయా ద్రాజా స్త్రీభిః పరివృతోఽవసత్ ॥ ౮

వినష్టి స్తాస్తే మన్విచ్ఛ న్నారీకవచ ఉచ్యతే
1 పితుస్తుల్యం కృతం రాజ్యం । తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ ౯

తత్కాలే రావణో రాజ్యం లంకాయాం పాలయన్నభూత్
సనత్కుమారో భగవా నాగతో రావణాంతికం॥ ౧౦

క్రితేన శాపాంబునా దగ్ధచ్ఛాయా తత్పాదౌ కల్మాషతాము పగతౌ, తతస్స కల్మాషపాదసంజ్ఞా మవాప - సౌదాసపుత్రస్య వసిష్ఠజన్యత్వే అశ్మకనామాగమనే చ హేతు స్తత్రైవోక్తః తథాహి సౌదాసః వసిష్ఠశాపాచ్చ రాక్షస స్వభావ ముపేత్యాటవ్యాం పర్యటన్ అనేకశో మానుషా నభక్షయత్ - ఏకదాతు కంచిన్మునిం మృతుకాలే భార్యా సంగతం దదర్శ, తయోశ్చ తమతిభీషణం రాక్షసరూప మవేక్ష్య త్రాసా ద్ద్రవతోః ప్రధావితయో ర్బ్రాహ్మణం స జగ్రాహ- తతస్సా బ్రాహ్మణీ బహుశ స్తమభియాచితవతీ, ప్రసీద త్వ్యాకు కులతిలకభూత స్త్వం మహారాజో మిత్రసహో నామ రాక్షసః నాహసి స్త్రీధర్మసుఖాభిజ్ఞో మ య్యకృతార్థా యా మిమం మద్భర్తారం హంతు మిత్యేవం బహుప్రకారం

---

1 మూలక రాజ్య కాలః 28700. ఇతిభవిష్యే అశ్మకజః హరివర్మేతి భవిష్యే వర్తతే మూలకస్యైవ నామాంతరం తదపీత్యనుసంధేయం.

* ౫-౯ అశ్మకుని యనంతరము తత్పుత్రుడగు మూలకుడను వాడు రాజ్యమును పాలించుచుండగా(బరశురాముడు క్షత్రియులను వధించుచు మూలకుని(గూడ వధింపబూనగా(బరశురాముని భయముచే వస్త్రవిహీనుడై స్త్రీలు ధరించు రవికను చీరను ధరించి స్త్రీలచే(జుట్టుకొనబడి ప్రాణరక్షణము చేసికొనిన కారణముచే మూలకునకు నారీకవచుడని నామాంతరము కలిగెను. అతని పరిపాలన కాలము. (౭౯౦౦౦ సం॥)

౧౦ ఆసమయమున రావణుడు లంకా రాజ్యము చేయుచుండెను. సనత్కుమారుడొకప్పుడు రావణునియొద్దకు వచ్చెను.

డు (సైగలు) నష్టము కలుగునని యెంచి దలచి యాముగ్రించిన శాపోదకమును దన పాదములయందే విడిచికొనెను. కోపాగ్నిచే దగ్ధమైన యాజలము పాదములయందు పడుటచే(బాదములు కల్మషవర్ణ్యము (నలుపు ఆయిన) ఆకారణముచే సౌదాసునక(గల్మాషపాదుడని నామము కలిగెను (అనగా నలుపు పాదములు కలవాడని భావము) మిత్రభావముతో వసిష్ఠుని శపింపవద్దని భార్య బోధించగా తన భార్యవాక్యము మన్నించి యూరకున్నవాడుగాన మిత్రసహుడనియు(బ్రసిద్ధిగాంచెను.

వసిష్ఠమహర్షి వలన అశ్మకుడు పుట్టుటకు(గారణము విష్ణుపురాణమున(జెప్పబడినది. వసిష్ఠశాపము వలన సౌదాసుడు రాక్షసుడై యరణ్యమున సంచరించుచు మనుష్యుల ననేకముగా భక్షించుచుండెను. ఒకప్పుడు భార్యతో(గలసి యున్న యొకమునిని (జూచెను. ఆ దంపతులు రాక్షసుని(జూచి భయపడి పారిపోవుచుండగా నామునిని పట్టుకొనెను. అనంతరము మునిభార్య యనేకవిధములుగ రాక్షసుని బ్రార్థించెను ఓ రాక్షసుడా! నీవు పూర్వము సౌదాసుడను మహారాజువు రాక్షసుడవు కావు వసిష్ఠశాపముచేత

పూజయిత్వాఽర్ఘ్యపాద్యాద్యైస్తం మునిం రాక్షసేశ్వరః
పప్రచ్ఛ ముక్తికామ స్సన్నేకాంతే తాపసేశ్వరం॥ ౧౧

మహర్షే మమ కస్మాద్వై మృతి స్స్యాద్వద మేఽనఘ॥ ౧౨

ఇక్ష్వాకువంశే భవితా రాజా దశరథాహ్వయః।
తత్పుత్రాన్ప్రతి నాదిష్టేత్యుక్త్వాఽగాత్తాపసేశ్వరః॥ ౧౩

తస్యాం విలపంత్యాం వ్యాఘ్రః పశుమివారణ్యేభిమతం తం బ్రాహ్మణ మభక్షయత్ తతశ్చాతికోపసమన్వితా బ్రాహ్మణీ రాజానం శశాప యస్మాదేవం మయ్యుత్పన్నాయాంత్వయాఽయం మత్పతిర్భక్షితః, తస్మాత్త్వమపి కామోపభోగప్రవృత్తో మృతిం ప్రాప్స్యసీతి, శప్త్వాచైవం సాఽగ్నింవివేశ తత స్తస్యాద్వాదశాబ్దానంతరం విముక్తశాపస్య స్త్రీవిషయాభిలాషిణో మదయంతీ తం స్మారయామాస తతః పర మసౌ స్త్రీభోగం తత్యాజ వసిష్ఠశ్చాపుత్రేణ రాజ్ఞా పుత్రార్థ మభ్యర్థితః మద

౧౧ అప్పుడు రావణుఁడర్ఘ్య పాద్యాదులచే సనత్కుమారునిఁ బూజించి తనకు మరణమెవరి వలననో తెలిసికొనఁగోరి మహర్షిని క్రిందవిధముగ నడిగెను.

౧౧౪| ఓ సనత్కుమార మహామునీ! నాకెవనివలన మరణముకలుగునో ఓ పాపరహితుఁడా? విచారించి చెప్పుమని రావణుఁడడిగెను.

౧౨౪| సనత్కుమార మహాముని యిట్లుఁ జెప్పెను (ఏమన) ఓ రావణుఁడా ఇక్ష్వాకు వంశమున దశరథునకు పేరుగల రాజపుట్టును ఆతనికుమారునివలన నీకుమరణము నిశ్చితమై యున్నదని చెప్పి సనత్కుమారుఁడు వెళ్ళెను.

రాక్షస రూపమును ధరించినవాఁడవు నేను క్రతువు రాలకు కొపం వగ నీవు నాభర్తను జంపుట న్యాయము కాదని బహువిధములుగ నామునిపత్ని విలపించుచున్నను పెద్దపులి పశువులను భక్షించిన విధముగ మునిని భక్షించెను. అనంతరము మునిపత్ని మిక్కిలి కోపముకలదియై రాక్షసరూపముతోనున్న సౌదాసుని శపించెను (ఏమన) నేను సంసారతృప్తి నొందనిదాననైయుండ, నాభర్తను నీవుభక్షించిన కారణమున నీవును నీశాపాంతముఁగా మోహభోగముకొఱకు భార్యను గలసినచో మృతినొందఁగలవని శపించి యామునిపత్ని యగ్నిలోఁ బ్రవేశించెను. అనంతరము వసిష్ఠుని వాక్యము చొప్పునఁ బన్రెండు సంవత్సరములు సౌదాసుడు రాక్షస రూపములో నుండి పిదప శాపవిముక్తుడై రాజై తిరిగి తనపట్టణమునఁ బ్రవేశించెను. కాని మునిపత్ని శాపమునఁ దనభార్యయైన మదయంతినిఁ గలసికొనుటకు భయను

ఇక్ష్వాకువంశే తన్నామా జాతో వేతి విచారయన్
ధియా యుతో రాక్షసేశ స్థితవాం స్తదనంతరం॥ ౧౩౫

1 మూలకస్యాత్మజో జాతః। నామ్నా దశరథ స్తతః
పితు స్తుల్యం కృతం రాజ్యం తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ ౧౪౫

తస్మా ద్దశరథా జ్జజ్ఞే నామ్నా త్విలబిల స్త్వితి॥ ౧౫

నామ్నా త్విలబిలం పుత్రం జాతం దశరథస్య తు
జ్ఞాత్వాగత్య పరీక్ష్యాథ రావణో౽పి కథీ రభూత్॥ ౧౬

2 పితు స్తుల్యం కృతం రాజ్యం తేన రాజ్ఞా మహీతలే॥ ౧౬.౫

3. పితు స్తుల్యం కృతం రాజ్యం రాజ్ఞా విశ్వసహేన చ॥ ౧౭

యుక్త్యా సంగతః. యదా చ సప్తవర్ష పర్యంతం నాసూత శిశుం తత స్తం గర్భమశ్మనా సా దేవీ జఘాన - పుత్రశ్చ జాయత తస్య చాశ్మక ఇత్యేవ నామాభవత్॥

(అశ్మక పాలన కాలః ౨౮౭౦౦॥) ఇతి భవిష్యే.

---

1 మూలక పుత్రస్య దశరథ ఇతి నామ వాయ్వాదిపురాణేషు దృశ్యతే తథాపి నామాంతర మిత్యూహ్యం॥

దశరథ పాలనకాలః (28700 స॥) ఇతి భవిష్యే

2 ఇలబిలస్యాపి పాలనకాలః (28700) ఇతి భవిష్యే.

3 విశ్వసహ పాలనకాలః (28700 స॥)

౧౩౫-౧౪౫ అనంతరము రావణుడు, ఇక్ష్వాకువంశమున దశరథుడను పేరుగల రాజు పుట్టినా, వాని విచారించుచు భయముతోనే యుండెను. ఇట్లుండగా నా ఇక్ష్వాకువంశీయుడగు మూలకుడను రాజునకు కుమారుడు పుట్టెను. వానికి దశరథుడని పేరు పెట్టిరి. ఆ దశరథుడు తండ్రి యనంతరము తన ప్రియుడగు మూలకుడు పరిపాలించినంత కాలము (అనగా ౨౦౦ స||) రాజ్యమును పరిపాలించెను.

౧౫ ఆ దశరథునకు, ఇలబిలుడను నొక కొమరుడు గలిగెను.

౧౬ దశరథునకు, ఇలబిలుడను పుత్రుడొకడు పుట్టినట్లు రావణుడు విని సనత్కుమారుడు చెప్పిన దశరథుడితడే యగునో, యితని పుత్రుడే తనకు మారకుడగునో యని శంకపడి, వీనిచే దశరథపుత్రుని పరీక్షించుటకు వచ్చి యీ బాలుడు సామాన్యుడుగా నున్నందున దస్యుని జంప సమర్థుడు కాడని తలచి, నిశ్చయముగా లంకకేగెను.

౧౬౫ ఆయిలబిలుడును తన తండ్రి పరిపాలించినంత కాలము (అనగా ౩౦౦ సం||) రాజ్యమును పాలించెను.

౧౭ ఆ యిలబిలుని కుమారుడు విశ్వసహుడను తండ్రి పాలించినంత కాలమే (అనగా ౩౦౦ స||) రాజ్యమును పరిపాలించెను.

పడక స్త్రీభోగమును విడిచెను. తనకు వంశాంకురమగునట్లుగ తన భార్యయందు సంతానము కలిగించవలసినదిగా వసిష్ఠుని ప్రార్థింపగ వసిష్ఠుడు మదయంతిని గలసెను. మదయంతి గర్భవతియై యుండి యేడు సంవత్సరములు పర్యంతము శిశువు బయటఁ బడనందున మదయంతి రాతితో దనగర్భమును గొట్టుకొనగా పుత్రుడు పుట్టెను. (అనగా బయటపడెను) అశ్మముచే (రాతిచే) గొట్టబడగా బుట్టినవాడుగాన అశ్మకుడని వానికి నామమయ్యె. అతడును తండ్రి పాలించినంత కాలము పాలించెను. (అనగా ౨౦౦ సం||)

రాజ్యం దశసహస్రం తస్మిన్యజ్ఞో౽పాలయన్నృపః॥ ౧౭౫

తదధర్మప్రతాపేన హ్యనావృష్టి స్తదా భవత్
శతవర్ష మనావృష్టి స్స్వరాజ్యమనాశయత్॥ ౧౮౫

4 యజ్ఞం వై కారయామాస రాజ్ఞ్యా సంచోదితో గురుః
యజ్ఞా త్ఖట్వాంగ ఉత్పన్నః ఖట్వాంగశ్చ త్రిముద్వహాన్॥౧౯౫

ఇంద్రసాహాయ్య మగమత్ రాజ్యం త్రింశత్సహస్రకం
కృత్వా తత్ర వరం లబ్ధ్వా దేవేభ్యోముక్తతాంగకః ౨౦౫

ఖట్వాంగా ద్దీర్ఘబాహుశ్చ రాజ్యా వింశత్సహస్రకం
కృత్వా మహీం కలే పశ్చా త్స్వర్గలోక మవాప సః ౨౦౫

ఖట్వాంగో దీర్ఘబాహుశ్చ వైష్ణవా పకీర్తితౌ॥ ౨౨

తస్మా త్సుదర్శనో జాతః దేవీపూజనతత్పరః
మహోదారో మహాప్రాజ్ఞః కాశీరాజసుతాం నృపః ౨౩

పాణీయు నృపా జ్జిత్వా దేవీసేవాప్రసాదతః
రాజ్యం భరతఖండాంత మదధ ద్ధర్మతో నృప" ౨౪

వర్షపంచసహస్రాణి రాజ్యం [illegible] హీపతిః
స్వప్నమధ్యే వచః ప్రోక్తం [illegible] నృపాయవై॥ ౨౫

4 భవిష్య

౧౭౪ విశ్వసహుని కుమారుడగు నియజ్ఞుడు పదివేల సంవత్సరములు రాజ్యమును పాలించెను. ఆనియజ్ఞుడు ప్రకృతి బహురాజాసహితుడైనరాజై యుండెను.

౧౮౪ ఆనియజ్ఞుని యధర్మ ప్రభావముచే నాదేశమునం దనావృష్టిదోషము సంభవించెను నూఱుసంవత్సరముల పర్యంతము వర్షము సరిగా కురియక పోవుటవలన రాజ్యమంతయు నష్టప్రాయమయ్యెను.

౧౯౪-౨౦౪ నియజ్ఞుని భార్య వశిష్ఠుని ప్రార్థింపగ వశిష్ఠుడు రాణిప్రార్థన ననుసరించి నియజ్ఞునిచే యాగమును జేయించెను. ఆ యజ్ఞము వలన ఖట్వాంగుడు పుట్టెను ఆ ఖట్వాంగుడు నియజ్ఞుని యనంతరము పట్టాభిషిక్తుడై ముప్పదివేల సంవత్సరములు రాజ్యమును పాలించెను ఇంద్రునకు సహాయుడుగా నొకప్పుడు ఖట్వాంగుడు శస్త్రధారియై స్వర్గమునకేగి దేవతలవలన వరములనొంది తనకు మరణమెప్పుడు కలుగునని యింద్రుని నడుగగా ముహూర్తమాత్రమే యాయువని మహేంద్రుడు చెప్పగా భూలోకమునకువచ్చి సన్యసించి బ్రహ్మ సత్యము జగత్తు మిథ్యయని గ్రహించి ముక్తుడయ్యెను.

౨౧౪ ఖట్వాంగుని వలన దీర్ఘబాహుడు జన్మించి యతడు తండ్రియనంతరము, ఇరువదివేలసంవత్సరములు భూమియందు రాజ్యమునుజేసి పిదప స్వర్గస్థుడయ్యెను!

౨౨ ఖట్వాంగుడును దీర్ఘబాహుడును విష్ణుభక్తిగలవారని చెప్పఁబడు దురు.

౨౩-౨౪ దీర్ఘబాహుని పుత్రుడు సుదర్శనుడు దేవీపూజాపరుడును గొప్ప యోగాభ్యాసరతుడును మహాప్రాజ్ఞుడై యుండెను. అతడు కాశీరాజ పుత్రికను వివాహమాడి యిష్టదేవతానుగ్రహముచే రాజులనుజయించి భరతఖండాంతమగు భూమి నంతను ధర్మముగాఁబాలించెను.

౨౫ అతడు (౧౦౦౦౦ సం) రాజ్యమును పాలించిన పిదప నొకదినమున రాత్రిభాగమున నిద్రించుచుండ కాళికాదేవి యిట్లు చెప్పెను.

వత్స త్వం ప్రియయా సార్థం వసిష్ఠాదిభి రన్వితః
హిమాలయగిరిం ప్రాప్య వాసం కురు మహామతే। ౨౩

మహావాయుప్రభావేణ క్షయో భరతఖండకే
భవేద్భ్రాతస్తత్ర జీవితో భవతా న్నృప॥ ౨౪

తథేతి మత్వా సన్నృపః। పశ్చాత్తు నైవ హిమాలయం।
ప్రాప్తవాన్ముఖ్యభూపైస్తు ముఖ్యనైశ్చైర్ద్విజైస్సహా॥ ౨౫

తతః క్రమాజ్జలం జాతా వర్షాధిక్యాద్వసుంధరా।
బహుజీవా వినష్టాశ్చ దశవర్షాంతరే పునః॥ ౨౬

తతః పశ్చాత్ స్థలీభూతా మహీ సర్వత్ర దృశ్యతే॥ ౨౬½

1 వైశాఖశుక్లపక్షే తు। తృతీయాగురువాసరే।
సుదర్శనో జనైస్సార్థ మయోధ్యా మగమత్పునః॥ ౩౦½

మాయాదేవీప్రభావేన పురం సర్వం మనోహరం।
మహావృద్ధియుతం ప్రాప్తంబహ్వన్నం సర్వతత్నకం॥ ౩౧½

దశవర్షసహస్రాణి రాజ్యం కృత్వా సుదర్శనః।
ప్రాప్తవాన్స్వర్గతం లోకందిలీపస్తత్సుతో భవత్॥ ౩౨½

2 దిలీపే సతిభూపాలే రావణప్రేషితాసురాః
సమాగత్య చ యుద్ధ్వా చ తేన రాజ్ఞా పరాజితాః।
ప్రాప్యలంకాండశాస్యాయసర్వం తేప్రాబ్రువంస్తతః॥ ౩౩-౩౪

---

1 భవిష్యే ప్రతిసర్గపర్వణి। అధ్యాయే.

2 భరద్వాజ రామాయణే.

౨౬ ఓ వత్సా ! నీవు నీ భార్యాపుత్రాదులతోడను వసిష్ఠాదులతోడను పురమునుండి వెడలి హిమవత్పర్వతమునఁ గొంతకాలము నివసింపు మని చెప్పెను,

౨౭-౨౮ మహా వాయువు వీచి భరతఖండమున జనము నశించును. కాన నీవు వెళ్ళి హిమవత్పర్వతమునందుండుమని కాళికాదేవి చెప్పిన ప్రకారము సుదర్శనుడు తన ముఖ్యులగు దారాపుత్రాది పరివారము తోడను, ముఖ్యులగు బ్రహ్మ, క్షత్రియ, వైశ్యులతోడను హిమవత్పర్వతమున కేగెను.

౨౯ పిమ్మట క్రమముగా వాయువుతో కూడినవర్ష మధికముగా కలుగుటచే భూమియంతయు జలప్రాయమయ్యె. జీవకోటికి విశేష ముగ నష్టము వాటిల్లెను. ఇట్లు పదిసంవత్సరములవరకుండెను.

౨౯ పిమ్మట జలప్రాయమైన భూమియంతయు మెట్టప్రదేశముగా నయ్యెను.

౩౦ వైశాఖశుద్ధ తదియాగురువారమున సుదర్శనుడు తన పరివారముతో బయలువెడలి యయోధ్యకేగెను.

౩౧ కాళికాదేవి ప్రభావముచే, తన రాజధానియగు నయోధ్యాపట్టణము ప్రలయమునకూడ నశింపక మనోహరమై యుండెను. మఱియు ధనకనక వస్తువాహన సమృద్ధితో నుండెను.

౩౨ ఇట్టి పట్టణమున సుదర్శనుడు తిరిగి పదివేలసంవత్సరములు రాజ్యము పాలించి సద్గతినొందెను. అతని కుమారుడు దిలీపుడు యుండెను.

౩౩-౩౪ దిలీపుడు తండ్రి యనంతరము రాజ్యమును పరిపాలించుచుండగ రావణుడు తన రాక్షసులను దిలీపునిమీదికి యుద్ధముఁ జేసిరండని పంపగా వారు వచ్చి దిలీపునితో యుద్ధముచేసి పరాజితులై లంకా పురికేగి, జరిగిన వృత్తాంతమును రావణున కెఱిగించిరి.

1 రావణ స్తద్బలం జ్ఞాతుం । ద్విజవేషధర స్తతః
దిలీపాంతఃపురం సర్వై ర్విద్విజై స్సాకం సమావిశత్॥ ౩౫

సమభ్యర్చ్య తదా విప్రా న్దిలీపే సరయూగతే
సుదక్షిణాఽర్ఘ్య హస్తాఽగాద్ద్విజరూపం దశాననం॥ ౩౬

తస్యై సందర్శయామాస రావణస్తు నిజంవపుః
అంతః పలాయితా సాఽభూ ద్దృష్ట్వా తంభీతమానసా॥౩౭

పున ర్బాడబరూప స్స రావణ స్సరయూం గతః
ద్విజపూజాకరం తత్ర । దిలీపం తు దదర్శ సః॥ ౩౮

దిలీపస్తు తదా తత్ర మధ్యేత్యక్త్వా ద్విజార్చనం
ఊర్ధ్వ ముత్క్షేపయామాస తండులా నభిమంత్ర్య సః॥ ౩౯

ఏవం కృతం త్వయా భూప కిమర్థమితి బాడబైః
పరిపృష్టో దిలీపస్తు కథయామాస తా న్ప్రతి॥ ౪౦

వనేఽద్య గాం హంతుకామం సింహం తం హంతు కాముకః
తండులానభిమంత్ర్యాఽహమూర్ధ్వముత్క్షిప్తవా న్ద్విజాః॥౪౧

సింహో మృతోఽద్య పశ్యంతుభవంత స్విత్యువాచ సః
ద్విజవేషదశాస్యస్తు నృపశక్తిం పరీక్షితుం
వనం గత్వా తత్రమృతం । మృగేంద్రంసందదర్శసః॥ ౪౨

1 భరద్వాజ రామాయణే తులసీదాసరామాయణేచ కథాభాగః.

౩౫ పిమ్మట రావణాసురుడు దిలీపుని బలమును పరీక్షించుటకు బ్రాహ్మణ వేషమును ధరించి యయోధ్యకేగెంచి బ్రాహ్మణులతోఁగూడ దిలీపుని యంతఃపురమునుఁ బ్రవేశించెను.

౩౬ దిలీపమహారాజు సరయూనదికి స్నానార్థమై వెళ్ళియున్నందున సుదక్షిణాదేవి వచ్చిన బ్రాహ్మణులనుఁ బూజించి పూజాద్రవ్యములను హస్తమునఁదుంచుకొని, బ్రాహ్మణవేషమును ధరించియున్న రావణునిఁ బూజించుటకు వానిసమీపమునకు వచ్చెను.

౩౭ రావణుడప్పుడామెకు నిజరూపమునుఁ జూపింపగ నా సుదక్షిణాదేవి యారాక్షసునిఁ జూచి భయపడి యంతఃపురమునుఁ జొచ్చెను.

౩౮ ఆరావణుడు తిరిగి బ్రాహ్మణరూపమును ధరించి సరయూనదికివచ్చి యచ్చట బ్రాహ్మణపూజఁ జేయుచున్న దిలీపునిఁ జూచెను.

౩౯ అప్పుడతడు మధ్యలో బ్రాహ్మణపూజను చాలించి యతడు తండులములను (బియ్యమును) మంత్రించి పైభాగమునఁ జల్లెను.

౪౦ అక్కడనున్న బ్రాహ్మణులు, తండులములను దిలీపుడు పైకిజల్లుటకు కారణమడుగగా, నాదిలీపుడు వారలతో నీవిధముగఁ జెప్పెను.

౪౧ ఓబ్రాహ్మణులారా! ఇప్పుడు సమీపారణ్యములో నొకసింహము గోవునుఁ జంపుటకు యత్నించుచున్నది. గోహంతకమగు నా సింహమునుఁ జంపదలచి నేను తండులములనభిమంత్రించి పైకిచల్లితినని.

౪౨-౪౪ బ్రాహ్మణులారా! సింహము చచ్చియుండును మీరిపుడు వెళ్లి చూడుడని దిలీపుడు పలుకగా నచ్చట బ్రాహ్మణవేషయుతుడైయున్న రావణుడు దిలీపునిశక్తిని బరీక్షించుటకు వనమునకేగి యచ్చట మృతినొందియున్న సింహమునుఁ జూచెను.

దిలీపమంత్రశక్తేస్తద్భుజశక్తేశ్చ భీతిమాన్
తూర్ణం జగామ స్వపురీం। రావణో లోకరావణః॥ ౨౫

దిలీపోపి గృహం గత్వా। శ్రుత్వా జామాతృముఖాత్పునః
రావణస్యతు దౌరాత్మ్యం కుపితోఽభూల్లయాగ్నివత్ ॥ ౨౬

స్వాంజలౌ వుదకం న్యస్య। జపిత్వాఽఘోరం మనుం।
ఉదబిందూన్ప్రత్యువాచ దిలీపస్స్వాంజలిస్థితాన్॥ ౨౭

యూయాయంశరా స్స్వయంభూత్వా। లంకామేత్య చ తత్పురీం
రావణేన సమం వహ్నిమగ్నాం కురుత సత్వరం॥ ౨౮

ఇత్యుక్త్వా స్వాంజలిగతం జలం దక్షిణాశోఽత్యజత్॥ ౨౯

తదూత్విస్తా శ్శరా భూత్వా క్షణేనోదబిందవః
గత్వా లంకాపురీం సర్వాం కంపయామాసురద్భుతం॥ ౩౦

అకస్మాత్కం భూమికంపం దృష్ట్వా సర్వేఽసురా స్తదా।
నిరాశా జీవితే స్వస్మిన్ స్థితా స్తేఽత్ర పేతుకాః॥ ౩౧

తదా మందోదరీ జ్ఞాత్వా పాతివ్రత్యప్రభావతః।
ఉత్పాతహేతుం స్వపతే ర్దోషం ప్రాంజలిరబ్రవీత్॥ ౩౨

దిలీపభూపతే! భృత్యాస్తవ సర్వే వయం ప్రభో।
అజ్ఞానాద్యత్కృతం భర్త్రా మమ సర్వం క్షమస్వ తత్॥ ౩౩

౪౩ దిలీపుని మంత్రశక్తికిని తద్భుజశక్తికిని రావణుడు భీతిజెందిశీఘ్రముగా దనపురమునుఁగూర్చి వెళ్ళెను.

౪౪ దిలీపుడును సరయూనదినుండి తనగృహమునకువచ్చి భార్యవలన రావణుని దుర్మార్గమును విని ప్రళయాగ్నివలె క్రోధాతిశయముగల వాడయ్యెను.

౪౫ దిలీపుడు జలమునుమంత్రించి శత్రుమారకమగు మంత్రమును జపించుచుఁ దనచేతిలోని జలబిందువులతో నివ్విధముగఁ జెప్పెను.

౪౬-౪౭ ఓ యుదకబిందువులారా! మీరుబాణరూపముకలవారై లంకకేగి రావణసహితముగ లంకాపురిని సముద్రములో ముంచిరండని యభిమంత్రించినజలమును దక్షిణముగా విడిచిపెట్టెను.

౪౮ దిలీపునిచే నివ్విధముగ వదలిపెట్టఁబడిన యుదకబిందువులు బాణరూపకములై (వాయువ్యాస్త్రరూపకములై) లంకాపట్టణమును గంపించివేసెను.

౪౯ ఆకస్మికముగాఁ గలిగిన భూకంపముఁజూచి రాక్షసులందరును కారణము తెలియనివారై తమ జీవితములందు నిరాశఁ జెందిరి.

౫౦ అప్పుడు మండోదరి తనపాతివ్రత్యప్రభావముచే తనభర్తృదోషముచే నిట్టిమహోత్పాతము సంభవించినదియని తెలిసికొని చేతులుజోడించి దిలీపుని(ప్రార్థించెను)

౫౧ దిలీప మహారాజా! మేమందరము నీభృత్యులము “తెలియక నాభర్త చేసినయపరాధమును క్షమించుము”

త్వదన్యో రక్షకో నాస్తి రక్ష మాం శరణార్థినీం
యథాం పురీయం న శ్యేన్న తథా కురు దయాం విభో॥ ౫౨

ఇతి మండోదరీ దేవ్యా దీనయా ప్రార్థితో విభుః
దిలీపోసి కృపావిష్ట శ్చోపసంహృతవాన్శరాన్॥ ౫౩

దిలీపాద్యసు రాధీశో రామావధి విరోధకృత్ ।
క్రమాత్పూర్వైః పరాభూతో బభూవ ధరణీతలే॥ ౫౪

మగధాధిపతేః పుత్ర్యా లోకోత్తరనురూపయా ।
సుదక్షిణాఖ్యయా రాజ్ఞ్యా సహ సౌఖ్యాన్వితో ఽభవత్॥ ౫౫

తథాప్యసంతతీ రాజా సభార్య స్త్వేకదా గురోః
సమీపం ప్రాప్య తం నత్వా వసిష్ఠ మిద మబ్రవీత్॥ ౫౬

మ్రృత్యుంగతే మయి బ్రహ్మన్ రాజ్యం కస్యభవే ద్వద ।
కేన దోషేణ మే పుత్రో న జాయతేన తపోనిధే॥ ౫౭

వసిష్ఠః॥ త్వంపురా రాజశార్దూల సంసేవ్యసురనాయకం।
స్నాతా మిమాంవధూం స్మృత్వా చలితో నిజమందిరం॥ ౫౮

ఆసీ త్సురతరో ర్మూలే కామధేనుః స్థితా పథి
ప్రదక్షిణనమస్కార మకుర్వం స్త్వం సమాగతః॥ ౫౯

సా శప త్త్వా మతిక్రోధావ్రతో నోత్పత్స్యతేతవ॥
మమసంతానశుశ్రూషాం యావత్త్వం న కరిష్యసి॥ ౬౦

౫౨ నీకంటె వేరురక్షకుడు మాకు లేడు. శరణని ప్రార్థించుచున్న నన్ను రక్షింపుము. ఈపట్టణము నశింపకుండులాగున దయారసమునుంచుము.

౫౩ ఇవ్విధముగాఁ బ్రార్థించుచున్న మండోదరి దీనవాక్యములచే దిలీపుడు కృపగలిగినవాడై బాణముల నుపసంహరించెను.

౫౪ దిలీపుని మొదలుకొని రామునిపర్యంతము పూర్వరాజులతో నివ్విధముగ రావణుడు కలహించి పరాభూతుడగుననిఁ పరమేశ్వరుడు పార్వతితోఁ జెప్పెను.

౫౫ దిలీపమహారాజు, లోకోత్తర సౌందర్యవతియును, మగధరాజపుత్రికయగు సుదక్షిణాదేవితో సకలసౌఖ్యములు కలవాడైయుండెను.

౫౬ కాని సంతానములేని హేతువుచే నొకప్పుడు సుదక్షిణాదేవితోఁ గూడ, దిలీపుడు గురుపగు, వసిష్ఠునొద్దకు వచ్చి యివ్విధముగఁ బలికెను.

౫౭ ఓగురువర్యా! నేనుమృతినొందిన పిమ్మట నా రాజ్యమెవరికి సంక్రమించునో, నేనేదోషము చేయుటచే సంతానము నాకుకలుగకపోయెనో యనుగ్రహించి చెప్పుమని ప్రార్థించెను.

౫౮ వసిష్ఠుడిట్లుచెప్పఁదొడగెను, ఓదిలీపమహారాజా! నీవు స్వర్గమునకు వెళ్ళిదేవేంద్రుని సేవించి స్వగృహమున నీభార్య ఋతుస్నాతయైన సంగతిని స్మరించి నిజపురమునకు బయలు వెడలితివి

౫౯ స్వర్గమునుండి బయలుదేరి వచ్చుచుండ తత్సమీపమున మార్గములో కల్పవృక్షముయొక్క మొదటియందు, కామధేనువు కన్పడినను దానికి నమస్కారమునుఁ జేయకుండగవచ్చితివి.

౬౦ కామధేనువు, నీవుతనను నమస్కరింపకుండగ వచ్చుటకుఁగోపమొందినాసంతతిలో చేరిన ధేనువునకుఁదిరిగి శుశ్రూషచేయుపర్యంతము నీకు సంతానము కలుగకుండు గాక యని శపించెను.

తస్యా స్సుతా సుతాం ధేనుం నందినీం వసుతా న్మను।
ఆరాధయా నయా వధ్వా సాచ తేదాస్య తేనుతం॥ ౬౧

ఏవ ముక్తో నృప స్తేన పత్న్యా సహ వినిర్గతః
సవత్సాం నందినీం భక్త్యా పూజయంస్తాముదాశ్రితః॥ ౬౨

సా త్వరణ్యం గతా సోపి సభార్యో ఽనుజగామ చ ।
ఏకాదశా వ్యతీయాయ దినానాం చైతవింశతిః॥ ౬౩

అలక్షితాగమ స్సింహో బలా జ్జగ్రాహ నందినీం ।
బాణము ద్ధృత్యతూణీరా త్సింహం హంతుం నృపో ఽవసత్ ॥ ౬౪

స్తంభీకృతభుజో రాజా త్వభూత్సింహ ప్రభావతః॥ ౬౪½

సింహః॥ శ్లో॥ దిలీపం త్వాం మహారాజం జానామి రవివంశజం
దైవేన కల్పితా మేఽద్య జఠరార్థం నందినీత్వియం॥ ౬౫

రాజా॥ శ్లో॥ వసిష్ఠో బ్రహ్మణః పుత్రో గురు ర్మే నందినీత్వియం
తేనదత్తాఽఽరాధయితుం తస్మాద్ధేనుం విముంచ హా॥ ౬౬

మయా కురు నిజాహారం గవార్థే సుగతి ర్మమ
ప్రాణాంస్తు త్యజతో మే స్యాదిత్యుక్త్వా సపపాత కా॥ ౬౭

పుత్రో త్తిష్ఠేతివచనం శ్రుత్వా రాజా సముత్థితః
జననీమివ తాం ధేనుం దదర్శ న మృగాధిపం॥ ౬౮

౬౧ ఆ కామధేనువు కూతురైన యీ నందినీ ధేనువును నీవు భార్యాసమేతముగా సేవింపుము. నందినీ ధేనువువలన నీవు సంతానముఁ బొందగలవు. (అని వసిష్ఠుడు చెప్పెను.)

౬౨ పైవిధముగ వసిష్ఠుడు చెప్పగ దిలీపుడు భార్యతోఁగూడ వత్స సహితముగు నందినీ ధేనువును భక్తితోఁబూజించుచు దాని ననుసరించుచు వెళ్ళెను.

౬౩ ఆ నందినీ ధేనువు వత్ససహితముగ నరణ్యమున కేఁగగా నా దిలీపుడును భార్యతోఁగూడ దానినే యనుసరించి సేవచేయుచు వెళ్ళుచుండెను. ఇట్లు వెళ్ళుచుండగ నిరువదియొక్క దినములు గడచెను.

౬౪ ఆ సమయమున నొక సింహము మాకస్మికముగావచ్చి బలాత్కారముగ నందినీ ధేనువునుఁ బట్టుకొనెను దిలీపమహారాజు పొదిలోనుండి బాణముఁ దీసి సింహమునుఁ జంపుటకుఁ బ్రయత్నించెను.

౬౫ ఆ దిలీపుడు సింహ ప్రభావముచే స్తంభింపబడిన భుజములు కలవాడై యుండెను.

౬౬ అప్పుడు సింహము దిలీపునితోఁ నిట్లుఁబల్కెను. నీవు సూర్యవంశోద్భవుడగు దిలీపమహారాజువనియెఱుగుదును. దైవము నాకీనందినీ ధేనువును ఆహారమునుగా గల్పించెను. (అని సింహము దిలీపునితోఁ బల్కెను)

౬౭ దిలీపుడు సింహముతోఁ గ్రిందివిధముగఁ జెప్పెను. ఓ సింహమా! బ్రహ్మపుత్రుడగు వసిష్ఠుడు నాకు గురువైయుండెను. నేను నందినీ ధేనువునుఁ బరిచర్యచేయుటకు నవ్వసిష్ఠు నడుగగా, నతడు పరిచర్యార్థమై నా కిచ్చెను. కావున నందినీ ధేనువునువదలిపెట్టుము.

౬౮ వలదేని నో మృగరాజమా! ఆహారము కావలయునని నన్ను భక్షింపుము. గోవునిమిత్తము ప్రాణములను విడచిన నాకు సుత్తము గతి కలుగునని చెప్పి దుఃఖముతో భూమియందుఁబడెను

౬౯ అప్పుడు పుత్రుడా! లెమ్మను మాట విన్పడగా రాజు లేచిచూచెను. తల్లివలె నందినీ ధేనువుమాత్రము కన్పడెను. సింహమచ్చటఁ గన్పడక పోయెను.

1నందినీ శ్లో॥మాయయాసింహరూపిణ్యాత్వం మయాసిపరీక్షితః
మనసాపి కుతోఽన్యేషాం ప్రహాణే శక్తి రంగినాం॥ ౬౯

భవితా వంశకర్తా తే సుత శ్శస్త్రాస్త్రతత్త్వవిత్ ।
ఇత్యుక్త స్తు తయా రాజా ధేన్వా సహ గురుంగతః॥ ౭౦

సకలం వృత్తముక్త్వా చ గురవే సహ భార్యయా
తదనుజ్ఞా మవాప్తస్స జ్జగామ స్వపురీం నృపః॥ ౭౧

నందిన్యా స్తు ప్రసాదేన దిలీపమహిషీ పునః
సుదక్షిణా గర్భవతీ ప్రాసూత సుత ముత్తమం॥ ౭౨

*1 దశవర్షసహస్రాణి దిలీపోఽ పాలయ ద్భువం

*2 రఘునామా నృప స్సోయం పితర్యుపరతే సతి॥
రాజ్యేఽభిషిక్తః పృథివీం పాలయామాసవై చిరం॥ ౭౩

ఏకదా విశ్వజిద్యాగం కృత్వా రఘురయం మహాన్
కోశజాతందదౌతస్మిన్బ్రాహ్మణేభ్యోఽర్థ్యవేఽఖిలం॥ ౭౪

---

1 పాద్మే
*దశవర్ష సహస్రాణి దిలీపో రాజ్యమకరోదితి భవిష్యపురాణ
వచనేన దిలీప పాలన కాలః (10,000 సం॥.)
*2 రాజ్యం కృతం చ రఘుణా దిలీపాంతే పితుస్సమ మితి భవిష్య
వచనేన రఘుపాలన కాలోపి (10,000 సం॥.)

౨౯ అప్పుడు నందిని ధేనువు దిలీపునితోఁ నిట్లనియెను, ఓ దిలీపుడా! నేనే మాయచే సింహమునుఁ గల్పించి నిన్ను బరీక్షించితిని. ఇతరు లకు మనస్సుచేఁగూడ నన్నుఁబట్టుటకు శక్తిచాలదని యెఱుంగుము.

౩౦ నీకువంశాభివృద్ధికరుడును శస్త్రాస్త్రవేత్తయునగు పుత్రుడు కలుగ గలడు అని నందిని ధేనువు చెప్పగా దిలీపుడు నందినీధేనువుతోడను తన భార్యతోడను వసిష్ఠుని సమీపమునకు వచ్చెను.

౩౧ జరిగిన వృత్తాంతమునంతను గురువగు వసిష్ఠునకుఁ జెప్పి తదనుజ్ఞను బడసి భార్యతోఁగూడ తనపురమును గూర్చి వెళ్ళెను.

౩౨ నందినీధేనువుయొక్క యనుగ్రహముచేత దిలీపుని భార్యయగు సుదక్షిణాదేవి, గర్భవతియై యుత్తముడగు పుత్రునిఁగనెను. అత నికి రఘువని పేరిడిరి.

1* దిలీపుడు పదివేల సంవత్సరములు రాజ్యమునుఁబాలించెను.

*౩౩-౩౪ తండ్రియనంతరము దిలీపపుత్రుడగు రఘువు భూమినిఁ జిరకాలము పరిపాలించెను (అనగా ౧౦౦౦౦ సం॥) పరిపాలించెను, (రఘు వనగా సర్వవిద్యాపారంగతుడని యర్థము)

౩౫ రఘువు తనరాజ్యపాలన కాలమున నొకప్పుడు విశ్వజిద్యాగమునుఁ జేసి ధనమునంతను యజ్ఞములో బ్రాహ్మణులకిచ్చెను.

---

*1 పదివేల సంవత్సరములు దిలీపుడు రాజ్యమునుఁ బాలించెనని భవిష్య పురాణమునఁ బ్రతిసర్గపర్వములో నుండెను.

*2 తండ్రితో సమముగా రఘువు రాజ్యమును బాలించెనని భవిష్యపురా ణముననే యున్నది.

మృత్వాత్ర శేషం నృపతిం రఘుం కత్ససుతోఽగమత్
వరతంతు గురోరర్థే దక్షిణా కాముకస్తదా ౭౫

కౌత్సాగమన వృత్తాంతం విదిత్వా రఘురప్యథ।
కుబేరేణ సమం యోద్ధుం సన్నద్ధోఽభూత్స్వసైన్యహా॥ ౭౬

రఘోర్ధైర్యం బలం జ్ఞాత్వా కుబేరోపి భయాన్వితః
కోశాగారే రఘోస్తస్య స్వర్ణవృష్టిం వవర్ష సః॥ ౭౭

మహత్సువర్ణ రాశిం తం కౌత్సాయ ప్రదదౌ రఘుః
నాంగీచకార సర్వం తం గురోర్ద్వేయాన్నచాధికం॥ ౭౮

రఘుః శ్లో॥ శ్లో॥ నిమిత్తాగతం హ్యేతన్మయా గృహ్యతామ్ ... మునే ౭౯

మునిః॥ శ్లో॥ కోటీశ్చతస్రోదశచాహరేతి గురుణార ఘో
కథితోఽహం తదేవాహం స్వీకరోమి నచాధికం॥ ౮౦

ఏవం తయోర్వివాదే తు ప్రశసంసుర్జనాస్తతో
అర్థితాధికదం భూపం ప్రదత్తా గ్రహణం మునిం ౮౧

సదస్యానాం ప్రార్థనయా స్వర్ణరాశిం ప్రగృహ్య సః
గురోర్నికట మాగత్య దదౌ సర్వం చ దక్షిణాం॥ ౮౨

౨౫ మట్టిపాత్రలు మిగులుగా గలిగియున్న రఘుమహారాజునుగూర్చి వరతంతు మహర్షి శిష్యుడగు కౌత్సమహర్షి గురుదక్షిణకై అడుగవచ్చెను,

౨౬ కౌత్సమహర్షి వచ్చిన వృత్తాంతమును రఘువు తెలిసికొని తనయొద్ద ద్రవ్యములేని హేతువుచేఁ గుబేరుని మీదికి యుద్ధమునకు వెళ్ళుటకు సైన్యములతో సన్నద్ధుడైయుండెను.

౨౭ రఘుమహారాజుయొక్క ప్రయత్నమును వాని ధైర్యమును బలమునుఁ గుబేరుడు, తెలిసికొని భయపడి, రఘుమహారాజుయొక్క ధనపు కొట్లయందు సువర్ణవర్షము కురిపించెను.

౨౮ రఘుమహారాజు గొప్ప సువర్ణరాశినంతయు కౌత్సమహర్షికిచ్చెను ఆకౌత్సమహర్షియును తనగురువునకీయవలసిన గురుదక్షిణకంటె నధికధనము గ్రహించుటకంగీకరింపక పోయెను.

౨౯ రఘుమహారాజు కౌత్సునితో నిట్లనియెను ఓ కౌత్సమహర్షి ! ఈ ధనమంతయు నీనిమిత్తముగా వచ్చినది కాన దీనినంతయు నీవు గ్రహింపవలసినదేగాని నేను గ్రహింపను (అని రఘువు చెప్పెను.)

౩౦ కౌత్సమహర్షి రఘువునకిట్లని యివ్విధముగఁ జెప్పెను- ఓ రఘుమహారాజా ! పదునాలుగు కోట్ల సువర్ణనాణెములను గురుదక్షిణగా నా గురువగు వరతంతుమహర్షి చెప్పెను- కావున నేనంతమాత్రమునే గ్రహించెదనుగాని యధికధనమును గ్రహింపననియె

౩౧ ఇవ్విధముగా కౌత్సునిచే యాచింపబడిన ధనముకంటె నధికముగా నిచ్చెదనని రఘుమహారాజును, గురుదక్షిణకంటె నధికముగానీయబడిన ధనమును గ్రహింపనని కౌత్సమహర్షియును, వారలు వివాదపడుచుండగా నచ్చటివారలు వారలనిద్దరిని కొనియాడిరి.

౩౨ సభ్యులందఱి ప్రార్థనచే కౌత్సమహర్షి యాసువర్ణరాశినంతయుం దీసికొని గురువునొద్దకేగి యా ధనమునంతయుం గురుదక్షిణగానిచ్చెను.

1 ఏకదా రావణో యోద్ధుం ప్రేషయామాస రాక్షసాన్
రఘు స్తాన్నిశితై ర్బాణై స్తాడయామాస రాక్షసాన్॥ ౧౩

రఘుణా తాడితా స్సర్వే రాక్షసా స్స్వపురీం గతాః
రావణాయాఽవద న్సర్వ స్స్వజేయో రఘు రిత్యథ॥ ౧౪

రఘుణా రావణో కోపాల్లంకాద్వారో శరాళిభిః
నిర్బంధితోఽయోధ్యాస్థేన తజ్జాయా ప్రార్థనావశాత్
ఉపసంహృతవా న్బాణాయ శ్శరాళిం రఘుభూపతిః॥ ౧౫

కదాచి ద్రావణోఽభ్యేత్య రఘుణా సంగరం తతః
కృత్వాచ వాయువ్యాస్త్రేణాలంకాయాంపాతితోభవత్॥౧౬

తత్పుత్రోఽభూ దజో నామ యస్మా దజనుహూర్తజః
పితుర్య్యపరతేఽజోపి పట్టబద్ధోఽభవ త్తతః॥ ౧౭

దశవర్ష సహస్రాణి రాజ్యం కృత్వా రఘో స్సుతః
ఇష్ట్వాచ దేవతాః పశ్చాత్ స్వర్గలోక మవాప సః॥౧౮

ఆశ్చర్యరామాయణే పంచమసర్గ స్సమాప్తః.

---

1 భరద్వాజరామాయణే.

౨౩ ఒకప్పుడు రావణుఁడు రఘుమహారాజుతో యుద్ధముఁజేసి జయించి రండని యోధులను బంపగా రఘుమహారాజు వారి నందఱను, తీక్ష్ణమైన బాణములచే హతముఁజేసెను.

౨౪ రఘుమహారాజుచే రాక్షసులందఱు పరాజితులై తమ లంకాపురి కేగి రావణునితో రఘుమహారాజు దుర్జయుడని చెప్పిరి.

౨౫ రఘుమహారాజు రావణునియందాగ్రహము గలవాడై, యయోధ్య నుండియే లంకాపురద్వారములను తనబాణపరంపరలచే బంధింపగా మండోదరి బాణముల నుపసంహరింపుమని లంకాపురినుండి ప్రార్థింపగా, రఘుమహారాజుపసంహరించెను.

౨౬ అనంతరము రఘుమహారాజ పుత్త్రుడగు, అజమహారాజు తండ్రియనంతరము పట్టాభిషిక్తుడై రాజ్యముఁ బాలించెను (అజాననామము తొల్లి కలిగెననగా బ్రహ్మదేవతాకమగు అజముహూర్తమునందుఁ బుట్టినవాడు గనుక అజుడని పిల్వఁబడుచుండెను.)

౨౭ ఒకానొకప్పుడు రావణుడు స్వయముగానయోధ్యాపురికివచ్చి యజమహారాజుతో యుద్ధముచేసెను. అజమహారాజు వాయవ్యాస్త్రముచే రావణుని సాకేతపురమునుండి లంకాపట్టణములోఁ బడవేసెను.

౨౮ అజమహారాజు పదివేలసంవత్సరములు రాజ్యముఁబాలించి యనేక యజ్ఞములనుఁజేసి పిమ్మట స్వర్గస్థుడయ్యెను.

ఆశ్చర్యరామాయణమున పంచమసర్గము ముగిసెను.

షష్ఠ సర్గ ప్రారంభః.

అథాఽపుత్రో ఽయోధ్యాయా మభూద్దశరథో నృపః
ఇక్ష్వాకూణా మతిరథో నిత్యం ధర్మరతో మహాన్॥ ౧

* తస్మిన్ పురవరే సాకేతే నకశ్చి దబహుశ్రుతః
నాసూయకో నచావిద్వా న్సర్వే ధర్మపరా జనా॥ ౨

1 అష్టౌ బభూవు ర్వీరస్య మహామాత్యా యశస్వినః
ఋత్విజౌ ద్వా వభిమతౌ వసిష్ఠో వామదేవకః। ౩

* ఈదృశై స్తైరమాత్యైస్తు రాజా దశరథోఽనఘః
ఉపపన్నో గుణోపేతై రన్వశాస ద్వసుంధరాం॥ ౪

2 అయోధ్యాయా స్తు సాన్నిధ్యే దేశే కోసలనామని
కోసలాయాం మహాపుణ్యః కోసలాఖ్యో నృపోఽభవత్॥ ౫

---

* అనేన రాజ్ఞో ధర్మతః పరిపాలనేన జనానాం ధర్మనిరతత్వం భవతీతి సూచితం॥ తథాచ ప్రాచీనాః॥ రాజ్ఞి ధర్మిణి ధర్మిష్ఠాః యథా రాజా తథా ప్రజాః॥ ఇతి॥

* వ్యా॥ అనేన రాజ్ఞా సద్గుణవిశిష్టా మంత్రిణః సంగ్రాహ్యా ఇతి సూచితం తథాచ మనుః॥ సచివా న్సప్త చాష్టౌ వా ప్రకుర్వీత పరీక్షితాన్॥ ఇతి॥

1. వాల్మీకి రామాయణే బాలకాండే.

౧ అజమహారాజు ననంతరము తత్పుత్రుఁడగు దశరథమహారాజు అయోధ్యయందు పట్టాభిషిక్తుఁడయ్యెను. ఆ దశరథుఁడు ఇక్ష్వాకువంశీయులగు రాజులలో నతిరథుఁడును ధర్మాసక్తుఁడును మహాత్ముఁడునై యుండెను.

*1 ౨ ఆదశరథునిచేఁ బరిపాలింపఁబడుచున్నయయోధ్యాపట్టణమున శాస్త్రజ్ఞుఁడు కానివాఁడును, అసహనము గలవాఁడును, విద్వాంసుఁడు కానివాఁడును నొకఁడైనఁ గాన్పింపఁడు. జనులందరు ధర్మనిరతులై యుండిరి.

౩ ఆ దశరథునకు కీర్తిసంపన్నులగు ఎనమండ్రుగురు మంత్రులుండిరి.

*2 వసిష్ఠుఁడు వామదేవుఁడను నిద్దఱు ఋత్విజులుండిరి.

౪ ఇట్టి సద్గుణసంపన్నులగు మంత్రులతోఁ గూడి దశరథమహారాజు భూమిని పరిపాలించుచుండెను.

౫ అయోధ్యాపట్టణ సమీపమున దక్షిణకోసలదేశమున కోసలయను రాజధానియందు పుణ్యాత్ముఁడగు కోసలుఁడను రాజుండెను.

---

*1 రాజు ధర్మముగా పరిపాలించుటచేత జనులందరు ధర్మనిరతులై యుందురను విషయము దీనివలన సూచింపఁబడినది. ప్రాచీనులు [illegible] చెప్పిరి. (శ్లో) రాజు ధర్మవంతుఁడై యుండిన ప్రజలు ధర్మిష్ఠులై యుందురనియు రాజెట్లుండిన ప్రజలు నట్లే యుందురనియు చెప్పఁబడినది.

*2 రాజు సద్గుణసంపన్నులగు ఎనమండ్రు మంత్రులను సంగ్రహింపవలెనని దీనిచే సూచింపఁబడినది. ఇటులే మనువు చెప్పెను. (మను:) ఏడుగురు మంత్రులనుగాని యెనమండ్రుగురు మంత్రులనుగాని రాజు పరీక్షించి తనసన్నిధియందుంచుకొనవలెను.

తస్యాఽసీ ద్దుహితా రమ్యా కౌసల్యా పతికాముకా
తస్యా దశరథేనైవ వివాహో నిశ్చితో ముదా॥ ౬
లగ్నార్థం తం సమానేతుం దూతా దశరథం నృపం.
యయు ర్వినిశ్చయం కృత్వా । వివాహదివసస్యచ॥ ౭
తదా దశరథశ్చాపి । సాకేతే సరయూజలే
విహారం నావి రాజా నై । కురుతే మంత్రిబంధుభిః॥ ౮
తస్మిన్ కాలేతు లంకాయాం । సిద్ధిం ప్రపచ్ఛ రావణః
కస్మా న్మే మరణం బ్రహ్మన్ తత్త్వమేవక్తు మర్హసి
తద్రావణవచ శ్శ్రుత్వా కథయామాస తం విధిః॥ ౯
కౌసల్యాయాం దశరథా ద్రామ స్సాక్షా జ్జనార్దనః
చతుర్థా పుత్రరూపేణ భూత్వా త్వాం సహనిష్యతి॥ ౧౦
పంచమేఽహని లగ్నస్య రాజ్ఞో దశరథస్య హి
దివసో నిశ్చితో విప్రైః కోసలాఖ్యేన రావణ॥ ౧౧
1 తద్విధే ర్వచనం శ్రుత్వా పుష్పకస్థో దశాననః
అయోధ్యాం సత్వరం గత్వా రాక్షసైః పరివేష్టితః॥ ౧౨
నౌకావిహారిణం భూపం జ్ఞాత్వా తత్ర తత స్తదా ౧౩
బభంజ నిజపాదేన తాం నౌకాం సరయూజలే
తదా సర్వే మృతా స్తత్ర । సరయ్వా నిర్మలే జలే॥ ౧౪
సుమంత్రాజసుతౌ ద్వౌతు నౌకాఖండోపరిస్థితౌ
శనైశ్శనైః ప్రవాహేణ గత్వా భాగీరథీం నదీం॥
తత స్సముద్ర మధ్యస్థ జీవితౌ ద్వీప మేత్య తౌ॥ ౧౫

1. ఆనందరామాయణే.

౬ ఆ కోసలునకు కౌసల్యయను నొక కొమార్తె యుండెను. ఆమె వివాహ యోగ్యురాలై యుండగా, దశరథునకిచ్చి వివాహము చేయుటకు గోసలుడు నిశ్చయించెను.

౭-౮ వివాహదినమునకు దశరథుని దీసుకొనివచ్చుటకు, కోసలరాజదూతలు అయోధ్యాపట్టణమున కేగిరి. ఆ సమయమున దశరథుడు సాకేతపుర సమీపమునందలి సరయూనదిలో మంత్రిబంధు సమేతముగ నావికా విహారము సలుపుచుండెను.

౯ ఆ సమయమున లంకాపట్టణము రావణుడు బ్రహ్మను ప్రశ్నించెను. ఓ బ్రహ్మదేవుడా! నాకెవనివలన మరణము గలుగునో విచారించి చెప్పుము. అని యడిగిన రావణుని వాక్యము విని బ్రహ్మదేవుడిట్లు సమాధానమిచ్చెను.

౧౦ దశరథునకు విష్ణ్వంశములతో నల్వురు పుత్రులుద్భవించెదరు. వారిలో కౌసల్యాపుత్రుడగు రాముడు నిన్ను సంహరింపగలడు.

౧౧ ఓ రావణుడా నేటికి నైదవదినమున కౌసల్యాదశరథులకు వివాహ లగ్ననిశ్చయమును బ్రాహ్మణులు చేసిరని బ్రహ్మ రావణునితో జెప్పెను.

౧౨-౧౩ రావణుడు బ్రహ్మ వాక్యమును విని దశరథుని సంహరింపదలచి రాక్షసులతోగూడి విమానారూఢుడై యయోధ్యకేగి దశరథుని గూర్చి విచారింపగా దశరథుడు సరయూనదిలో విలాసార్థమైన నావావిహారమును జేయుచుండెనని తెలిసి తానును దశరథుని వెదకికొనుచు సరయూనదీతీరమున వెళ్ళుచుండెను.

౧౪ రావణుడు సరయూనదివెంట వెళ్ళుచుండగా, దశరథమంత్రాదులతో గూడిన నావ (పడవ) కన్పడెను. రావణుడా నావను కాలితో దన్నగా నా పడవ మునిగిపోయి యందలి జనులందఱు మృతినొందిరి.

౧౫ కాని దైవవశమున సుమంత్రుడును దశరథుడును పడవచెక్కలను బట్టుకొని మెల్లమెల్లగా సరయూనదీ ప్రవాహమునుండి కొట్టుకొని వచ్చి గంగలోబడి యా గంగనుండి సముద్రములోనికి వారిద్దరు కొట్టుకొనివచ్చి యొక ద్వీపమును జేరిరి

1 రావణః కోసలాం గత్వా కృత్వాపరమసంగరం
కోసలాఖ్యం నృపం జిత్వా కౌసల్యాం తు జహారసః॥ ౧౬ ౹.

కౌసల్యాం మత్స్యరాజాయ న్యాసభూతాం కరోమ్యహం
ఇతి నిశ్చిత్య మనసి పేటికాయాం నిధాయ తాం । తస్మై
సమర్ప్య హృష్టాత్మా యయాలంకాం దశాననః॥ ౧౭-౧౮

తిమింగలోపి తాం మాస్యే ధృత్వాబ్ధౌ విచర న్సుఖం
అహతోఽన్యేన రిపుణా మత్స్యరాజేన నైతదా॥ ౧౯

ద్వీపేతాం పేటికాం స్థాప్యయో ద్ధుం చ రిపుణాగతః॥ ౧౯ ౹

తత్రతౌ మంత్రినృపతీ ద్వీపం తం చాగతౌ తదా॥ ౨౦

నృపస్తాం పేటికాం దృష్ట్వా సముద్ఘాట్యాఽతి విస్మితః
తస్యాందృష్ట్వాఽథకౌసల్యాం జ్ఞాత్వావృత్తం పరస్పరం
తావన్యోన్యం వివాహం తునిర్వర్త యితుకాముకౌ॥ ౨౦ ౹

నృపేణ మనసా ధ్యాతో గురు ర్యోగబలాన్వితః
సదరిస్తు సమాగత్య మంగళం నిరవర్తయత్॥ ౨౨ ౹

లంకాయాం రావణం శ్చాపి సమాహూయ విధింపునః
ఉవాచ ప్రహన న్వాక్యం సభాయాం సంస్థితస్సుఖం॥ ౨౩ ౹.

1 అధ్భుదరామాయణే

౧౬౪ రావణుఁడు పిమ్మట కోసలపురికేఁగి కోసలరాజుతో గొప్పయుద్ధమును జేసి యా రాజును జయించి కౌసల్యనపహరించెను.

౧౭-౧౮ ఈ కౌసల్యను సంపకుండఁగ సముద్రములోని తిమింగలమునొద్ద దాఁచెదనని రావణుఁడు నిశ్చయించి యా కౌసల్యను నొక పెట్టె యందుంచి సముద్రమునందలి తిమింగలమునకు దాపరిచ్చి తాను లంకాపురికేగెను.

౧౯ తిమింగలమును రావణుఁడిచ్చిన పెట్టెను నోటఁగరచుకొని సముద్రమున సంచరించుచుండఁగా శత్రువగు మరియొక మత్స్యరాజు తనను యుద్ధమునకుఁ బిలిచెను. అప్పుడా తిమింగిలము తననోటిలోనుండఁ బెట్టెను ద్వీపమునందుంచి శత్రువుతో యుద్ధము చేయఁబోయెను.

౨౦ అప్పుడు దశరథసుమంత్రులు పెట్టియున్న ద్వీపమునకే చేరిరి.

౨౧ దశరథుఁడు కౌసల్యయున్న పెట్టెనుఁ జూచి యా పేటికను దెరచి చూడగా కౌసల్య పెట్టెయందుండెను. ఆమెనుజూచి యాశ్చర్యపడెను. పరస్పరము తమతమవృత్తాంతములను దెలిసికొని వారిద్దఱు వివాహమును జేసికొనఁగోరిరి.

౨౨ అప్పుడు దశరథుడు తనగురువగు వసిష్ఠుని ధ్యానింపగా వసిష్ఠుడు యోగదృష్టిచేఁ దెలిసికొని భార్యతోఁగూడ దశరథుఁడుండిన ద్వీపమునకు యోగసిద్ధిచే క్షణములోవచ్చి వివాహమునుఁ జేయించుచుండెను.

౨౩ రావణుఁడు లంకాపురికేగి సభాస్థలమునఁగూర్చుండి బ్రహ్మదేవుని బిలిపించి యిటులనెను.

...ధే తవ వృషా వాక్యం రావణేన మయా కృతం
పతితో దశరథ స్తోయే కౌసల్యా గోపితా మయా॥ ౨౪

తద్రావణవచశ్శ్రుత్వా సభాయాం పద్మసంభవః
దీర్ఘస్వరేణ ప్రోవాచ ఓం పుణ్యాహమితిస్ఫుటం॥ ౨౫

1 రావణస్య భయా త్త్వాహాకిమిదం వ్యాహృతం త్వయా ౨౬

విధిః ప్రోవాచ లగ్నం హి జాతం దశరథస్య తు॥ ౨౬

తస్మిన్ కాలే నారదోఽపి సభా మేత్య తు రక్షసా
పరిపృష్టోఽబ్రవీ త్తస్మై వివాహవిషయం తయోః॥ ౨౭

తదైవ రావణో మానీ స్వయంభూసహిత స్త్వరం
విమానేనాగతో ద్వీపం కౌసల్యాజసుతాన్వితం॥ ౨౮

వధూవరౌ వసిష్ఠం చ । సుమంత్రం చ దశాననః
దృష్ట్వా దశాననః క్రుద్ధః హంతుం దశరథం యతః॥ ౨౯

దశాననో దశరథః । పరస్పరజయేషిణౌ ।
యుద్ధం చ చక్రతుర్ఘోరౌ తదా బ్రహ్మాన్యవారయత్॥ ౩౦

1. ఆనందరామాయణే.

౨౪½ ఓ బ్రహ్మదేవుడా? నీవాక్యమును నేనబద్ధమునుగా జేసితిని. నేను దశరథునిం జంపితిని కౌసల్యను దాచితిని (నీవు కౌసల్యాదశరథులకు బుట్టినవానివలన నాకు మరణము గలుగునని చెప్పితివి అది యబద్ధమయ్యెనని భావము.)

౨౫½ రావణుని వాక్యమును బ్రహ్మదేవుడు విని సభాస్థలమునందు దీర్ఘస్వరముతో (ఓం పుణ్యాహామని) యాశీర్వచనమును స్పష్టముగాం బలికెను. (వసిష్ఠుడు కౌసల్యాదశరథులకు వివాహమునం జేయించుచు బ్రహ్మను ధ్యానింపగా బ్రహ్మదేవుడు ఓం పుణ్యాహామని యాశీస్సును బలికెనని భావము).

౨౬ ఓ బ్రహ్మదేవుడా? నీవు సభలో నాశీర్వాదము నుం జేయుచుంటివి ఇప్పుడేమి శుభము జరుగుచున్నదని రావణుడు బ్రహ్మదేవునిం బ్రశ్నించెను.

౨౬½ కౌసల్యాదశరథులకు సముద్రద్వీపములో వివాహమిప్పుడు జరుగుచున్నది యని బ్రహ్మ రావణునితోం జెప్పెను.

౨౭ తా|| ఆ సమయమున నారదుడు లంకాపట్టణమున రావణసభకు రాగా, రావణుడా, కౌసల్యాదశరథుల వివాహము జరుగుట నిజమా యబద్ధమా యని నారదునినడుగగా, నా దేవర్షి వారల వివాహము జరుగుట నిజమే యని చెప్పెను.

౨౮ అప్పుడే రావణుడు బ్రహ్మనారదులను వెంట నిడుకొని విమానారూఢుడై కౌసల్యాదశరథులుండిన ద్వీపమునకు వచ్చెను.

౨౯ ఆ ద్వీపమునందు నూతన వధూవరులగు కౌసల్యాదశరథులను వసిష్ఠసుమంత్రాదులనుం జూచి యాశ్చర్యపడి రావణుడు కోపముతో దశరథుని సంహరింప నుద్యమించెను.

౩౦ దశరథుడు వెనుదీయక రావణునితో యుద్ధము జేయ సమకట్టెను. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు వారల నిద్దఱను నివారించెను.

నారదోఽపి దశాస్యం తం న్యవారయ దనేకధా
యద్భ్రాన్తి ర్భవత్యేవ మృతే రద్య శ్వ రుత్తమం॥ 30

నారసింహాఇవా ద్ద్యేవ భగవా నాప్రియమూపన్నృత్
కిమర్థం త్వాం న హింస్యాద్వై విచారయ మదీరితం
సాహసం కురు మాద్యైవ సత్యా మపి దశాసన॥ 3_34

1 విధిః॥ నభవిష్యతి మద్వాణీ మృషా జానీహి నిశ్చయం
యద్భ్రాన్త్యం తద్భవత్యేవ గహనా కర్మణో గతిః॥ 334

ఇతి తాభ్యాం వారిత స్సర్నావణ స్స్వపురీం గతః॥ 38

గచ్ఛంతం గగనే బృహత్స జటాయుం విహగోత్తమం
సమాహూయా జప్రత్రేణ తారయిత్వాచ సౌహృదం
జగామ సత్యలోకం తు నారదేన సమన్వితః॥ 3 94

పక్షిరాజాధిరూఢ స్సం స్తదా దశరథో నృపః
సదార స్ససుమంత్రశ్చ సాకేతం ప్రవివేశ సః॥ 3E_4

ఏవం మృత్యుముఖా న్ముక్తః నగరీం తు ప్రవిశ్య సః
బంధుమిత్రాదికా న్సర్వా న్సమాహూయ యథావిధి
వివాహోత్సవం కృత్వా పూజయామాస చాఖిలాన్
కోసలోఽపిస్వజామాతేస్స్వరాజ్యంచదదౌతదా॥ 324304

తయా కౌసల్యయా సాకం రాజ్యభోగాన్బుభోజ సః॥ 3F

1, ఆనంద రామాయణే,

౩౧ ఓ రావణుఁడా! ఏది జరుగనున్నదో యది జరుగక మానదు. ఇప్పుడు చచ్చుటకంటె రేపటిదినమునఁ జచ్చుట యుత్తమ మను లోకోక్తి యున్నది కాన నీవు నిష్కారణముగఁ గలహించి యిప్పుడే మృత్యువు తెచ్చికొనుట మంచిది కాదని నారదుఁడు రావణునితోఁ జెప్పి నివారించెను.

౩౨½ తా॥ మఱియు నారదుడు రావణునితో నిటులఁ జెప్పెను. ఓ రావణుడా నీవు దశరథునితో నిష్కారణముగఁ గలహించినచోఁ బూర్వము నృసింహస్వామి స్తంభమునుండి పుట్టివచ్చిన విధముగ భగవంతుడు రామరూపమున నెవ్విధముననో యిప్పుడే యావిర్భవించి నిన్ను నేల హింసింపఁగూడదో నా మాటను బాగుగ నాలోచింపుము. ఆయువుండగ నిప్పుడే సాహసమును జేయకుమనెను.

౩౩½ అప్పుడు బ్రహ్మయు నిటులఁ బలికెను. ఓ రావణుడా! నా వాక్యము మిథ్యకానేరదు. నిశ్చయముగ నమ్ము. ఏది జరుగనున్నదో యది జరుగక మానదు, కర్మగతి, ర్జ్ఞేయమని చెప్పెను.

౩౪ ఈ ప్రకారముగా బ్రహ్మనారదులచే రావణుఁడు నివారింపఁబడి తన పురమునకేగెను.

౩౫½ అనంతర మాకాశమార్గమున బోవుచున్న జటాయువును బ్రహ్మపిలిచి దశరథునితో స్నేహము జేయించి తాను నారదునితోఁగూడ సత్యలోకమున కేగెను.

౩౬ అప్పుడు దశరథుఁడు కౌసల్యా సుమంత్రులతోఁగూడ జటాయువు నధిష్ఠించి సాకేతపురమున కేగెను.

౩౭½-౩౮½ ఇవ్విధముగా దశరథుడు మృత్యుముఖము నుండి బయటపడి తన పట్టణమును జేరి బాహుమిత్రాదులనందఱ నాహ్వానించి యథావిధిగా వివాహమహోత్సవమును జేసి యందఱను తగువటుల పూజించెను. కోసలరాజును దశరథునకుఁ దన రాజ్యము నిచ్చెను.

౩౯ ఆ కౌసల్యతోఁగూడ దశరథుఁడు రాజ్యభోగములననుభవించుచుండెను.

ఏకదా ఽ జనుత స్స్వర్గం దేవేంద్రం ద్రష్టు మిచ్ఛయా
గత్వా పున స్స్వాగమనే కామధేనుం దదర్శ సః॥ ౪౦

అకుర్వం స్తన్నమస్కారం గత్వా చ కతిచి త్నృపః
విచార్య చ పునః పశ్చాద్గత్వా తాం ప్రణనామ సః॥ ౪౧

క్రుద్ధా సా ఽ శపదిత్యేవ మనపత్యో భవాన్భవేత్
ఇతి శప్తేన రాజ్ఞా సా ప్రార్థితా పున రబ్రవీత్॥ ౪౨

మత్ప్రసాదా త్తవ సుతా త్వేకా శీఘ్రం జనిష్యతి
విలంబేన సుతా శ్చాపి భవేయు ర్గచ్ఛతా ద్భవాన్॥ ౪౩

ఇత్యుక్తో నృపతి ర్గేహం గత్వా స్నాతాం ప్రియాం పునః
మిళితో ఽ భూ త్తత స్సాపి సత్వరం గర్భవ త్యభూత్॥ ౪౪

దశమే మాసి వై తస్యాః కన్యారత్న మజాయత
శాంతేతి నామ భగవా న్వసిష్ఠ స్తు చకార స॥ ౪౫

క్రమా ద్వృద్ధి మవాప్తాయా శ్శాంతాయా స్తు స్వయంవరః
ఘోషితోఽభూన్నృపతినా చాయయు ర్నృపసూనవః॥ ౪౬

రామః పరశుధారీ స న్నాయయౌ తత్స్వయంవరే
సర్వే పలాయితా స్సద్యః తదా నృప మువాచ సః॥ ౪౭

౪౦ ఒకప్పుడు దశరథుఁడు దేవేంద్రునిఁ జూచుటకు స్వర్గమునకేగి తిరిగి-వచ్చుటలో స్వర్గ సమీపముననే, కామధేనువును జూచెను.

౪౧ కాని, దశరథుడు కామధేనువునకు నమస్కరింపకుండఁగ గొంత దూరమేగి, శపించునను భయముతో వెనుకకుఁ దిరిగివచ్చి కామధేనువును నమస్కరించెను.

౪౨ నీవు, సంతానహీనుఁడవు కాఁగలవని కామధేనువు కోపముతో దశరథుని శపించెను. ఇట్లు దశరథుడు శపింపఁబడి కామధేనువును బహువిధముల ప్రార్థించెను.

౪౩ అప్పుడు కామధేను వనుగ్రహించి రాజుతో నిటులఁ జెప్పెను. నా యనుగ్రహముచే నీకొక స్త్రీసంతానము శీఘ్రములోఁ గలుగఁగలదు. విళంబముచేఁ బుత్రులు కలుగుదురు నీవు వెళ్ళుము) అని చెప్పెను.

౪౪ ఇటులఁ గామధేనువు చెప్పినపిమ్మట దశరథుడు తన గృహమున కేగెను. ఋతుస్నాతయైన కౌసల్యను దశరథుడు కలియఁగా వెంటనే యా కౌసల్య గర్భవతి యయ్యెను.

౪౫ ఆ కౌసల్యకు పదియవమాసమున నొక కన్యారత్నము కలిగెను. పూజ్యుఁడగు వసిష్ఠుఁడు కౌసల్యాపుత్రికకు శాంతయను నామకరణముఁ జేసెను.

౪౬ క్రమముగా శాంతయను కన్యక వృద్ధినొందెను. ఆ కన్యకకు వివాహసమయము వచ్చినందున దశరథుఁడు స్వయంవరమును చాటింపగా రాజపుత్రులందఱు స్వయంవరమునకు వచ్చిరి.

౪౭ పరశురాముఁడు గండ్రగొడ్డలిని ధరించి యా స్వయంవరమునకు రాఁగా నా జమదగ్నిపుత్రునిఁ జూచి రాజులందఱు భయముచేఁ బారిపోయిరి. అప్పుడు పరశురాముఁడు దశరథునిఁ జూచి యివ్విధ-మునఁ బలికెను.

మహార్ఘ్యయే ప్రదాతవ్యా కన్యేయం వరవర్ణినీ । నోచే
త్త్వాం నాశయిష్యామీ త్యుక్త్వా రామాయయౌపునః॥ ౪౭
అనపత్యోఽంగరాజోపి సఖా దశరథస్య తు
తదా నృపం ప్రార్థితవా న్శాంతాంకృత్రిమపుత్రికాం॥ ౪౮

కన్యాం దశరథో రాజ్ఞా రోమపాదేన యాచితః
అపత్యకృత్రికాం రాజ్ఞే రోమపాదాయ తాందదౌ॥ ౫౦
తదాది తస్యా మేకోపి నాభవ త్పుత్రికశ్చిరం॥ ౫౧
ఏతస్మి న్నంతరే రాజ్ఞా మాగధేన తు పత్రికా
సంప్రేషితాఽజపుత్రాయ స్వకన్యాశుభనామికా॥ ౫౧

కౌసల్యా తాం నిశామ్యాఽశు తదా దశరథం పతిం
ప్రోత్సాహయిత్వా సుభగా ప్రేషయామాస తత్పురీం॥
తత్ర గత్వా దశరథ స్స్వయంవరసభాం గతః ౫౨-౫౩

స్వయంవరసభాం సర్వే రాజపుత్రా స్సమాగతాః॥
మాగధేశసుతా సాపి సుమిత్రా స్వసఖీయుతా
సభాస్థలం గతా పాణౌ పుష్పమాలాం ధరంత్యథ॥ ౫౪

వృద్ధదాసీ రాజవంశపరిజ్ఞానవతీ తదా ।
ఏకైకనృపసాన్నిధ్యం నీత్వా కన్యా మబోధయత్॥ ౫౫

కన్యే మహా నయం రాజా కాళింగో బహుకోశవాన్
నైకజాయాసమప్రీతిః యదీచ్ఛసినృపం వృణు॥ ౫౬

౪౮ ఓ దశరథుఁడా! యీ కన్యను మహర్షికీయుము. అటులనీయనిచో నిన్ను వశింపఁజేసెదనని పరశురాముఁడు చెప్పి తిరిగి వెళ్ళిపోయెను.

౪౯ దశరథునకు మిత్రుఁడైన యంగదేశరాజగు రోమపాదుడు సంతానహీనుఁడైనందున శాంతను దనకు దత్తగా నీయుమని దశరథమహారాజును బ్రార్థించెను.

౫౦ రోమపాదుఁ డివ్విధముగ దన్నుఁ బ్రార్థింపగా దశరథుఁడు తన కుమరితను రోమపాదునకు దత్తుగా నిచ్చెను.

౫౧ అది మొదలు కౌసల్యయందు సంతానము చిరకాలపర్యంతము కలుగకపోయెను

౫౨ ఈ సమయమున మగధరాజు దన పుత్త్రికకు స్వయంవర మహోత్సవమును జేయఁదలచి రాజులందఱకు నాహ్వానపత్రికలను బంపుచు దశరథునకుఁగూడ నాహ్వానపత్రికఁ బంపెను.

౫౨-౫౩ కౌసల్య మగధరాజంపిన శుభపత్రికను జూచి, యప్పుడు వెంటనే దశరథునిఁ బ్రోత్సహించి మగధరాజ పట్టణమునకుఁగూర్చి పంపెను. అక్కడకు వెళ్ళి దశరథుఁడు స్వయంవరసభ కేగెను.

౫౪ రాజపుత్త్రులందఱును స్వయంవరసభనుగూర్చి వచ్చిరి. మగధరాజపుత్త్రియగు సుమిత్రయు పుష్పమాలికను హస్తమునందుంచుకొని చెలికత్తెలతోఁగూడ సభాస్థలమునకు వచ్చెను.

౫౫ రాజవంశములను గుర్తెఱింగిన యొక వృద్ధదాసి, సుమిత్రాదేవిని ప్రత్యేకముగ రాజపుత్రుల సన్నిధానమునకుఁ దీసికొనివెళ్ళి యామెకు నిట్లుఁ జెప్పెను.

౫౬ ఓ రాజపుత్త్రి! ఈ కళింగదేశపు మహారాజు బహు ధనవంతుఁడును భార్యలందఱియందును సమమైన ప్రేమభావము గలవాఁడునై యుండెను. నీ కిష్టమైన వరింపుమనెను.

ఇత్యుక్తా మాగధీ క్షాత్రీ పురతః స్తామచోదయత్॥ ౫౭

వంగరాజాంతికం నీత్వా రాజపుత్రీం తు చేటికా
బోధయామాస తస్యాథ బహుపుత్రీ ధనాఢ్యతాం॥ ౫౮

తదాశయజ్ఞా కన్యా సా పురతస్తా మచోదయత్॥ ౫౮-౹

క్రమా చ్చేటీ దర్శయంతీ రాజపుత్రా బహూ న్నృపాన్
బోధయంతీ చ తద్వృత్తం నినా యాజసుతాంతికం॥ ౫౯-౹

చేటీ ప్రాహ సుమిత్రాం చ రాజాఽయం రఘుపౌత్రకః
అజపుత్రః సార్వభౌమ స్సశైలవనభూపతిః।
నామ్నా దశరథో లోకే ఖ్యాతకీర్తిర్గుణాధికః॥ ౬౦-౬౧

ఇతి సంబోధితా కన్యా। మాగధీ పుష్పమాలికాం
నిక్షిప్య కంఠే రాజ్ఞ స్తు వవ్రే దశరథం తదా॥ ౬౨

తయా సుమిత్రయా సాకం సమాగత్య నిజం పురం
బుభోజ సర్వసౌఖ్యాని చిరం దశరథ స్తతః॥ ౬౩౹

౫౭ ఇవ్విధముగ వృద్ధదాసి చెప్పగ నామెభావమును గ్రహించి ముందు కుగ నడువుమని ప్రోత్సహించెను. (అనగా కళింగరాజునకు బహు భార్యలుండినట్లు గ్రహించి ముందుకు నడువుమని ప్రోత్సహించెనని భావము.)

౫౮ పిమ్మట వృద్ధదాసి రాజపుత్త్రికను వంగరాజసమీపమునకుఁదీసికొని వెళ్ళి యతడు బహుధనాఢ్యుఁడును బహుపుత్త్రుడునై యుండెనని యామెకుబోధించెను.

౫౯ ఆ దాసియొక్క యభిప్రాయమును సుమిత్రగుర్తెఱిఁగి ముందుకు నడువుమని దాసిని ప్రేరేపించెను.

౬౦ ఇట్లు క్రమముగ నారాజపుత్త్రికకు రాజులనందఱను జూపించుచు వారలవృత్తాంతములను దెల్పుచు దశరథుని సమీపమునకుఁదీసికొని వెళ్ళెను.

౬౧ ఆదాసి సుమిత్రనుజూచి యివ్విధముగఁ బలికెను. ఓ రాజపుత్త్రి ఈ దశరథుఁడు సార్వభౌముడును పర్వతారణ్య సహితమగు భూమి కంతకు ప్రభువును లోకప్రసిద్ధమైన కీర్తిగలవాడును గుణాధికుఁడునై యుండెను. ఇతఁడు రఘుమహారాజపౌత్త్రుడు. అజమహారాజ పుత్త్రుడు నీ కిష్టమైన వరింపుమనెను.

౬౨ ఇవ్విధముగ నాదాసి చెప్పఁగా సుమిత్రాదేవి చేతిలోనిపుష్పమాలికను దశరథ మహారాజుయొక్క కంఠమునందుంచి యతనిని వరించెను.

౬౩ పిమ్మట దశరథుడు సుమిత్రాదేవితోఁగూడ నిజపురమగు సాకేత పురికి వచ్చి యామెతోఁగూడి సకల సౌఖ్యముల ననుభవించెను.

* పరంతు సంతతిం తస్యాం న లేభే౽ జనుతి శ్చిరం
తాం్త్రీయాకర్ణ ముక్త్వర్థ మథ చింతాం గతో నృపః॥౬౭

తత్కాలే బ్రహ్మపుత్రస్తు నారదో మునిసత్తమః
వాదయన్మహతీం వీణా మయోధ్యాంప్రవివేశ సః॥౬౫

రాజా దశరథ స్తం హి పూజయామాస భక్తితః
సింహాసనే మహాదివ్యే సన్నివేశ్య యథావిధి॥ ౬౬

రాజాశ్లో॥పాతాళేబ్రహ్మలోకే వాకించిత్రంవర్తతే౽నఘా ౬౭

---

* పుత్రోత్పత్తేశ్చ ఋణ నివర్తకత్వం నరకోద్ధార కత్వం ఉత్తమలోక ప్రాపకత్వం వంశాభి వృద్ధికరత్వం చ శ్రుతావుక్తం। ఋణ నివర్తకత్వే తావత్, జాయమానో వై బ్రాహ్మణ స్త్రిభిః ఋణవాన్ జాయతే, బ్రహ్మచర్యేణ ఋషిభ్యో యజ్ఞేన దేవేభ్యః ప్రజయా పితృభ్యః ఏష వా అనృణోయః పుత్రీ ఇతి, నరకోద్ధారకత్వేచ పున్నామ్నో నరకాత్త్రాయత ఇతి పుత్త్రఇతి, ఉత్తమలోక ప్రాపకత్వే చ నా పుత్రస్యలోకో౽స్తీతి। వంశాభివృద్ధి కరత్వే చ ప్రజాతం తుం మావ్యవచ్ఛేత్సీః, ఇతి। ఏతాదృశః పుత్రోనాభూదితి దశరథః విచారయామాస॥

౬౪ కాని దశరథునకు సుమిత్రాదేవియందును సంతానము కలుగనందున మూడవ ఋణముయొక్క విముక్తి* గూర్చి (అనఁగా పితృఋణమును దీర్చునుపాయము లేక పోయెనని) యొకదినమున విచారింపఁ జొచ్చెను.

౬౫ అట్టిసమయమున బ్రహ్మపుత్రుఁడగు నారదమహర్షి మహతియను పేరుగల వీణను వాయించుకొనుచు నయోధ్యాపురికి వచ్చెను.

౬౬ దశరథమహారాజు నారదమహర్షిని సింహాసనమునందుఁ గూర్చుండఁబెట్టి యథావిధిగ భక్తితోఁబూజించి యీ క్రిందివిధముగఁ బ్రశ్నించెను.

౬౭ ఓ నారదా, భూలోకమునందుఁగాని పాతాళ లోకమునందుఁగాని బ్రహ్మలోకమునందుఁగాని క్రొత్తవిశేషములున్నచోఁ జెప్పుమనియు

---

* పుత్రోత్పత్తివలన ఋణనివృత్తియు నరకోత్తీర్ణతయు సుత్తమలోక ప్రాప్తియు వంశాభివృద్ధియుఁ గలుగునని శ్రుతియందుఁ జెప్పబడెను. ఋణనివృత్తి విషయమై యిటులఁ జెప్పఁబడెను. (ఏమన) బ్రాహ్మణుఁడు మూడుఋణములతోఁ బుట్టుననియు నామూడుఋణములలో ఋషిఋణము బ్రహ్మచర్యముచేతను దేవతాఋణము యజ్ఞములచేతను పితృఋణము పుత్రోత్పత్తిచేతను దీర్చవలయుననియు, నెవఁడు పుత్రవంతుఁడో వాడే పితృఋణవిముక్తుఁడగుననియు (చెప్పబడినది) నరకోత్తీర్ణత విషయమున (పున్నామ నరకమునుండి రక్షించువాఁడు గాన పుత్రుఁడను శ్రుత్యర్థము ప్రమాణము. పుత్రునివలన సుత్తమలోకప్రాప్తి కలుగు ననువిషయమున (పుత్రులు లేని వానికి సుత్తమగతులు లేవు) అను శ్రుత్యర్థము ప్రమాణము వంశాభివృద్ధి పుత్రునివలనఁ గలుగు ననువిషయమున (సంతాన తంతువును తెంపకుము) అను నుపనిషద్వాక్యము ప్రమాణము. ఇట్టిశ్రేయస్సాధనభూతుఁడగు పుత్రుఁడు కలుగకపోయెనని దశరథుఁడు విచారించుచుండెను.

1 నారదః॥ బ్రహ్మలోకాదహం ప్రాప్తః పృథివీం శృణు భూపతే।
సర్వేవిలోకితా దేశాః నరనారీ ప్రపూరితాః ౯౭

యథా దృష్టా మయా రాజన్కన్యా కేకయభూపతే
నైవ దేవీ న గంధర్వీ యథా సా కిల వర్తతే॥ ౯౮

అహా మత్స్వపతే రాజ న్నహం గత్వా వ్యలోకయం
తస్యాహస్తే మయా దృష్టో రేఖా హస్తగతా స్తథా॥ ౯౯

తాం దృష్ట్వా శీఘ్ర ముత్థాయ ప్రాప్తోస్మి చ తవాంతికం
తస్యాః పాణించ గృహ్ణాస్వ యత్నేన ఖలు భూమిప॥ ౧౦౦

తస్యాం పుత్రో యశస్వీ చ మహాప్రాజ్ఞో మహాతపాః।
భవిష్యతి మహారాజ తవ పుత్రో న సంశయః॥ ౧౦౧

శ్రావయిత్వా తు రాజానం దేవర్షిః వరమున్యతిః
బ్రహ్మలోకంయయౌ ధీమాన్ నృప మామంత్ర్యవైతదా॥౧౦౨

రాజా దశరథ స్తం హి మావేణా ప్రతిమాం భువి।
శ్రుత్వా శుశోచలాభార్థం కథం ప్రాప్స్యామి తాంప్రియాం॥౧౦౩

ఇత్యాశ్చర్యరామాయణే

షష్ఠస్సర్గస్సమాప్తః

---

1. మగధదేశు రామా…ణే

౬౭౪ నారదుఁడిప్పుడివ్విధముగఁబలికెను. ఓ దశరథా! నేను బ్రహ్మలోకముననుండి భూలోకమును బొంది స్త్రీ పురుషులచేఁబూజితములైన యీ భూమండలములోని దేశములన్నియుఁ జూచితిని.

౬౮౪ ఓ రాజా! కేకయరాజపుత్త్రికయగు కైకేయివంటి సౌందర్యవతిని దేవతా స్త్రీలలోఁగాని గంధర్వ స్త్రీలలోఁగాని నేను జూచియుండలేదు.

౬౯౪ ఓరాజా! నేను అశ్వపతి మహారాజ గృహమునకు వెళ్ళినప్పుడు వానిపుత్త్రికయగు కైకేయియొక్క హస్తమును హస్తగత రేఖలను జూచితిని.

౭౦౪ ఆకైకేయినిఁజూచి నీసమీపమునకు శీఘ్రముగా వచ్చితిని. ఆమెను నీవు ప్రయత్నము చేసి వివాహమాడుము.

౭౧౪ ఆకైకేయియందుమహాజ్ఞానియౌను మహాయశస్సంపన్నుఁడౌనగు కుమారుఁడు నీకు కలుగఁగలఁడు సందియము లేదు.

౭౨౪ గొప్పతేజస్సు జ్ఞానము గలిగిన నారదమహర్షి దశరథమహారాజునకుఁ దైవిధముగ కైకేయీ వృత్తాంతమును వివరించి తదనుజ్ఞచే బ్రహ్మలోకమును గూర్చి వెళ్ళిపోయెను.

౭౩౪ దశరథుఁడు నారదమహర్షి వలనఁ గైకేయి, సౌందర్యమున నసమానురాలని విని యాకైకేయిని నేనెట్లు భార్యనుగాఁ బొందఁగలను. నాకెట్లు లభ్యమగునని విచారింపఁదొడగెను.

ఆశ్చర్యరామాయణమున నాలవ సర్గము ముగిసెను.

సప్తమసర్గప్రారంభః

అథతత్రాగతా రాజ్ఞః సమీపం దేవయోగినీ।
తయా పృష్టో మహారాజః కిం త్వం ధ్యాయసి భూమిప॥ ౧

రాజోవాచ।శ్లో॥ఇదానీం నారదో దేవి వ్యాగతో మమసన్నిధేః
తేన రూపం హి కైకేయ్యాః మమ సర్వం నివేదితం॥ ౨

కథం ప్రాప్స్యామ్యహం తావదితి శోచామి పండితే।౩

యోగినీ॥శ్లో॥మోహినీ నరనారీణాం రూపిణీ జనహారిణీ।
ప్రాపయామి మహాభాగ కైకేయీం తవ సన్నిధిం॥ ౪

ధైర్యం కురుమహారాజ మాతిభావే మయిస్థితే।
పరంతు శృణు కాకుత్స్థ సతాం ధర్మో నచేదృశః॥ ౫

తస్మాత్తస్యాస్స్వయం సార్థం వివాహార్థం యతామ్యహం।
రాజ్ఞా సభాజితా సాపి యయౌ శీఘ్రం చ యోగినీ॥ ౬

సాహి స్వల్పేన కాలేన ప్రాప్తా కేకయపత్తనం।
నాగరైః పూజ్యమానా సా సరస్తీరేఽవసత్తదా॥ ౭

సప్తమసర్గప్రారంభము

౧ అనంతరము యోగినియొక్కతె దశరథునిసమీపమునకు వచ్చి [illegible] దేనినిగూర్చినీవు విచారించుచుంటివో చెప్పుమని దశరథునిఁ బ్రశ్నించెను.

౨ దశరథుఁడిట్లుఁ జెప్పనారంభించెను. ఓ యోగినీ! ఇంతకుముందు నారదుఁడు నా యొద్దకువచ్చి కైకేయీ సౌందర్యమునుగూర్చి వర్ణించి చెప్పెను.

౨½ ఓ పండితురాలా! ఆ కైకేయి నాకెట్లు లభ్యమగునని విచారించుచుంటినని దశరథుఁడు యోగినితోఁ జెప్పెను.

౩½ యోగిని దశరథునితో నిట్లుఁ జెప్పనారంభించెను. ఓ దశరథుఁడా స్త్రీపురుషాదులను మోహింపఁజేయు సమర్థతనాకుఁగలదు. మఱియు నేను జనులనాకర్షింపఁగల శక్తిగలదానను. కైకేయిని క్షణకాలములో నీ యొద్దకుఁ దీసికొని రాఁగలను.

౪½ ఓ దశరథ మహారాజా! నేను దూతికగానుండఁగా, నీకు విచారమేల? శైఘ్ర్యముగా నుందుము, కాని యీపని సత్పురుషులకు సమ్మతము కానేరదని తెలిపెదను నేను చెప్పునది వినుము.

౫½ రహస్యముగా నామెను దెచ్చి వివాహముచేసికొనుట సజ్జనవిరుద్ధము కాన నామెను నీకును వివాహమగునటుల నేను యత్నించెదను. ఇవ్విధముగఁ జెప్పి దశరథునిచేఁ బూజింపఁబడి తదనుమతిచేఁ గేకయ పట్టణమునకుఁ బ్రయాణమయ్యెను.

౬½ ఆ యోగిని స్వల్పకాలములోనే కేకయపత్తనమునకు వెళ్ళి యొక సరోవరతీరమునఁ దపము చేయుచున్న దానివలె నటించుచు నగరవాసులచేఁ బూజింపఁబడుచుండెను.

కైకేయీ స్నాతు మాయాతా కదాచి చ్చేటికావృతా।
సుతా మశ్వపతే ర్దృష్ట్వా లేభే సా పరమాం ముదం॥ ౭.

కన్యా సాఽశ్వపతేః పుత్రీ స్నాతుం ప్రాప్తా చ యోగినీం।
సత్యా పురఃస్థితా భక్త్యా యోగినీ సాఽవదచ్చ తాం॥ ౮.

రాజలక్షణసంయుక్తా రాజపత్నీ భవిష్యసి॥ ౯

తస్యా వాక్యం నిశమ్యాథ మందహాస స్తయా కృతః।
తయా సీతా మానితా చ భవనే తు నృపస్య చ॥ ౧౦

ప్రాసాదోపరి దత్తశ్చ వాస స్తస్యా శ్శుభావహః
కదాచి త్కైకేయీం ప్రాహ యోగినీ లోకమోహినీ। ౧౧

పృథివ్యా స్సాగరాంతాయాః రాజా భర్తా భవేద్యది।
తర్హి తే రూపస్య సాఫల్య మన్యథా వ్యర్థమేవ హి॥ ౧౨

అయోధ్యానామ విఖ్యాతా విష్ణో రాద్యా పురీ శుభా।
తస్యాం పుర్యాంతుభూపాలో నామ్నా దశరథో మహాన్ ౧౩

ఈదృశో యది తే భర్తా సఫలం తవ జీవితం।
ఇత్థం నివేదితా కన్యా తస్మిం శ్చేతో దధార సా॥ ౧౪.

ఉదాసీనా నిరాహారా స్థితా సా నిరలంక్రియా।
సుతా కేకయరాజస్య యోగిన్యా ఉపదేశకః॥ ౧౫.

౮ కైకేయి యొక్క పర్యాదిసమాన సఖురాండ్రతోఁగూడి సరస్సులో స్నానము చేయుటకు రాఁగా యోగిని యా కైకేయినింజూచి తన కార్యము సఫలమగునని సంతసించుచుండెను.

౯ కైకేయియును స్నానముఁజేసి పురజనులచే సేవింపఁబడుచున్న యోగినిని దర్శించుటకువచ్చి భక్తితో నమస్కరించి విధేయతతో నిల్వఁబడియుండఁగా, యోగిని కైకేయినిట్లాశీర్వదించెను. ఓ రాజపుత్రి! నీవు రాజలక్షణములు కలదానవుగాఁ గన్పడుచున్నందునఁ దప్పక సార్వభౌమునకు భార్యవు కాఁగలవని (యోగిని కైకేయితోఁ జెప్పెను.)

౧౦ ఆ యోగినివాక్యమును కైకేయి విని మందహాసము చేయుచు యోగినిని రాజగృహమునకు తీసికొనివెళ్ళి గౌరవించెను.

౧౧ ఆ యోగినికి తన మేడపైభాగమున కైకేయి నివాసమును గల్పించెను. ఆ మెంకు నివాసమునుపాత్రముగ నుండెను. ఇట్లుండ నొకప్పుడు లోకమోహినియగుయోగిని కైకేయినిగూర్చి యిట్లు బల్కెను.

౧౨ ఓ రాజపుత్రి! చతుస్సముద్రపర్యంతమగు భూమండలమును బాలించు సార్వభౌముఁడు నీకు భర్తయైనచో నీ సౌందర్యము సఫలమగును, లేనిచో వ్యర్థమగునని యెను.

౧౩ ఓ రాజపుత్రి! అట్టి సార్వభౌము డెవఁడుండెనని నీకు సందియమనవసరము. అయోధ్య యను పట్టణము విఖ్యాతమైయుండెను. ఆ పట్టణమునందు దశరథుఁడను సార్వభౌముఁ డుండెను.

౧౪ ఇట్టి సార్వభౌముఁడైన దశరథుఁడు నీకు భర్తయైనచో నీ జీవితము సఫలమగునని యోగిని చెప్పఁగా, నా రాజపుత్రికయగు కైకేయి యొక్క మనస్సు దశరథునియందుఁ బ్రవేశించెను.

౧౫ యోగిని, కైకేయిమనమును గ్రహించి ఓ రాజపుత్రి! నీవు నిరాహారముగ అన్నపానాదులను ముట్టకుండఁగ నుండుము. నీ కోరిక సఫలము కాఁగలదని యుపదేశింపఁగా నా యోగిన్యుపదేశముచేఁ గైకేయి మౌనముదాల్చి యాహారమును భుజింపక యలంకారములను ధరింపక యుండెను.

తస్యా అశ్వ స్తు తాం దృష్ట్వా భయభీతా ఇవావసన్ ।
విలోక్య కైకయీం మాతా వచనం చేద మబ్రవీత్ ॥౧౭

కిం వికృతిం గతాసి త్వం పుత్రి మే వద సత్వరం ।
శరీరే తవ కా వ్యాధి స్తాం యత్నా న్నాశయా మ్యహం॥౧౮

యదా సా నోత్తరం ప్రాదా త్తదా సా యోగినీం గతా ।
సుతా మే త్వీదృశీం ప్రాప్తా దశాం వై కేన హేతునా॥౧౯

యోగినీ॥ అయోధ్యా వర్ణితా తస్యాః పతి ర్దశరథ స్తథా
వర్ణితో భూ న్మయా సర్వవర్ణనే రాజ్ఞిసత్తమే॥ ౧౯

తచ్ఛ్రుత్వా కైకయీమాతా గత్వా భర్తార మబ్రవీత్
రాజ్ఞా దశరథేనైవ కుమార్యాః పాణిసంగ్రహం॥
కర్తుం యతస్వ భో నాథ తచ్ఛ్రుత్వాఽభూత్సుతాయతః॥ ౨౦

తచ్ఛ్రుత్వా కేకయో రాజా తద్ధేత్వ్యక్త్వాసభాంగతః॥
మంత్రిభి స్సమవోచ ద్వై తద్వార్తాం సదసి త్వరం॥ ౨౧

మంత్రిణః॥ శ్లో॥ త స్మైకన్యాం ప్రదాతవ్యాఽనంగరూపాయ సత్వ
రం।ఇతి తేషాం ప్రబ్రువతాం మంత్రిష్వేకోఽవద త్తదా॥ ౨౨

౧౬ కైకేయి యొక్క సఖురాండ్రు కైకేయిస్థితినిఁజూచి భయభీతులై యుండిరి. కేకయపత్నియు దనపుత్త్రికస్థితిఁజూచి యివ్విధముగఁ బల్కెను.

౧౭ ఓ పుత్త్రి! నీశరీరములో వ్యాధి యేదియో చెప్పుము నీవుమౌనముతో నుండి యాహారాదులను విసర్జించుటకుఁ గారణము వ్యాధియా, లేక మఱియొక్కటియా దాపక వెంటనే చెప్పుము నీకు నేను చికిత్స చేయించెదననియెను.

౧౮ కైకేయి యెప్పుడు ప్రత్యుత్తరమును జెప్పకపోయెనో యప్పుడు కైకేయితల్లి యోగినియొద్దకు వెళ్ళి ఓ యోగిని! నా పుత్త్రికయగు కైకేయి యే కారణముచే నిట్టిదశను బొందెనో జెప్పుమని యడిగెను.

౧౯ యోగిని, కైకేయి తల్లితో నిట్లుఁ జెప్పెను ఓ రాజపత్ని! నీకొమరిత నన్నేదో దేశములను జూచితివని యడుగగా, నేఁజూచిన దేశము లన్నిటిని వర్ణించుచు నయోధ్యాపట్టణమును దానిప్రభువగుదశరథుని వర్ణించితిని. అదిమొదలుకొని యెందుచేతనో నీకొమరిత వికారమును బొందియున్నది.

౨౦ కేకయపత్ని యావాక్యమును విని భర్తను సమీపించి యోనాథా! నీ కొమరితను దశరథునకిచ్చి వివాహముచేయఁ బ్రయత్నింపుము. (ఏలయన) నామెచిత్తము యోగినివలన దశరథుని గుణములనువిన్నది మొదలుకొని యతనియందే లగ్నమైయున్నది యని యూహించెదననియె.

౨౧ భార్యయొక్క వాక్యమును కేకయరాజు విని యవ్విధముగనే ప్రయత్నించెదనని చెప్పి సభాస్థలమునకేగి, సభలోని మంత్రులతోఁ దన కొమరితను దశరథునికిచ్చి వివాహముఁ జేసెదనను విషయమును జెప్పెను.

౨౨ అప్పుడు మంత్రులు కేకయరాజుతో నిట్లు చెప్పిరి. ఓ కేకయమహా రాజా! మన్మథునితో సమానుఁడగు దశరథసార్వభౌమునకు కైకేయి నిచ్చి వివాహముఁజేయుట మాకుసమ్మతమని మంత్రులుకొందఱు చెప్పుచుండఁగా నప్పుడొక మంత్రి, రాజుతో నిట్లనియె.

శ్రూయతే ఖలు వృద్ధోహి రాజా దశరథః కృపీ ।
పురంధ్ర్య స్సంతి బహ్వ్యశ్చ తస్య రాజ్ఞో మహీపతేః॥ ౨౩

కథం దేయా హ్యపుత్రాయ బహుపత్నీయుతాయచ ।
తదా ప్రోవాచ గర్గస్తు విప్రో రాజపురోహితః॥ ౨౪

సత్రం కృతం కుబేరేణ శ్రీహరేః ప్రీతికామ్యయా ।
తస్మి న్యజ్ఞే ఋషిగణా శ్శంకరం ప్రాబ్రువం స్తదా॥ ౨౫

గంగాధర నమ స్తుభ్యం సర్వం జానాసి తత్త్వతః ।
రావణో రాక్షసైస్సార్థం కదా నాశం వ్రజిష్యతి॥ ౨౬

శివః॥ శ్లో॥ అయోధ్యాయాం మహాపుర్యాం రాజా దశరథో వసేత్
తస్య పత్నీ సుమిత్రా చ కౌసల్యా భానుమంతజా॥
అపరా కైకయీనామ తాసు పుత్రా మహాబలాః
భవిష్యంతి హి చత్వారః తేషాం జ్యేష్ఠో హరిః స్మృతః॥ ౨౭-౨౮

ఇతి వృత్త మహం యజ్ఞే హ్యశ్రౌషం త్ర్యంబకాత్పురా
తస్మా దైక్ష్వాకవే దేయా కన్యేయం భో నరేశ్వర॥ ౨౯

రాజా॥ కత్వాయోధ్యా ప్రకర్తవ్యో వివాహస్తు త్వయా ద్రుతం
కైకేయ్యా స్తస్య భూపస్య సమయేన త్వయానఘ॥ ౩౦

కైకేయ్యాం మమపుత్ర్యాం యః రాజ్ఞః పుత్రో భవిష్యతి
రాజ్యం తస్మై ప్రదేహీత్వం సత్యేనానేన గృహ్యతాం॥ ౩౦

౨౩॥ ఓ కేకయమహారాజా! దశరథమహారాజు, కడు వృద్ధుడని వినుచుంటిమి ఆరాజునకు బహుభార్యలుండిరని కూడ వినుచుందుము.

౨౪॥ మఱియు సంతానములేకపోవుట, బహుభార్యలుండుట, యనుదోషద్వయముకల దశరథునకుఁ గైకేయి నెటుల నిచ్చెదవు; అని యొక మంత్రి చెప్పఁగా, నప్పుడు కేకయరాజపురోహితుఁడగు గర్గమహర్షి రాజుతో నిట్లు పలికెను,

౨౫॥ ఓ రాజా! పూర్వమునందు కుబేరుఁడు శ్రీహరికి ప్రీతినిఁగొల్పుటకు సత్రయాగమును జేసెను. ఆయాగమునందు మహర్షులు శంకరుని గూర్చి యిటులఁ బల్కిరి,

౨౬॥ ఓ మహేశ్వరుడా! నీకు నమస్కారము నీవు సర్వమును నెఱుఁగుదువు. రాక్షస సహితముగా రావణుఁడెప్పుడు నశింపఁగలఁడు (అని ఋషులు శంకరునడిగిరి)

౨౭-౨౮ పరమేశ్వరుఁడు మహర్షులతో నప్పుడిటులఁ జెప్పెను అయోధ్యాపట్టణమున దశరథుఁడను మహారాజుండును వానికిఁ గౌసల్య సుమిత్ర కైకేయి, యను మువ్వురు భార్యలుందురు. దశరథునకు నామువ్వురియందును నలుగురు కొమరులు గలుగుదురు, వారిలో జ్యేష్ఠుఁడగు రాముఁడు రావణుని సంహరింపఁగలఁడు, (అని శంకరుఁడు చెప్పెను.)

౨౯॥ ఈ విధముగ నేను పూర్వమునందు శివునివలన వినియుంటిని ఆకారణమువలన, ఓ కేకయరాజా! నీ కొమరితను ఇక్ష్వాకువంశీయుఁడగు దశరథునకిమ్ము, (అని గర్గమహర్షి, రాజుతోఁ జెప్పెను)

౩౦॥ కేకయరాజు, గర్గమహర్షితో నిటులఁ జెప్పెను ఓ గర్గమహర్షీ! నీవయోధ్యకేగి కైకేయీ దశరథులకుఁ బ్రతినపూర్వముగు పెండ్లి రాయబారమును జరుపుము.

౩౧॥ ఓ గర్గమహర్షి! ఆ దశరథుఁడు నాపుత్రికయగు కైకేయియందుఁ గలిగిన కొమరునకు రాజ్యమిచ్చునటుల వానిచే శపథముఁ జేయించి కైకేయిని వివాహము జేసుకొనునట్లు నేర్పరుపుము అని కేకయరాజు పురోహితునితోఁ జెప్పెను.

1 గర్గః॥ గమిష్యామి మహారాజ నగరం ప్రతి భూపతే
వివాహం కారయిష్యామి పుత్త్రాస్తే సమయేన తు॥ 32॥

రాజాజ్ఞయా తు గర్గోపి సాకేతం నగరం గతః
దదర్శాఽనుకం రాజా సంపూజ్య మునిమబ్రవీత్॥ 33॥

సాంప్రతం జన్మసాఫల్యం జాతం మే భవదాగమాత్
భవ్యటంతి మహాత్మానో పునంతో నిఖిలం జగత్॥ 34॥

గర్గః॥ శ్లో॥ యశసా తవ హే రాజన్ కర్ణాపూర్ణా మమానఘ
నేత్రయో స్సఫలార్థాయ సన్నిధిం గతవానహం॥ 35॥

ఆశయా చాగతో రాజ న్నహం దూరా త్త్వాంతికం
పూర్ణాం కురు మమాశాంచ వదాన్యానాం శిరోమణే॥ 36॥

రాజా॥ శ్లో॥ తద్వివాహం కరిష్యామి ప్రాణైరర్థైశ్చ
సాధయే॥ 37

గర్గః॥ శ్లో॥ ప్రేషితోహం నరేంద్రేణ కాశ్మీరస్యాధిపేన తు
తుభ్యం దాస్యతి కన్యాం స్వాం సమయేన నరాధిపః॥ 38

సమయం శ్రుణు భో రాజన్ రాజ్ఞ స్తస్య మహాత్మనః
కైకేయ్యాం మమ కన్యాయాం యస్తు పుత్త్రో భవిష్యతి
తస్మై త్వం రాజ్యం దాత్యేవం గృణతు మమకన్యకాం॥ 39॥

అనేన సమయేనాపి వివాహం కురు భూమిప॥ 40

1. మార్కండేయ రామాయణే.

౩౨½ గర్గమహర్షి రాజుతో నిట్లనెను. ఓ రాజా! నేనయోధ్యాపురికేగి నీవు చెప్పినవిధముగ నే కైకేయీదశరథులకు వివాహము నేర్పరచెదను.

౩౩½ ఈవిధముగ గర్గమహర్షి, రాజుతోఁ జెప్పి రాజానుజ్ఞను బడసి సాకేతపురికేగి దశరథుని సందర్శింపఁగా, దశరథుఁడు గర్గమహర్షిని బూజించి యిట్లుఁ బల్కెను.

౩౪½ ఓ గర్గమహర్షి! నీరాకచే నాజన్మము సఫలమయ్యెను. మీవంటి మహాత్ములరు పనిలేకపోయినను లోకమును బవిత్రముఁ జేయుటకై భూమియందు సంచరించుచుందురు అని దశరథుడు పలికెను.

౩౫½ అప్పుడు గర్గమహర్షి యిట్లనియెను. ఓ దశరథమహారాజా! నీకీర్తిచే నా శ్రోత్రములు పూరితములైయున్నవి. నేత్రములకుఁగూడ సాఫల్యము కలుగఁజేయుటకొఱకు నీసమీపమునకు వచ్చితిని.

౩౬½ మఱియు, ఓ రాజా! నేనొక కోరికతో దూరదేశమునుండి నీదగ్గఱకు వచ్చితిని. దాతలలో శ్రేష్ఠుఁడవగు దశరథా! నా కోరికను సఫలము జేయుము (అని గర్గమహర్షి చెప్పెను.)

౩౭ గర్గమహర్షితో దశరథుఁడిట్లు చెప్పెను. నాయొక్క యాగములచేతను బ్రాణములచేతనైనను నీవు కోరినకార్యమును నెరవేర్చెదనని చెప్పెను.

౩౮ గర్గమహర్షి రాజుతో నిట్లనెను. ఓ రాజా! కాశ్మీరదేశప్రభువగు కేకయరాజు తన పుత్రికయగు కైకేయిని ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగ నీకు నీయఁగలఁడు.

౩౯½ ఓ రాజా! ఆప్రతిజ్ఞను జెప్పెదను. కైకేయియందు నీకు గలిగిన కొమరునకు రాజ్యము నిచ్చెదనని ప్రతిజ్ఞఁజేసి యీ కన్యను గ్రహింపుమని యతని ప్రతిజ్ఞయైయున్నది.

౪౦ ఓ రాజా! ఈ ప్రతిజ్ఞ నంగీకరించితివేని నామెను వివాహము జేసికొనుమని గర్గమహర్షి చెప్పెను.

రాజాస్వాగతం॥శ్లో॥ వివాహస్తు మమాభీష్టః వప్తృతే రాజ్యమర్ప
ణం। యదిచేన్మమ పుత్రాశ్చ భవిష్యంతి హ్యపుత్రిణః॥ ౪౧॥

తేచాపి స్వస్య వంశస్య మర్యాదాం చ కుమారకాః ।
న త్యజంతి మహాత్మానః స్త్వాదావిక్ష్వాకునాకృతాం॥ ౪౨॥

ఇతి నిశ్చిత్య రాజా చ । వసిష్ఠాదభి రాత్మవాన్
పురంధ్రీభి స్సమాలోచ్య తాభిశ్చ ప్రేరితో౽వదత్ ॥౪౩॥

యథా వదసి భో విప్ర తథైవ కరవాణ్యహం
ఇత్యుక్త్వాఽనుమతి స్సర్వైః । కాశ్మీరం ప్రతి పర్యయౌ। ౪౪॥

కాశ్మీరదేశపాలేన పూజితః పరమాదరైః
చకార గ్రహణం పాణేః।కైకేయ్యా రాజపుంగవః॥ ౪౫॥

కాశ్మీరస్య పతిః ప్రీతః పారిబర్హం దదౌ ముదా
మంథరామపి దాసీం చ । కైకేయ్యాః ప్రీతికారిణీం॥౪౬॥

రేమే రాజా తయా సార్ధం సంవత్సరగణాన్బహూన్
పాలయా చ యథా దేవస్త్వయోధ్యాయాం
తథా నృపః॥ ౪౭॥

తస్మిన్కాలే దేవతానాం దానవానాం చ సంగరః
అభవత్సంగరే తస్మిన్ శంబరేణ జితాస్సు [illegible]॥ ౪౮॥

తదా భవద్దేవవాణీ యుద్ధాయాయోధ్యాపతిర్మహాన్
జయస్తత్ర నసందేహః స[illegible]నయిత త[illegible]॥ ౪౯॥

---

1 సత్యోపాఖ్యానే రామాయణే.

౭౧౪-౭౨౪ దశరథుఁడు తనలో నిట్లూహించెను కైకేయివివాహమాడుట నాకు సమ్మతమే కాని యామెకుఁగలిగిన పుత్త్రునకు రాజ్యము నిచ్చుటకు శపథము చేయుట యనునది సమ్మతముగా లేదు. కాని సంతానమే లేని నాకుఁ బుత్త్రులు కలిగినచో నాకుమారులును దమ వంశమర్యాదను నతిక్రమింపరు.

౭౩౪ ఇవ్విధముగ దశరథుఁడు నిశ్చయించి వసిష్ఠాదులతోడను దనభార్యలతోడను నాలోచించి వారిచేఁ బ్రోత్సహింపఁబడి గర్గమహర్షి ని గూర్చి యిట్లు బలికెను.

౭౪౪ ఓ మహర్షీ! నీవు చెప్పిన ప్రకారముగాఁ గైకేయిని వివాహమాడెద నని చెప్పి దశరథుఁడు వెంటనే తనపరివారముతోఁ గేకయరాజ పట్టణమున కేగెను.

౭౫౪ కేకయరాజుచేఁ బూజింపఁబడి దశరథుఁడు కైకేయిని యథావిధిగా వివాహముఁ జేసికొనెను.

౭౬౪ ఆసమయమున కేకయరాజు దశరథునకుఁ బారితోషికముల నేకములు నిచ్చెను మఱియు కేకయరాజు తనపుత్త్రికకుఁ బ్రేమాస్పదమైన మంథరయను దాసినిగూడ నిచ్చెను.

౭౭౪ దశరథుఁడు కైకేయితోఁగూడ, శచీదేవితో దేవేంద్రుఁడువలె నయోధ్యాపట్టణమున బహుసంవత్సరములు సుఖించెను.

౭౮ ఆకాలమున దేవదానవులకు యుద్ధము జరిగెను. ఆయుద్ధమునదు శంబరుడను రాక్షసునిచే దేవతలు జయింపఁబడిరి.

౭౯౪ అప్పుడు దైవవాణి యిట్లు వినఁబడెను. ఓ దేవతలారా? అయోధ్యాపట్టణమునకుఁ బ్రభువగు దశరథుఁడే పక్షమున నుండునో, యాపక్షమున జయముగలుగుటకు సందియము లేదు కావున నతనిని తీసికొని రండు. అని యాకాశవాణి వినఁబడెను.

1 శ్రుత్వాగిరం సుమనస స్సాకేతాధిపతిం నృపం
ఆనేతుంచ జగత్ప్రాణం ప్రేషయామాను రక్షతాం॥ ౧౦౪

సమీరణ ప్రార్థనయా తదా దశరథో నృపః
కైకేయీసహిత స్స్వర్ణం రథారూఢో వినిర్యయౌ॥ ౧౦౫

తత్ర గత్వా దశరథ శ్చకార కదనం మహత్
శంబరోపి మహామాయా స్సంగరేతు ప్రయుక్తవాన్॥ ౧౦౬

వ్యాఘ్రరూపీ సింహరూపీ వ్యాళరూపస్తథ శంబరః
నానాభీకరరూప స్స నృపోపరి సమాయయౌ। ౧౦౭

వారయామాస మాయా స్తాః ధవళాంగ మహామనా
ఉపరిష్టా న్మహాబలా త్కైకేయీ సంగరే తదా॥ ౧౦౮

ఏతస్మిన్నంతరే రాజా భిన్నాక్షం స్వాంగం పునః
సంగ్రామ సంభ్రమా త్తత్ర నావిద ద్రణకౌతుకీ॥ ౧౦౯

1. ఆనంద రామాయణే.

౫౦। ఆకాశవాణిని దేవతలు విని, యయోధ్యాపురీశుడగు దశరథునిఁ దీసికొనివచ్చుటకు వాయుదేవునిఁ బంపిరి.

౫౧। వాయుదేవుడు సాకేతపురికేగి దశరథుని రాక్షసులతో యుద్ధము చేయుటకు రమ్మని కోరగా, నా వాయుదేవుని ప్రార్థనచే దశరథుడు కైకేయీ సహితముగ రథారూఢుడై బయలుదేరెను. కైకేయి తన భర్తయైన దశరథుడు రాక్షసులతో యుద్ధమునకు వెళ్ళుచుండుటచే రాక్షసులవలన నేమిప్రమాదము వచ్చునోయని రాక్షసమాయలను దెలిసిన తానుగూడ బయలుదేరెనని యూహింపదగు)

౫౨। దశరథుడు శంబరాసురుని పట్టణమునకేగి రాక్షసులతో గొప్ప యుద్ధమును జేసెను. ఆ యుద్ధమునందు శంబరాసురుడును తన రాక్షసమాయలను దశరథునిమీదఁ బ్రయోగించెను.

౫౩। మఱియు శంబరాసురుడు వ్యాఘ్రరూపముతోడను, సింహరూపముతోను, సర్పాకారముతోను, మఱియు నితరములగు భయంకరరూపములతోను దశరథునిమీదికి వచ్చుచుండెను.

౫౪। దశరథునిసమీపమునందున్న కైకేయి, బాల్యమునఁ దండ్రిగృహమునందున్నప్పుడు ధవళాంగమహర్షి పరిచర్య చేసినందున నమ్మహర్షి సంతసించి కైకేయికి రాక్షసమాయలకుఁ బ్రతిక్రియల నుపదేశించెను. ఆ ధవళాంగమహర్షిచే నుపదేశింపబడిన మంత్రబలముచేతను యుద్ధములో శంబరాసురుఁడు దశరథునిమీదఁ బ్రయోగించిన మాయలనన్నిటిని నివారించెను.

౫౫। ఈ సమయమునందు దశరథుని రథచక్రముయొక్క శీల విఱిగిపోయెను. ఆసంగతి గుర్తెఱుంగక దశరథుడు యుద్ధమునందలి వేడుకతో తొందరలోనుండెను.

* రాజ్ఞోఽంతికే స్థితాసుభ్రూః కైకేయీ స్వరథం పునః
భిన్నాక్షంతు దశరథ్యాథ వామహస్తం నిజం పునః
అక్షస్థానే చకారాఽసు స్వపతే ర్జయహేతవే॥ ౫౬-౫౭

---

* నన్వక్షస్థానే కైకేయ్యాః హస్తనిక్షేపణే కథం తన్నభగ్న మితిచే దత్రోచ్యతే, కదాచి త్కేకయగృహం ధవళాంగముని రాగతః కేకయశ్చ నియుక్తవాన్ కైకేయీం తత్సేవార్థం. కైకేయీ చాపి బహుధా తస్య పరిచర్యాం చకార॥ శ్లో॥ గంతుకామం మునిం దృష్ట్వా వరం వవ్రేథ కైకయీ। తా మువాచ మునిస్త్వాం తు చక్రవర్తీ పరిష్యతి। తవ వామకరం వజ్రతుల్యం భవతి ధ్రువం। యుక్త స్త్వం వామహస్తేనాఽకరో ర్మయి నమస్కృతిం॥ ఇత్యుక్త్వా రక్షసాం మాయానాశినీశ్చ ప్రతిక్రియాః। ఉపదిశ్య చ కైకేయ్యై గతవాన్ధవళాంగక ఇతి ఆనంద రామాయణాది వచన ప్రామాణ్యాత్ కైకేయ్యాః శాంబరీమాయానివారణ శక్తిః వజ్రాధిక కాఠిన్య వామకరప్రక్షేపణశక్తిశ్చ సంజాతేతి సుస్థం.

---

1 అథ జిత్వా రణే దైత్యా న్దృష్ట్వా తత్కర్మ పార్థివః
దదౌ వరౌ ద్వౌ కైకేయ్యై [illegible] స్వీకృతౌ నృపే
యదాహం యాచయిష్యామి త[illegible] త్వాం దేహి తావితీ॥ ౫౮

---

1 ఆ॥ రా॥

*౫౬-౫౭ దశరథుని సమీపమునందున్న కైకేయి, తన రథచక్రముయొక్క శీల విఱిగినట్లు తెలిసికొని దశరథునకు ప్రమాదము లేకుండునట్లు తన వామహస్తమును చక్రముయొక్క శీలమేకకు బదులుగా నుంచి రథము పడకుండునట్లుచేసి దశరథునిఁ గాపాడెను.

---

* ౫౭. రథచక్రముయొక్క సీలమేకుకు బదులుగ కైకేయి తన వామహస్తము నుంచెనుకదా యెట్లు కైకేయియొక్క వామహస్తము విఱుగలేదని సందేహముండవచ్చును. ఈ విషయమున ఆనందరామాయణాది గ్రంథములయం దిట్లు చెప్పబడినది-కైకేయి బాలికగా నున్నసమయమున నొకప్పుడు కేకయరాజగృహమునకు ధవళాంగుడను మహర్షి రాగా నమ్మహర్షికి బరిచర్యచేయుటకు కేకయరాజు, తన పుత్రికయగు కైకేయిని నియమింపగా, నామె పరిచర్య బాగుగఁ జేసెను. పిదప ధవళాంగమహర్షి వెళ్ళుచుండగా కైకేయి, మహర్షిని వరమును గోరెను. అప్పుడు ధవళాంగుడు సంతసించి నీకు చక్రవర్తియగు భర్త రాగలడని వరమిచ్చి మఱియు నిట్లుఁ జెప్పెను. నీవు నాకు ఎడమచేతితో నమస్కారము చేసినందున నీ వామహస్తము వజ్రముకంటెను గట్టిదగునుగాకయని చెప్పి రాక్షసమాయల ప్రతిక్రియలను తత్సంబంధమైన మంత్రముల నుపదేశించి ధవళాంగుడు వెళ్ళిపోయెను. ఇట్టి యానందరామాయణాది వచనములను బట్టి కైకేయికి శంబర మాయానివారణశక్తియు వజ్రముకంటె కఠినమైన వామహస్తమును సీలమేకకు బదులుగా నుపయోగించు శక్తియు, కలిగెనని యూహింపవలయును.

౫౮-౬౪ అనంతరము యుద్ధములో దశరథుడు రాక్షసులను జయించు, కైకేయి తనరథము పడకుండగ తన వామహస్తమును సీలమేకకు బదులుగా బెట్టియు, శంబరమాయలను నివారించియు, రెండువిధములఁ దన కుపకారము చేసినందున రెండువరములను కైకేయిని గోరుకొనుమన, నామె నేను కోరినప్పుడు రెండువరముల నిమ్మని చెప్పి దశరథునియొద్దనే దాచియుంచెను.

తతః పరం దశరథ శ్శంబరం హంతు ముద్యతః
నివారయామాస నృపం నారద స్తత్ర చాగతః॥ ౫౯

ద్వాపరే శంబరం భూప ప్రద్యుమ్నో నిహనిష్యతి
ఇత్యుక్త్వా థ గత స్స్వర్గం నారదో రామనామకృత్॥ ౬౦

అథాఽజపుత్ర స్స్వపురీం ప్రతి సంప్రేష్య కైకయీం
దేవేంద్రేణ సమాహూతః స్స్వర్గలోక ముపాగతః॥ ౬౧

తత్రోపవేశ్య దేవేంద్ర స్స్వార్ధ సింహాసనే నృపం
సన్మానయామాస తదా సుధర్మాయాం విశేషతః॥ ౬౨

అథాగత్య పురీం స్వీయాం। రాజా దశరథోఽనఘః
వసిత్వా స్వగృహే సర్వసౌఖ్యా న్యనుభవన్ స్థితః॥ ౬౩

అథ దశరథో దశరథసమానరథీ మహీయసా బలేనసుమ
నసం నామ నగరం జగమిషయా పంకేరుహానుతసుతం
వసిష్ఠ మాహూయ నమస్కృత్య మునిదత్తానుజ్ఞః శతా
క్షౌహిణీ సేనయాసహాఽరుహ్య తురగముఖ్యం చంద్రస
మానశరీర మతిరోషసమాకృష్ట కిష్టగ్రశవస మారాధ్య
దండయాత్రాంచకార సాధ్యోనామ స్వీయయా సేనయా
వృతో దశరథాభిముఖ మాయయౌ యోద్ధుం యుద్ధం
చానయో స్స మభూత్

మాస మేకం యుద్ధం కృత్వా దశరథ స్సం సాధ్యం
జగ్రాహ, అథ సాధ్యమానసం భువో భూషణ మవ

౫౯౪ దశరథుఁడు పిమ్మట శంబరుని సంహరించుటకుఁ బ్రయత్నించు చుండఁగా, నా సమయమున నారదుఁడచటికి వచ్చి దశరథుని నివారించి యిట్లుఁ బలికెను.

౬౦౪ ఓ దశరథా! ద్వాపరయుగమునందు శంబరాసురునిఁ బ్రద్యుమ్నుఁడు సంహరించును. కాన నీవిపుడుపేక్షింపుమని చెప్పి నారదుఁడు రామనామమునుఁ జెసికొనుచు స్వర్గలోకమున కేగెను.

౬౧౪ అనంతరము, దశరథుడు కైకేయిని తన పట్టణమునకుఁబంపి తన్ను దేవేంద్రుఁడాహ్వానించినందున స్వర్గములోకమున కేగెను.

౬౨౪ దేవేంద్రుడు దేవసభలో దశరథుని తనయొక్క సింహాసనమునందుఁ గూర్చుండఁబెట్టి విశేషముగ గౌరవించెను.

౬౩౪ అనంతరము దశరథుడు తన పురమునకువచ్చి స్వగృహమునందుండి సర్వసౌఖ్యముల ననుభవించుచుండెను.

౬౪౪ అనంతరము దశరథికలలో సమానరథికుడైన దశరథమహారాజు గొప్ప సైన్యముతో సుమనసమను పట్టణముమీదికి యుద్ధమునకుఁ బోదలచి బ్రహ్మపుత్త్రుడగు వసిష్ఠునకు నమస్కరించితదనుమతిఁబడసి కులదైవమగు రంగనాయకుని నారాధించి చంద్రవర్ణముగల యొక యశ్వము నెక్కి శతాక్షౌహిణీసైన్యముతో సుమనసనగరముమీదికి దండయాత్ర వెడలెను. సుమనసనగరాధీశుడగు సాధ్యుడనురాజు తన సైన్యముతో దశరథున కభిముఖుగా యుద్ధముఁజేయుటకు వచ్చెను. వారలిద్దరకు బరస్పరము యుద్ధము జరిగెను. దశరథుడు సాధ్యునితో నొకమాసము యుద్ధము చేసి వానినిబట్టుకొనెను. అనంతరము సాధ్యరాజపుత్త్రుడగు భూషణుడను వాడు కొలదిపరివారముతో దశరథునితో యుద్ధముచేసెను. దశరథుడు భూమికంతకు నలంకారభూతుడుగానుండిన, సాధ్యపుత్త్రుడగు భూషణునిఁ జూచి

1 లోక్యయోద్ధ్య మేవనైచ్ఛత్ కథ మేతాదృశం హన్ని
చాస్మిన్నహ్న తేఽస్యకథం పితా భవిష్యతి, కథం తన్మాతా,
కథ మప్రౌఢయౌవనా ప్రియా భార్యా, అముష్యహి
పదాని నవీనతరదళదరవిందకుసుమానీవ దృశ్యంతే ప్రీతి
వర్ధనో నామపుత్రోఽయమ ప్యాదయ మన్యథాకరోతీతి
మనసా వితర్క్య బాలకం గ్రహీతు మారభత, సచాపి
పరాధీనో బభూవ, సచకుమారేణసహ పరాఙ్ముఖేద
మమత్వా సుఖమధ్యువాస స దశరథోఽపి మాసం తత్ర
స్థిత్వా తత్పుత్రసందర్శనసుఖ మవలోక్యాఽచింతయత్.
అహో సర్వదుఃఖాపనోదనక్షమ మేతన్ముఖావలోకనం
సర్వరాష్ట్రకోఽపిజయః పుత్రవియోగ మనుస్మరణతో
దుఃఖాయ కేవలంభవతి॥ ౬౮౪.

శ్లో॥ వ్యర్థా జనిరపుత్రస్య రాజ్యశ్రీ శ్చనిరర్థకా
పుత్రవాన్ స్మృతి మాపన్న శ్శోభతే నాసుత స్తథా॥౬౫౫.

---

1. బ్రహ్మ రామాయణే.

యుద్ధముచేయుట కిచ్చగింపక యిట్లు విచారించెను. అయ్యో, నేనెట్టులనిట్టి సుకుమారుని యుద్ధమునఁ జంపుదును? వీనిఁ జంపినచో వీని తల్లిదండ్రు లెట్టుల జీవింపఁగలరు ! మఱియు నవయౌవనవతిగానుండిన యితని భార్య యెట్లు భర్తృవియోగమును సహింపఁగలదు ! ఇతని పాదములు నూతనముగా వికసించిన తామరపుష్పములవలె నెంతయో మృదువుగా నున్నవి. ఈ సాధ్యపుత్త్రుడు నాకును బ్రీతినిఁ గలుగఁజేయుచు నా హృదయమును వేఱువిధముగా మార్చుచుండెనని వితర్కించుకొనుచు, తనపైకి యుద్ధమునకు సన్నద్ధుడైవచ్చిన యీ బాలకునిఁ జంపకుండఁగఁ బట్టుకొనెను. అతఁడును పరాధీనుఁడయ్యెను. బంధితుడైన సాధ్యునియొద్దనే తత్పుత్త్రుడగు భూషణునిఁగూడ నిర్బంధములో నుంచెను. కాని, సాధ్యుడు తన పుత్త్రుడు తనదగ్గఱ నుండుటచే దనకుఁ గలిగిన పరాజయఖేదమును మఱచి సంతోషముతో నుండెను. అదళిరంగుడును, మాసమువఱకు నచ్చటనేయుండి, సాధ్యుడు తనపుత్త్రుని జూచుకొనుచుఁ బొందుచున్న యానందమును జూచి తన మనమున నిట్లు విచారించెను. ఓహో! యీపిల్లవాని ముఖదర్శనము, సమస్త దుఃఖములనుఁ బోగొట్టుటకుఁ దగియున్నది. నేను రాజుల నందఱను జయించినను నాజయము పుత్త్రులు లేని కారణముచేతను నాకు దుఃఖకరమే కాని నాకు సుఖకరము గాదని యిట్లు విచారించెను.

౭౫౪ పుత్త్రులు లేనివాని జన్మము వ్యర్థము. సంపదయు నిరర్థకము. పుత్త్రవంతుడు మృతినొందినను శోభించును. పుత్త్రహీనుడట్టుల శోభింపడు.

స్వపుత్త్రిస్తు పునో గచ్ఛేద్యస్య వైశ్వానరం మహాన్
స్వజనైర్నీయమానస్య మృతి రప్యుత్సవో భవేత్॥ ౬౬½

ఇతి సంచిన్త్య సాధ్యం తం పృష్ట్వా పుత్త్రిజనిం నృపః
హయమేధా త్పుత్త్రిజన్మ శ్రుత్వా సాధ్యముఖా త్తతః
సాధ్యం చ తత్సుతం చాపి బంధముక్తౌ విధాయ సః
అయోధ్యామగమత్త్రి ప్రంపుత్త్రాభావవిచారవాన్॥ ౬౮½

అథ మంత్రిణ మాహూయ రాజా దశరథోఽవదత్॥ ౬౯

* జరా కృతాంతదూతీవ కర్ణమూల ముపాగతా
వంశాంకురో నాభవ న్మే కిం కరోమి సుమంత్ర భోః॥ ౭౦

---

* జరాం ప్రత్యభియుక్తైరప్యుక్తం తథాహి॥ శ్లో॥ యమమివ
కరధృతదండం హరిమివ సగదం శశాంకమివ వక్రం।
శివమివ చ విరూపాక్షం జరా కరోత్యకృతపుణ్యమపి॥
గాత్రం సంకుచితం గతిర్విగళితా భ్రష్టాచ దంతావళిః
దృష్టిర్నశ్యతి వర్ధతేబధిరతా వక్త్రంచ లాలాయతే।
వాక్యంనాద్రియతేచ బాంధవజనైః భార్యా నశుశ్రూ
షతే హాకష్టం పురుషస్య జీర్ణవయసః పుత్త్రోప్యమిత్రా
యతే।

ఏతాదృశదోషభూయిష్ఠా జరామమసమాగతా పుత్త్రో
నాభూదితి దశరథః విచారయామాస॥

౯౬ పుత్రవంతుడు మృతినొందినపుడు వానిపుత్త్రుడు అగ్నిహోత్రమును బుచ్చుకొని తండ్రిశవముముందు నడుచుచుండగా బంధువులచే నాపరింపబడి శ్మశానమునకు దీసికొనిపోబడు పుత్త్రవంతుడగువాని మరణమును మహోత్సవముగానే యుండును.

౯౭-౯౮ ఇట్లు దశరథుడు తన మనమున విచారించి తన నిర్బంధమునలో నుండిన సాధ్యుడనువానిని పుత్త్రోత్పత్తిసాధనము నడిగి యాతని వలన అశ్వమేధమువలన పుత్త్రోత్పత్తి కలుగునని విని యప్పుడు సాధ్యుని, తత్పుత్త్రుడగు భూషణుని, బంధవిముక్తులనుగాc జేసి పుత్త్రులులేని విచారముతో సాకేతపురమున కేగెను.

౯౯-౧౦ అనంతరము దశరథుడు తన మంత్రియగు సుమంత్రునిc బిలిచి
* యిట్లనిc బలికెను. "ఓ సుమంత్రుడా! మృత్యుదేవతయొక్క దూతికవలె వార్ధక్యము కర్ణమూలము నాశ్రయించెను (అనగా వెంట్రుకలు నెరిసెను.) వంశాంకురము నాకింతవఱకు లేకపోయెను. ఏమిచేయుదును అని దశరథుడు సుమంత్రునితోc జెప్పి మఱియు నిట్లనియె.

---

* వ్యా॥ వార్ధక్యమునుగూర్చి ప్రాచీనులగు పండితులచే నిట్లు చెప్పcబడెను. (ఏమనః) పుణ్యము చేయకపోయినను వార్ధక్యముచే మనుజుడు యముడంతవాడగును. (అనగా దండధరుడగును. కఱ్ఱ చేతికి వచ్చునని భావము.) విష్ణుమూర్తివలె గదగలవాడగును. (అనగా రోగముగలవాcడగు నని భావము. గదయనగా రోగమనికూడ అర్థముండెను) చంద్రుడువలె వంకరగలవాడగును (అనగా ముసలితనమున వంకరలు తిరిగిపోవునని భావము) శివుడువలె విరూపాక్షుడగును. (అనగా కంటిచూపు ముసలితనములో బాగుగ నుండదని భావము) మఱియు వార్ధక్యదోషము లివ్విధముగ చెప్పబడినవి, వార్ధక్యము వచ్చుటతోడనే శరీరము ముడతలుపడిపోవును. నడక తొట్రుపడును దంతము లూడిపోవును. చూపు తగ్గును. చెవుడు వచ్చును. నోటివెంట చొంగకారును. బంధువు లాదరింపరు, భార్య చెప్పినమాట వినదు. అయ్యో? యెంతకష్టము! ముసలివానికి పుత్త్రుడుకూడ శత్రుడై వర్తిల్లును, కాన నట్టి దోషములుకలవాడగు వార్ధక్యము వచ్చినదనియు, సంతతి లేకపోయెననియు దశరథుడు విచారించెను.

శీఘ్ర మానయ మే సర్వా న్గురూం స్తాన్సపురోహితాన్
తత స్సుమంత్ర స్త్వరితం గత్వా త్వరితవిక్రమః
సమానయ త్స తా న్సర్వాన్సమస్తా న్వేదపారగాన్॥ ౭౦౫

తాన్పూజయిత్వా ధర్మాత్మా శ్లక్ష్ణం వచన మబ్రవీత్॥ ౭౨

మమ రాజ్యసుఖం వ్యర్థం। నాభూ త్పుత్రసుఖం యతః
తదర్థ మశ్వమేధేన యక్ష్యామీతిమతిర్మమ॥ ౭౩

నిశమ్య వచనం రాజ్ఞో వసిష్ఠాద్యా మహర్షయః
సాధు సాధ్వితి తే ప్రాహుః పున స్తా నబ్రవీ న్నృపః॥ ౭౪

కీదృశోఽశ్వ స్తత్ర భావ్యః కో విధి స్తత్ర పూజనే
కథంహి శక్యతే కర్తుం। కే జేయా స్తత్రవైరిణః॥ ౭౫

వసిష్ఠః॥ గంగాజలసమానేన వర్ణేన వపుషా శుభః
కర్ణే శ్యామో ముఖే రక్తః। పీతః పుచ్ఛే సులక్షితః॥ ౭౬

మనోవేగ స్సర్వగతి రుచ్చైశ్శ్రవసమప్రభః
వాజిమేధే హయః ప్రోక్తో శుభలక్షణలక్షితః॥ ౭౭

పత్రం లిఖిత్వా ఫాలే తు। స్వనామబలచిహ్నితం
మోచనీయః ప్రయత్నేన। రక్షకైః పరిరక్షితః॥ ౭౮

౧౧ "ఓసుమంత్రుఁడా! శీఘ్రముగా వసిష్ఠ వామదేవాది పురోహితులఁ దీసికొనిరమ్ము" అని దశరథుఁడు సుమంత్రునితోఁ జెప్పఁగా సుమంత్రుఁడు మహావేగముతోఁజని వేదవిదులగు వసిష్ఠాది పురోహితులను దీసికొనివచ్చెను.

౧౨ దశరథుఁడు తన గృహమునకు వచ్చిన వసిష్ఠాదిమహర్షుల నందఱను బూజించి మృదుమధురములగు వచనములతో వారితో నిట్లనియెను.

౧౩ ఓమహర్షులారా! నాకు బుత్రసుఖము లేని హేతువుచే రాజ్యసౌఖ్యమును వ్యర్థమనిభావించెదను పుత్రసంతానముకొఱకు అశ్వమేధము చేయవలెనని తలంపు నాకుగలిగినది. మీ యభిప్రాయమేమియని దశరథుఁడు వసిష్ఠాదుల నడిగెను.

౧౪ వసిష్ఠాదిమహర్షులు దశరథుని వాక్యమును విని (బాగుబాగు) అని మహర్షులందఱు సమ్మతినిఁజూపిరి (అనగా పుత్రులు కలుగుదురని చెప్పిరి) అపుడు వసిష్ఠాదులను దశరథుడు తిరిగి ప్రశ్నించెను.

౧౫ వసిష్ఠాదిమహర్షులారా! అశ్వమేధమునకట్టి లక్షణముగల యశ్వముండవలెను! విధానమేమి! ఎట్లుచేయ శక్యమగును! ఏవైరులను జయింపవలయును వీనిని సవిస్తరముగాఁ జెప్పుమని యడిగెను.

౧౬-౧౮ వసిష్ఠుడిట్లు జెప్పెను. ఓ దశరథా! గుఱ్ఱము గంగాజలమువలె తెల్లనిరంగుగలిగి యుండవలెను. చెవులయందు నలుపు, ముఖమునందెఱుపు, తోఁకయందు బచ్చదనము నుండవలయును. అడ్డులేకుండగ సర్వత్ర వెళ్ళునదిగా నుండవలెను. మనోవేగముతో సమానగమనముగలిగి యుండవలెను. వెయ్యేల? దేవేంద్రుని యశ్వమగు నుచ్చైశ్శ్రవముతో సమానముగా నుండవలెను. పైన చెప్పబడిన శుభలక్షణములుగల యశ్వము, అశ్వమేధమునకు నుపయోగించును.

౧౯ ఆ యశ్వముయొక్క లలాటమునందున నామాక్షరములతో గూడిన పత్రమును గట్టి రక్షకభటుల సహాయముతో నాయశ్వమును విడిచిపెట్టవలయును.

యత్ర గచ్ఛతి యజ్ఞాశ్వ స్తత్ర గచ్ఛంతు రక్షకాః
య స్తం బలా న్నిబధ్నాతి స్వవీర్యబలదర్పితః
తస్మా త్ప్రసభ మానేయః। పరిరక్షాకరై ర్హయః॥ ౮౯

కర్త్రా తావ త్సుధీరా స్థాతవ్యం నియమా దిహ
మృగశృంగధరో భూత్వా బ్రహ్మచర్యసమన్వితః।
వ్రతం పాలయమానశ్చ। యావద్వర్షం వ్యతిక్రమేత్ ।
తావ ద్దీనాంధకృపణాః పరితోష్యా ధనాదిభిః॥ ౯౦-౯౧

అన్నం తు బహుశో దేయం ధనం వా భూరి దీయతాం
యద్య త్ప్రార్థయతే ధీమాం స్తత్త ద్దద్యా త్కృపా
లుకః॥ ౯౨

ఏవం యః కురుతే కర్మ యజ్ఞ స్సంపూర్ణతాం గతః
కరోతి సర్వపాపానాం నాశనం రిపునాశన॥ ౯౩

తస్మా ద్భవా న్సమర్థోసి । కరణే పాలనే౽గ్చనే
కృత్వాకీర్తిం సువిపులాం పావయాన్యా స్జనా న్నృప॥ ౯౪

దశరథః॥ విలోకయ ద్విజశ్రేష్ఠ వాజిశాలాం మమా౽ధునా
తాదృశా స్సంతి నోవా శ్వాః।శుభలక్షణలక్షితాః॥ ౯౫

ఇతి శ్రుత్వా౽పి తద్వాక్యం వసిష్ఠః కరుణాకరః
ఉత్తస్థా వీక్షితుం సర్వాః యాగార్హా న్వాజిన శ్శుభాన్॥ ౯౬

౨౯ ఆ యజ్ఞాశ్వము ఎక్కడికి వెళ్ళిన నక్కడకు రక్షకభటులు దాని ననుసరించి వెళ్ళవలయును. ఎవరైనా యశ్వమును బలాత్కారముగఁ బట్టుకొనునో వానిని జయించి యశ్వమును రక్షకభటులు తీసికొని రావలయును.

౩౦-౩౧ యాగము చేయువాడు సంవత్సరకాలము లేడికొమ్ములను ధరించి బ్రహ్మచర్యమును జరుపుచు నియమముతో నుండవలయు. సంవత్సరకాలమంతయు దీక్షలోనుండి దీనులను గ్రుడ్డివాండ్రను మఱియు నితరులకందఱకు ధనము మొదలగువానిచే సంతోషమును జేయవలయును.

౩౨ అన్నదానము విశేషముగా జేయవలయును. ధనము కూడవిశేషముగా దానము చేయవలెను. ఎవడు దేని నడిగిన దానినంతయు నిచ్చుచుండవలయును.

౩౩ ఓ దశరథా! పైవిధముగా నెవడు యజ్ఞమును సంపూర్తిగఁ జేయునో వాని సర్వపాపములు నశించును.

౩౪ "ఓ దశరథా! నీవు యజ్ఞమును జేయుటకును అశ్వమును బాలించుటకును బెద్దలను బూజించుటకును సమర్థుడవు. యాగమునుజేసి కీర్తిని సంపాదించి యితరులనుగూడ పవిత్రము చేయుము" అని వసిష్ఠుడు దశరథునితో జెప్పెను.

౩౫ దశరథుడు తిరిగి వసిష్ఠునితో నిటులఁ బ్రశ్నించెను. "ఓ వసిష్ఠ మహర్షి! నీవు అశ్వశాలను బరీక్షింపుము; అశ్వమేధమునకు దగిన శుభలక్షణములుగల యశ్వములు అశ్వశాలలో నున్నవో లేవో చూడు" మని దశరథుడు వసిష్ఠునితో జెప్పెను.

౩౬ దయాసముద్రుడగు వసిష్ఠుడు దశరథుని వాక్యమును విని వెంటనే యాగాశ్వములను జూచుటకు లేచి యశ్వశాలకేగెను.

1 దృష్ట్వా వసిష్ఠ స్తు హయా న్రాజాన మిద మబ్రవీత్
హయమేధక్రతో ర్యోగ్యా న్హయాంస్తే బహుశ శ్శుభాః

పశ్యతో న్నేత్రయో ర్మేద్య తృప్తి ర్నా స్తి రఘూత్తమ
సరయ్వా శ్చోత్తరే తీరే యజ్ఞభూమి ర్విధీయతాం ౮౮॥

సంభారా స్సంభ్రియంతాం చ తురగ శ్చ విముచ్యతాం
ఫాలే బధ్వా పట్ట మేకం స్వనామాంకోపశోభితం
ఇత్యుక్త్వాథ వశిష్ఠ స్తు స్వాశ్రమం గతవా నభూత్
సర్వేమహర్షయ స్తస్య సంకల్పం చాశ్వమేధికం
శ్లాఘయిత్వా స్వస్వ పదం గతా దశరథాజ్ఞయా
రాజాపిసర్వసంభారా న్సంసిద్ధాంస్తుచకారసః॥౮౯-౯౦-౯౧

ఇత్యాశ్చర్యరామాయణే సప్తమ స్సర్గ స్సమాప్తః

---

1. పా॥ రా॥

౮౭-౮౮ వసిష్ఠుడశ్వశాలలోని గుఱ్ఱములను జూచి దశరథునితో నిట్లు బలికెను. ఓదశరథా ! నీ యశ్వశాలలో యాగార్హములగు గుఱ్ఱము లనేకములుండెను. ఆగుఱ్ఱములను జూచిన నానేత్రములకుతనివి తీర లేదు (ఇంకను జూడవలెననియే కోరిక యుదయించుచున్నదని భావము.)

౮౯ ఓదశరథా! ఆలస్యమేల, వెంటనే సరయూనది కుత్తరభాగమున యాగభూమి నేర్పరుచుము, సమస్తసంభారములను సిదముచేయుము ఆశ్వలలాటమునందు స్వనామాక్షరములతో గూడిన పట్టమును గట్టి యాయశ్వమును విడువుము అని వసిష్ఠుడు దశరథునితో జెప్పి తన యాశ్రమమునకు వెళ్ళెను.

౯౦-౯౧ మహార్షులందఱు దశరథుని యశ్వమేధసంకల్పమును గొనియాడి దశరథునియనుమతి నొంది తమతమ తావులకేగిరి - పిమ్మట దశరథుడును కావలసిన సంభారములను సిదముచేసెను.

ఆశ్చర్య రామాయణమున సప్తమసర్గము ముగిసెను.

అష్టమసర్గప్రారంభః.

ఏత చ్ఛ్రుత్వా రహస్సూతో రాజాన మిద మబ్రవీత్
ఋత్విగ్భి రుపదిష్టోఽయం పురావృత్తో మయా శ్రుతః॥
అహ మిక్ష్వాకుసారథ్యం కుర్వ న్బ్రహ్మసభాం గతః
తత్ర భావిమహీపాలప్రసఙ్గే తవ భూపతే
అపుత్రత్వం యదా ప్రోక్త మృషిభి ర్విధిసంసది
సనత్కుమారో భగవా న్మహర్షీ నవద త్తదా॥ ౧-౩

ఋష్యశృఙ్గం పురస్కృత్య స తు యజ్ఞం కరిష్యతి
పుత్రా స్తస్య భవిష్యన్తి చత్వారోఽమితవిక్రమాః॥ ౪

ఏవం స దేవప్రవరః పూర్వం కథితవా న్కథాం
తదుక్తం బ్రహ్మసదసి వాక్య మశ్రౌష మప్యహం
త దృష్యశృఙ్గ మానీయ సమాచర నృప క్రతుం॥ ౫

ఋష్యశృఙ్గస్య చరితం శ్రుతం తత్ర వదామి తే
శృణుష్వ రాజశార్దూల జన్మకర్మాదికం మునేః॥ ౬

ఏకదా కాశ్యప స్స్నాతుం విభాణ్డకమహామునిః
మహాహ్రదం గత స్తత్ర మజ్జితస్మ మహీపతే॥
తస్య రేతః ప్రచస్కన్ద దృష్ట్వాఽప్సరసమూర్వశీం॥ ౭-౮

అష్టమ సర్గప్రారంభము.

౧ సుమంత్రుడు వసిష్ఠాదులు చెప్పిన వాక్యములను విని దశరథమహారాజుతో నివ్విధముగ బలికెను. ఓరాజా! వసిష్ఠాదులు చెప్పినట్లే పూర్వమునందొకరు చెప్పగా నొకకథను వినియుంటిని (చెప్పెదను వినుము)

౨-౩ నేను పూర్వకాలమునం దిక్ష్వాకుమహారాజునకు రథసారథినైయుండి ఇక్ష్వాకువు బ్రహ్మసభకు వెళ్ళుచుండగా నేనుగూడ నతనితో బ్రహ్మసభకు వెళ్ళియుంటిని. అచ్చట భావికాలపు రాజుల విషయమైన ప్రసంగము రాగా నీప్రసంగము కూడ వచ్చెను. అప్పుడచ్చటి మహర్షులు కొందఱు నీకు పుత్రసంతానముండదని చెప్పగా సనత్కుమార మహర్షి విని యామహర్షులతో నిట్లు చెప్పె.

౪ ఓమహర్షులారా! దశరథునకు పుత్రసంతానముండదని మీరు చెప్పుట యథార్థము కాదు. ఆదశరథుడు ఋష్యశృంగ మహర్షిం దీసికొనివచ్చి యజ్ఞమునుజేయును ఆమ్మట దశరథునకు మహాపరాక్రమవంతులగు నల్వురుపుత్రులు కలుగుదురు.

౫ ఇవ్విధముగ దేవర్షియగు సనత్కుమారుడు చెప్పుచుండగ నేను గూడ బ్రహ్మసభలో నమ్మహర్షి చెప్పినవాక్యములను వినియుంటిని ఆకారణమువలన ఋష్యశృంగమహర్షినిం దీసికొనివచ్చి యాగమును జేయుమని సుమంత్రుడు దశరథునితోం జెప్పెను.

౬ ఓరాజా! ఋష్యశృంగ చరితమునుగూడ నచ్చట వినియుంటిని. ఆమహర్షియొక్క జననము ప్రభావము మొదలగు వానిని జెప్పెదను వినుమని చెప్పనారంభించెను.

౭-౮ ఓరాజా! ఒకానొకప్పుడు, కశ్యపవంశీకుడగు విభాండకమహర్షి స్నానార్థమై యొకకొలనకు వెళ్ళి స్నానముచేయుచుండెను. ఆసమయమున, ఊర్వశియను నప్సరస కన్పడగా నమ్మునికి రేతస్స్ఖలనమై జలములోం బడెను.

అపూర్వపస్వ్ర్యతే రాజ న్మృగీ తచ్చా౽పిబత్తదా॥
సహతోయేన తృషితా గర్భిణీ సమభూ త్తతః
పుత్త్రం ప్రసూయ సా శాపవిముక్తా స్వర్గతా భవత్॥ ౯౫

* సాపురోక్తా భగవతా బ్రహ్మణా లోకకర్తృణా
దేవకన్యే మృగీ భూత్వా మునిం సూయ విమోక్ష్యసే॥౧౦౫

అమోఘత్వా ద్దృష్టేశ్చైవ భావిత్వా ద్దైవనిర్మితేః
తస్యాం మృగ్యాం సమభవ త్తస్య పుత్త్రో మహీపతే
పిత్రా నీతో ఋష్యశృంగః।వనఏవా౽భ్యవర్ధత॥ ౧౧-౧౨

---

* దేవకన్యేతి - చిత్రరేఖానామ కాచన దేవకన్యా బ్రహ్మణ స్సదసి ప్రత్యహం నృత్యతిస్మ ఏకదానర్తనసమయే ఃథ మపశ్యంతీ పరాఙ్ముఖీ సా యదా ననర్త తదా పితామహః కుపిత స్తాం శశాప త్వం మృగీ భవేతి. తయా శాపవిముక్తిం ప్రతి ప్రార్థిత శ్చాత్మభూ రనుగృహ్యైనా మువాదీత్, యదా త్వం మునిబాలకం ప్రసూతవతీ భవే స్తదా విమోక్ష్యసే, ఇతికథానుసంధేయా.

౯౪ ఓ దశరథా! ఎక్కడనుండియో యొక యాఁడులేడి దాహమై యా కొలకునకు వచ్చి నీరు త్రాగుచుండఁగా విభాండకమహర్షి యొక్క రేతస్సు జలముతోఁగూడ లేడిగర్భములోనికిఁ బోయెను. ఆ లేడియు గర్భవతియై వెంటనే యొకపుత్త్రునిఁ గని శాపవిముక్తురాలై దివ్యరూపముతో స్వర్గమున కేగెను.

*౧౦౪ ఆ లేడి, పూర్వకాలమునం దొక దేవకన్యకయై యుండెను. సృష్టికర్త యగు బ్రహ్మదేవుఁ డొకప్పు డా దేవకన్యకను లేడిరూపము నొందుమని శపింపఁగా, నా దేవకన్యక శాపవిమోచనమును గోరఁగా ముని పుత్త్రునిఁ గనినవెంటనే శాపవిముక్తి యగునని బ్రహ్మ చెప్పిన కారణమున బుత్త్రునిఁగని శాపవిముక్తురాలై స్వర్గమున కేగెను.

౧౧-౧౨ విభాండకమహర్షి, యమోఘవీర్యము గలవాఁ డగుటవలన దైవలిఖితము జరుగవలసియున్న హేతువు చేతను ఆ యాఁడులేడియందు విభాండకమహర్షి వీర్యమువలన ఋష్యశృంగుఁడు ఉద్భవించినపిదప విభాండకమహర్షియు సర్వము నెఱిఁగి, తన పుత్త్రుని స్వాశ్రమమునకుఁ దీసికొనివెళ్ళఁగా నచ్చట ఋష్యశృంగుఁడు పెరుగుచుండెను.

---

* చిత్రరేఖయను నొక దేవకన్యక బ్రహ్మసభలో ప్రతిదినము నృత్యము చేయుచుండెడిదై యుండెను. ఒకప్పుడు నృత్యము చేయుచున్న సమయమున బ్రహ్మవంకఁ జూడకుండఁ నితరుల కభిముఖురాలై నృత్యము చేయుచుండెను. బ్రహ్మయుఁ గోపమంది యామెను ఆఁడులేడియగునటుల శపించెను. అప్పుడామె, శాపవిముక్తినిఁ బ్రార్థింపఁగా బ్రహ్మ యనుగ్రహించి, యిట్టుఁ జెప్పెను. నీవు ఋషిపుత్త్రునిఁ గనినవెంటనే శాపవిముక్తురాలవగుదువనెను. కథ యనుసంధేయము.

శృంగం శిరసి తస్యాసీః రాజ న్నాసీ న్మహాత్మనః
తేనర్ష్యశృంగ ఇత్యేవ సదా ప్రథితో ౽ భవత్॥ ౧౩

న తేన దృష్టః పూర్వో ౽ న్యః పితు రన్యత్ర మానుషః
తస్మాత్తస్య మనో నిత్యం బ్రహ్మచర్యే ౽ భవ న్నృప॥౧౪

* ఏతస్మిన్నేవ కాలేతు సఖ్యా తవ మహీపతే
తేన కామా త్కృతం మిథ్యా బ్రాహ్మణస్యేతి విశ్రుతం
స బ్రాహ్మణైః పరిత్యక్త స్తదా వై జగతీపతిః॥ ౧౫

1 పురోహితాపచారాచ్చ తస్య రాజ్ఞో యదృచ్ఛయా
న వవర్ష సహస్రాక్ష స్తతో ౽ పీడ్యత తత్ప్రజా॥ ౧౬

---

* వ్యా॥ మిథ్యా బ్రాహ్మణస్యేతి రోమపాద ప్రత్యహం బాడబానాం దానధర్మాదికం కరోతిస్మ ఏకస్మిన్దినే కశ్చన బాడబః రోమపాదాదేకవారం దానం గృహీత్వా పునరాదాతుం సమాగతో ౽ భూత్॥ తదా రోమపాదః మిథ్యావాదిత్వం బ్రాహ్మణజాతావారోపితవాన్ తదా సర్వేపి బాడబాః రోమపాదం తత్యజుః, కించ తద్దేశే త్రేనావృష్టి స్సంభవేదితి శశపుశ్చతే. ఇతికథాత్రానుసంధేయా.

---

1. అధ్యాత్మరామాయణే. స॥

౧౩ ఓ దశరథమహారాజా! మహాత్ముడగు ఋష్యశృంగుని శిరస్సునందు, మాతృచిహ్నమును సూచించెడి లేడికొమ్ముకూడ నొకటి యుండెను. ఆ కారణముచేతనే ఋష్యశృంగుడని ప్రసిద్ధికల వాడయ్యెను. (నెత్తిమీదను లేడికొమ్ముగల ఋషియని ఋష్యశృంగుడను పదమున కర్థమని యెఱుగనగు)

౧౪ ఆ ఋష్యశృంగుడుని భాండక మహర్షి యాశ్రమమునందుఁ దపోనిష్ఠుడై యుండి, తనతండ్రికంటె, నన్యుని నెప్పుడు చూడకపోయినకారణముచే నమ్మహర్షి యొక్క మనస్సు, నిత్యము పరబ్రహ్మమునందే, లగ్నమైయుండెను.

* ౧౫ ఓ రాజా! ఈసమయముననే నీస్నేహితుడగు రోమపాదుడు, బ్రాహ్మణు లసత్యవాదులని బ్రాహ్మణులయందు మిథ్యావాదిత్వదూషణ నారోపించుటచే బ్రాహ్మణులచే నతడు పరిత్యజింపఁబడెను.

౧౬ పురోహిత బ్రాహ్మణాపచారములను రోమపాదుఁడు చేయుటవలన దేవేంద్రుడు, అంగదేశమున వర్షింపకపోయెను. అనావృష్టిదోషముచే ప్రజలు పీడింపఁబడుచుండిరి.

---

* వ్యా॥ రోమపాదుడు ప్రతిదినమున బ్రాహ్మణులకు దానముచేయుచుండెను. ఒకదినమున నొకబ్రాహ్మణుడు రోమపాదునివలనఁ నొకపర్యాయము దానము గ్రహించి తిరిగి గ్రహించుటకు రాజా నొద్దకురాగా రోమపాదుడప్పుడు, బ్రాహ్మణులందఱు, అబద్ధమాడువారనియు, అతిపాతకులనియు దూషింపగా బ్రాహ్మణులందఱు రోమపాదుని త్యజించిరి, మఱియు నతనిదేశమున వర్షము లేకుండ నుండునట్లుశపించిరి. యను కథగ్రాహ్యము.

స బ్రాహ్మణా న్పర్యపృచ్ఛ త్తపోయుక్తా న్మనీషిణః
ప్రవర్తనే సురేంద్రస్య సమర్థా న్పృథివీపతిః
కథం ప్రవర్తేత్పర్జన్య ఉపాయః పరిదృశ్యతాం॥ ౧౭-౧౮

త మూచు శ్చోదితా స్తేన సుకృతాని మనీషిణః
తత్ర త్వేకో మునివర స్తం రాజాన మువాచ హ॥ ౧౯

1* కుపితా స్తవ రాజేంద్ర బ్రాహ్మణా నిష్కృతిం చర
ఋష్యశృంగం మునిసుత మానయస్వ చ పార్థివ॥ ౨౦

2* సచే దవతరే ద్రాజ న్విషయం తే మహాతపాః
సద్యః ప్రవర్తే త్పర్జన్య ఇతి తే నాత్ర సంశయః॥ ౨౧

ఏత చ్ఛ్రుత్వా వచో రాజ న్కృత్వా నిష్కృతిమాత్మనః
స గత్వా పున రాగచ్ఛ త్ప్రసన్నేషు ద్విజాతిషు
రాజాన మాగతం దృష్ట్వా ప్రతిసంజహృషుః ప్రజాః॥ ౨౨

తతో౽ంగపతి రాహూయ సచివా న్మంత్రకోవిదాన్
ఋష్యశృంగాగమే యత్న మకరో న్మంత్రనిశ్చయాత్॥ ౨౩

సో౽ధ్యగచ్ఛ దుపాయం తు । తై రమాత్యైర్మహీపతే
శాస్త్రజ్ఞై రఖిలార్థజ్ఞై ర్నీతజ్ఞం చ పరినిష్ఠితైః॥ ౨౪

తత్ర త్వాజ్ఞాపయామాస వారముఖ్యా మహీపతిః
వేశ్యాః సర్వత్ర నిష్ణాతా స్తా ఉవాచ మహీపతిః॥ ౨౫.

---

1. * బ్రాహ్మణాపచారో నకర్తవ్య ఇతిసూచ్యతే.

2. * అస్ఖలితబ్రహ్మచారిణ్యో తాదృశ మహిమా స్తీతి సూచితం.

౧౭-౧౮ ఓదశరథమహారాజా! వర్షింపజేయుటకు సమర్థులు తపస్సంపన్నులు నగు బ్రాహ్మణులయొద్దకు రోమపాదుడేగి వారినిట్లు ప్రశ్నించెను. ఓ బ్రాహ్మణులారా! దేవేంద్రుడేవిధముచే వర్షించును! ఉపాయమును విచారింపుడని రోమపాదుడు బ్రాహ్మణులనడిగెను.

౧౯ అప్పుడు బ్రాహ్మణులు రోమపాదునితో నిట్లుచెప్పిరి ఓరాజా! పుణ్యవశముచే దేవేంద్రుడు వర్షము కురిపించవలసినదికాని వేఱు మార్గము లేదనిరి. వారిలో నొక మునీశ్వరుడు రాజుతో నివ్విధముగ జెప్పెను.

1* ౨౦ ఓరాజా! నీవిషయమై బ్రాహ్మణులందఱు, కోపగించిరి. వారిని ప్రసన్నులను గా జేసికొనుము. విభాండకమహర్షి పుత్రుడగు ఋష్యశృంగుని నీపట్టణమునకు దీసికొనిరమ్ము.

2* ౨౧-౨౨ ఓరోమపాదుడా! ఋష్యశృంగుడు నీదేశమున ప్రవేశించినచో మేఘుడు వెంటనె వర్షించును. సందియములేదని యొక బ్రాహ్మణుడు చెప్పెను.

౨౨ ఈవాక్యము రోమపాదుడు విని బ్రాహ్మణుల సన్నిధికేగి వారి ననేకవిధములుగ సంతుష్టులను గాజేసి తిరిగి తనచంపా పట్టణమునకు రాగా ఋషులందఱు సంతోషించిరి.

౨౩ అనంతరము రోమపాదుడాలోచనపరులగు మంత్రులనుబిలిచి ఋష్యశృంగుని దీసుకొనివచ్చెడి విషయమై వారితో నాలోచించెను.

౨౪ శాస్త్రజ్ఞులును, కార్యసాధకులునగు మంత్రులతో రోమపాదుడాలోచించి వేశ్యలద్వారా ఋష్యశృంగుని తనరాజ్యమునకు రప్పించుటకు నిశ్చయించెను.

౨౫ రోమపాదుడు వేశ్యలనందఱిని బిలిపింపగా వారలందఱు రాజునొద్దకువచ్చిరి అప్పుడు రోమపాదుడా వేశ్యలతో నిట్లుపలికెను.

---

1 * ఈ కథవలన బ్రాహ్మణాపచారము చేయగూడదని సూచితము.

2 * దీనివలన అస్ఖలితబ్రహ్మచారియందలి మహిమ సూచింపబడినది.

ఋష్యశృంగ మృషేః పుత్రీ మానయధ్వ ముపాయతః
లోభయిత్వా సమాశ్వాస్య విషయం మమ శోభనాః॥ ౨౬

తా రాజభయభీతా శ్చ । శాపభీతా శ్చ యోషితః
అశక్య మూచు స్తత్కర్తు వివర్ణా గతచేతసః॥ ౨౭

తత్ర త్వేకా వారయోషా రాజాన మిద మబ్రవీత్
ప్రయతిష్యే మహారాజ త మానేతుం తపోధనం॥ ౨౮

అభిప్రేతాం స్తు మే కామాం స్త్వ మనుజ్ఞాతుమర్హసి
తత శ్శక్ష్యా మ్యానయితుమృష్యశృంగమృషేస్సుతం। ౨౯

తస్యా స్సర్వ మభిప్రేత మన్వజానీత పార్థివః
నావి వృక్షా నథాశోప్య ఫలాకారాం శ్చ మోదకాన్
సురసాం శ్చ సుగంధీని మధూని రసవంతి చ
తతో రూపేణ సంపన్నా వయసా చ మహీపతే
స్త్రియ ఆదాయ కాశ్చిత్సా జగామ వన మంజసా॥
౩౦-౩౧-౩౨

సా తు స్థిత్వా కియద్దూరం సంస్థాప్య శ్రమ ముత్తమం
దృష్ట్వాంతరం కాశ్యపస్య ప్రాహిణోత్ తత్ర పుత్రికాం॥ ౩౩

సా తత్ర గత్వా కుశలీ తపోనిష్ఠస్య సన్నిధౌ
ఆశ్రమం తు సమాసాద్య దదర్శ త మృషే స్సుతం॥ ౩౪

౨౬ ఓ వేశ్యలారా! విభాండకమహర్షి పుత్రుడగు ఋష్యశృంగుని నెవ్విధముచేతనైనను నిచ్చటకు దీసికొనిరండని రోమపాదుడు వేశ్యలతో జెప్పెను.

౨౭ అప్పుడు వేశ్యలందఱు రాజభయముచేతను, శాపభయముచేతను కాంతివిహీనులై మనస్స్వాస్థ్యములేనివారలై ఋష్యశృంగునిఁదీసికొని వచ్చుట యశక్యమని చెప్పిరి. (అనగా వెళ్ళకున్న రాజు దండించు ననియు వెళ్ళినచో ముని శపించుననియు భయపడిరని భావము.)

౨౮-౨౯ వారిలో నొకవేశ్య రాజుతో నివ్విధముగఁబలికెను ఓ మహారాజా! ఋష్యశృంగుని దీసికొనివచ్చుటకు బయత్నించెదను నాకు కావలసిన వస్తుసంభారములను సిద్ధముఁజేయించినచో ఋష్యశృంగుని దీసికొనివచ్చుటకు నాకు సమర్థతకలదనియెను.

౩౦-౩౧-౩౨ అనంతరము రోమపాదుడు వేశ్యకు గావలసిన వస్తుసంభారముల నడిగి తెలిసికొని యొక నావయందు కృత్రిమవృక్షముల నేర్పఱచి ఫలములయొక్క యాకారముగ భక్ష్యములను సిద్ధముజేయించి వానిని నావయందుంచియు సువాసనగల రసవంతములైన రసాయనములనాయత్తపరచియు నామెకోరినవిధముగ సమస్తము రాజునొనగూర్చి పిమ్మట నావేశ్య, సౌందర్యవతులు యౌవనవతులునగు మఱికొందఱు వేశ్యాస్త్రీలను వెంటదీసుకొని ఋష్యశృంగుని యాశ్రమ సమీపమునకు వెళ్ళెను.

౩౩ ఆవేశ్య ఋష్యశృంగుని యాశ్రమమునకు గొంతదూరమున దనపడవను నిలిపి యొక్క యాశ్రమమును గల్పించుకొని విభాండకమహర్షి లేని సమయమును జూచి తనపుత్రికను ఋష్యశృంగుని సమీపమునకుఁ బంపెను.

౩౪ ఆవేశ్యాపుత్రిక, తపోనిష్ఠుడగు ఋష్యశృంగుని యాశ్రమమునకేగి యమ్మహర్షిని జూచి యివ్విధముగ కుశలప్రశ్నములను జేసెను.

1 కచ్చిత్తపో వర్ధతే తాపసానాం కచ్చిత్తరోర్మూల
ఫలం ప్రభూతం
కచ్చిత్త్వయా ప్రీయతే చైవ విప్ర కచ్చిత్స్వాధ్యాయః
క్రియతే చర్ష్యశృంగ॥ ౩౫

ఇతి శ్రుత్వావచ స్తస్య మునివేషధరస్య హి
ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞో మునివేషవిధారిణీం ౩౬

బుధ్యాథవాన్జ్యోతి రివ ప్రకాశతే మన్యేచాహం త్వా
మభివాదనీయం, పాద్యంచాహం సంప్రదాస్యామి తే౽ద్య
యథాసిద్ధ్యై తర్మూలఫలాసచైవ॥ ౩౭

కాశ్యాం బృస్యామాస్వ యథోపవేశం కృష్ణాజినే వా
స్తృతాయాం సుఖాయాం
క్వ చాశ్రమ స్తవ కిం నామచేదం బ్రాహ్మ్యం భాతి
తదేవ వ్యక్తం॥ ౩౮

తతో వేశ్యా ప్రత్యువాచ ద్విజేంద్రం శంకాయుక్తా
కశ్యపస్యాగమే తు
మమా౽శ్రమః కాశ్యపపుత్త్ర రమ్య స్త్రియోజనం శైల
ఋమం పరేణ॥ ౩౯

తత్ర స్వధర్మో౽నభివాదనం మే న చోదకం పాద్య
మిమం స్పృశామి॥ ౩౯-౪

---

1. అధ్యాత్మరామాయణే.

౩౫ ఓ ఋష్యశృంగమహర్షి! ఆశ్రమవాసులగు మహర్షులందఱకుదపస్సు బాగుగజరుగుచున్నదా! కందమూలఫలాము విస్తారముగ లభించు చున్నవా! స్వాధ్యాయము హోమము మొదలగునవి బాగుగ జరుగు చున్నవా (అని ప్రశ్నించెను.)

౩౬ ఋష్యశృంగుడు మునివేషధారిణియగు వేశ్యయొక్క మనోహర వాక్యములను విని యావేశ్యనుగూర్చి యిటులఁబలికెను.

౩౭ నీవు సాక్షాత్పరబ్రహ్మవలె ప్రకాశించుచున్నావు. నీవు నమస్క రింపఁదగినవాడవు. నేనుచేసిన తపస్సంతయు నేనుసిద్ధించునటుల నర్ఘ్యపాద్యాదుల నిచ్చెదను. స్వీకరింపుము.

౩౮ నీవు కుశాసనమునందుఁగాని కృష్ణాజినమునందుఁగాని సంతోషము తోఁగూర్చుండుము. నీయాశ్రమ మెక్కడనున్నది! నీ పేరేమి! నీవు సాక్షాద్బ్రహ్మ దేవుడవై యిచ్చట బ్రకాశించుచున్నావు (అని ఋష్యశృంగుడు వేశ్యతోబలికెను.

౩౯ అనంతరము వేశ్య, విభాండకమహర్షి వచ్చునేమోయను సందేహము కలిగిఋష్యశృంగునిగూర్చి యివ్విధముగ బలికెను. ఓ ఋష్యశృంగ మహర్షీ! మా యాశ్రమము మిక్కిలి రమణీయముగా నుండును ఇచ్చ టికి బండ్రెండుక్రోసుల దూరములోనున్నది.

భవతా నాభివాద్యోహ మభివాద్యో భవా న్మయా
ప్రణ మేతాదృశం బ్రహ్మ న్పరిష్వజ్యో భవా న్మయా
ఇతి శ్రుత్వా వచ స్తస్య పున రాహా తపోధనః॥ ४० ४१

ఫలానిపక్వాని దదాని తేऽహంభల్లాతకాన్యామలకానిచైవ
కరూషకానీంగుదకాని తావదశ్వత్థోపజోషం ఫలమత్ర
భుంక్ష్వ॥ ४२

సా తాని సర్వాణి చ వర్జయిత్వాభక్ష్యాంమహార్హాణి
ప్రదదౌతతోऽస్య
తాన్యస్యభక్ష్యాణ్యంగస్య మహారసాని భృశం సురూపాణి
రుచిం దధుర్హి॥ ४३

తదా చుచుంబా మలగండమూలే సమాశ్లిష చ్చాపసత్వ
ద్వ్యభృశ్యంగం
అవేక్ష్యమాణా శనకై ర్జగామ కృత్వాగ్నిహోత్రస్య
తదాప దేశం॥ ४४

తస్యాం గతాయాం మదనేన చిత్తవిచేతనః ప్రీతిద దృష్ట్యా
శ్యంగః
తా మేవ చిత్తేన గతేన శూన్యో వినిశ్వస న్నార్తవపు
ర్బభూవ॥ ४५

౪౦-౪౧ ఋష్యశృంగమహర్షీ! మా నిజధర్మములను జెప్పెదను వినుము. మేము ఇతరుల నమస్కారములను స్వీకరింపము. మఱియు నితరుల యర్ఘ్యపాద్యాదులనుగూడ గ్రహింపము కాన నీవు నాకు నమస్కరింపకుము. నేను నీకు నమస్కరించెదను. ఈ సమయమున నిది మా వ్రతము. నిన్ను నేను కౌఁగిలించుకొనెదనని యవ్విధముగఁ జేసెను. ఇవ్విధముగా వేశ్యావచనములను విని ఋష్యశృంగుడు తిరిగి వేశ్యతో నిట్లు పలికెను.

౪౨ నీకు జీడిమామిడిపండ్లను ఉసిరికఫలములను ఇంగుదీఫలములను మఱియు నితరములగు ననేక కందమూలఫలాదుల నిచ్చెదను. భుజింపుమని యా ఫలములను, మునివేషధారిణియగు వేశ్యకు ఋష్యశృంగు డిచ్చెను.

౪౩ అప్పుడు మునివేషధారిణియగు వేశ్య, ఋష్యశృంగునిచే, నీయఁబడిన ఫలముల నన్నిటిని విడిచి, తనచే దీసికొనిరాబడిన మధురములగు భక్ష్యములను ఋష్యశృంగునకు నీయగా ఋష్యశృంగుని వాని నన్నిటిని భక్షించెను. ఆ భక్ష్యములన్నియు మహర్షికి రుచికరములుగా నుండెను.

౪౪. అప్పుడు మునివేషధారిణియగు వేశ్య, ఋష్యశృంగుని గండస్థలము నందు ముద్దుపెట్టుకొనెను. మఱియు ఋష్యశృంగుని నాలింగనము జేసికొనెను. ఇట్లు చేసి వేశ్య, తా నగ్నిహోత్రమును జేసికొన వలయుననెడి మిషతో మెల్లగా దన నివాసమునకు వెళ్ళెను. ఋష్యశృంగుడామెనుఁ జూచుచునే యుండెను.

౪౫ ఆ వేశ్య వెళ్ళినపిమ్మట, ఋష్యశృంగుడు మన్మథవికారములతో గూడి మునివేషధారిణియగు నా వేశ్యనే మనమునందుఁ దలచుచు నిట్టూర్పు విడుచుచు, శరీరములో బాధగలవాఁడువలె నుండెను.

తతో ముహూర్తం హరిపింగళాక్షః ప్రవేష్టితో రోమభి రానఖాగ్రాత్
స్వాధ్యాయవాన్ వృష్టసమాధియుక్తో విభాండకః కాశ్యప ఆవిరాసీత్॥ ౪౮

సోఽపశ్య దాసీన ముపేత్య పుత్రం ధ్యాయంత మేవం విపరీతచిత్తం
వినిశ్వసన్తం ముహు రూర్ధ్వదృష్టిం విభాండకః పుత్ర ముదాచ దీనం॥ ౪౯

నత్వం యథా పూర్వమివాసి పుత్ర చింతాపర శ్చాపి విచేతనశ్చ
దీనోఽతిమాత్రం త్వ మిహాద్య కింను పృచ్ఛామి త్వాం క ఇహా భ్యాగతోఽభూత్॥ ౫౦

నకల్ప్యంతే సమిధః కింను తాత కచ్చి ద్ధుతం చాగ్ని హోత్రం త్వయాఽద్య
సునిర్ణిక్తం స్రుక్స్రువం హోమధేనుః కచ్చి త్సవత్సా చ కృతా త్వయాఽద్య॥ ౫౧

ఋష్యశృంగః ॥శ్లో॥ ఇహా గతో జటిలో బ్రహ్మచారీ నవై హ్రస్వో నాతిదీర్ఘో మనస్వీ
సువర్ణవర్ణః కమలాయతాక్షః సుతః సురాణామివ శోభ మానః॥ ౫౨

౪౬ అనంతరము కశ్యపపుత్త్రుడును, స్వాధ్యాయవేత్తయు, సమాధివంతుడును నఖశిఖాపర్యంతము రోమములతో నిండినవాడునగు విభాండకమహర్షి క్షణకాలములో స్వాశ్రమమునకు వచ్చెను.

౪౭ విభాండకమహర్షి తన యాశ్రమమునకు వచ్చి పుత్త్రునిఁ జూడగా నతడు దేనినో ధ్యానించుచున్నవాడుగాను, విపరీతచిత్తుడుగాను, మాటిమాటికి నిట్టూర్పువిడుచువాడుగాను, కన్పడినందున దీనభావముతో నున్న పుత్త్రుడగు ఋష్యశృంగుని గూర్చి విభాండకమహర్షి యివ్విధముగఁ బలికెను.

౪౮ పుత్త్రుడా! నీవు పూర్వమువలె కన్పడవు, ఎందువలన విచారముతో నున్నవాడవుగాను మనఃస్థిమితము లేనివాడవుగాను దుఃఖితుడవుగాను కన్పడుచుంటివి కారణమేమి, ఇచ్చటి కెవ్వరైనను వచ్చిరా!

౪౯ సమిధలను దెచ్చితివా! అగ్నిహోత్రమును జేసితివా! యజ్ఞపాత్రలను స్రుక్స్రువములను శుభ్రము చేసితివా! హోమధేనువును బాలుపితికితివా! (అని విభాండకమహర్షి, పుత్త్రుడగు ఋష్యశృంగునిఁ బ్రశ్నించెను.

౫౦ ఋష్యశృంగుడు తండ్రితో నివ్విధముగ జెప్పనారంభించెను. ఓతండ్రీ! ఇచ్చటకు జటాధారియగు బ్రహ్మచారి యొకడు వచ్చెను. అతడు విశేషముగా పొట్టివాడుగాగాని పొడగరిగాగాని లేడు సమాంగుడై యుండెను. మేలిమిబంగారముతో సమానమగు వర్ణము గలవాడై యుండెను. పద్మపత్రములవలె విశాలనేత్రములు గలవాడై యుండెను. మరియు దేవతలను గూడ మోహింపజేయు వాడుగా నుండెను.

ఆలంబమానా పునరస్య కంఠే విరాజతే విద్యుదివాంతరిక్షే
ద్వౌ మాంసపిండౌ వధరేణ కంఠాదలోమశౌ చాపి మనోహరౌ చ॥ ౧౧

నచాపి పాద్యం బహుమన్యతేఽసౌ ఫలాని చైతాని మయాహృతాని
మయోపభుక్తాని ఫలాని తస్య నేమాని తుల్యాని రసేన తేషాం॥ ౧౨

ఇచ్ఛామి తస్యాంతికమేవ తాత గానామ సా వ్రతచర్యాను తస్య। ఇచ్ఛామ్యహం చరితుం తేన సార్థం యథా తపస్సచరత్యుగ్రకర్మా॥ ౧౩

ఇత్యేవ వాక్యం మునిరాత్మజస్య శ్రుత్వా మహావాక్యవిశారదోఽసౌ। ఉవాచ వాక్యం పరిశాంతయంశ్చ విభాండకస్తపసా జ్ఞాతతత్త్వః॥ ౧౪

రక్షాంసి చైతాని చరంతి పుత్ర। రూపేణ తేనాద్భుతదర్శనేన। అతుల్యవీర్యాణ్యతిరూపవంతి విఘ్నం సదా తపసశ్చింతయంతి॥ ౧౫

రక్షాంసి తానీతి నివార్య పుత్రం। విభాండకస్తపసే నిర్జగామ। యదా పునః కాశ్యపో నిర్జగామ ఫలాని హర్తుం విధినా వనాద్ధి॥ ౧౬

౫౧ ఓ తండ్రీ! ఆకాశమునందు మెఱుపుతీగవలె నతని కంఠమునందు జడ వ్రేలాడుచు ప్రకాశించుచుండెను. అతని కంఠమునకు క్రింది భాగమున, రోమరహితములగు రెండు మాంసపుముద్దలు మనోహరముగా నున్నవి.

౫౨ ఓ తండ్రీ! నే నిచ్చిన కందమూలఫలాదులనుగాని యర్ఘ్యపాద్యాదులనుగాని భుజింపలేదు. నాకు ఫలాదుల నిచ్చెను. మనయొద్దనున్న ఫలములు, మా సుర్యములో ఆ తపస్వి యిచ్చిన ఫలములతో సమానము కానేరవు. ఆ తపస్వి యిచ్చిన ఫలములను నేను భక్షించితిని. సుగంధములగు జలములను త్రాగితిని. ఫలములుగాని రసములుగాని బహువిధములుగా నుండెను.

౫౩ ఓ తండ్రీ! నే నా తపస్వియొక్క సమీపమునుండఁ గోరికగా నున్నది. ఆ తపస్వియొక్క వ్రతచర్య తెల్పియుండెను. (అనగా వ్రతచర్య తెలుప) ఆ బ్రహ్మచారితోఁగూడ, నేనుగూడ నట్టి వ్రతచర్య చేయవలయునని కోరుచుంటిని. ఎందువల్లననగా నాతఁడిట్టి బ్రహ్మచర్య చేయుటచేతనే గొప్ప తపస్వియయ్యెను. కాన నేనుగూడ చేసెదననియె.

౫౪ ఈప్రకారముగాఁ జెప్పబడిన తన కుమారుని వాక్యమును విభాండకమహర్షి విని, తపోబలముచేత యథార్థమును దెలిసికొని తన పుత్త్రునిగూర్చి యివ్విధముగాఁ బలికెను.

౫౫ ఓ పుత్త్రకా! నీవు చూచిన యాశ్చర్యరూపమును గురించి నే నాలోచింపగా రాక్షసుడట్టి యద్భుతరూపముతో సంచరించుచున్నట్లు తోచుచున్నది. మిక్కిలి వీరులు సౌందర్యముగల రాక్షసులు మహాత్ముల తపస్సులకు విఘ్నములను జేయుటకు కాలోచించుచుందురు అని విభాండకుడు ఋష్యశృంగునితో జెప్పెను.

౫౬ ఓ పుత్త్రకా! నీవారాక్షసుల తెరవునకుఁ బోవద్దని పుత్త్రుని నివారించి తన యాశ్రమమునుండి కందమూలఫలాదులను దీసికొని వచ్చుటకు మఱియొక వనమునకు విభాండకమహర్షి వెళ్ళెను.

తదా పున ర్లోభయితుం జగామ సా వారయోషా
ముని మృష్యశృంగం । దృష్ట్వైవ తా మృష్యశృంగః
ప్రహృష్టః సంభ్రాంతరూపో న్యపత త్తదాసీం॥ ౫౭

1 ప్రోవాచ చైనాం భవదాశ్రమాయ గచ్ఛామి యావ
న్నపితా మమైతి । తతో వేశ్యా కాశ్యపస్యైకపుత్రం
ప్రవేశ్య యోగేన విముచ్య నావం॥ ౫౮

* ప్రమోదయంతో వివిధై రూపాయై రాజగుర్మ రంగాధిప
రాజధానీం । సర్వ స్సువృష్టిశ్చ బభూవ దేశే తత్పావ
విన్యాసవశా త్సుభిక్షం॥ ౫౯

స లోమపాదః పరిపూర్ణకామ స్సుతాం దదా
ఋష్యశృంగాయ శాంతాం॥ ౫౯ ౧

---

* వ్యా॥ నను వేశ్యాలింగనాదినా తద్దత్త భక్ష్యభో
జ్యాదిభోజనాదిభిశ్చ ఋష్యశృంగస్య మహా న్త్స్తపోహానా
సత్యాం తస్య పాదప్రక్షేపణేనైవ రోమపాదరాష్ట్రే సువృష్టి
రభూదితి కథన మనుపపన్నం స్యాదితి చేదత్రోచ్యతే తస్య
స్త్రీవిషయకజ్ఞానస్యై ... భా ... త్ వారస్త్రీవిషయకజ్ఞానం
కథంవా భవేత్ అపిచ ... నశ్చాంచల్యస్య హేతురేవ నాస్తి

---

1. ఆ॥ రా॥

౫౪ విభాండకమహర్షి, వనమునకు వెళ్ళిన యవకాశమునుజూచి వేశ్య తిరిగి ఋష్యశృంగుని లోభపెట్టుటకు ఋష్యశృంగాశ్రమమునకు వెళ్ళగా దన సమీపమునకువచ్చిన వేశ్యను ఋష్యశృంగుడు చూచి సంతుష్టుడును భ్రాంతచిత్తుడునయ్యెను

౫౬-౫౯ ఋష్యశృంగుడు మునివేషధారిణి యగు తపస్వినిఁగూర్చి యివ్విధముగఁబలికెను. నాతండ్రియగు విభాండకమహర్షి రాకమునుపే నీయాశ్రమమునకు వెళ్ళెదమని బయలుదెడలి వేశ్యలందఱు నివసించిన కల్పితాశ్రమమువద్దకు ఋష్యశృంగుడు వచ్చి వారున్న నావమీదనెక్కెను. ఆవేశ్య లిట్లుఋష్యశృంగుని తనపడవయొద్దకుఁదీసికొనివచ్చి యతని సమాధితోఁగూడ నావనువిడిపించెను (అనగా జీవబ్రహ్మైక్యానుసంధానరూపమగు ఋష్యశృంగుని సమాధిని భంగపఱచెననియు, ఆశ్రమమువలె కల్పింపబడిన పడవను రోమపాదుని నగరమునకు విడిచిపెట్టించినదనియు భావము.) ఇట్లు నావనువదలి వేశ్యలందఱు వివిధోపాయములచే ఋష్యశృంగుని సంతోషపెట్టుచు రోమపాదుని రాజధానియగు చంపాపట్టణమునకు దీసికొనివచ్చిరి ఋష్యశృంగుని పాదవిన్యాసము రోమపాదనగరమున కలుగుటతోడనే సువృష్టి, సుభిక్షము కలిగెను అప్పుడు రోమపాదుడు తన యభీష్టము నెరవేరినందున ఋష్యశృంగునకు దన కొమరితయగు శాంతనిచ్చి వివాహము చేసి తనపట్టణముననే యుంచుకొనెను.

---

*వ్యా॥ వేశ్యాలింగనాదులవలనను వేశ్యలిచ్చిన భక్ష్యాదులను భుజించుటచేతను, ఋష్యశృంగమహర్షికి దపోహానికల్గి మహిమయేపోగా నతని పాదవిన్యాసమాత్రముననే రోమపాదునిరాష్ట్రమునకు భిక్షము సువృష్టియు కలిగెనని చెప్పుట యుపపన్నము కాదని పూర్వపక్షము రాగా సమాధానము చెప్పబడుచున్నది. ఋష్యశృంగునకు స్త్రీవిషయకజ్ఞానమే లేనపుడు వేశ్యాస్త్రీనియుక జ్ఞానమెట్లుండును?

మఱియును, మనశ్చాంచల్యమునకుఁ గారణమేలేదు (ప్రాయః) రాగయుక్తమగు మనస్సుతోఁగూడిన బహిరింద్రియవ్యాపారమే ఫలకారియగును. ఇవ్విషయమున, వస్త్రములు తొలగిపోయిన రాక్షస

క్రోధప్రతీకారకరంచ చక్రే గాత్రేష్వవ మార్గేషు చ కవనకాంశ్చ । స భాండకస్య వ్రజతి స్స రాజా పశూ స్వాభూతా న్నృశువాంశ్చ వీరః॥ ౬౦౫

సమాదశ త్పుత్త్రిమాగీన మహర్షి ర్విభాండకః పరిపృచ్ఛ్యే ద్యదావః । సవ క్తవ్యః ప్రాంజలిభి ర్భవద్భిః పుత్రస్య తే పశవః కవనకాశ్చ॥ ౬౦౫

రాగయుక్త మనస్సంయుక్తేంద్రియ స్యాపారపన ఫలకారీ భవేత్ అత్రాపసారితచేల రాత సీసరిశీలకః హనుమానేవ సాక్షీ, తస్మాత్తపోహానిర్నాస్తి. కించవేశ్యాదత్త భక్ష్యభోజ నాదినా కించిద్దోషసంప్రాప్తావపి తపోమాహాత్మ్యత్తద్దోషోపి దగ్ధపవేతి జ్ఞేయం.

నను ఋష్యశృంగేణ శాస్త్రాణి పఠితానివా నవా? యదిపఠితాని తదాశాస్త్రేషు స్త్రియ ఈదృశ్యఇతి, తత్సాహ చర్యం బ్రహ్మచారిణః దోషావహ మితి కథంనజ్ఞాతం. అపిచా దర్శనాత్ స్త్రీ దర్శన మపి, నకదాపితస్యాసీ ద్భవద్యా, యది న పఠితాని తేనశాస్త్రాణి, అజ్ఞస్తదాభవేత్, అజ్ఞ స్యైతత్కథమ స్యానుగ్రహ సామర్థ్యం భవేత్॥ తస్మాత్సర్వజ్ఞ ఏవాయ మితివక్తవ్యం, తథాసత్య కృత్యకరణేన తస్యతపోహాని రభూ దితి చేదుచ్యతే॥

బ్రహ్మవేత్తాతు యద్యత్పశ్యతి తత్తత్సర్వం బ్రహ్మైవ వేతిమనుతే అదనగుణతయా ప్రవర్తతేసర్వాణ్యపి కార్యాణి ఋజుబుద్ధ్యా కరోతి నతువిషయాభిలాషతః॥

౩౦-౩౧ రోమపాదుడు విభాండకమహర్షికిఁ గోపోపశాంతి జేయుటకుఁ దనపట్టణమునకు విభాండకాశ్రమమునకును మధ్యలో గోవులను ఇతరపశువులను వ్యవసాయకులను గోపాలకులను నుండనేర్పఱచి పశుపాలకులు మొదలగువారితో నిటుల జెప్పెను. ఓ వ్యవసాయకులారా! ఓ పశుపాలకులారా! విభాండకమహర్షి తన పుత్త్రుని వెదకికొనుచు వచ్చుసమయమున నతడు మీరెవరని కాని యీ పశువులు భూములు ఎవరివని కాని మిమ్ముల నడిగినచో వినయముతో మీరలు విభాండకునితో మీకుమారునివే యీ పశువులం భూములు మేము అని చెప్పవలయునని వారలకు జెప్పి పంపెను.

స్త్రీలను బరిశీలించి చూచిన హనుమంతుఁడె సాక్షి. ఆ కారణమున తపోహాని, ఋష్యశృంగునకు వచ్చెనని చెప్పుట సమంజసము కానేరదు. ఇదియునుం గాక, వేశ్యలచే నీయబడిన భక్ష్యములను భుజించుటచేఁ గొంచెము దోషము సంప్రాప్తమైనను దపోమహిమచే తద్దోషము దగ్ధమైనదని తెలియనగు ఇట్లు చెప్పినను కొందఱు క్రింది విధముగా శంకించెదరు (ఏమన) ఋష్యశృంగుడు శాస్త్రములను జదువలేదా, పఠించెనని యంగీకరించిన స్త్రీలు, ఇట్టివారని కాని, స్త్రీసాహచర్యము బ్రహ్మచారికి దోషావహమని కాని యెట్లు తెలియదు? ఇదియునుం గాక, యారణ్యక స్త్రీలనైనను ఋష్యశృంగుడెప్పుడైనను, చూచియుండలేదా? మఱియు, శాస్త్రములను బఠింపలేదని యంగీకరించినచో ఋష్యశృంగుడు మూర్ఖుడై యుండవలసి వచ్చును. అట్లైనచో జ్ఞానవిహీనునకు, అనుగ్రహసామర్థ్యమెట్లు కలుగును కావున ఋష్యశృంగుడు సర్వజ్ఞుడనియే చెప్పవలయును.

అభక్ష్యభక్షణాదులవలనఁ దపోహానియే కలిగెనని పూర్వపక్షవాదము నిల్చియున్నది. (ఇందుకు సమాధానమేమనగా) ఋష్యశృంగుడు బ్రహ్మవేత్తయనియందురు, అంగీకరించినవిషయమే కదా. బ్రహ్మవేత్త, యేయేవస్తువులను జూచునో యాయావస్తువునంతయు బ్రహ్మ

అథోపజాతం స ముని శ్చకోప స్వమాశ్రమం ఫలమూలం గృహీత్వా । అన్వేషమాణశ్చ న తత్ర పుత్రీం దదర్శ చుక్రోధ తతో భృశం సః॥ ౬౨౫

తతస్సకోపేన విదీర్యమాణ మాశంకమానో నృపతే ర్విధానం। జగామ చంపాం ప్రతి పీడ్యమాణ స్తమంగరాజం సపురంసరాష్ట్రం॥ ౬౩౫

సవై శ్రాంతః క్షుధితః కాశ్యప స్తాన్ ఘోషాన్ స్తేశాన్ పాదచరా న్సమృద్ధాన్ । గోపైశ్చ తై ర్విధివ త్పూజ్యమానో రాజేవ తాం రాత్రి ముపాస తత్ర॥ ౬౪౫

అవాపసత్కార మతీవ తస్మా త్ప్రోవాచకః స్య ప్రహితాస్థ గోపాః । ఊచు స్తత స్తేఽభ్యుపగమ్య సర్వే ధనం తవేదం విహితం సుతస్య॥ ౬౫౫

ఋజుబుద్ధేః పాపప్రసక్తే రేవ న తథాసతి తపోహానిః కథంభవేత్, అపిచబ్రహ్మవిదోపి ప్రారబ్ధముపభోగ్యేనక్షయంఖలు॥

తస్మాదేవ తత్పితా యోగదృష్ట్యా సర్వంజ్ఞాత్వా కౌమారపవాయం దోషః రాజావా, వేశ్యావా నిమిత్తమాత్రమితి మత్వైవరాజ్ఞః వేశ్యాయాంచ శాపంనదత్తవాన్ అపిచ వారస్త్రీస్పర్శః బలీయాన్వా తత్తపో బలవద్వేతి విచార్యతాం, శక్తిమానశ్శక్తం స్పృశతిచేత్ శక్తస్య శక్తిరశక్తస్యైవ కించిద్గచ్ఛేత్, తస్మాదేవ సదాచారవతాం చండా

౬౨-౬౩½ అనంతరము విభాండకమహర్షియు కందమూలఫలాదులను దీసికొని తన యాశ్రమమునకు రాగా దన పుత్త్రుఁడు కన్పడనందున మిక్కిలి కోపగించి రోమపాదునివలననే యీపని జరిగినదని తెలుసుకొని రోమపాదునిదేశమును జూచుకొనుచు చంపాపట్టణమును గూర్చి వెళ్ళుచుండెను.

౬౪-౬౫½ విభాండకమహర్షి క్షుద్బాధతో గూడినవాఁడై దేశములను, గొల్లపల్లెలను సర్వసమృద్ధితో నొప్పుచుండెడి గ్రామాదులనుజూచుచు నాయా గ్రామాదులయందలి ప్రజలచే మిక్కిలి పూజింపఁబడుచు రాత్రియందు నొక్క గొల్లపల్లెలోనుండి యా గోపాలకులచేతను బూజింపఁబడి విభాండకమహర్షి వారల నిట్లడిగెను. ఓ గోపాలకులారా! మీరలెవ్వరు? ఎవ్వరిచే బంపబడిరి యని యమ్మునీశ్వరు డడుగగా వారలిట్లు చెప్పిరి. ఓ మునీంద్రా! మేము నీకుమారుని సేవకులము. ఈ భూములు గ్రామములు ఈ గోవులు నీపుత్త్రునివే యని బదులు చెప్పుచుండిరి.

రూపమునుగానే, తలచును, తదనుగుణముగానే ప్రవర్తించును. సమస్తకార్యములను ఋజుబుద్ధితోనే చేయును గాని విషయాభిలాషతోఁ జేయడు. ఋజుబుద్ధితోఁ జేసినవానికి పాపప్రసక్తియే లేదు. అట్లయిన దపోహాని, యెట్లు సంభవించును?

ఇదియునుంగాక, యెట్టి బ్రహ్మవేత్తకైనను బ్రారబ్ధము అనుభవింపఁ దగినదైయున్నదికదా! అందువలననే ఋష్యశృంగనితండ్రి యోగ దృష్టిచే సర్వమును దెలిసికొని యీ దోషము తన పుత్త్రునిదేయని నిశ్చయించెను. రోమపాదుఁడుకాని, వేశ్యకాని నిమిత్తమాత్రవని తలంచియే రాజునకుగాని, వేశ్యలకుగాని శాపమిచ్చియుండలేదు.

ఇదియునుంగాక, వేశ్యాస్త్రీస్పర్శదోషము బలవత్తరమైనదా? ఋష్యశృంగునితపస్సు బలవత్తరమైనదా! అని విచారించెదము.

ఏవం స దేశేష్వభిపూజ్యమానస్తాంస్తైశ్చైవ శృణ్వన్మధుర ప్రలాపాన్। ప్రశాంతభూమ్యుష్మరజాః ప్రహృష్టః సమాససాదాంగపతిం పురస్తాత్॥ ౬౬

సపూజితస్తేన నరర్షభేణ దదర్శపుత్రీం దివి దేవయింద్రం। శాంతాం స్నుషాం చైవ దదర్శ తత్ర సౌదామినీ ముచ్చరంతీం యథైవ॥ ౬౭

గ్రామాంశ్చ ఘోషాంశ్చ సుతస్య దృష్ట్వా శాంతాం చ శాంతశ్చ వరం సకోపః। చకార తస్మై చ వరం ప్రసాదం విభాండకో భూపతయే నరేంద్ర॥ ౬౮

లాస్పదం నేత్రోదమేవ కారణమితిజ్ఞేయం కించ వారస్త్రీ స్పర్శనా మునిపుత్రస్య యదితపోహానిస్స్యాత్తర్హి నాతాపితత్కారగస్తస్య అఘోరణహా స్వగతపక్వచణాదభక్షిణ శ్చైవస్త్రీబ్రాహ్మణస్యచ శ్వమాంసభక్షిణో కౌశికస్యచ కావాగతిరితి నమాధేయం॥ వస్తుతస్తు. ఋష్యశృంగస్య తపస్స్థితస్యాగ్రతః పురః। పితామహాస్సమాగత్య దదౌ తస్మై వరాన్బహూన్॥ యత్రత్వం సంస్థితస్తత్ర సుభిక్షం క్షామనాశనం పశుప్రజాభివృద్ధిస్స్యాత్త్వత్సంకల్పః ఫలద వేదితి బ్రహ్మవరానుసారేణ తత్పాదవిన్యాసవశాత్సుభిక్షమితి సర్వం రమణీయం॥

౯౮ విభాండకమహర్షి యీప్రకారము రోమపాదుని దేశములో గ్రామాదులయందలి ప్రజలచేఁ బూజింపఁబడుచు నచ్చటివారల నడుగుచు మీపుత్త్రునిసేయని సంపూర్ణమైన సమాధానములను విని తన కోపము కొంతశాంతించినవాఁడై సంతోషముతో రోమపాదుని పట్టణమును జేరెను.

౯౯ రాజగు రోమపాదుఁడు పాద్యాదులచే విభాండకమహర్షినిఁ దనయంతఃపురమునకు దీసికొనిపోఁగా నమ్మహర్షి స్వర్గములో దేవేంద్రునివలె మహావైభవముతో నున్న తనపుత్త్రుని, మెఱుపుతీఁగవలె ప్రకాశించుచున్న తనకోడలినిఁ జూచెను. తన కుమారుని వైభవమును జూచి కోపము పూర్తిగా శాంతించినవాఁడై రోమపాదునియందు దను గ్రహము కలవాఁడయ్యెను.

శక్తిమంతుఁడు, శక్తిహీనుని స్పృశించినయెడల శక్తిమంతుని శక్తిచే యశక్తునకుఁ గొంచెముచేతఁగాని యశక్తునిదోషము శక్తిమంతునకు సంక్రమింపదు. కావుననే సదాచారవంతులు చండాలాదులను స్పృశింపకపోవుటకుఁ గారణముగూడ నిదియే యని యూహింపనగును. ఇదియునుంగాక వేశ్యాస్త్రీస్పర్శము మొదలగువానిచే ఋష్యశృంగునకుఁ దపోహాని కలిగెననినచో, వాతాపిని భక్షించిన యగస్త్యునకును, నూపటివానిచేతిలోని కనకగుగ్గిళ్ళను లాగుకొనితినిన యుషస్తి బ్రాహ్మణునకును శ్వమాంసభక్షకుఁడగు విశ్వామిత్రునకును గతి యేమిచెప్పవలెనని సమాధానముకొనవలసినది. వాస్తవికము విచారించినచో దపోనిష్ఠుఁడగు ఋష్యశృంగుని యొద్దకు నొకస్వప్నమున బ్రహ్మవచ్చి యమ్మహర్షికి వరములనేకము లనిచ్చెను. (ఏమన) ఓఋష్యశృంగుఁడా! నీ వెచ్చటనుండెదవో యచ్చట సుభిక్షము, క్షామము లేక పోవుట, పశువృద్ధి, ప్రజావృద్ధి కలుగును. మఱియు నీసంకల్పమున ఫలము కలుగునని యిట్లు బ్రహ్మ వర మిచ్చిన హేతువుచే మునిపాదన్యాసముచే సుభిక్షము కలిగెనని యెఱుఁగనగు.

1 సతత్రతనిక్షిప్య సుతం మహర్షి రువాచ సూర్యాగ్నిసమ
ప్రభావః । జాతేతు పుత్త్రేవన మావ్రజేథా రాజ్ఞః
ప్రియాణ్యస్య సర్వాణి కృత్వా॥ ౬౯

ఇత్యుక్త్వా ఋష్యశృంగం తం దంపత్యో శ్చాశిషంచరన్
అనుగృహ్యంగరాజంచ జగామస్వాశ్రమంమునిః॥ ౭౦

ఇత్యే తదృష్యశృంగస్య చరిత్రం పాపనాశనం
కథితం తే మహారాజ త మానీయా చర క్రతుం॥ ౭౧

తచ్ఛ్రుత్వా రాజశార్దూలః ప్రహృష్ట హృదయ స్తదా
సమానేతుం ఋష్యశృంగం గంతు కామో౽ భవ
త్స్వయం॥ ౭౨

ఆ శ్చ ర్య రా మా య ణే

అష్టమ స్సర్గ స్సమా ప్తః

---

1. అ॥ రా॥

౧౯½ అనంతరము మహాప్రభావముగల విభాండకమహర్షి, కుమారు-
నక్కడనే యుండునట్లు నియోగించి తాను తన యాశ్రమమునకు
వచ్చుచుఁ దన పుత్త్రునితో నిటులఁ జెప్పెను. కుమారా! నీవు
రోమపాదుని యభీష్టమును నెఱవేర్చి పుత్త్రసంతానము కలిగిన
పిమ్మట వనమునుగూర్చి రావలసినదియని చెప్పెను

౨౦½ ఈప్రకారము విభాండకమహర్షి ఋశ్యశృంగునిగూర్చి చెప్పి నూతన
దంపతుల నాశీర్వదించి రోమపాదునియందనుగ్రహము గలవాఁడై
తన యాశ్రమమునకు వెళ్లెను.

౨౧½ ఓ దశరథమహారాజా! పాపహరమైన ఋశ్యశృంగుని చరిత్రమును
నీకుఁ జెప్పితి ఋశ్యశృంగుని దీసికొనివచ్చి క్రతువును జేయుము
అని సుమంత్రుడు దశరథునితోఁ జెప్పెను.

౨౨½ దశరథుడు మహాప్రభావముగల ఋశ్యశృంగుని చరిత్రమును విని-
సంతోషించి యమ్మునినిఁ దీసికొనివచ్చుటకు రోమపాదుని పట్టణ-
మునకు బోవ నుద్యుక్తుఁడయ్యెను.

ఆశ్చర్యరామాయణమున

ఎనిమిదవ సర్గము సమాప్తము.

నవమసర్గప్రారంభః.

* అథ రాజా దశరథ స్సభార్య స్ససుహృజ్జనః
వసిష్ఠేనాభ్యనుజ్ఞాతః రోమపాదపురీం గతః॥ ౧

తతో రాజా యథాన్యాయం పూజాం చక్రే విశేషతః
సఖిత్వా త్తస్య వై రాజ్ఞః ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా॥ ౨

---

* వసిష్ఠేనాభ్యనుజ్ఞాత ఇతి. అనేన ప్రాచీనఋత్విగభ్యనుజ్ఞానేనైవ అన్య ఆనేయ్యః నతు తదతిక్రమణేనేతి. సూచితం॥ తథాచబోధాయనః॥ యో హ్యస్య సంస్కృతః స్యాత్తం ప్రథమం వృణీత తేన సచివేగాన్యం లిప్సేతేతి అపిచాయమర్థోఽన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం ఫలముఖేన స్పష్టీక్రియతే. అన్వయస్తావత్ అంగదేశాసీత ఋష్యశృంగ కారిత క్రతునా చత్వారః పుత్రాః భవిష్యంతీతి సనత్కుమారవాక్యం సుమంత్రేణ కథితం శ్రుత్వా వసిష్ఠాభ్యనుజ్ఞాంవినా ఋష్యశృంగానయన మయుక్తమితి నిశ్చిత్య అవాప్య తదనుజ్ఞాం దశరథ స్సమానీయ ఋష్యశృంగం వసిష్ఠఋష్యశృంగాభ్యాం కారితయాగేన సకల దురిత నిరసనపూర్వక మభిలషితసిద్ధిమవాపేతి వ్యతిరేక స్తావత్ ఏతద్వంశ్య స్త్రిశంకుః సశరీర స్వర్గప్రాప్తయే యజ్ఞః కారయితవ్య ఇతి ప్రార్థితేన వసిష్ఠేన గురుణా ప్రత్యాఖ్యాతో గురుపుత్రా నాసాద్య తైశ్శప్తః ప్రాప్తనీచజాతిః విశ్వామిత్రం శరణం ప్రాప్తః తేన ప్రతిజ్ఞాపూర్వకం సశరీరం స్వర్గం ప్రాపితోపి దేవైః పాతితః అ

నవమసర్గప్రారంభము.

* ౧ అనంతరము దశరథమహారాజు వసిష్ఠునియనుజ్ఞనుబొంది తన భార్యలతోడను, బంధువులతోడను రోమపాదునిపత్తనమునకేగెను.

౨ ఆరోమపాదుడును, తనకు దశరథుడు పరమమిత్రుడును, బంధువుడును గాన సంతుష్టాంతరంగముతో నారాజునకుఁదగిన గౌరవమును జేసెను.

---

* దశరథుఁడు ఋష్యశృంగునిఁ దీసికొనివచ్చుటకు వసిష్ఠుని యనుజ్ఞను బొంది వచ్చెనని చెప్పుటచేఁ బూర్వమునందుండిన పురోహితుల యనుజ్ఞఁ బడసియే మఱియొక పురోహితుని దీసికొని రావలయు ననియు ప్రాచీన పురోహితుని నతిక్రమించి తీసికొనిరాఁగూడదని యీ ధర్మము దీనిచే సూచింపఁబడినది. "బోధాయనుఁడును నవ్విధమునసే చెప్పెను." (ఏమన,) ఏపురోహితుఁడు పూర్వము నుండి యజమానునిచేఁబూజితుఁడైయుండెనో, వానినే కర్మలందునంగీకరింప వలయును. వారి యనుమతిచే నితరుని కోరవలయునని—ఇది యటుండంగాక యీ విషయ మన్వయవ్యతిరేకములచే ఫలముఖముగా స్పష్టపరుపఁబడుచున్నది. అన్వయ మనగా, ఏదియుండిన నేదియుండు నో, యది యన్వయమనియు, ఏది లేనిచో నేదియుండదో యదివ్యతి రేకమనియును శాస్త్రమర్యాదయై యున్నది.

అంగదేశమునుండి తీసికొని రాబడిన ఋష్యశృంగునిచేఁజేయింపఁబడిన యాగముచే నలుగురు పుత్రులు గలుగుదురని సనత్కుమారుఁడు చెప్పిన వాక్యమును సుమంత్రుఁడు చెప్పఁగా దశరథుఁడు విని వసిష్ఠానుమతిలేనిదే ఋష్యశృంగునిఁ దీసికొనివచ్చుట న్యాయము కాదని తదనుమతినొంది దశరథుఁడు ఋష్యశృంగుని దీసికొని వచ్చె వసిష్ఠఋష్యశృంగులచేఁ జేయింపఁబడిన యాగముచే సకల పాపక్షయపూర్వకమైన యభీష్టసిద్ధి నొందెననునది యన్వయము.- స్వర్గప్రాప్తికొఱకు యజ్ఞమును జేయింపుమని త్రిశంకుడు తన

రోమపాదేన చాఖ్యాత మృషిపుత్త్రాయ ధీమతే
సఖ్యం సంబంధకంచైవ తదా తం ప్రత్యపూజయత్ 3॥

ఏవం సుసత్కృత స్తేన సహోషిత్వా నరర్షభః
సప్తాష్టదివసా న్రాజా రాజాన మిద మబ్రవీత్ ౪॥

ద్యాపృథివ్యాన్మరాః అంతరిక్షే లంబమాన స్తిష్ఠతి. ఏవంచ గురుశాపో ఽప్రతీకార్య ఇతిసూచితం. తస్మాత్పూర్వపరిగ్రహితఋత్విక్త్యాదివ్యైనైవ అన్యాఆనేయ ఇతిసిద్ధం. ఋత్విజాపి యజమానః నత్యాజ్య ఇత్యుక్తే, మహాభారతే ఆశ్వమేధికే పర్వణి సంవర్తమరుత్తీయేఽభిహితః గ్రంధవిస్తరభయాన్నలిఖ్యతే–సభార్యఇతి-భార్యాయుతః రోమపాదనగరీం దశరథోఽగా దితికథనేన జామాత్రాపలాలనయారీత్యా శాంతయా సహానయనార్థమితి మంతవ్యం. అన్యథా భార్యాభిస్సహాగమనే ప్రయోజనం నభవేత్

౩　రోమపాదుఁడును బుద్ధిమంతుఁడగు ఋష్యశృంగునితో దనకు దశరథునకునుండెడి మిత్రత్వమును, బంధుత్వమును దెలియఁజేసెను. అప్పుడు ఋష్యశృంగుఁడు దశరథుని నెక్కుడుగఁ బూజించెను. (ఇచ్చట రోమపాదునకు దశరథునకుఁగల బంధుత్వ మేమనగా దశరథుని కుమార్తెయగు శాంతను దాను బెంచుకొని ఋష్యశృంగుని కిచ్చుట యని తెలియునది)

౪　ఇవ్విధముగ దశరథుఁడు రోమపాదునిచే సన్మానింపబడుచు వాని గృహమునందే యేడెనిమిది దినములుండి, పిదప రోమపాదునిగూర్చి యివ్విధముగఁ బలికెను.

గురువగు వసిష్ఠునిఁ బ్రార్థింపగా, నమ్మునిచే తిరస్కరింపఁబడి గురుపుత్రులఁజేరి వారలచే శపింపబడి నీచజాతినొంది విశ్వామిత్రుని శరణుఁబొంది యమ్మునిచే ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగ సశరీర స్వర్గమును బొందింపఁబడినవాఁడైనను దేవతలచేఁ దలక్రిందుగఁ ద్రోయఁబడి యిప్పటికిని తలక్రిందుగా నాకాశమునందు వ్రేలాడుచు నుండెనను నది వ్యతిరేకము—పైవిషయము విచారింపగా గురు శాపమునకుఁ బ్రతిక్రియ లేదని సూచింపఁబడినది. ఆ కారణమువలన పూర్వము నుంచియున్న ఋత్విజుని యనుమతిచేతనే మఱియొక ఋత్విజునిఁ దీసుకొని రావలయునను ధర్మము సిద్ధము—యజమానుఁడు ఋత్విజుని విడువగూడదనునట్లు ఋత్విజుఁడును యజమానుని విడువగూడదను విషయము మహాభారతమున అశ్వమేధపర్వమున, సంవర్త మరుత్తరాట్చరిత్రమున జెప్పబడినది. గ్రంథవిస్తరభీతిచే విరమింపబడుచున్నది ఇచ్చట దశరథుడు భార్యలతోఁగూడ రోమపాదుని పట్టణమునకు వెళ్ళినదటచే జామాతయగు (అల్లుడైన) ఋష్యశృంగునకు సంతసమును గలిగించి శాంతను గూడఁదీసికొని వచ్చుటకని తెలియునగు, లేనిచో భార్యలతో వెళ్ళిన ప్రయోజనము లేదని తెలియునగు.

* శాంతా తవ సుతా రాజన్ సహభర్త్రా విశాంపతే
మదీయం నగరం యాతు కార్యం హి మహదుద్యతం॥ ౫౹

---

* శాంతాతవసుతేతి: నను శాంతా రోమపాదపుత్రి
కేత్యుపరితనవచనేన స్పష్టీక్రియతే. దశరథపుత్రీశాంతేతి
ప్రాస్యం కథన మసమీచీన మితిచే దత్రోచ్యతే - శాంతా
దశరథపుత్రీకేత్యత్ర నకశ్చిదపి వివాదః ఇతిహేతుః దుచ్యతే,
వాల్మీకిరామాయణే బాలకాండే తీర్థముఖ్యాఖ్యానే (అనేద
మేనపత్యాయేతి) ఋష్యశృంగం ప్రతి రోమపాదవచనేన"
భాగవతే శ్లో॥ రోమపాద ఇతి ఖ్యాత స్తస్మై దశరథ స్సఖా
శాంతాం స్వకన్యాం ప్రాయచ్ఛ దృష్యశృంగ ఉవాహ తాం:

ఇతి వ్యాసవచనేనచ, వాల్మీకిరామాయణే ఋష్య
శృంగస్తు జామాతేతి దశరథంప్రతి సుమంత్రోక్త్యాచ॥
కన్యాం దశరథో రాజా శాంతాంనామ వ్యజీజనత్ । అప
త్యకృతికాం రాజ్ఞే రోమపాదాయ తాం దదావితి ప్రాచీన
భవభూతిమహాకవివచనేనచ" వాల్మీకిరామాయణే, సఖ్యం
సంబంధక శ్చైవేతి దశరథజామాతృత్వరూపసంబంధ శ్చేవక
రోమపాదవచనేనచ" అపిచ" రోమపాదోఽపత్యస్య సుతాం
దశరథస్యతు। స్వీకృత్య వైభాండకాయ దత్తవాం స్సుష్టమా
వస ఇతి ప్రాచీనమహర్షివచనేనచ దశరథస్యారసీ శాంతా

* ౫ ఓ రోమపాదుడా ! నీ కొమరితయగు శాంత, భర్తయగు ఋష్య శృంగునితో నాపట్టణమునకు వచ్చుగాక. నేనొక మహాకార్యము నారంభించితిని.

---

* వ్యా॥ శాంత, రోమపాదుని పుత్త్రికయని పైవచనముచే స్పష్టీకరింపబడి నందున శాంత దశరథపుత్త్రికయని పూర్వము చెప్పుట సమంజసము కాకేరదని పూర్వపక్షము రాగా సమాధానము చెప్పబడుచున్నది. శాంత, దశరథపుత్త్రికయని చెప్పుటలో వివాదమేమియు లేదు. (ఎట్లన) వాల్మీకిరామాయణమున బాలకాండమున 11 సర్గమున (తీర్థీయవ్యాఖ్యానమున) ఋష్యశృంగునిగూర్చి రోమపాదుడు చెప్పు నపుడు (సంతానములేని నాకు దశరథుడు తనపుత్త్రికయగు శాంతను దత్తత నిచ్చెనని యర్థమిచ్చు (అనేన మేనపత్యాయ) అను శ్లోకమును బట్టియు భాగవతమున నవమస్కంధమునందు రోమపాదుడను రాజునకు దశరథుడు తనపుత్త్రికనిచ్చినట్లును ఋష్యశృంగుడామెను వివాహమాడినట్లు నర్థమిచ్చు (రోమపాద ఇతిఖ్యాతః)అనుశ్లోకమును బట్టియు వాల్మీకిరామాయణమున బాలకాండమున, సుమంత్రుడు దశరథునితోఁ బూర్వవృత్తాంతమును జెప్పినపుడు నీయల్లుడగు ఋష్యశృంగుడు నీచే యాగమును జేయించుటవలన పుత్త్రులు కలు గుదురని యర్థమిచ్చు (ఋష్యశృంగస్తు జామాతా) అను శ్లోకమును బట్టియు, దశరథమహారాజునకు శాంతయను కొమరిత కలదనియు నామెను రోమపాదునకు దత్తతగా నిచ్చెనని యర్థమిచ్చు (కన్యాం దశరథో రాజా) అను ప్రాచీనమహాకవియగు భవభూతిచే రచింప బడిన యుత్తరరామచరితమునందలి శ్లోకమునుబట్టియు రోమపా దుడు ఋష్యశృంగునితో దశరథునకుఁగల సంబంధబాంధవ్యములను జెప్పినపుడు ఋష్యశృంగుడు దశరథుని యల్లుడను నర్థమిచ్చు (సఖ్యం సంబంధకంచైవ) అను వాల్మీకివచనమునుబట్టియు, రోమ పాదుడు సంతానహీనుడై దశరథపుత్త్రికను దత్తగాగైకొని ఋష్య శృంగునకు సంతోషముతో నిచ్చెనని యర్థమిచ్చు (రోమపాదోన పత్న్యస్సన్) అను ప్రాచీనమహర్షి వాక్యమునుబట్టియు, శాంత,

తథేత్యుక్త్వా రోమపాదః వచనం ప్రాహ వై ద్విజ॥ ౫౪

రోమపాదస్యదత్తసుతేతిసఙ్గతా కించపురాతనేనతంజావూరు ప్రభుణా విద్వత్కవినా శహాజీసమాఖ్యేన విరచితే శాంతాకల్యాణేపి దశరథపుత్రీ శాంతేతి నిశ్చితేతిజ్ఞేయం నన్వేతావతా శాంతాయాః దశరథపుత్రీకాత్వేసిద్ధేఽపి దశరథాత్ కౌసల్యాయాముత్పన్నేతి వక్తుమవకాశః కథమితిచేత్ పురాతనకవినా గోపీనాథేన, స్వవిరచిత వచనరూప విచిత్రరామాయణే శాంతా కౌసల్యాయాం దశరథాజ్జాతేత్యాది కథావిశేషస్య వర్ణితత్వాత్ తత్కథా మనుసృత్య" ఇతర రామాయణేపి తథాదృష్టత్వాచ్చ తత్కథా మనుసృత్యచ, ప్రమోదూతసంవత్సరాశ్వయుజ భాగతీపత్రికావిమర్శిత శాంతావృత్తాంతమనుసృత్యచ, భవభూతినోత్తరరామచరితే కౌసల్యాయాంజాతా శాంతేతిసూచితత్వేన, తత్కథామనుసృత్య చ, పూర్వోక్తశాంతాస్వయంవరపర్యంతక కథాభాగోమయా గ్రథితః అపిచ వాల్మీకి రామాయణే" పుత్త్రార్థం నాస్తి వై సుఖ మితి దశరథవచనేనైవ పుత్రీకాసుఖమస్యాస్తీతిద్యోత్యతే; కేచిత్తు కౌసల్యా శాంతాయాః జననీ నతుకౌసల్యా కౌసల్యానామ కుశలత్వవతీ యాకాచన భోగపత్నీ, దశరథస్య వర్తమాన సార్థసప్తశతభోగపత్న్యంతర్గతా" ఇతి వదంతి ఏతస్మిన్ విషయే యథారుచి విపశ్చితోఽనుమోదంత్వితి మయావిరమ్యతే॥

౫౪ అవ్విధముననే యగుగాకయని రోమపాదుడు దశరథునితోఁ జెప్పె
ననంతరము ఋష్యశృంగుని గూర్చి యివ్విధముగా బలికెను.

వ్యా॥ దశరథున కౌరసపుత్త్రిక యనియు రోమపాదునకు దత్తపుత్త్రిక
యనియు నిశ్చయింపబడుచున్నది. మఱియు శాంతాకళ్యాణమను
ప్రాచీనగ్రంథమునం దివ్విధముననే యున్నది.
ఇందుపై నొకపూర్వపక్షము వచ్చుచున్నది (ఏమన) పైవాక్యములచే
శాంత, దశరథపుత్త్రిక యని నిశ్చయింపబడినను దశరథునివలన
కౌసల్యయందుఁ బుట్టినదని చెప్పుటకుఁ బ్రమాణమేమియనగా"
పురాతనకవియగు గోపీనాథుడు తనచే రచింపఁబడిన విచిత్రరామాయ
ణమునం దిట్లుగ్రంథించెను. శాంత కౌసల్యయందుఁ బుట్టినట్లును శాంతా
స్వయంవరకాలములో పరశురాముడు వచ్చి ఋషిపుత్త్రునకు నీయుమ
ని చెప్పినట్లును, అప్పుడే రోమపాదుడు దత్తతగా నీయుమని
తీసుకొని వెళ్ళినట్లును మొదలగు నాశ్చర్యభూతములగు కథానకము వర్ణిం
పబడినదియగుటచేతను, ఇతరరామాయణమునందట్లు కన్పడుటచే
తను, ప్రమోదూతసంవత్సరాశ్వయుజమాసభారతిపత్త్రికలో శాంతా
వృత్తాంతము నిరూపింపఁబడి యుండుటచే దాని నాధారముగ
జేసికొనియు, భవభూతిమహాకవి, యుత్తరరామచరితమున కౌసల్యా
పుత్త్రిక శాంతయని సూచించుటఁబట్టియు, పైకారణములవలన శాంతా
స్వయంవరపర్యంతకమగు కథావృత్తాంతము నాచేఁ గూర్పఁబడినది.
మఱియు వాల్మీకిరామాయణమున దశరథుఁడు వసిష్ఠాదులతోఁ జెప్పి
నపుడు తనకు పుత్త్రసుఖము లేనట్లు చెప్పుటవలనఁ బుత్త్రికాసుఖము
ధ్వనితమగుచుండెను. కొందఱు కౌసల్య శాంతయొక్క తల్లి కావ
చ్చును. కౌసల్యయనగా కోసలరాజపుత్త్రియగు కౌసల్య కాదు
కౌశల్యయనగా కుశలతగల యొకానొక భోగపత్నియై యుండును.
దశరథునకు ఏడువందల యేబది భార్యలుండిరి గనుక వారిలో
చేరిన కుశలతగల యొక భోగపత్నియందు శాంత జన్మించియుండ
వచ్చునని వాదించెదరు. కాని యావిషయమున దగుప్రమాణము లే
గానరావు. కాన పండితులు తమ యభిప్రాయానుసారము మోదింతు
రు గాక యని విరమింపఁబడుచున్నది.

1 అనేన మేఽనపత్యాయ దత్తేయం వరవర్ణినీ
యాచతే పుత్రికుర్త్యైషా శాంతా ప్రియతరాత్మజా
సోఽయం తేశ్వశురో బ్రహ్మన్ యజ్ఞైవాహం తథానృపః॥ ౭

తస్మాత్త్వం భార్యయా సార్ధం గచ్ఛాయోధ్యాం పురీం ప్రతి
ఋషిపుత్రః ప్రతిశ్రుత్య తథేత్యాహ నృపం తదా॥ ౮

సనృపేణాభ్యనుజ్ఞాతః ప్రయయౌ సహభార్యయా
అంతఃపురం ప్రవిశ్యైనం పూజాం కృత్వాథ శాస్త్రతః
కృతకృత్యం తదాత్మానం మేనేతస్య ప్రవాహనాత్॥ ౯౫.

2* అంతఃపురస్త్రియస్సర్వాశ్శాంతాం దృష్ట్వాతథాగతాం
సహభర్త్రా విశాలాక్షీం ప్రీత్యానంద ముపాగమన్॥ ౧౦౫

తతః కాలే బహుతిథే కస్మింశ్చిత్సుమనోహరే
వసంతే సమనుప్రాప్తే రాజ్ఞోయష్టుం మనోఽభవత్॥ ౧౧౫

అథ రాజా వసిష్ఠం తు నత్వా ప్రాంజలి రబ్రవీత్॥ ౧౨

---

* తథాగతాం శాంతాం దృష్ట్వా అంతఃపురస్త్రియస్సుష్టా ఇతి కథనేన కన్యాత్వకాలేపి శాంతా తదాతదా సమాగతేతి ధ్వన్యతే. అపిచ శాంతాయాః దశరథపుత్రికాత్వాభావే కథం దశరథపత్నీనాం సర్వాసామపి తాదృశ స్సంతోష స్సంభవేత్ తస్మాదపి దశరథపుత్రీ శాంతేతి స్పష్టీభవతి॥

---

1 * వ॥ రా॥ 12 సర్గ॥ తీర్థీయవ్యాఖ్యానే. 2* వ॥ రా॥

౭-౨ ఓ ఋష్యశృంగుడా! యీ దశరథుడు సంతానరహితుడనగు వాడు శాంతను దత్తతగా నిచ్చెను, కావున నీకు నేనెట్టుల మామనో యట్లే దశరథుడును మామయగునని యెఱుఁగుము.

౮ ఓ ఋష్యశృంగుడా! ఆ కారణమువలన నీవు భార్యతోఁగూడ నయోధ్యాపురికి వెళ్ళుము. అని రోమపాదుడు ఋష్యశృంగునితోఁ జెప్పగా ఋష్యశృంగుడు నట్లనే చేయుదుననెను.

౯౪ పిమ్మట ఋష్యశృంగుడు రోమపాదుని యనుజ్ఞనొంది భార్యాసమేతుడై దశరథునితో నయోధ్యకేగెను. దశరథుడును ఋష్యశృంగుని తన యంతఃపురమునఁ బ్రవేశపెట్టి యథావిధిగాఁ బూజించి యామహర్షి తన గృహమునకువచ్చుటచే కృతార్థుడనయితినని సంతసించెను.

*౧౦౪ అంతఃపురస్త్రీలందఱు నవ్విధముగా వచ్చిన (అనగా భర్తతోఁ వచ్చిన) శాంతను జూచి బ్రహ్మానందము నొందిరి.

౧౧౪ ఇట్లు కొంతకాలము గడచినపిదప మనోహరమైన వసంతఋతువు రాగా దశరథుడు యాగము జేయనుద్యుక్తుడయ్యెను.

౧-౨ అనంతరము దశరథుడు వసిష్ఠునిఁ బిలిచి చేతులుజోడించి యివ్విధమునఁ బలికెను.

---

* అవ్విధముగావచ్చిన శాంతనుజూచి యంతఃపురస్త్రీలు సంతసించిరని చెప్పుటచేత కన్యకగానుండిన కాలమునందప్పుడప్పుడు శాంత వచ్చుచుండెడిదియని తోచుచున్నది. మఱియు శాంత దశరథపుత్రిక కానియెడల దశరథుని యంతఃపురస్త్రీలందఱకు నట్టిసంతోషము గలుగుటకే కారణముండదు. కావున శాంత దశరథపుత్రికయని యీవాక్యమువలనను స్పష్టమగుచున్నది.

1 యజ్ఞో మే క్రియతాం బ్రహ్మన్ యథోక్తం మునిపుంగవ
యథా న విఘ్నః క్రియతే యజ్ఞాంగేషు విధీయతాం॥ ౧౩

*1 భవాన్ స్నిగ్ధః సుహృన్మహ్యం గురుశ్చ పరమో భవాన్
వోఢవ్యో భవతా చైవ భారో యజ్ఞస్య చోద్యతః॥ ౧౪
తథేతి చ స రాజానమబ్రవీద్ద్విజసత్తమః
కరిష్యే సర్వమేవైతద్భవతా యత్సమర్థితం॥ ౧౫

*2 తతో ఽబ్రవీద్ద్విజాన్ వృద్ధాన్ యజ్ఞకర్మసు నిష్ఠితాన్
అవజ్ఞయా న దాతవ్యం కస్యచిల్లీలయాపి వా
అవజ్ఞయా కృతం హన్యాద్దాతారం నాత్ర సంశయః॥ ౧౬. ½

---

1 * అనేన యజ్ఞాదిమహాకర్మారంభే నూతనేషు ఋత్విక్షు సత్స్వపి ప్రాచీనఏవ సర్వజ్ఞే ఆస్తికే మహాబ్రాహ్మణే భారం నిక్షిప్య తద్వచనానుసారేణ కర్మ కర్తవ్యమితిసూచితం.

2 * అత్ర శ్రద్ధాపురస్సరమేవ దానం కర్తవ్యం అశ్రద్ధయా దానం నిష్ఫలమిత్యుక్తం తథాచ శ్రుతిః" శ్రద్ధయా దేయం ఇతి- భగవద్గీతాయామపి" అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం తపస్తప్తం కృతం చ యత్। అసదిత్యుచ్యతే పార్థ నచ తత్ప్రేత్య నో ఇహ॥ ఇతి

---

1 వా. రా.

౧౩ ఓ వసిష్ఠమహర్షీ! నేను జేయబోవు యజ్ఞమునందు తదంగములందును విఘ్నము లేకుండునట్లు యాగసంపూర్తిని జేయుదువు గాక!

1* ౧౪ ఓ మునివర్యా! నీవు నాకు మిత్రుడవు మఱియు గురుడవు కాన యజ్ఞభారమునంతయు నీవే వహింపవలయును అని దశరథుడు వసిష్ఠుని ప్రార్థించెను.

౧౫ ఓ రాజా! నీవు కోరినటుల సర్వమును నేను చేయగలనని వసిష్ఠుడు దశరథునిగూర్చి పలికెను.

2* ౧౬ అనంతరము వసిష్ఠుడు యజ్ఞకర్మయందు నియమితులగు వృద్ధ బ్రాహ్మణులతో సవిధముగఁ బల్కెను. "ఓ ద్విజోత్తములారా! యజ్ఞమునం దెవ్వనికైన నేదైన నీయవలసివచ్చినపుడు విలాసముగా గాని యవమానపూర్వకముగా గాని నీయరాదు. అవమానపూర్వకముగ దానముఁజేసినచో దాతకు నష్టము కల్గుననుటకు సందియ మెంతమాత్రము లేదు.

1* పైవాక్యముచే యజ్ఞము మొదలగు మహాకర్మల నారంభించునపుడు క్రొత్తగావచ్చిన ఋత్విక్కులుండినను ప్రాచీనుడగు సర్వజ్ఞుడైన యాస్తికుడైన బ్రాహ్మణునియందు గౌరవభావముంచి యాతడు చెప్పువిధముగ కర్మ నాచరింపవలయునని సూచింపబడుచున్నది.

*2 ఈ శ్లోకమునందు శ్రద్ధాపూర్వకముగ దానము జేయవలయుననియు నశ్రద్ధచే దానము జేయుట నిష్ఫలమనియు జెప్పబడినది. శ్రద్ధచే నీయవలయునని శ్రుతియును జెప్పెను. భగవద్గీతయందును అశ్రద్ధచే హోమము చేసినను, దానము చేసినను, తపస్సు చేసినను, అది యంతయు వ్యర్థమగుననియు, ఇహమునకుగాని పరమునకుగాని యుపయోగించదనియు శ్రీకృష్ణుడర్జునునితోఁ జెప్పెను.

1* శుభే దివసనక్షత్రే నిర్యాతో జగతీపతిః
తతో వసిష్ఠప్రముఖా స్సర్వ ఏవ ద్విజోత్తమాః
ఋష్యశృంగం పురస్కృత్య యజ్ఞకర్మారభం స్తదా॥ ౧౮

అథ సంవత్సరే పూర్ణే తస్మిన్ప్రాప్తే తురంగమే
సరయ్వా శ్చోత్తరే తీరే రాజ్ఞో యజ్ఞోఽభ్యవర్తత॥ ౧౯

ఋష్యశృంగం పురస్కృత్య కర్మ చక్రు ర్ద్విజర్షభా॥

2* నచావహుతి మభూత్తత్ర స్ఖలితం వాపి కించన
దృశ్యతే బ్రహ్మవత్సర్వం క్షేమయుక్తం చ చక్రిరే॥ ౨౦

1* అత్ర యజ్ఞాదికం కర్మ బ్రాహ్మణ పురస్సరం కర్తవ్యం. అయం ధర్మః సర్వేషాం సాధారణః రాజ్ఞాం తు విశిష్య బ్రహ్మముఖత్వం సర్వథా తిశయధాయకం. తథా చ శ్రుతిః "తస్మాద్రాజన్యో బ్రాహ్మణవానిత్యాది = గౌతమశ్చ, బ్రాహ్మణం పురోదధీత. ఇతి = మహాభారతే ఆదిపర్వణి* పురోహితమతే తిష్ఠే ద్యఇచ్ఛే ద్భూతి మాత్మనః॥ ఇతి. ఆరణ్యకే యుధిష్ఠిరదాల్భ్య సంవాదేపి" కుంజరస్యేవసంగ్రామే పరిగృహ్యాంకుశగ్రహం। బ్రాహ్మణై ర్విప్రహీనస్య క్షత్రస్య క్షీయతే బలం॥ ఇతి.

2* అనేన యజ్ఞకర్మణి విహితే కాలే యథావిధ్యను ష్ఠానకుశలై రభిజ్ఞై రాస్తికైః ఋత్విగ్భి రన్యూనాతిరేకేణ అనుష్ఠాతవ్యమితి సూచితం.

1 * ౧౭-౧౮ అనంతరము శుభనక్షత్రయుక్తదివసమునందు దశరథుడు, యజ్ఞవాటికకు బయలుదేరెను. అతని వెంట వసిష్ఠుడు మొదలగు బ్రాహ్మణులందఱు యజ్ఞవాటికకు జేరిరి. అప్పుడు ఋష్యశృంగుని ముందిడుకొని యజ్ఞము నారంభించిరి.

౧౯ సంవత్సరము పూర్తియగుచుండ యాగాశ్వము తిరిగి వచ్చెను. సరయూనదియొక్క యుత్తరతీరమునందు దశరథుని యజ్ఞము ప్రారంభమయ్యెను.

2 * ౨౦-౪ బ్రాహ్మణోత్తములు ఋష్యశృంగుని బురస్కరించుకొని యాగమును జేయించుచుండిరి. ఆయజ్ఞమునందు విధినతిక్రమించి హోమముకాని తొట్రుపాటుగాని కొంచెమైనను లేకుండెను. బ్రాహ్మణులు హోమాదికమును విధ్యుక్తముగాను యజమానికి క్షేమము కలుగునట్లుగానుఁ జేసిరి.

---

1 * యజ్ఞాదికర్మలు బ్రాహ్మణపురస్సరముగఁ జేయవలెననెడి విషయము పై వాక్యములచే స్పష్టమగుచున్నది. ఈ ధర్మ మందఱకు సాధారణమైనను రాజులకని శేషించి బ్రహ్మముఖత్వము, అతిశయ విధాయకమని చెప్పనొప్పు. అటులనే శ్రుతియు జెప్పుచున్నది. రాజు బ్రాహ్మణపురస్సరముగ జేయవలయునని - గౌతముడును, "బ్రాహ్మణుని ముందిడుకొని కర్మ నారంభింపవలయును" అని చెప్పియుండెను. మహాభారతమున ఆదిపర్వమున" ఐశ్వర్యమును గోరు రాజు, పురోహితుని మతము ననుసరించి యుండవలయునని చెప్పెను భారతమున అరణ్యపర్వమునను యుధిష్ఠిరదాల్భ్యసంవాదమున నిటులనే చెప్పబడినది. (ఏమన) యుద్ధభూమియందు మదపుటేనుగున కంకుశ మనవసరమయినట్లు రాజునకు బ్రాహ్మణు డట్లవసరమనియును, బ్రాహ్మణరహితుఁడగు క్షత్రియునకు బలము క్షీణించుననియు జెప్పబడినది.

2 * పై వాక్యముచేతను యజ్ఞకర్మయందు విహితకాలమున యథావిధిగా ననుష్ఠించుటయందు నిపుణులును, ఆస్తికులును, విధానమును బాగుగ దెలిసినవారునగు ఋత్విజులు తక్కువ యెక్కువ లేకుండగ కర్మను జేయింపవలయునని ధర్మము సూచితము.

1* న తేష్వహస్సు శ్రాంతో వా క్షుధితో వాపి దృశ్యతే
అన్నపానై స్సువిహితాః తస్మి న్యజ్ఞే మహాత్మనః॥ ౨౧౪

అన్నం హి విధివ త్స్వాదు ప్రశంసంతి మహాత్మనః
అహోతృప్తా స్మ భద్రం తే ఇతిశుశ్రావ రాఘవః॥ ౨౨౪

2* కర్మాంతరే తదా విప్రా హేతువాదా న్బహూనపి
ప్రాహు స్సువాగ్మినో ధీరాః పరస్పరజిగీషయా॥ ౨౩౪

1* అనేన అవిశేషేణాగతాః సర్వే బ్రాహ్మణాః మృష్టాన్నదానేన తోషణీయా ఇతి సూచితం

2* అనేన దిదృక్షుభిః సదసో బహిరాసీనైః ప్రయోగావిరోధేన అంతరాలకాలేస్వస్వవిద్యాతిశయప్రఖ్యాపనాయ వాదకథకశైర్భావితవ్యం నతు కర్మకాలే ఇతి సూచితం తథాచ భారతే సభాపర్వణి కర్మాంతర ముపాయత్తా జజల్పు రథతేజసః। ఇదమేవ నచాప్యేవమేవమేవనచాన్యథా॥ ఇతి

1 * ౨౧౪ ఆయాగదినములయందు చూచుటకు వచ్చినవారలలో శ్రమను జెందినవాడు కాని క్షుద్బాధ నొందినవాడు కాని యొకడైన లేడు. దశరథుని యజ్ఞమున జనులందఱు అన్నపానాదులచే సంతుష్టిని బొందిరి.

౨౨౪ ఆయజ్ఞమునందు మహాత్ములగువారందఱును భక్ష్యభోజ్యము లతోఁగూడిన యన్నదానముం గొనియాడుచుండిరి. తృప్తినొంది తిమి, దశరథునకు శుభములు కలుగుగాత యనెడి కేకలను దశరథుండు వినుచుండెను.

2 * ౨౩౪ మంచివక్తలును, ధీరులునగు బ్రాహ్మణులొకరి నొకరు జయింపవలయునెడి కోరికచే, నవకాశము కలిగినపుడు సహేతుకముగ శాస్త్రార్థములను జేసిరి.

---

1 * పైవాక్యముచే యజ్ఞకాలమునందు సామాన్యముగా వచ్చిన బ్రాహ్మణులందఱును మృష్టాన్నాదులచే సంతోషమును చేయవలయునెడి ధర్మము సూచింపఁబడినది.

2 * పైఁజెప్పిన వాక్యముచే, యాగమును జూచుటకై వచ్చి సభను వెలుపలనుండి కూర్చుండిన పండితులు, యాగప్రయోగమునకు విరోధము కలుగకుండునట్లు, అవకాశముగలిగినప్పుడు శబ్దవ్యాకరణములను జూపవలయునే కాని కర్మకాలమునందు వాదములను జేయఁగూడ దను ధర్మము సూచింపఁబడినది. ఇవ్విధముననే భారతమున సభాపర్వమునఁ జెప్పబడినది. (ఏమన) గొప్పతేజస్సుగల బ్రాహ్మణులు ధర్మరాజుయాగము చేయుకాలమున మధ్యమధ్య నవకాశము కలిగినప్పుడు, ఇది యివ్విధముగానే యుండవలయుననియు. నిది యివ్విధముగ నుండఁగూడదనియు. నిది యింతేయనియు, నిది మఱియొకవిధము కాదనియు నివ్విధముగ శాస్త్రార్థములను జేసిరి. (అని.)

2* అథఋత్విక్తస్య వపాం శ్రపయామాస శాస్త్రితః
ధూమగంధం వపాయాస్తు జిఘ్రతిస్మ నరాధిపః
యథాకాలం యథాన్యాయం నిర్ణుదన్పాపమాత్మనః॥ ౧౪-౧౫

క్రతుం సమాప్యతు తదా న్యాయతః పురుషర్షభః
ఋత్విగ్భ్యోఽపి దదౌ రాజా ధరాం తాం క్రతువర్ధనః॥ ౧౬

ఋత్విజః॥ నభూమ్యా కార్య మస్మాకం నహిశక్తాస్స్మ పాలనే
నిష్క్రియం కించిదేవేహ ప్రయచ్ఛతుభవాన్నృప॥ ౧౭

* గవాం శతసహస్రాణి దశ తేభ్యో దదౌ నృపః
దశకోటీస్సువర్ణస్య రజతస్య చతుర్గుణం॥ ౧౮

---

2 * అనేన అశ్వవఘ్రూమగంధాపాఘ్రూణస్య సమస్త పాపనివర్తకత్వ ప్రతిపాదనేనాంగినోఽశ్వమేధస్య ఫలాతిశయస్సూచితః తథాచ మహాభారతేపి" ధూమగంధాఘ్రాణం పావనముక్తం-తం వపాధూమగంధం తు ధర్మరాజస్సహానుజైః । ఉపజిఘ్రత్యథాశాస్త్రం సర్వపాపహం తదా, ఇతి॥

---

* అనేన యజమానేన దక్షిణాకాలే విహితం పృథ్వ్యాదికం దేయమేవ । ఋత్విగ్భిరపి భోగ్యమపి తద్దక్షిణా శక్త్యా వినిమాయ నిష్క్రియోగ్రాహ్య ఇతిసూచితః తథా అవిక్రేయ మపి గవాశ్వాదికం దక్షిణాద్రవ్యం వినిమయేన గ్రాహ్యమితిసూచితం॥

3* ౩౪-౩౫ అనంతరము దశరథుడు యాగపశువు యొక్క వపనుదీసి శాస్త్రోక్తముగ నగ్నిసంస్కారమును జేసి దాని ధూమగంధమును పాపక్షయమునకై యథావిధిగ నాఘ్రాణించెను.

౩౬ దశరథమహారాజు యథావిధిగ క్రతువును సమాప్తిజేసి యాగ సమృద్ధికై ఋత్విజులకు దన భూమియంతయు నిచ్చెను.

౩౭ ఋత్విక్కు లిట్లు చెప్పిరి. ఓ దశరథమహారాజా! భూమితో మాకు ప్రయోజనము లేదు. భూమిని పరిపాలించుటకు మే మశక్తులము. కాన నీవు భూమికి బదులుగా కొంచెము ద్రవ్యము నిచ్చెదవుగాక.

*౩౮ దశరథు డప్పుడు భూమికిబదులుగా లక్షగోవులను, పదికోట్ల సువర్ణ నాణెములను, నలుబదికోట్ల రూప్యములను ఋత్విజుల కిచ్చెను.

---

3 * పైవాక్యములనయాగియాశ్వము యొక్క వపాధూమగంధము నాఘ్రాణించుట, సమస్తపాపములను బోగొట్టునని చెప్పుటచే నంగియాగు నశ్వమేధమునకు ఫలాధిక్యము చూపబడినది. అవ్విధముననే భారతమునందును, వపాధూమగంధము నాఘ్రాణించుట, పాపహారమని చెప్పబడినది. (ఎట్లన) ధర్మరాజు తమ్ములతోగూడ సర్వపాపహారమగు వపాధూమగంధము నాఘ్రాణించెనని"

---

* పైవాక్యముచే యజమానుడు దక్షిణలిచ్చుకాలమున శాస్త్రవిహితముగ భూమిని ఋత్విజులకు దానము చేయవలయుననియు, ఋత్విజులద్దాని ననుభవింపవలయుననియు, భూమిని రక్షించుట కసమర్థులైనచో దానిని మార్చి కొంత ధనమును గ్రహింపవలయు ననెడి ధర్మము సూచింపబడినది. అవ్విధముననే గోవులు మొదలగువానిని దక్షిణగా నిచ్చినప్పుడును వాని నమ్మగూడనప్పటికి వినిమయముచే కొంత ద్రవ్యమును గ్రహింపవలయు ననెడి ధర్మమును సూచింపబడినది.

* తస్యా శిషోఽథ వివిధా బ్రాహ్మణై స్సముదీరితాః
ఉదారస్య నృపీస్య ధరణ్యాం ప్రణతస్యచ॥ ౨౯

తతోఽ బ్రవీ దృష్యశ్రృంగం రాజా దశరథ స్తదా
కులస్యవర్ధనం తంతుం కర్తుమర్హాసి సువ్రత॥ ౩౦

తథేతి చ సరాజాన ము వాచ ద్విజస త్తమః
భవిష్యంతి సుతా రాజం శ్చత్వారస్తే కులోద్వహాః॥ ౩౧

ఇష్టింతేఽహం కరిష్యామి పుత్రీయాం పుత్ర్ర కారణాత్
అథర్వశిరసిప్రో క్తైర్మంత్రై స్సిద్ధాం విధానతః॥ ౩౨

తతః ప్రాక్రమ దిష్టిం తాం। రాజా దశరథోనఘః॥ ౩౨½

తదా మహీ రావణముఖ్యరక్షో భారం తువోఢుం
బహుధా ప్యశక్తా। ధృత్వాచ గోరూప
మలం రుదంతీ సమాసనా దాబ్జభువం సురేశం॥ ౩౩½

బ్రహ్మాపి తాం సమాశ్వాస్య జగాదవచనంతదా
ఉదంత స్తవ విజ్ఞాతః। మయా ధ్యానేన వాఽచలే॥౩౪½

కింకుర్యాం రావణో దేవి। మయాహంతుం నశక్యతే
వక్ష్యామి వృత్తం ప్రాచీనం రావణస్యాచలే శృణు॥ ౩౫½

---

* అనేన యజ్ఞా న్తే బ్రాహ్మణా న్నమస్కృత్య తేభ్యో యజ్ఞ సమృద్ధ్యై ఆశిషో గ్రాహ్యా ఇతి సూచితం.

---

1. వా॥ రా॥

* ౨౯ ఉదారుడగు దశరథమహారాజు యాగాంతమునందు బ్రాహ్మణులకు నమస్కారమును జేసి వారియాశీర్వాదములను బొందెను.

౩౦ అనంతరము దశరథుడు ఋష్యశృంగునితో నీవిధముగ బలికెను. ఓ ఋష్యశృంగమహర్షీ ! వంశాభివృద్ధికరమగు సంతానతంతువును నాకుగలుగజేయుదువుగాక యని, (పలికెను.)

౩౧ ఋష్యశృంగుడు సరేయని దశరథునితో గ్రిందివిధముగా జెప్పెను. ఓ రాజా ! నీకు వంశోద్ధారకులగు నలుగురు కుమారులు కలుగగలరు.

౩౨ ఓ రాజా నీకు బుత్రులుకలుగుటకు యథావిధిగ బుత్రకామేష్టిని నథర్వణ వేదోక్తములగు మంత్రముల చే జేయించెదనెను.

౩౨½ అనంతరము పుత్రార్థమై దశరథుడు పుత్రేష్టినిజేయనారంభించెను.

౩౩½ ఆ సమయమున భూదేవియు రావణుడు మొదలగుదుష్టరాక్షసుల భారమును వహించుట కశక్తురాలై గోరూపమును, ధరించి రోదనముచేయుచు బ్రహ్మయొద్దకేగెను.

౩౪½ బ్రహ్మయు నాభూదేవి నోదార్చి యివ్విధముగ బలికెను. ఓ భూదేవి ! నేను యోగశక్తిచే నీ వృత్తాంతమును దెలిసికొంటిని.

౩౫½ ఓ దేవి ! నేనేమిచేయుదును ? రావణుని జయించుటకు నాకుశక్తి చాలదు, వానిపూర్వవృత్తాంతమును జెప్పెదనువినుము.

---

* పైవాక్యముచే యజమానుడు యాగాంతమునందు బ్రాహ్మణులకు నమస్కరించి యజ్ఞసమృద్ధికొఱకు బ్రాహ్మణాశీర్వాదములను బొందవలయుననెడి ధర్మము నూపింపబడినది.

మహతా తపసా రాధ్య రావణశ్శంకరం పురా
తస్మాద్వరాన్దుర్లభాంస్తు లబ్ధ్వాతిమతిదుర్జయః॥ ౩౬.౪

మత్తోపిమానుషాదేశా దక్ష్యేభ్యో౽వధ్యతావరం
ప్రాప్తవాన్రావణ స్తేన జితాశ్శక్రాదయ స్తతః॥ ౩౭౪

కాలాకాశౌ మహేంద్రశ్చ వరుణః పురసేచరః
సంమార్జకో జగత్ప్రాణః రావణేన కృతో భువి॥ ౩౮౪

తస్మాన్మేరావణం జేతుం శక్తిర్నాస్తివసుంధరే
తద్వ్రజేమ శివస్యాద్యసమీపం సత్వరం వయం॥ ౩౯ ౪

ఇత్యుక్త్వా తాం సమానీయ త్రిదశైస్సహ మాత్మభూః
కైలాసమచిరేణా గాత్ప్రమథాదిగణైర్వృతం॥ ౪౦౪

వేదవాగ్భిశ్శివం దధ్యుర్బ్రహ్మాద్యాస్త్రిదివౌకసః
నమోభవాయ శర్వాయ నీలగ్రీవాయతే నమః
నమఃస్థూలాయసూక్ష్మాయబహురూపాయతేనమః॥ ౪౧-౪౨

ఇతి సర్వముఖేనోక్తాం । వాణీమాకర్ణ్య శంకరః
ప్రోవాచ నందినందేవా నానయేతి మమాంతికం॥ ౪౩

ఏతస్మిన్నంతరే దేవాః ఆహూతానందినా ధ్రువం
ప్రవిశ్యాంతఃపురే దేవం దదృశు స్త్విస్మితేక్షణాః॥ ౪౪

బ్రహ్మా౽౽గత్య దదర్శా౽థ శంకరం లోకశంకరం
ప్రణిపత్యా౽గ్రతః స్థిత్వా సహదేవైః పితామహః ।
ఉవాచ దేవదేవేశం పశ్యావస్థాం దివౌకసాం
దుష్టదైత్యవధోద్యోగం త్వం విధేహి మహాప్రభో॥ ౪౫-౪౬

౩౬ పూర్వమునందు రావణుడు శంకరుని గొప్ప తపస్సుచే సంతోషపఱచి, వానివలన నితరులకు బొందశక్యముకాని వరములనుబొంది యితరులకు జయింపనలవిగాకుండెను.

౩౭ వానలనఁగూడ మనుష్యేతరమునగు సమస్తభూతములవలన మృత్యు లేకుండగ వరములను బొందియుండెను. ఆకారణముచే నతడు దేవేంద్రాదుల నందఱను జయింపగల్గెను.

౩౮ రావణుడు, దేవేంద్రుని, పుష్పమాలికలను గుచ్చియిచ్చువానినిగను వరుణదేవుని తనపురమును జలమునుచేతదడుపువానినిగాను, వాయుదేవుని, తనపట్టణమూడ్చువానినిగాను, జేసెను.

౩౯ ఆకారణమువలన రావణుని జయించుటకు శక్తిచాలదు, ఇదియును గాక, సృష్టిచేయు పనియే నాదియైయున్నది. లయమును జేయుపని శివునిదైయున్నది. కాన వానిసమీపమునకు మనము వెళ్ళుదమనియె.

౪౦ ఇవ్విధముగ బ్రహ్మదేవుడు చెప్పి భూదేవిని దీసికొని దేవతలతో గూడ, ప్రమథగణసేవితమగు కైలాసమునకు శీఘ్రముగ వెళ్ళెను.

౪౧-౪౨ బ్రహ్మాదిదేవతలు వేదవాక్యములచే శివుని స్తుతించిరి. నీలగ్రీవా! భవా! స్థూలరూపుడవు సూక్ష్మరూపుడవు బహురూపుడవగు నీకు నమస్కారమని (స్తుతించిరి)

౪౩ ఇవ్విధముగ దేవతలందఱిచేఁ జేయబడిన స్తోత్రమును శంకరుడువిని యా దేవతలను తనయొద్దకు దీసికొనిరమ్మని, నందీశ్వరునిఁబంపెను.

౪౪ ఈసమయమున దేవతలందఱను నందీశ్వరుడాహ్వానింపగా వారు శంకరుని యంతఃపురము బ్రవేశించి శంకరునిఁజూచి విస్మయమునొందిరి.

౪౫-౪౬ అనంతరము బ్రహ్మదేవుడు లోకసుఖంకరుడగు శంకరునిజూచి నమస్కరించి దేవతలతోఁగూడ శంకరునిముందునిలిచి యివ్విధముగబలికెను.

మహాప్రభో! శంకరా! దుష్టరాక్షసుడగు రావణునిసంహారమునకు దగినప్రయత్నమును జేయుమని బ్రహ్మాదిదేవతలు ప్రార్థించిరి.

తదా శంభు రువాచేదం వచనం తా న్దివౌకసః
భవదాగమవృత్తాంతః జ్ఞాతఏవ మయాధునా॥ ౪౭

వరప్రదోఽహంతు పురా రావణస్య పితామహ!
విషవృక్షోఽపి సంవర్ధ్య స్వయంఛేత్తుమసాంప్రతం॥ ౪౮

తస్మాద్విష్ణుసమీపంతు యూయంగచ్ఛత సత్వరం
లోకరక్షావహః కుర్యాత్కార్యం వ స్సఫలంహరిః॥ ౪౯

* ఏతస్మిన్నంతరే నందీ వచనం ప్రాహ తా న్సురాన్
ఏకదా రావణోమాఖ్యాత్కప్యాస్యం మాంశశాపసః॥ ౫౦

---

* రావణస్తు పురానందినే కిమర్థం శాపం దత్తవా నితి చే దత్రోచ్యతే ఏకదా దశాననే పుష్పక మారుహ్య సంచార్యచ దేవలోకా న్కైలాసోర్ధ్వభాగాద్విమానేనా గచ్ఛతిసతి తదాశంకరశ్చకై లాసేకపశ్చరతిస్మ. తదానందీశ్వర శ్శంకరస్యోర్ధ్వభాగాదాగచ్ఛంతంవిమానం దృష్ట్వా స్వమాహాత్మ్యేన తం తత్రైవ స్థాపయామాస రావణేన సర్వథా కృతేపియత్నే నచచాల. తదా దశానన స్తస్మాదవరుహ్య నందీశసన్నిధి మాగత్య స్వవిమానం తేనైవ నిరోధిత మితిజ్ఞాత్వా వానరాస్యో భవేతి తం శశాప తదానందీశోపి వానరానేవ పురస్కృత్య నరస్త్వాం హన్యాదితి రావణం శశాపేతి కథాంత్రానుసంధేయా.

౪౭ అప్పుడు శంకరుడు దేవతలతో నివ్విధముగఁ బలికెను ఓ దేవతలారా! మీరువచ్చిన వృత్తాంతము నాకుఁదెలిసినది.

౪౮ ఓపితామహా! నేను పూర్వమునందు రావణునకు వరము నిచ్చియుంటిని. వరప్రదుఁడనగు నేనెట్లు వానిసంహారమునకుఁ బ్రయత్నింతును? విషవృక్షమైనను జేతులతోఁ బెంచి ఛేదించుట యుక్తము కాదుగదా.

౪౯ ఆకారణమువలన మీరలు శీఘ్రముగా విష్ణుసమీపమును గూర్చి వెళ్ళుడు. లోకములను రక్షించుభారమును వహించు శ్రీహరి, మీకార్యమును సఫలముగఁజేయును (అని శంకరుడు చెప్పెను.)

౫౦ ఈసమయమున నందీశ్వరుడు దేవతలనుగూర్చి యివ్విధముగఁ బలికెను ఓ దేవతలారా! పూర్వమునం దొకప్పుడు రావణుడు మాత్సర్యముతో నన్ను వానరముఖునిగా శపించెను.

---

* రావణుడు నందీశ్వరునకుఁ బూర్వము శాపమేలయిచ్చెననగా, నొకప్పుడు రావణుడు విమానారూఢుఁడై దేవలోకములను సంచరించి తనపట్టణమునకు వచ్చునెడ కైలాసపర్వతముమీద తపముజేయుచున్న శంకరునపైభాగముగఁ దనవిమానమువచ్చుచున్న కారణముచే నందీశ్వరుడు రావణునివిమానమును దనమహిమచే నిలిపివేసెను. రావణుడెంత ప్రయత్నించినను విమానముకదలనందునఁ గ్రిందిభాగమునకు దిగివచ్చి నందిచేఁదనవిమానము నిరోధింపబడినదని తెలిసికొని వానరముఖునిగా నందినిశపింపగా నందీశ్వరుడు తిరిగిశాపమును రావణునకిచ్చెను (ఏమ.) ఓరావణుఁడా! ఒకనరుడు వానరులనఁ బురస్కరించుకొని నిన్నుసమూలముగా నశింపఁజేయుగాక యని''

శప్తోఽభవ న్మయాసద్యః। రావణోఽపి భయావహం
వానరాంస్తు పురస్కృత్య నరస్త్వాం హంతుమీశ్వరం॥ ౫౧

తస్మాల్లోకావనే దీక్షావహం। శ్రీహరి మద్యవై।
గత్వాయూయం ప్రార్థయధ్వం కార్యం వస్సఫలం భవేత్॥ ౫౨

ఇత్యుక్త్వా శ్శివనందిభ్యాం బ్రహ్మాద్యా దేవతాస్తదా।
క్షీరాబ్ధినికటం గత్వాస్తువంతిస్మ జనార్దనం॥ ౫౩

జయమాధవ దేవేశ జయభక్త జనార్తిహన్
కృపం కురు మహాదేవ విలోకయ స్వసేవకాన్। ౫౪

వీరదుర్ధర్ష వర్ణాశ్చ క్రూరకర్మా దశాననః
సర్వాన్నో బాధతే నిత్యం కింపునర్మానుషాన్ప్రితిః॥ ౫౫

సోఽయం బిడౌజసం కర్తుం నిస్తేజస మలంభవేత్।
తనూనపాతంచ తదాఽనూనపాతం కరిష్యతి॥ ౫౬

తదగ్రే సమవర్తీ స్యాచ్ఛ్రీమవర్తీ మహాప్రభో।
తదంతికే ప్రచేతాశ్చ విచేతాస్తు భవిష్యతి॥ ౫౭

జగత్ప్రాణో గతప్రాణః ధనేశో ఘనబాధితః
రావణేన కృతో భూమ్యాం కారాస్థో తారకాపతిః॥ ౫౮

ఏవం స బాధయత్యద్య సర్వా వస్మాన్దివౌకసః
కింపునర్మానుషాన్దేవ రక్షాస్మాన్ శరణాగతాన్ ౫౯

ఇతి దేవవచశ్శ్రుత్వా పరిచింత్య హరిస్తదా
ఉవాచ దుఃఖితమనసం వచనం త్రిదివౌకసః॥ ౬౦

౫౧ అప్పుడు నేనుగూడ రావణుని భయంకరముగ శపించితిని. (ఏమ-) ఓ రావణా! క్షత్రియులలోని యొక నరుడు వానరులను పురస్కరించుకొని నిన్ను సంహరించుగాక యని.

౫౨ ఆ కారణమువలన లోకరక్షణమునకు దీక్షవహించిన శ్రీహరినిగూర్చి యిప్పుడు మీరలు వెళ్ళి ప్రార్థించిన, మీ కార్యము సఫలమగునని యెను.

౫౩. ఇవ్విధముగ శివుడును నందీశ్వరుడును చెప్పగా బ్రహ్మాదిదేవతలు పాలసముద్రసమీపమునకేగి జనార్దనుని క్రిందివిధముగ స్తవము చేసిరి.

౫౪ సర్వదేవాధిపుడవగు మాధవా! నీకు జయము కలుగుగాక. భక్త జనుల బాధలను నివారించు నీకు జయము కలుగుగాక. ఓ మహా దేవా! నీ సేవకులగు మమ్ములను కృపారసముతో జూడుము.

౫౫ నీకుల కజేయుఁడును క్రూరకృత్యములు కలవాఁడు నగు రావణుఁడు మమ్ములను బాధించుచుండెను. మనుష్యులసంగతి జెప్పవలదియేమి.

౫౬ ఆ యీ రావణుఁడు దేవేంద్రునిఁ దేజోహీనునిగాఁజేయసమర్థుఁడగును అగ్నిహోత్రుని, మిక్కిలి పరితాపముకలవానినిగాఁ జేయుఁగలఁడు.

౫౭ ఆ రావణునిముందు నిలుచుటకు యముడును శ్రమజెందును. వాని యెదుర వరుణుఁడు చైతన్యములేనివాఁడై యుండఁగలఁడు.

౫౮ వాయుదేవుడు రావణునియెదుట కంఠగతప్రాణుఁడై యుండును. కుబేరుఁడు వానిచే బాధింపబడియుండెను. సూర్యుడు వానిముందు తేజస్సు తగ్గియుండెను. చంద్రుడు కారాగృహమున బంధింపబడెను.

౫౯ ఇవ్విధముగ మమ్ములనందఱను రావణుఁడు బాధించుచుండెను. దేవతలసిరి యిట్లుండ మనుష్యులసంగతి చెప్పవలదియేమి, కాన శరణాగతులగు మమ్ములను రక్షింపుము.

౬౦ ఈప్రకారము దేవతలు చెప్పగా శ్రీహరి యాలోచించి యప్పుడు దేవతలనుగూర్చి దుఃఖోపశమనమగు వాక్యమును బలికెను.

భో బ్రహ్మాదిసురాస్సర్వే యూయం శృణుత మద్వచః
జానే దశగ్రీవభయం భవతాం సముపస్థితం॥ ౬౧

విజ్ఞాపితోఽహం సముయే భవంతి స్తద్వధం ప్రతి
కృత్వాఽవతారమద్యైవ హనిష్యేతం సురోత్తమాః॥ ౬౨

పురీ హ్యయోధ్యా సున్పష్టైః పాలితా సూర్యవంశజైః
విరాజతే భూమితలే కృతయాగాదిసత్క్రియైః॥ ౬౩

తస్యాం దశరథో రాజా నిరపత్యః శ్రియాన్వితః
యజత్యద్య సుతార్థం వై పాలయన్ధర్మతః ప్రజాః॥ ౬౪

* పూర్వం తు తపసా తేనతోషితోఽహం సుతార్థినా
తస్య పత్నీషు తిసృషు చతుర్ధా ప్రభవామ్యహం॥ ౬౫

---

* పూర్వమితి. కశ్యపప్రజాపతిః సుతార్థం శ్రీహరిం ప్రతితపస్తేపే. తదా శ్రీహరి స్తపసా తుష్టీభూయ వరం వృణీష్వేతి కశ్యపమువాచ. త్రిషు జన్మసు మమ పుత్రో భవేత్యుక్తే హరిరపి తథేత్యంగీచకార. స్వవరానుసారేణ కశ్యపస్య పురా వామనరూపేణాజని తస్య కశ్యపస్య దశరథత్వే నాద్యజాతత్వాత్ పునశ్చ స్వవరానుసారేణ తస్య పుత్రత్వేనావతరతీతి మదుక్త ఇత్యూహ్యం॥

౬౧ ఓ బ్రహ్మాదిదేవతలారా! మీరలందఱు నావాక్యము నువినుడు మీకందఱకు రావణునివలనభయము సంప్రాప్తమైనదని, నేనెఱుంగుదును.

౬౨ ఓ బ్రహ్మాదిదేవతలారా! మీరలు మంచిసమయములో రావణకథ విషయమై నాకు విన్నవించితిరి. ఇప్పుడే సేనవతరించి వాని వధోపాయ మాలోచించెదను.

౬౩ ఓ దేవతలారా యాగాదులను బాగుగఁజేసిన సూర్యవంశీయులగు రాజులచేఁ బరిపాలింపఁబడిన యయోధ్యయను పట్టణము భూమియందొప్పుచుండెను.

౬౪ ఆ పట్టణమునందు దశరథమహారాజు తనప్రజలను ధర్మముగఁబాలించుచు మహైశ్వర్యవంతుఁడై సంతానార్థమై యిప్పుడశ్వమేధయాగము చేయుచుండెను.

*౬౫ పూర్వమునందు కశ్యపుడు పుత్రార్థియై నన్నుగూర్చి తపస్సుచేసి సంతోషపెట్టిన హేతువుచేతను నతడేయిప్పుడు దశరథుడుగా నవతరించిన హేతువుచేతను తన భార్యలగు కౌసల్యా సుమిత్రా కైకేయులు ముగ్గురియందును నేను నాలుగువిధములుగా జన్మింపగలను.

---

* కశ్య ప్రజాపతి పుత్రార్థియై శ్రీహరినిగూర్చి పూర్వము తపస్సుచేయగా శ్రీహరిప్రత్యక్షమై వరమునుగోరుకొనుమనగా కశ్యపుడిట్లు వరమును కోరెను ఓ శ్రీహరీ! నీవు నాకుమూడుజన్మలయందు పుత్రుడవుగా పుట్టుము; కోరగా శ్రీహరియు నట్లేయని వరమిచ్చెను. తన వరానుసారముగా కశ్యపునకు మొదట వామనుడుగాబుట్టెను ఆకశ్యపుడే దశరథుడుగాబుట్టినందున తనవరానుసారముగా కౌశ్యపాంశజుడగు దశరథునకు పుత్రుడుగా బుట్టుటకు శ్రీహరి యుద్యుక్తుడయ్యెనని యూహింపనగు

భయం త్యజత భద్రం వో హితార్థం యుధి రావణం
సపుత్త్రపౌత్త్రం సామాత్యం సమిత్త్రజ్ఞాతి బాంధవం
హత్వా క్రూరం దురాత్మానం దేవర్షీణాం భయావహం
దశవర్ష సహస్రాణి దశవర్ష శతానిచ
వత్స్యామి మానుషే లోకే పాలయన్పృథివీమిమాం॥ ౬౬-౬౭

భవంతోపి స్వకై రంశైరవతీర్య చరంత్వితః
ఋక్షవానరరూపేణ సర్వత్ర పృథివీతలే॥
ప్రాజాపత్యనరం తత్ర పేషయాఽద్య పితామహ
కరోతి పుత్త్రకామేష్టిం రాజాదశరథో భుః॥ ౬౯½

అన్య ద్వక్ష్యామి భో దేవాః లంకాయాం యోగినీగణైః
గౌరీ నివాసం కురుతే తత్పురీ పరిపాలినీ॥ ౭౦½

* సుప్రసన్నా యథా గౌరీ తథా కుర్వంతు వై గతాః
ఇత్యుక్త్వా భగవా న్సద్య స్త్వంతర్ధానం గతో హరిః॥ ౭౧

తత స్తేపి సురాస్సర్వే పితామహపురోగమాః
గౌరీనికట మాగత్య తుష్టువు ర్లోకమాతరం॥ ౭౨½
మాతః పౌల స్త్యతనయో రావణో రాక్షసాధిపః
త్వదను గ్రహాద ర్పేణ బాధతే సకలం జగత్॥ ౭౩
కరోషి వసతిం తస్య పురే త్రిదశవందితే
విశేషత స్త్వమేవాసి స్వయం లంకేశ్వరీ శివే
దేవి త్వ మపి సాహాయ్యం కురు లోకహితాయవై॥ ౭౪½

* 1 వై॥ దే॥ భా॥

౧౭॥ ఓ దేవతలారా! మీరలు భయమును వదలుడు మీకు శుభముకలుగు
గాక! మీహితముకొఱకు పుత్రపౌత్రజ్ఞాతిబంధుసహితముగా దురా
త్ముడగు రావణుని యుద్ధములోఁ జంపి పదునొకండు వేల సంవత్సర
ములు మనుష్యలోకమునందు భూమినిఁ బరిపాలించుచుండఁగలను

౧౮॥ మీరలు మీమీయంశములతో వానరరూపములనుధరించి సాహా
య్యార్థమై భూమియందు సంచరించెదరుగాక

౧౯॥ ఓపితామహా! భూలోకమున దశరథమహారాజు పుత్రకామేష్టియాగ
మును నిప్పుడు చేయుచున్నాడు. కాన నచ్చటకు ప్రాజాపత్యపుర
షునిఁ బంపుము.

౨౦॥ ఓదేవతలారా! మఱియొకసంగతినిఁ జెప్పెదను. లంకాపట్టణమున
గౌరీదేవి తనపరిచారికలగు యోగినీగణములతోఁ గూడి లంకాపురినిఁ
బరిపాలించుచుండెను.

౨౧॥ గౌరీదేవి, యెవ్విధమున మీకుఁ బ్రసన్నురాలగునో, యవ్విధముగఁ
బ్రయత్నింపుఁడు, ఇవ్విధమునఁ జెప్పి భగవంతుడగు శ్రీహరి తానటనే
యంతర్ధానము నొందెను.

౨౨॥ అనంతరము బ్రహ్మ మొదలగు దేవతలందఱు గౌరీదేవియొద్దకు వచ్చి
యాలోకమాతయగు గౌరీదేవిని స్తోత్రముచేసిరి.

౨౩॥ ఓతల్లీ! విశ్రవోబ్రహ్మకుమారుఁడును రాక్షసరాజునగు రావణుఁడు నీయను
గ్రహముచేతను సమస్తజగత్తును బాధించుచుండెను."

౨౪॥ ఓదేవవందితురాలా! నీవు రావణునిపట్టణమున నివాసమును జేయు
చుంటివి నీవే స్వయముగా లంకేశ్వరివి, ఓదేవి! లోకహితార్థమై నీవు
రావణసంహారవిషయమై సహాయమును జేయుమని ప్రార్థించిరి.

1 గా॥ హరా మానుషతాం యాతే కమలాపి సుదర్శనా
మానుషం దేహమాశ్రిత్య సంభవిష్యతి భూతలే॥ ౨౫

తాం దృష్ట్వా చాతిలోభేన హరిష్యతి స దుర్మతిః
త్యక్ష్యామి నైతదా లంకాం వినాశాయ దురాత్మనః
శంభుర్వానరరూపేణ భస్మసాత్తాం కరిష్యతి॥ ౨౬-౨౭

ఇత్యాఖ్యాతా మహాదేవ్యా తదాజ్ఞాం ప్రాప్య దేవతాః
వసుంధరాం సాంత్వయిత్వా స్వం స్వం లోకం గతాస్తదా॥ ౨౮

దేవాశ్చ సర్వే హరిరూపధారిణో స్థితాస్సహాయార్థమిత
స్తతో హ్యాకేః। మహాబలాః పర్వతవృక్షయోధినః ప్రతీ
క్షమాణా భగవంత మీశ్వరం॥ ౨౯

ఆశ్చర్యరామాయణే నవమస్సర్గస్సమాప్తః.

---

* అయం పూర్వానువాద ఇతి కేచిత్.

1. డై॥ దేభా 11

౨౪ గౌరీదేవి యిట్లు చెప్పదొడగెను. ఓ, దేవతలారా! శ్రీహరి మానుష రూపముతో నవతరించుటతోడనే లక్ష్మియును నాయంశముతో మానుషదేహము నాశ్రయించి భూలోకమున జనింపగలదు.

౨౬-౨౭ ఆ దుర్మార్గుడగు రావణుడు లోభముతో నామెను హరింపగలడు. అప్పుడు నేనా దురాత్ముని వినాశనమునకై లంకాపట్టణమును విడువగలను. నేను విడుచుటతోడనే శివాంశసంభూతుడగు నొకవానరుడు లంకను భస్మము జేయును. (అని గౌరీదేవి దేవతలతో జెప్పెను)

౨౮ ఇవ్విధముగా గౌరీదేవి చెప్పగా దేవతలు తదానందొంది భూదేవి నోదార్చి తమతమ లోకముల కేగిరి.

* ౨౯ అనంతరము సమస్తదేవగణలు శ్రీహరిసహాయార్థమై వానరరూపము లనుధరించి మహాబలపరాక్రమశాలురై పర్వతములయందు వృక్షము లయందు సంచరించుచు భగవంతుని సహాయమునకు నిరీక్షించు చుండిరి.

ఆశ్చర్యరామాయణమున తొమ్మిదవసర్గ ముగిసెను.

---

* ఈ కైకథ యనువాదమని తెలిసికొనదగు.

దశమసర్గప్రారంభః.

బ్రహ్మాఽథ పాయసం దివ్యం కల్పయిత్వా సువర్ణకే
పాత్రే నిధాయ దత్వాఽఽహ ప్రాజాపత్యాయ తం ప్రతి॥ ౧

ప్రాజాపత్యనర! క్షిప్రం గత్వాఽయోధ్యాం పురీం ప్రతి
పాయసం దేహి రాజ్ఞే త్వం తత్పత్నీగర్భదాయకం॥ ౨

ఇత్యుక్త్వా పాయసం పాత్రం తస్మై దత్వా పితామహః
ప్రాజాపత్యం నరం తత్ర ప్రేషయామాస సత్వరం॥ 3

సాకేతే నృపపుత్రేష్టిసమాప్తిసమయే పునః
ప్రాదుర్భూతో పీతిహోత్రాత్ ప్రాజాపత్యనరస్తతః॥
తత్తజ్జాంబూనదమయీం పాత్రీం పుత్రీమివ ప్రియాం
ప్రగృహ్యా విపులాందోర్భ్యాం సమీక్ష్య నృపమబ్రవీత్॥ ౪-౫

ప్రాజాపత్యం నరం విద్ధి మామిహాఽభ్యాగతం నృప
ఇదం తు పాయసం దివ్యం పత్నీభ్యో దేహి సత్వరం॥ ౬

తాసు త్వం ప్రాప్స్యసే పుత్రాన్ యథర్ధం యజసే నృప
తథేతి నృపతిః ప్రీతః ప్రతిజగ్రాహ తాం తదా॥ ౭

ప్రాజాపత్యనరశ్చాథ తత్రైవాంతరధీయత॥ ౭½

అథ రాజా ప్రవిశ్యాంతః కౌసల్యామిద మబ్రవీత్
పాయసం ప్రతిగృహ్ణీష్వ పుత్రీయం త్వైన మాత్మనః॥ ౮½

దశమసర్గప్రారంభము.

౧ అనంతరము బ్రహ్మదేవుడు దివ్యమగు పాయసమును గల్పించి సువర్ణపాత్రియందుంచి ప్రాజాపత్యపురుషునకిచ్చి యాపురుషునితో నిట్లుఁ బలికెను.

౨ ఓప్రాజాపత్యపురుషుడా! శీఘ్రముగ నయోధ్యకేగి దశరథపత్నులకు గర్భధారణకరమగు నీపాయసమును దశరథునకిమ్ము.

౩ అని బ్రహ్మ, ప్రాజాపత్యపురుషునితోఁ జెప్పి సువర్ణపాయసపాత్ర నతనికిచ్చి యాపురుషుని శీఘ్రముగఁ బంపెను.

౪-౫ ఆప్రాజాపత్యపురుషుడు నయోధ్యాపురికేగి దశరథుని పుత్త్రకామేష్టి సమాప్తమగు సమయమున, నగ్నిహోత్రము నుండి ప్రాదుర్భవించి మేలిమిబంగారపు పాయసపాత్రను ప్రియపుత్రికనువలె చేతులతో గ్రహించి దశరథునిగూర్చి యివ్విధముగఁ బలికెను.

౬ ఓదశరథా! నేను ప్రజాపతిచేఁ బంపబడినపురుషుడను; దేవనిర్మితమైన పాయసమును శీఘ్రముగ నీభార్యలకిమ్ము.

౭ ఓరాజా! నీవు పుత్త్రకామేష్టిఁ జేసినదానికిఫలముగ నీభార్యలందు పుత్త్రులను బడయగలవు అని చెప్పగా నవ్విధముననే చేయుదునని దశరథుడు సంతోషముతోఁ బాయసపాత్రను గ్రహించెను.

౮½ ప్రాజాపత్యపురుషుడును వచ్చుటనే యంతర్ధానము నొందెను.

౯½ అనంతరము దశరథుడంతఃపురమును బ్రవేశించి కౌసల్యనుగూర్చి యివ్విధముగఁ బలికెను. ఓప్రేయసీ! పుత్త్రప్రదమైన యీపాయసమును గ్రహింపుమనెను.

* కౌసల్యాయై నరపతిః పాయసార్ధం దదౌ తదా
అర్ధా దర్ధందదౌచాపి సుమిత్రాయై నరాధపః
కైకేయ్యై చావశిష్టార్ధందదౌపుత్రార్థకారణాత్ ॥ ౯-౧౦
ప్రదదౌ చావశిష్టార్ధం పాయసస్యామృతోపమం
అనుచింత్య సుమిత్రాయై పునరేవ మహీపతిః॥ ౧౧

పాయస విభాగ విచారః

*కౌసల్యేతి- నరపతిః దశరథః కౌసల్యాయై (పాయసార్ధం) పాయసస్యార్ధం దదౌ. అత్రార్ధ శబ్దః సమప్రవిభాగవాచీ. సుమిత్రాయై (అర్ధాదర్ధం) చతుర్భాగందదౌ-అవశిష్టస్య చతుర్థాంశస్య అర్ధం. అష్టమాంశం. కైకేయ్యై దదౌ. పునరవశిష్టార్ధ మష్టమాంశం సుమిత్రాయై దదావితి పర్యవసితం-నన్వేతత్పాయస విభాగస్త్వితర పురాణరామాయణాదీనాం విరుధ్యతే కుతఇతి చేదుచ్యతే. తత్వసంగ్రహరామాయణే దశరథం ప్రతివిష్ణోర్వచనే - తస్మాత్త్వజనిష్యేహం మాంవిభాజ్య చతుర్విధ మిత్యుక్త్యా చతుర్ధా విభాగ ఏవసూచితః.

అపిచాన్యస్మిన్ రామాయణే, చతుర్థాంశ స్తురామస్యేత్యుక్త్యానన్యేషాం రామాదీనాం సదృశభాగఏవనిశ్చీయతే కించ పాద్మేపి, తథైవవర్తతే, అపిచ స్కాందేపి. అత్రాపరం చతురో భాగానితి దేవాన్ప్రతి హరేరుక్త్యాచ చతుర్ణాం సమానభాగత్వమేవ స్పష్టీభవతి. కించాధ్యాత్మరామాయణేపి. కౌసల్యాయై స కైకేయ్యై అర్ధమర్ధం ప్రయత్నతః।

*౯-౧౦-౧౧ అప్పుడు దశరథమహారాజు సంతానార్థమై యాపాయసములో సగభాగమును కౌసల్యకిచ్చెను. మిగిలినసగములో సగమును సుమిత్రకిచ్చెను సుమిత్రకివ్వగా మిగిలినసగభాగములో సగమును గైకేయికొసగెను. పిదప సుమిత్రాదేవి, కైకేయికంటె నెక్కుడుగా దగినదియని యాలోచించి తిరిగి యాకైకేయికివ్వగా మిగిలిన పాయసభాగమును సుమిత్రాదేవికిచ్చెను.

పాయసవిభాగవిచారము.

* పైవాక్యముచే దశరథుడు భార్యలకు పాయసము నిచ్చుటలో కౌసల్యకు సగమును, సుమిత్రకు నాల్గవపాలును, కైకేయికి ఎనిమిదవపాలును, మిగిలిన యెనిమిదవపాలను తిరిగి సుమిత్రకు నిచ్చెనని పర్యవసానము తేలినది.

2 * వ్యా॥ పాయసవిభాగ మితరపురాణరామాయణములకు విరుద్ధముగా నుండెనని కొందఱుశంకించెదరు. (ఎట్లన) తత్త్వసంగ్రహరామాయణమున దశరథునిగూర్చి విష్ణుమూర్తి చెప్పుటలో "నన్ను నాలుగు విధములుగ విభజించుకొని నీకుపుట్టగలను. అని చెప్పుటచే రామాదుల నల్వురకు సమానభాగమే సూచింపబడుచున్నది. మఱియును, అగస్త్యరామాయణమున రాముడు చతురంశమని చెప్పుటచే రామాదులు నల్వురకు సమానభాగమే నిశ్చితమగుచున్నది. మఱియు పాద్మమున నవ్విధమునే యుండెను. మఱియు స్కాందమునందును దేవతలనుగూర్చి శ్రీహరిచెప్పుటలో తన్ను నాల్గుభాగములుగ విభజించుకొని పుట్టెదనని చెప్పుటచే సమానభాగమే స్పష్టమగుచున్నది. మఱియు నధ్యాత్మరామాయణమునందును దశరథుడు కౌసల్యకు సగభాగమిచ్చినట్లును కైకేయికిని సగభాగమిచ్చినట్లును పిదప సుమిత్రయు పుత్రప్రదమగు పాయసమును తానును భుజింపవలెననెడియాశతో గౌసల్యాకైకేయుల సమీపమునకు రాగా వారిద్దఱు తమతమభాగములలో సగముసగము కౌసల్యాకైకేయులు సుమిత్ర

ఏవం తాసాం దదౌ రాజా భార్యాణాం పాయసంపృథక్
తాస్త్వేతత్పాయసం ప్రాప్య నరేంద్రస్యోత్తమాః స్త్రియః
సమ్మానం మేనిరే సర్వాః ప్రహర్షోదితచేతసః॥ ౧౩౫

తతస్సుమిత్రా సంప్రాప్తా జగృహుః పౌత్రికంచరుం కౌసల్యా తు స్వభాగార్ధం దదౌ తస్యై ముదాన్వితా । కైకేయీచ స్వభాగార్ధం దదౌ ప్రీతిసమన్వితా॥

ఇత్యాదినా చ స్పష్టతయా సమానభాగత్వం ప్రతిపాదితం. అపిచ భోజకృతచంపూరామాయణే కౌసల్యాయై ప్రథమమదిశద్భూపతిః పాయసార్ధమిత్యాదినా సమానభాగతైవ ప్రతిపాదితా-ఏవంచ చతుర్ణాం రామాదీనాం పూర్వోక్తరీత్యా సమానాంశతా పర్యవసితా - నన్వేవం వాల్మీకినా పూర్వోక్తగ్రంథవిరోధేన కథం పాయసవిభాగః కృతఇతి సమాగతే పూర్వపక్షే కేచిద్వాల్మీకికృతపాయసవిభాగరూపశ్లోకత్రయస్యార్థమిత్థం వర్ణయంతిస్మ. కౌసల్యాయైపాయసార్ధం (దదౌ) విభజితవానిత్యర్థః సుమిత్రాయై అర్ధార్ధం దదౌ - కౌసల్యాయై యదర్ధం విభక్తంతస్మాదేవార్ధం దదావిత్యర్థః, కైకేయ్యై అవశిష్టార్ధం అవశిష్టే అర్ధే అర్ధం చతుర్థాంశం దదావిత్యర్థః సుమిత్రాయై పునరవశిష్టార్ధం అవశిష్టంచ తదర్ధంచ చతుర్థాంశం దదావితి-ఏతేన విష్ణోః పుత్రత్వమాగచ్ఛకృత్వాత్మానం చతుర్విధమితి దేవోక్తిశ్చ సంగచ్ఛతఇతి. అపిచోత్తరత్ర లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ, విష్ణోరర్ధసమన్వితావితి కథనంచ" భరతః సాక్షాద్విష్ణోశ్చతుర్భాగ ఇతి కథనంచ సంగచ్ఛతఇత్యాహుః" తన్నసమంజసతయా స

౧-౨౪ ఈప్రకారము దశరథుడు తన భార్యల ముగ్గురకు వేర్వేఱుగా
పాయసము నివ్వగా వారలు పూజనీయమగు పాయసమును భుజించి
దశరథపత్నులు ముగ్గురు సంతోషాంతరంగలై సమానముగ గౌర
వించెనని తలచిరి.

కిచ్చిరని చెప్పుటచే రామాదులు నల్వురకు సమానభాగమే ప్రతిపా
దింపబడుచున్నది. మఱియు భోజుడు చేసిన చంపూరామాయణము
నందును కౌసల్యకు ముందుగా సగభాగమిచ్చినట్లు పిదప కైకేయికి
మిగిలిన సగభాగమిచ్చినట్లు వారలిద్దరు సుమిత్రాదేవికి తమతమ
భాగములలో సగముసగమిచ్చినట్లును చెప్పియుండుటచే రామా
దులు నల్వురు పూర్వోక్తరీతిచే సమానభాగవంతులని స్పష్టమగు
చుండగాఁ బూర్వోక్తగ్రంథవిరుద్ధముగా వాల్మీకిమహర్షి పాయస
విభాగమును జేసెననుట యసంగతమని యాశంకరాగా గొందఱు
అవ్యర్థముగ సర్వసామరస్యముగా వాల్మీకికృతపాయస విభాగ
శ్లోకముల కర్థమును వర్ణించిరి. (ఏమన) దశరథుడు కౌసల్యకొసఁగు
పాయసములో సగము (దదె) అనగా యిచ్చుటయని కాకుండగ
విభజించెనని యర్థమనియు, సుమిత్రకు సగములో సగము నిచ్చె
ననగా కౌసల్యకు నిచ్చుటకు విభజింపబడిన సగభాగములో సగ
భాగమని యర్థమనియు నిట్లు చెప్పినఁ గౌసల్యకు నాల్గవభాగము
సుమిత్రకు నాల్గవభాగమని పర్యవసానము తేలినదియనియు,
అవశిష్టార్ధమును కైకేయి కిచ్చెననప్పుడు మిగిలినదానిలో సగమును
కైకేయికిచ్చెనని యర్థము గాన నాల్గవభాగము కైకేయికిచ్చెనని
తేలినదియనియు మిగిలిన నాల్గవభాగమును సుమిత్ర కిచ్చెననియు
నవ్యర్థముగ నర్థమును వర్ణించిరి.

ఇట్లు చెప్పుటచే దేవతలు విష్ణుమూర్తినిఁ బ్రార్థించుటలో,
ఓ హరీ! నీవు నాలుగుభాగములుగ దశరథునకుఁ బుత్త్రుడుగాఁ బుట్టు
మని చెప్పుటకూడ సంగతమగుననియు మఱియు నుత్తరగ్రంథములో
లక్ష్మణశత్రుఘ్నులిద్దరు విష్ణుమూర్తియొక్క సగభాగముతోఁ

తతస్తు తాః ప్రాశ్య తదుత్తమస్త్రియో మహీపతే
రుత్తమపాయసం పృథక్ । హుతాశనాదిత్యసమానతేజస
శ్చిరేణ గర్భాన్ ప్రతిపేదిరే తదా॥ ౧౩౫

భాతి - విష్ణోరర్ధ మిత్యుత్తరత్ర వక్ష్యమాణ గ్రంథాసంగతేః- చతుర్ణాం సమానభాగవత్త్వే సమానశక్తి ప్రతిపత్త్యాదిక మేవస్థాతవ్యం న తథావర్తతే. రామావతార ఇతి ప్రతీతిరివ ఇతరేషామపి తథా ప్రతీతే రభావాత్తస్మిన్ గర్భాధిక్యం వర్తత ఇత్యేవాఽఙ్గీకర్తవ్యం.

ననుపూర్వోక్త వాక్యానాం కా వా గతిరితి చేత్ ప్రతికల్పం భవేద్రామ ఇత్యాదికాళికా పురాణవచనేన, తేషుభేదః క్వచిత్క్వచిత్, ఇతీతరపురాణ వచనేనచ, తేషాం కల్పాంతరీయత్వేన సమాధాతుం శక్యతే - నను తథాపి సాక్షాద్విష్ణో శ్చతుర్భాగ ఇత్యుత్తరగ్రంథవిరోధ ఇతిచేన్న, చతుర్భాగ ఇత్యత్ర విష్ణోరర్ధస్య రామాంశస్య చతుర్థోభాగ ఇత్యర్థః వర్ణనీయః యద్వా చతుర్థస్యభాగః చతుర్భాగః అష్టమాంశ ఇత్యర్థః - అర్ధసమన్వితం విత్యత్ర అర్ధశబ్దః ఏకదేశవాచీతివర్ణనే నకాపిక్షతిః.

అపిచ వాల్మీకి రామాయణస్థ పాయస విభాగ శ్లోక త్రయసాధారణీభూతోదాహృతైక జాతీయపద స్యానేకస్యార్థ కల్పనే పాయస విభాగ విషయక విరోధ పరిహారేపి పాయసప్రదాన కర్తృత్వాంశే విరోధో దుష్పరిహారఏవ

౧౩౪ అనంతరము దశరథుని యుత్తమభార్యలగు కౌసల్యా సుమిత్రా కైకేయులు ముగ్వురు నుత్తమమైన పాయసమును వేర్వేఱుగా భుజించి సూర్యాగ్నులతో సమానమగు తేజస్సుగల గర్భములను వెంటనే చిరకాలమునకు ధరించిరి.

గూడినవారలను వాక్యమును సంగతమగుననియు భరతుడు సాక్షాద్విష్ణుమూర్తియొక్క నాలుగవభాగమును నర్థమిచ్చు (సాక్షాద్విష్ణోశ్చతుర్భాగః) అనువాక్యము సంగతమగుననియు చెప్పెదరు. కాని యది సమంజసమైన యర్థము కానేరదు (ఏలయన) రాముడు విష్ణుమూర్తియొక్క సగభాగమును నర్థమిచ్చు (విష్ణోరర్ధం) అను వాక్యమునకు విరోధము సంభవించును.

ఆ వాక్యమునకు వేఱువిధముగ నర్థకల్పనజేసినను రామాదులకు నల్వురకును సమానభాగకల్పనయందు సమానమగుశక్తియు సమానప్రాశస్త్యతయు సమానజ్ఞానము మొదలగునవియే యుండవలెననెడి దోషాపత్తి గలుగును. అట్లైనచో బూర్వోక్తములగు నితరపురాణ రామాయణాది వాక్యములకు గతియేమియనిన ప్రతికల్పమునరామావతారముండునను కాళికాపురాణవచనమువలనను, ఆయవతారములలో కొంచెము భేదముండునను నితరపురాణవచనమువలనను నితరపురాణరామాయణాదులలోని పాయసవిభాగము కల్పాంతరమునకు సంబంధించినదని సమాధానము చేసికొనదగినది. ఇట్లే విమర్శింపనిచో విష్ణుమూర్తియొక్క నాల్గవభాగము భరతుడనునర్థమిచ్చు (సాక్షాద్విష్ణోశ్చతుర్భాగః) అనునుత్తరవాక్యమునకు విరోధముకదా యని శంకవచ్చును. కాని యాశంకకుసమాధానమిట్లు చెప్పవచ్చును చతుర్భాగమనగా విష్ణుమూర్తి యొక్క సగభాగమైన రామావతారములో నాల్గవభాగము (అనగా ఎనిమిదవభాగము) యర్థము చెప్పిన దోషముపోయినది.

తతస్తు రాజా ప్రసమీక్ష్య తాః స్త్రియః ప్రరూఢగర్భాః
ప్రతిలబ్ధమానసః । బభూవ హృష్టస్త్రిదివే యథా హరి
స్సురేంద్రసిద్ధర్షి గణాభిపూజితః॥ ౧౮౪

శ్రుతః అధ్యాత్మరామాయణే, కౌసల్యాకైకేయీద్వయస్యైవ దశరథః పాయసం దత్తవానితి. వాల్మీకిరామాయణే దశరథఏవ తిసృణాం పాయసందత్తవానితి విరోధో దుష్పరిహారఏవ. దదాతీత్యత్ర ణిజంతార్థకల్పనాపి న. భార్యాణామనురూపాణామశ్నీతేతి ప్రయచ్ఛ వై, ఇతి తిసృణామవిశేషేణ పాయసప్రదానస్య ప్రాజాపత్యపురుషవిహితత్వాత్. అన్యథాకరణే ప్రాజాపత్యవచనోల్లంఘనదోషాపత్తిశ్చస్యాదితి-తస్మాద్యథాశ్రుతవాల్మీకి ప్రతిపాదితపాయసవిభాగ ఏవ సమ్యగిత్యలం శాఖాచంక్రమణేన.

౧౮౪ అనంతరము దశరథుడు గర్భవతులగు భార్యలనుజూచి తనమనోరథము సఫలమైనదియని సంతోషముతో స్వర్గమున దేవర్షిసిద్ధసాధ్యాదులచే సేవింపఁబడుచున్న యింద్రునివలెనుండెను.

అత్ర స్త్రీశ్రేష్ఠులు విష్ణుమూర్తి యొక్క సగభాగముగలవారని యర్థమిచ్చు (విష్ణోరర్ధసమన్వితౌ) అనుత్తరవాక్యమునకు విరోధపరిహారమెట్లనగా, అర్థమనగా ఏకదేశమని యర్థము చెప్పిన కుదురును. మరియు వాల్మీకిరామాయణమునందలి పాయసవిభాగశ్లోకక్రమములో సాధారణమైన (దదౌ) అనునేకజాతీయ పదమునకునొక చోట విభజించెనను నర్థమును కల్పించుటయు, వేఱొకచోట ఇచ్చెనను నర్థము కల్పించుటయు, నతిక్లిష్టము గానుండును. అట్టి క్లిష్టార్థమును గల్పించినను పాయసవిభాగవిషయకమగు విరోధము పరిహారమయినను పాయసప్రదానకర్తృత్వాంశమున విరోధము దుష్పరిహరమే (ఎట్లనగా) అధ్యాత్మరామాయణమున కౌసల్యాకైకేయుల కిద్దరకు దశరథుడు పాయసమునిచ్చినట్లుండెను. వాల్మీకిరామాయణమున దశరథుడే ముగ్గురిభార్యలకు పాయసమిచ్చినట్లుండెను. కాన తద్విరోధము దుష్పరిహరమైయున్నది.

(దదౌ) అనుచోట ఇప్పించెనని ప్రేరణార్థమును కల్పించుటయు కూడదు (ఏలయన) ప్రాజాపత్యపురుషుడు దశరథునకు పాయసపాత్రమిచ్చినీభార్యలకు ముగ్గురకు భేదము లేకుండగ భుజింపుటకు నిమ్మని చెప్పినహేతువువలన నని యెఱుగునది. ప్రాజాపత్యపురుషుడు చెప్పిన దానికి విరుద్ధముగ జేసిన తద్వచనోల్లంఘనదోషాపత్తి, కలుగును కాన యథాశ్రుత వాల్మీకిప్రతిపాదిత పాయసవిభాగక్రమము సమంజసమని తెలియనగు (శాఖాచంక్రమణము చాలును.)

కౌసల్యాయా స్స్వప్నకాలే సాక్షాత్కృత్వా జనార్దనః
పీతాంబరధర శ్శ్రీమా౯ బహుభూషణభూషితః
శ్రీవత్సకౌస్తుభోరస్కః వనమాలావిభూషితః
పద్మపత్రవిశాలాక్ష శ్చతుర్బాహు రుదారధీః
వరదోఽస్మీతి తామాహ కౌసల్యాం భక్తవత్సలః ॥ ౧౫-౧౬
తం దృష్ట్వా సర్వలోకేశం కౌసల్యా హర్షసంయుతా
వవందే దేవదేవేశం ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా ॥ ౧౭
ప్రాంజలిః ప్రణతా భూత్వా హర్షగద్గదయా గిరా
పుత్రత్వం భజ మే దేవ ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా
తతః ప్రసన్నో భగవాన్ కౌసల్యాం ప్రాహ వై హరిః ॥ ౧౮-౧౯
ఉత్పత్స్యేఽహం తవ త్వద్య లోకకల్యాణహేతవే
ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే విష్ణుః । కౌసల్యా జాగ్రతీ తతః.
స్మరంతీ స్వప్నవృత్తాంతం విస్మితాభూచ్ఛుభాననా ॥ ౨౦
తాసాం గర్భేషు వృద్ధేషు క్రమాత్పద్మభవాదయః
అవతారోన్ముఖే శ్రీశే సమాగత్యాస్తువన్ హరిం ॥ ౨౧
* చైత్రేమాసి సితే పక్షే నవమ్యాం చ పునర్వసౌ
మధ్యాహ్నే కర్కటే లగ్నే ఉచ్చస్థే గ్రహపంచకే
కౌసల్యా జనయామాస రామం రాజీవలోచనం ॥
కౌసల్యాయాః పురస్సోఽయం సూతికాభవనేఽచిరం
ఆవిరాసీ జ్జగన్నాథః నిజరూపం ప్రదర్శయ౯ ॥ ౨౨-౨౩

శ్రీరామావతారఘట్టః

* అత్ర సంవత్సరము ఖోత్తరాయణవసంత చైత్ర మాసశుక్లపక్షదేవనక్షత్రదివాభిజిల్లగ్నపుణ్యనక్షత్రాద్య

౧౫-౧౬ ౧౭-౧౮-౧౯ పీతాంబరధారియును, ననేకములగు సువర్ణరత్నాభరణములను ధరించినవాడును, శ్రీవత్సమను పుట్టుమచ్చయు, కౌస్తుభమణియును వక్షస్థలమునందుఁ గలవాడును, పాదముల పర్యంతము వ్రేలాడు వనమాలచే నలంకరింపఁబడినవాడును, పద్మపత్రములవలె విశాలమగు నేత్రములుగలవాడును, నాలుగు బాహువులుగలవాడును, ఉదారబుద్ధిగలవాడును భక్తవత్సలుడునై యుండిన శ్రీహరి యొకదినమున కౌసల్యకు స్వప్నములో సాక్షాత్కరించి నీకు వరము నిచ్చెదను వేడుకొనుమనగా కౌసల్యయును సర్వలోకేశ్వరుడగు నా శ్రీహరినిఁ బూజించి సంతుష్టాంతరంగముతో చేతులు జోడించి గద్గదస్వరముతో నిటులఁబల్కెను "ఓదేవా! నీవు నాకు పుత్రుడవుగా జనింపుమని కోరగా భగవంతుడును కౌసల్యనుగూర్చి తిరిగి యిటులపల్కెను.

౨౦½ ఓదేవి! నీకోర్కెప్రకారము లోకకల్యాణార్థమై నేను నీకవతరింపగలవాడనని చెప్పి భగవంతుడు అంతర్ధానము కాగా, కౌసల్య మేల్కాంచినదై, స్వప్నవృత్తాంతమును దలచి యాశ్చర్యమొందెను.

౨౧½ కౌసల్యమొదలగు దశరథపత్నుల గర్భచిహ్నములు క్రమముగా వృద్ధినొందగా భగవానుడవతారాభిముఖుడు కాగా, బ్రహ్మాదిదేవతలు వచ్చి గర్భస్థుడగు శ్రీహరిని స్తుతించిరి.

*౨౨-౨౩½ చైత్రశుద్ధనవమీదినమున, పునర్వసునక్షత్రమున, మధ్యాహ్నసమయమున, కర్కాటలగ్నమున నైదుగ్రహములు స్వోచ్చస్థానమందుండగ, కౌసల్య లోకాభిరాముని గనెను, లోకనాథుడగు పరమాత్మ, వెంటనే తనదివ్యరూపమును జూపదలచి సూతికాగృహమున కౌసల్యయొక్క పురోభాగమున దివ్యరూపముతో ప్రత్యక్షమయ్యెను.

వ్యా॥ * ఇచ్చట సంవత్సరారంభము, ఉత్తరాయణము, వసంతఋతువు, చైత్రమాసము. శుక్లపక్షము, దేవనక్షత్రము, పగటిజననము, అభిజల్లగ్నము, పుణ్యనక్షత్రము, కర్కాటలగ్నము మొదలగు సత్కృష్ట

త్కృష్టకాలే కర్కటలగ్నే ఉచ్చస్థగ్రహపంచకే గురుచంద్ర యోగే శ్రీరామోత్పత్తిః, తస్య సర్వోత్కృష్టతాం సకల గుణాభిరామతాం సకలశిష్టాదరణీయసంపత్తిం మహాప్రతాపం చ సూచయతి.

వ్యా॥ అథప్రశస్తఫలాని తత్ర సంవత్సరముఖస్య ప్రశస్తతాచ - "చిత్రాపూర్ణమాసే దీక్షేరన్ ముఖం వా ఏతత్సంవత్సరస్య" ఇతిశ్రుత్యా చిత్రాపూర్ణమాసస్య సంవత్సరముఖత్వేన ప్రశస్తతాప్రతిపాదనాత్సిద్ధా - ముఖంవా ఏతదృతూనాంయద్వసంతః ఇతిశ్రుత్యావసంతస్యా యం కామయేతేతిశ్రుత్యా పూర్వపక్షస్య, "యాన్యేవ దేవన క్షత్రాణి తేషు కుర్వీతేతిశ్రుత్యా" దేవనక్షత్రస్య చ ప్రశస్తతా సిద్ధా "పుణ్యాహేషు కార్యాణి" ఇతి సూత్రేణ మధ్యా హ్నకాలపుణ్య నక్షత్రసంగ్రహః కృద్భిరాపస్తంబాచార్యైః ఉదగయనపూర్వపక్ష ఇతి వదద్భిరాశ్వలాయనసూత్రకృద్భిః ద్రాహ్యాయణాచార్యైశ్చ, ఉక్తానా ముదగయనమధ్యాహ్నశుక్లపక్ష నూపాణాం సర్వోత్కృష్టకర్మసు నియమనాత్ప్రశస్తతా సిద్ధా అతఏవ, ఏతద్వ్యతిరిక్తకాలోత్పన్నస్య దుష్టఫలం, ఉక్త కాలోత్పన్నస్య ప్రశస్తంఫలం ప్రతిపాదయద్భిర్జ్యోతిషికై రప్యుక్తకాలానాం ఫలముఖేన ప్రాశస్త్యమేవ ప్రతిపాద్యతే ప్రశస్తఫలాని జ్యోతిశ్శాస్త్రీయజాతకాభరణరీత్యా ప్రతి పాద్యంతే. తత్రోత్తరాయణస్య - శ్లో॥ నరస్సదాచారపరో ఽత్యుదారో ధీరశ్చ సౌమ్యాయనజాతజన్మా॥

సమయమున, గ్రహపంచకము స్వోచ్ఛస్థానములందుండగా గురుచంద్రయోగము గలిగియుండగా, శ్రీరామోత్పత్తి యయ్యెను. ఇట్టిమహత్తరమగు సమయమునఁ బుట్టిన జాతకుడు సర్వోత్కృష్టు డగుననియు, సర్వగుణాభిరాముడగుననియు, సకలశిష్టాదరణీయ సంపత్తికలవాడనియు. మహాపరాక్రమవంతుడనియు, సూచింప బడుచున్నది. ప్రశస్తఫలములు తెలుపబడుచున్నవి

సంవత్సరారంభమునకు ప్రాశస్త్యము ''సంవత్సరమునకు ముఖము గాన చిత్తానక్షత్రయుక్తమగు పూర్ణిమతో గూడిన మాసమందు (అనగా, చైత్రమాసమున) యాగాది శుభకర్మదీక్షలను బొందవలయునని శ్రుతిచేఁ జెప్పబడెను. (అనగా చైత్రమాసము సంవత్సరారంభము గనుక ప్రశస్తమని పర్యవసానము.)

సమస్తఋతువులకు వసంతఋతువు ముఖము (ఆరంభము) కాన శుభ ప్రదము'' అను శ్రుతిచే వసంతఋతువునకు ప్రాశస్త్యము చెప్పబడినది. ''యం కామయేత'' అను శ్రుతివలన శుక్లపక్షమునకు ప్రాశస్త్యము చెప్పబడినది.

''ఏ దేవనక్షత్రములుండెనో యానక్షత్రములందే శుభకర్మలనుజేయ వలె'' ననెడి శ్రుతిచే దేవనక్షత్రమునకు ప్రాశస్త్యము చెప్పబడినది - ''పుణ్యాహములందు శుభకర్మలను జేయవలయు'' ననెడిసూత్రముచే మధ్యాహ్నకాలపుణ్యనక్షత్రసంగ్రహమునుజేసిన యాపస్తం బాచార్యులును, ఉత్తరాయణము శుక్లపక్షము మధ్యాహ్నకాలము సర్వోత్కృష్టములని శుభకర్మలందు ముఖ్యమని చెప్పినసూత్రకారు లగు ద్రాహ్యాయణాచార్యులును, పై యుత్తరాయణ మధ్యాహ్న శుక్లపక్షాదికాలము లుత్కృష్టములని చెప్పుటచేవానికి ప్రాశస్త్యము సిద్ధము, కాననే పూర్వోక్తములగు కాలములకు వ్యతిరిక్తమగు కాలమునఁ బుట్టినవానికి దుష్టఫలమును, పూర్వోక్తశుభకాలము లందు బుట్టినవానికి ప్రశస్తఫలమును జెప్పిన జ్యోతిష్కులచేతను పైనజెప్పబడినకాలములకు ఫలముఖముచే ప్రాశస్త్యము చెప్పబడు చున్నది. ప్రశస్తఫలములు జ్యోతిశ్శాస్త్రాంతర్గతజాతకాభరణ గ్రంధరీత్యా ప్రతిపాదింపబడుచున్నది.

వసంతస్య- కందర్పరూపో మతిమా న్ప్రీతాపీ వసం
తజన్మా మనుజః ప్రసన్నః - చైత్రమాసస్యాపి - సత్కర్మ
విద్యావినయోపపన్నః భోగీ నర స్స్యా న్మధురాన్న భోక్తా
పత్పాత్రమిత్రానురత శ్చ మంత్రీ చైత్రోద్భవ శ్చాపి
విచిత్రమంత్రః- శుక్లపక్షస్య - సదా సదానందవినత కాల
శ్చే జ్జన్మకాలస్తు వళక్షపక్షే - నక్షత్రస్య "నాతా ప్రతాపీ
వసుధా వసుశ్చ పునర్వసూ యస్య భవేత్ప్రసూతిః"

దివాజననస్య - తేజస్వీ పితృసాదృశ్యః శుభదృష్టిర్నృప
ప్రియః బంధుపూజ్యో ధనాఢ్యశ్చ దివాజాతో నసంశయః
కర్కాటలగ్నస్య- వృష్టాన్వభు క్సాధురతో నీతో విలోల
బుద్ధిర్జల కేళిశీలః ప్రహృష్టసారోఽతికరా ముదారో లగ్నే
కుళీరే హినరో భవేన్నః- ఉచ్చగ్రహ యోగస్య- నభశ్చరాః
పంచనీ చోచ్చసంస్థాః యస్య ప్రసూతౌ సతు సార్వభౌమః-
గురుచంద్రయోగస్య - పరోపకారాదరక్షైకచిత్తః సితద్యుతౌ
వాక్పతినా సమేతే- మేషగతసూర్యస్య క్షితిపతి స్సుహిత
శ్చ సదాశుచి స్స్న మహాసాం మహానా మధిపే క్రియే- బల
వతాం శుభగ్రహాణాం- పుష్టాంగ రో త్తమః భూషణసాదరా
శ్చ సౌమ్యగ్రహై ర్బలయుతైః పురుషా భవంతి" ఇతి-తస్మా
దేతేషాం కాలానాం జననే ప్రశస్తత్వాత్. సాధారణానా
మస్మిన్కాలే జననాసంభవాత్. అస్య చ శ్రీరామస్యతా
దృశకాలే సముత్పన్నత్వాత్ సర్వోత్కృష్టత్వం సకలలోకా
దరణీయాచారవత్వం చ సిద్ధం.

ఉత్తరాయణమునకు ఫలము-ఉత్తరాయణమునఁ బుట్టినవాఁడు సదాచారము కలవాఁడును ధీరుఁడు నగునని-

వసంతఋతు ఫలము-వసంతఋతువునందు పుట్టిన జాతకుఁడు మన్మథునితో సమానమగు రూపముగలవాఁడును ప్రతిభాశాలియును, ప్రతాపవంతుఁడును, ప్రసన్నుఁడునగునని- చైత్రమాసఫలము- చైత్రమాసమునందు జన్మించినమనుజుఁడు సత్కార్యాసక్తియు, విద్యయు, వినయము గలవాఁడును, భోగవంతుఁడును, మధురాన్నమును భుజించువాఁడును, సజ్జనులయందు, మిత్రులయందు దయగలవాఁడును, ఆలోచనపరుఁడగునని-

శుక్లపక్షఫలము- శుక్లపక్షమున జన్మించిన జాతకుఁడెల్లప్పుడును బ్రహ్మానందముచే కాలము గడుపువాఁడగునని-

నక్షత్రఫలము - పునర్వసునక్షత్రమునందు జన్మించినవాఁడు ధనము గలవాఁడును, ప్రతాపవంతుఁడునగునని.

దివాజననమునకు ఫలము-పగటియందు పుట్టినజాతకుఁడు తేజస్సుగలవాఁడును, పితృతుల్యుఁడును, శుభదృష్టికలవాఁడును, రాజతుల్యుఁడును ధనాఢ్యుఁడగునని.

కర్కాటకలగ్న ఫలము- కర్కాటకలగ్నమందు బుట్టినజాతకుఁడు మృష్టాన్నమును భుజించువాఁడును, సాధువులయందనురాగము కలవాఁడును, జలక్రీడాసక్తుఁడును, మహాబలవంతుఁడును, మిక్కిలి యౌదార్యము కలవాఁడునగును.

ఉచ్చగ్రహయోగమునకు ఫలము- ఐదుగ్రహములుచ్చయందున్నను నైదుగ్రహములు నీచయందున్నను నట్టిసమయమునఁ బుట్టినజాతకుఁడు సార్వభౌముఁడగునని,

గురుచంద్రయోగమునకు ఫలము- చంద్రుఁడు బృహస్పతితో కలిసియుండఁగాఁ బుట్టినజాతకుఁడు పరోపకారచిత్తము కలవాఁడును, సకల నాదరించువాఁడు నగునని.

మేషగతసూర్యునకు ఫలము- సూర్యుఁడు మేషమునందుండఁగాఁ బుట్టినజాతకుఁడు భూపాలకుఁడును, మంచిమిత్రులు కలవాఁడును, శుచిత్వము

శ్రీరామచంద్రజన్మపత్రికా లిఖ్యతే.

స్వస్తిశ్రీ వైవస్వతమన్వంతరాంతర్గతాష్టావింశతి మహాయుగాంతర్భూత త్రింశత్సహస్రావశిష్ట త్రేతాయుగే విళంబిసంవత్సరే మేషసంక్రమణే చైత్రమాసే శుక్లపక్షే నవమ్యాం బుధవాసరే పునర్వసునక్షత్రే మధ్యాహ్న సమయే కటకలగ్నే రవికుజగురుశుక్రశనిరూప పంచగ్రహేషు స్వోచ్చస్థానగతేషు శ్రీరామచంద్రావిర్భావః-

తత్కాలగ్రహసంపత్తిః-

అశ్వనీ	3	రవిః	పుష్యమి	4	గురుః
పునర్వసు	4	చంద్రః	రేవతీ	4	శుక్రః
శ్రవణ	3	కుజః	స్వాతీ	4	శనిః
ఉ-భా	3	బుధః	పుబ్బా	4	రాహుః
			పూ-భా	2	కేతుః

గురుదశాశేష సంవత్సరాః-4 మా౦-ది-౦-

శుబు	ర		
కే	రాశిచక్రం		గుచం
కు			రా
		శ	

శశు		కే	రకు
	అంశచక్రం		చం
			గు
	రా	బు	

కలవాడు నగునని. శుభగ్రహబలసలము - శుభగ్రహములు బల యుతములుగా నున్నపుడు పుట్టినజాతకుడు పుష్పములు. వస్త్రములు. అలంకారములు మొదలగువానియందాదరము కలవాడగునని.

పైకాలములం జననమందు ప్రశస్తమగుటవలనను సాధారణమైన మనుజులకీ కాలమున జననము సంభవింపదు కావునను, శ్రీరాము డిట్టి కాలమునఁ బుట్టుటవలన సర్వోత్కృష్టతయు, సర్వలోకాదర ణీయత్వము సిద్ధమయ్యెను.

శ్రీ రా ము ని జ న న ప త్రి క

స్వస్తిశ్రీ వైవస్వతమన్వంతరమున, నిరువదియేనిమిదవ మహాయుగ మున, ముప్పదివేలసంవత్సరములు మిగులుగాఁగల త్రేతాయుగమున విళంబి సంవత్సరమున, చైత్రమాసమునందు, శుక్లపక్షమున నవమీ బుధవారమున పునర్వసు నక్షత్రమున మధ్యాహ్నసమయమున కర్కాటక లగ్నమున, రవి కుజ గురు శుక్ర శను లుచ్చదశయందుండఁగా శ్రీరామచంద్రమూర్తియొక్క జననమయ్యెను.

త త్కా ల గ్ర హ సం ప త్తి.

అశ్వని	3	పాదమున	సూర్యుడు	పుష్యమి	4	,,	గురుడు
పునర్వసు	4	,,	చంద్రుడు	రేవతి	4	,,	శుక్రుడు
శ్రవణ	3	,,	కుజుడు	స్వాతి	4	,,	శని
ఉత్తరాభాద్ర	3	,,	బుధుడు	పుబ్బ	4	,,	రాహువు
				పూ. భా	2	,,	కేతువు

జననకాలమునకు గురుదశాశేష సంవత్సరములు 4 నె-౦ ది-౦.

బు శు	ర			శ శు		కే	ర కు
కే	రాశిచక్రము		చ గు ల		అంశచక్రము		చం
కు			రా				గు
		శ			రా	బు	

నీలోత్పలదళశ్యామః । కోటికందర్పసన్నిభః
పద్మపత్రవిశాలాక్షః । సర్వాభరణశోభితః
అనేకసూర్యసంకాశః తేజసా మహతా వృతః ౨౪-౨౫

ఈశాన స్సర్వలోకానాం యోగిధ్యేయ స్సనాతనః
ఏతాదృశగుణోపేతం ప్రాదురాసీత్ పురస్తదా
కౌసల్యా సంనిరీక్ష్యాథ నత్వా ప్రాంజలిరబ్రవీత్ ॥ ౨౬

ధన్యాస్మి దేవదేవేశ లబ్ధ్వా త్వాం తనయం ప్రభో
ప్రసీద మే జగన్నాథ పుత్రస్నేహం ప్రదర్శయ ॥ ౨౭

సంసారగర్తపతితాం మహామోహాంధకారకే
దీనభావంగతాం మాం త్వం సముద్ధర మహాప్రభో ॥ ౨౮

లోకసంమోహినీం మాయాం త్వదీయాం మయి కేశవ
మా ప్రసారయ విజ్ఞానం దేహి మే త్రిజగద్గురో ॥ ౨౯

భక్తవత్సలతా హ్యద్య దర్శితా మయి మాధవ । త్వన్మా
యయా మోహితాఽహం న త్వాం తే వేత్తుమక్షమా ॥ ౩౦

అలౌకిక మిదం రూపం హిత్వా దర్శయ శైశవం
యచ్ఛిశుక్రీడనాలాపాలోకావేక్షే చిరం మనః ౩౧

1 ఇతి స్తుతోఽథ భగవాన్ కౌసల్యా మాహ మాధవః
రూప మేత త్త్వయా దృష్టం ప్రాక్తనం తపసః ఫలం
మద్దర్శనం విమోక్షాయ కల్పతే హ్యన్యథా నర ౩౨-౩౩

---

1 అ॥ రా॥

౨౪-౨౫-౨౬ నల్లకలువ రేకులవలె శరీరచ్ఛాయ గలవాడును కోటిమన్మథులతో సమానమగు సౌందర్యముగలవాడును, పద్మపత్రములవంటి విశాలమగు నేత్రములు గలవాడును, సమస్తాభరణములచేఁ బ్రకాశించుచున్న వాడును, కోటిసూర్యప్రకాశమానుడును, సమస్తలోకాశ్రయుడును, యోగులచే ధ్యానింపదగినవాడును, సనాతనుడును, ఇట్టి బహుగుణములతో గూడి తన పురోభాగమున నావిర్భవించి దివ్యరూపముతో నొప్పుచుండిన యా భగవానుని కౌసల్యాదేవి చేతులు జోడించి స్తుతించెను.

౨౭-౨౮-౨౯ మహాప్రభో! నిన్ను పుత్రునిగాఁ బొందుటచే నేను ధన్యాత్మురాలనైతిని. ఓ లోకనాయకా! నాయందనుగ్రహముంచి పుత్రస్నేహమును జూపింపుము - మోహాంధకారమలన సంసారమను గోతిలో పడియున్నట్టియు, దైన్యమును బొందినట్టియునగు నన్ను నీవు దయ తలంపుము. లోకములను మోహింపఁజేయు నీమాయను నాయందుఁ బ్రవర్తింపఁజేయకుము. ఓ జగద్గురూ! నాకు విజ్ఞానమును గలుగఁజేయుము.

౩౦ ఓ మాధవా! నీయొక్క భక్తవాత్సల్యమును నాయందిపుడు చూపితివి నీమాయచే నేను మోహితురాలను - నీతత్త్వమును దెలిసికొనుటకు సమర్థురాలను గాను.

౩౧ దివ్యరూపమును విడిచి బాలభావమును జూపింపుము. నామనస్సు చిరకాలమునుండి బాలక్రీడలను తత్సంభాషణములను జూడ నపేక్షించుచున్నది.

౩౨-౩౩ ఇవ్విధముగ కౌసల్యచే స్తుతింపబడి భగవంతుడామెనుగాంచి యివ్విధముగఁబలికెను ఓ దేవి! నీవు నాదివ్యరూపమును జూడగలుగుట, నీపూర్వజన్మ తపఃఫలము- ఇతరులకు దుర్లభమగు నాదర్శనము మోక్షకారణమగును.

త్వయా దశరథేనాఽహం తపసారాధితః పురా
మత్పుత్రత్వాభికాంక్షిణ్యాతథా కృత మనిందితే॥ ౩౮

భూభారహరణార్థాయ బ్రహ్మద్యైస్సంస్తుతైరపి
హంతుం దశాననం పూర్వం ప్రార్థితో మర్త్యతాంగతః॥౩౯

ఇత్యుక్త్వామాతరం రామః బాలో భూత్వా రురోద హ॥౩౯½

అథ రాజా దశరథః శ్రుత్వా పుత్రోద్భవోత్సవం
ఆనందార్ణవమగ్నోఽసౌ ఆయయౌ గురుణాసహ ॥౩౬½

రామం రాజీవపత్రాక్షం దృష్ట్వా హర్షాశ్రుసంప్లుతః
పురోధసా వసిష్ఠేన జాతకర్మ తదాఽకరోత్॥ ౩౭½

జగన్నాథే సముత్పన్నే దేవదుందుభయో దివి
వినేదుః పుష్పవర్షాణి వవృషుస్సురసత్తమాః॥ ౩౮½

విజహర్షుర్బుధాస్సర్వే తస్థుశ్చ నభస్తలే
జగుర్గంధర్వపతయో ననృతుశ్చాప్సరోగణాః ౩౯½

తతః పుణ్యాశ్శివా వాతాః సుప్రభోఽభూద్దివాకరః
జజ్వలుశ్చాగ్నయశ్శాంతాః విమలాశ్చ దిశో దశ॥౪౦½

కైకేయీ చాథ భరత మసూత కమలేక్షణా
సుమిత్రాయాంయమౌజాతౌపూర్ణేందుసదృశాననౌ॥౪౧½

పుష్యే జాతస్తు భరతో మీనలగ్నే ప్రసన్నధీః
సార్పే జాతస్తు సౌమిత్రిః కుళీరేఽభ్యుదితే రవౌ॥ ౪౨½

తేషాం పురోధసా రాజా జాతకర్మాణ్యకారయత్ ౪౩

౩౪ నీవును, దశరథుఁడును బూర్వమందు నన్ను పుత్త్రునిగాఁ గోరి తపమును జేసియుంటిరి. నేనుమీకు వరమిచ్చినకారణముచే నవ్విధముగ నావతరించితిని.

౩౫-౩౬½ మఱియు రావణునిసంహరించి భూభారమును తొలగింపుమని బ్రహ్మాదిదేవతలు పూర్వము నన్నుఁబ్రార్థింపఁగా, నేను మనుష్యభావము నొందితినని యివ్విధముగ కౌసల్యతోఁజెప్పి శిశురూపుఁడై యేడ్చుచుండెను.

౩౭½ అనంతరము దశరథుఁడు పుత్త్రోత్సవమును విని యానందసముద్రమున మునిఁగి గురువగు వసిష్ఠునితోఁగూడ, నచ్చటకు వచ్చెను.

౩౮½ పద్మపత్త్రమువలె విశాలమగు నేత్రములుగల యాశిశువునఁ జూచి యానందబాష్పములను విడుచుచు, పురోహితుఁడగు వసిష్ఠునిచే జాతకర్మను జేయించెను.

౩౯½ భగవానుఁడు పుట్టినపుడు దేవదుందుభులు మ్రోగినవి. పుష్పవర్షములను దేవతలు వర్షించిరి.

౩౯½ బ్రహ్మాదిదేవత లాకాశమునుండి యనేకవిధములఁగ స్తవముఁజేసిరి. మఱియు గంధర్వరాజులు గానముల, నప్సరస్త్రీలు నృత్యమును జేసిరి.

౪౦½ మలయమారుతము వీచెను. సూర్యుఁడు దివ్యమైన తేజస్సుగలవాఁడయ్యెను. అగ్నులు ప్రజ్వరిల్లెను. దశదిక్కులు నిర్మలములయ్యెను.

౪౧½ అనంతరము కైకేయియును భరతునిఁ గనెను. పిమ్మట పూర్ణచంద్రునితో సమానమగు ముఖములుగల కవలగు లక్ష్మణశత్రుఘ్నులను సుమిత్ర కనెను.

౪౩-౪౪ భరతుఁడు దశమీదినమున పుష్యమీనక్షత్రమున మీనలగ్నమున జన్మించెను. ఏకాదశీదినమున ఆశ్లేషానక్షత్రమునందు మధ్యాహ్నసమయమున కర్కాటకలగ్నమున లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు జన్మించిరి. వారలకు దశరథుఁడు, వసిష్ఠునిచే క్రమముగ జాతకర్మలను జేయించెను.

* రామాదిజన్మకాలే తు బ్రాహ్మణేభ్యో ముదా నృపః
గోభూమిస్వర్ణదానాని చకార విధినా పృథక్
ప్రదేయాంశ్చదదౌ రాజా సూతమాగధవందినాం॥ ౪౪౫

---

* అన్యత్రపుణ్యకాలః ఉత్సవకాలో నభవతి, ఉత్సవకాలః పుణ్యకాలో నభవతి పుత్రోత్పత్తి కాలస్తు పుణ్యోత్సవోభయాత్మకః తథాచ వ్యాసః- దేవాశ్చపితరశ్చైవ పుత్రే జాతే ద్విజన్మనాం ఆయాన్తి తస్మాత్తదహః పుణ్యం పూజ్యం చ సర్వదా। తత్ర దద్యాత్సువర్ణం చ భూమిం గాం తురగం రథం॥ ఇతి- అత్ర పుణ్యపూజ్యశబ్దాభ్యా ముభయరూపత్వం స్పష్టం। తస్మిన్కాలే దేవానాం పితౄణాం చ జాతేష్టి నృద్ధిశ్రాద్ధాదీనాం తృప్తిః కార్యా - తథాచబోధాయనః. వైశ్వానరం ద్వాదశకపాలం నిర్వపేత్పుత్రే జాతే, ఇతి. విష్ణుపురాణేపి, సచేలస్య పితుః స్నానం జాతే పుత్రే విధీయతే।జాతకర్మ తదా కుర్యా చ్ఛ్రాద్ధ మాభ్యుదయం చరేత్-త్రివిధాని చ దానాని దేయాని-అదృష్టార్థం బ్రాహ్మణేభ్యో గవాదిదానం, ఉత్సవ ప్రయుక్తతయా బాంధవానాం ప్రియశంసినే జనాయ చ యత్తత్ప్రీతిదానం - కీర్త్యర్థం నటనర్తకాదిభ్యోదానం, ఇతి - ఏవఞ్చాత్రిస్మాత్పుత్రోత్సవయోగ్యః పుత్రోత్పత్తిదినసదృశో ఽన్యో దివసోనాస్తి, కింబహునా, పుత్రస్తేజాతః ఇతిశబ్దోచ్చారణం ప్రియసత్యహితరూపత్వాత్ వాఙ్మయతపోరూపం - తథాచగీతాయాం - అనుద్వేగకరం వాక్యం సత్యం ప్రియహితం చ యత్। స్వాధ్యాయాభ్యసనం

* ౪౪౫ ప్రత్యేకముగ రామాదుల జన్మకాలమున దశరథుడు బ్రాహ్మణులకు గో, భూమి సువర్ణదానములను యథావిధిగఁజేసెను. మఱియు బంధుమిత్రాదులకు సంతోషపూర్వకముగ గౌరవములనుఁజేసెను. వందిమాగధులు మొదలగువారికి నీయదగినవానినన్నిటి నిచ్చెను.

---

* మఱియొకసమయమున బుణ్యకాలము. ఉత్సవకాలముకానేరదు, ఉత్సవకాలము పుణ్యకాలముకానేరదు పుత్రోత్పత్తికాలమైతే పుణ్యోత్సవోభయరూపకమైనది. వ్యాసమునివిధనమునని చెప్పెను.
దేవతలు పితృదేవతలు ద్విజులకుఁబుత్రోత్పత్తి కలుగునెడ వచ్చెదరని యున్నందువలన. ఆపుత్రోత్పత్తిదినము పుణ్యము పూజ్యమని యును తత్సమయమున సువర్ణగోభూమిదానముల జేయవలయునని యుఁ జెప్పబడినది - ఇచ్చట పుణ్యపూజ్యశబ్దములవలన పుత్రోత్పత్తి దినము పుణ్యపూజోభయరూపమని స్పష్టమయ్యెను. ఆకాలమున దేవతలకును పితృదేవతలకును జాతేష్టియు వృద్ధిశ్రాద్ధము మొదలగు వానిచేఁ దృప్తిఁజేయవలయునని చెప్పఁబడినది - పుత్రోత్పత్తి యగుటతోడనే పండ్రెండు దినములయందు హవిస్సునుంచి హోమమును జేయవలయునని బోధాయనుడు చెప్పెను. పుత్రుని పుట్టుటతోడనే తండ్రి; సచేలస్నానముచేసి వృద్ధిశ్రాద్ధము జేయవలయునని విష్ణుపురాణమునందుఁ జెప్పఁబడినది - మఱియు బుత్రోత్పత్తికాలమున త్రివిధములగు దానములఁ జేయవలయునని యున్నది. త్రివిధదానము లేవియన. 1 పుణ్యముకొఱకు బ్రాహ్మణులకీయబడు గోస్వర్ణభూమిదానము 2 ఉత్సవములకు సంబంధించినట్టియు, సంతోషముతో బాంధవులకు; బిరుదార్థము జెప్పువారలకు నీయబడు ప్రీతిదానము, 3 కీర్తికొఱకు నటనర్తకాదులకీయబడు కీర్తిదానము, అని.
ఇవ్విధముగ శ్రౌతస్మార్తోత్సవములకుఁదగినట్టి యుఁబుత్రోత్పత్తితో సమానమైనట్టిదినము మఱియొకటి లేదని స్పష్టము - అధికప్రసంగమేల? నీరపుత్రుండుపుట్టెనని వచనము నుచ్చరించుటయునుప్రియసత్యహిత

* కారయామాస గురుణా తేషాం నామాని భూపతిః
యస్మిన్ రమంతే మునయో విద్యయాఽజ్ఞానవిప్లవే
తం గురుః ప్రాహ రామేతిరమణాద్రామఇత్యపి॥౮౫-౮౬.

చైవ వాఙ్మయం తప ఉచ్యతే, ఇతి- భాష్యకారా అపి సత్యప్రియహితవచనత్వేన, పుత్రిస్తేజాతః, ఇతి వాక్య ముదాజహ్రుః ఏతాదృశవాక్యవక్తురపి సర్వం దేయమిత్యాహ కాళిదాసః॥శ్లో॥జనాయ శుద్ధాంతచరాయ శంసతే కుమారజన్మాఽమృతసంమితాక్షరం। అదేయ మాసీ త్త్రయమేవ భూపతేః శశిప్రభం ఛత్రిముభే చ చామరే॥ ఇతి॥ అతో దశరథేన దానాదిదత్తాని ఇత్యైరపి పుత్రజన్మన్యేవం సమాచరణీయ మితిసూచితం.

రామనామ నిర్వచనం.

* రమంతే యోగినోఽస్మిన్నితి రామః సహాంధికాతే సచ్చిదానందరూపే తస్మిన్యోగినః క్రీడంతీతిభావః. రమయతీతి రామః సౌలభ్యసౌశీల్యాదిభిస్స్వాశ్రితాన్సంతోషయతీతి భావః అథవా, రామః అభిరామః లోకోత్తరదివ్యమంగళవిగ్రహసౌందర్యవానితిభావః। తథాచార్యస్తోత్రే "జితేంద్రియాణామపిమహర యస్తస్యదివ్యమంగళవిగ్రహ

*౨౫-౨౯ అనంతరము దశరథుడు గురువగు వసిష్ఠునితో బాలురకు నామకరణము చేయించెను వసిష్ఠుడు కౌసల్యాపుత్త్రునకు రాముడను నామకరణము జేసెను. (వానిభావమేమన) అజ్ఞాననాశనమైనపుడు జ్ఞానబలముచే యోగులు సమాధికాలమున నితనియందు రమించెదరు. (క్రీడించెదరు) కావునను, లేక, సౌందర్యాదులచే జనులనుసంతోషపెట్టువాడుకావునను రాముడనుభావముతో నామకరణముచేసెను.

రూపము కాన వాఙ్మయరూపమగుతపస్సని చెప్పబడినది. అవ్విధమున నే గీతయందు జెప్పబడినది, భీతినిగలుగ జేయనిదియును ప్రియము సత్యము హితము నగు వాక్యము, స్వాధ్యాయమునభ్యసించుటయు, వాఙ్మయముగుతపస్సని జెప్పబడినది. భాష్యకారులును నీకు బుత్త్రుడు పుట్టెను, అను వాక్యమును సత్యప్రియహితవచనమునుగానువహరించి ఇట్టివాక్యమును జెప్పినవానికిని సర్వమునీయదగునని కాళిదాసుడు చెప్పెను. (ఏమన) దిలీపమహారాజుతో నీకుపుత్త్రుడుపుట్టెనని యంతఃపురజనము చెప్పగా నావాక్యమును విని దిలీపుడు ప్రియవార్తను జెప్పిన జనులకు ఛత్రచామరములుతప్ప, మిగిలినయావత్తుధనము నిచ్చెనని (చెప్పెను) ఈకారణమువలన దశరథుడు దానము నిచ్చెను. పైకథవలన చెలిసికొనదగిన నీతియేమనగా నితరులును పుత్త్రోత్సవమున నివ్విధముగ నాచరింపవలయునని సూచితము.

---

* రామనామనిర్వచనము.

పైన చెప్పినవిధముగ సచ్చిదానందరూపునియందు సమాధికాలమున యోగులు క్రీడించెదరుకావున రాముడనియు, లేక, సౌభాగ్యసౌశీల్యాదిగుణములచే స్వాశ్రితులను సంతోషపెట్టువాడు గాన రాముడనియు చెప్పబడును. లేక రాముడనగా, అభిరాముడని యర్థము. (లోకోత్తర దివ్యమంగళవిగ్రహసౌందర్యముగలవాడని భావము.) అరణ్యకాండలో నీవిషయము స్పష్టమగును. రాముడు

భరతా ద్భరతో నామ లక్ష్మణం లక్షణాన్వితం
శత్రుఘ్నం శత్రుహంతార మేవం గురు రభాషత॥ ౪౭

రూపం దృష్ట్వా మోహితాః ఏకవార మాలింగన భాగ్యం దేహీతి రామం ప్రార్థయామాసుః” తదా రామః కృష్ణావతారే భవతా మభీప్సితం సఫలంభవేదిత్యాహ - యద్వా రామః శ్యామఇత్యర్థః, అథవా నైఋరవసీ భగవాన్ రాతి రాజతే మహీతలఇతి రామః యద్వా నామైకదేశే నామగ్రహణ మితిన్యాయేన, రకారః రాక్షసవాచకః మకారః మరణవాచకః ఏవంచ రాక్షసానాం యేన మరణం యాతి సరామ ఇతి.

యద్వా రకారో ౽ నలబీజం స్యాత్ । భస్మకర్మ కరోతి చ, అకారో భానుబీజం స్యా దవిద్యాం నాశయే త్తమః॥ మకార శ్చంద్రబీజం స్యా త్తాపం హరతి వై సదా॥ ఇత్యగ్నే ర్దాహకత్వశక్తిః భానో రంధకారనివర్తకత్వశక్తిః, చంద్రస్య తాపనివారకత్వశక్తి ర్వర్తతే ఏతత్త్రితయం రామనామ్ని వర్తత ఇతి. తథాచ పాపదాహకత్వాజ్ఞానాంధకార నివర్తకత్వ తాపత్రయనివారకత్వ

౪౩ కైకేయీపుత్రునకు భరతుడని వసిష్ఠుడు నామకరణము జేసెను భరతుడనగా రాముడరణ్యమునకు వెళ్ళినపుడు రాజ్యము నుభరించువాడగునని తెలిసికొని వసిష్ఠుడు నామకరణమట్లు చేసెనని భావము సుమిత్రాపుత్త్రులలో జ్యేష్ఠునకు లక్ష్మణుడని నామకరణముఁజేసెను. (లక్ష్మణుడనగా భగవత్సేవారూపవగులక్ష్మిగలవాడగునని వసిష్ఠుడావిధముగ నామకరణము చేసెనని భావము.) సుమిత్రాపుత్త్రులలో రెండవవానికి శత్రుఘ్నుడని నామకరణము చేసెను. (శత్రుఘ్నుడనగా నిత్యశత్రువులగు కామక్రోధాదులను జయించువాడగునని యవ్విధముగ నామకరణము చేసెను)

దండకారణ్యమున కేగినపుడు జితేంద్రియులగు మహర్షులు రాముని దివ్యమంగళవిగ్రహమునుజూచి మోహితులై యొక పర్యాయము మాకు నీశరీరాలింగనభాగ్యమును గలుగఁజేయుమని ప్రార్థించిరి. అప్పుడు కృష్ణావతారకాలములో మీ కోరిక నెరవేర్తునని రామచంద్రమూర్తి సమాధానము చెప్పెను. కాన జితేంద్రియులనుగూడ మోహింపజేయు దివ్యసౌందర్యము గలవాడనిభావము.

లేక, రాముడనగా శ్యామవర్ణముగలవాడనియు శ్రుతిలోజెప్పబడినది. లేక, వైకుంఠవాసియగు విష్ణుమూర్తియే మహీతలమునందు ప్రకాశించుచున్నాడు కాన రాముడనియర్థము. (అనగా(రా) యనగా ప్రకాశించువాడని, (మ) అనగా మహీతలమునందని) నామములో నేకదేశమును గ్రహించినను, ఆనామమంతయు వచ్చునని సంస్కృతన్యాయము చేతను రా, అనగా రాక్షసులనియర్థము, మ, అనగా మారణముచేయువాడు అనగా రాక్షసమారకుడనియర్థము, లేక రామ. అనుపదములో రకారము-అకారము-మకారము మూడుఅక్షరములుండెను. రకారము, అగ్నిబీజము, దానిలో పాపములను భస్మముచేయుశక్తిగలదు - అకారము సూర్యబీజము ఆబీజములో తమస్సును బోగొట్టుశక్తిగలదు. మకారము చంద్రబీజము, దానియందు తాపమునుబోగొట్టుశక్తిగలదు. పైవాక్యమువలన, అగ్నికి దాహకత్వశక్తియు, సూర్యునకంధకారనివర్తకత్వశక్తియు,

ఏవం వసిష్ఠో బాలానాం కృత్వానామాని వై పృథక్
రాజ్ఞా సంపూజిత స్సద్యోగ్గానా స్స్వాశ్రమం పునః॥ ౭౮

రూపశక్తిత్రయవదాత్రమనామేతి పర్యవసితం - అసిచాగ్ని వంశే పరశురామః సూర్యవంశే శ్రీరామః చంద్రవంశే బలరామశ్చ సంబభూవుః అగ్నేః కలాత్రయం, చంద్రస్యైక కలా, సూర్యస్య ద్వాదశకలా, స్సంభూయ షోడశకలా స్సముద్భవన్, తాదృశషోడశకలాపరిపూర్ణః రామ ఇతి. యద్వా, నామ్నైక దేశన్యాయేన రాజ్ఞాం మహీస్థితానాం స్థితిబోధకత్వా ద్రామ ఇతి అయముర్థ స్త్వయోధ్యాకాండే రామః భరతముద్దిశ్యకుశల ప్రశ్నవ్యాజేనలోకే సర్వరాజన్యానాం ధర్మాన్బోధయామాస,అథ వాపూర్వోక్తన్యాయేన రాకారః రావణవాచకః మకారః మారణవాచకః తథాచ రావణ మారకత్వా ద్రామఇతి యద్వా పురా మహర్షయః లోకోప కారాయ సప్తకోటిమహామంత్రమధ్యే మంత్రద్వయం పంచాక్షర్యష్టాక్షరీరూప మైహికాముష్మిక ఫలప్రదత్వేన సర్వ మంత్రసారభూతత్వేన చాగణయన్ వసిష్ఠస్తుకౌసల్యాసుతస్య నామకరణే సప్తకోటి మహామంత్రసార భూతాష్టాక్షరీపంచాక్షరీ రూపమంత్రద్వయం యదస్తి,తద్ద్వయేసారభూతం రా, మ, ఇతి వర్ణద్వయం సంయోజ్యరామఇతి నామ చకారేతి. తథాచరామనామ్నైహికాముష్మిక ఫలప్రదమితిపర్యవసితం ఏవంచ, రామో హరిహరాత్మక ఇత్యుక్తి శ్చ సంగచ్ఛతి ఇతి అథవా, రకార స్తత్పదార్థ స్స్యాత్ మకార స్త్వం

౪౭ ఈవిధముగ దశరథపుత్త్రులకు ! వసిష్ఠుడు నామకరణములుఁజేసి దశరథానుమతిచేఁ దననివాసమునకేగెను.

చంద్రునకు తాపనివారకత్వశక్తియు కలదు, ఆమూఁడుశక్తులు, రామ యను నామమునందు కలవు. కాన రాముడన. పాపములను దహింపఁ జేయువాడును తాపత్రయమును నివారింపశక్తిగలవాడును, అజ్ఞానాంధకారమును పోఁగొట్టువాడునని పర్యవసానము.

మఱియు, అగ్నివంశమునఁ బరశురాముఁడును, సూర్యవంశమున శ్రీరాముఁడును, చంద్రవంశమున బలరాముఁడును పుట్టిరి. అగ్నికిమూఁడు కళలును, చంద్రునకొకకళయును, సూర్యునకుఁ బండ్రెండుకళలును గలసి షోడశకళలయ్యెను, (పదునాఱు కళలయ్యెను) అట్టి షోడశ కళాపరిపూర్ణుఁడు రాముఁడని పర్యవసానము. లేక, నామైకదేశన్యాయముచే (అనఁగా నొక నామములో నొక మొదటియక్షరమునుచ్చరించిన నామమంతయు వచ్చును న్యాయముచేతను,) అనఁగా మహీతలమునందున్న రా, యనఁగా రాజులకు నీతిబోధించువాఁడు గాన రాముఁడని యర్థము. ఈవిషయము మఱియోధ్యాకాండమున రాముఁడు భరతునిఁ గుశలప్రశ్నలడుగుట యను మిషచే, సమస్తరాజులకు నీతిని బోధించుట సూచింపబడినది. లేక పూర్వోక్తన్యాయముచే, రా, అనఁగా రావణుని, మ, అనఁగా మారణము చేయనవతరించిన వాఁడు గాన రాముఁడని, లేక పూర్వకాలమున మహర్షులు లోకోపకారము కొఱకు సప్తకోటిమహామంత్రములఁ బరిశీలించి వానిలో శివపంచాక్షరీనారాయణాష్టాక్షరీరూపమగుమంత్రద్వయము నైహికాముష్మికఫలప్రదమునుగా సమస్తమంత్రసారముగాఁ బరిగణించిరి. వసిష్ఠుఁడు కౌసల్యాపుత్త్రునకు నామకరణము చేయునెడ సప్తకోటి మహామంత్రములసారమైన, యష్టాక్షరీ పంచాక్షరీరూపమగు మంత్రద్వయములో సారమగు రా, మ, అను వర్ణద్వయము గూర్చి రామయను నామకరణమును జేసెను. కాన రామనామమైహికాముష్మిక

పదార్థకః॥ తయో స్సంయోజన మసీ త్యైక త్త్వవిదో వి

దురితి శ్రుత్యా ప్రతిపాదితమహావాక్యలక్ష్యార్థరూపః రామశ

బ్దార్థః- అథవా నామైక దేశేనామగ్రహణమితిన్యాయేన, సత్య

భామాయాః భామేతివత్ పరశురామస్య రామఇతివత్

శ్రీరామస్యాపిరామఇతి, నామ, పూర్వోక్త న్యాయేనకృతంపసి

ష్ఠేన "ఏవంచ" శ్రియారమతే ఇతి శ్రీరామః యథాపరశు

నారమతఇతి పరశురామః తథా లక్ష్మీపతి రేవాయమిత్యర్థ

స్సంభవతి-అథవా, శ్రీశబ్దాప్రయోగేఽప్య యమర్థ స్సమా

యాతి, కథమితిచేత్, (రమయా సహితః రామ ఇతివ్యుత్ప

త్త్యాలక్ష్మీపతి రేవాఽయమితి-తథాచపాద్మే-శ్రియః కమల

వాసిన్యారమణోఽయంమహాప్రభుః।కస్మాచ్ఛ్రీ) రామఇత్యస్య

నామ సిద్ధం పురాతనమితి॥-ననుశ్రియస్య ద్వాదశాహం

మాతికమితి న్యాయేనత్రయోదశదినే శుద్ధేః ద్వాదశదినేనామ

కరణం కథమపపన్నం భవేతచేన్న, లక్ష్మణజననాదారభ్యేతి

ఫలములనిచ్చునదియని పర్యవసానము. కావుననే రాముడు హారి హారోభయస్వరూపుడనుమాట సంగతమగుచున్నది. మఱియు రకారమునకు జీవబ్రహ్మైక్యమును బోధించు (తత్త్వమసి) అను, మహావాక్యములోని తత్పదార్థమగు పరబ్రహ్మయని యర్థము. మ అనగా జీవుడు, రామ, అను రెండు వర్ణములయొక్క కలయికయే జీవబ్రహ్మైక్యమును బోధించు'' అని, అను పదార్థము కాన మహావాక్యార్థమే రామశబ్దార్థము.

కౌసల్యాపుత్రునకు రాముడని నామకరణమును జేసినను నామైకదేశన్యాయముచే (అనగా నామములోఁ గొంతభాగమును జెప్పినను నామమంతయు జెప్పినట్లగు నను న్యాయమున) శ్రీరాముడనియే వసిష్ఠుని యాశయము. సత్యభామను భామయని పిలిచినట్లును, పరశురాముని, రాముడని పిలిచినట్లును, బలరాముని, రాముడనినట్లును నిచ్చటఁగూడ రాముడనగా పైన్యాయముచే శ్రీరాముడనియే వసిష్ఠుని యాశయము. అట్లు కాకపోయినచో రాముడను నామము పూర్వమే పరశురామునకుండఁగ నా రామయను నామము కౌసల్యాపుత్రునకు బుట్టుటలో విశేషమేమియుండును, పైవిధముగనైతే "శ్రీ" అనగా లక్ష్మిచే) రాముడు) క్రీడించువాడు, అనగా వైకుంఠవాసుడగు లక్ష్మీపతియే యితడని తెలియును (ఎట్లన) (పరశు) గండ్రగొడ్డలిచే (రాముడు క్రీడించువాడు గాన పరశురాముడని యెట్లయ్యెనో "బల" (బలముచే) రాముడు. క్రీడించువాడు గాన బలరాముడని యెట్లయ్యెనో యట్లనే "శ్రీ" (లక్ష్మిచే) రాముడు క్రీడించువాడు, అనగా లక్ష్మీపతియే యీరాముడని యభిప్రాయముతోనే వసిష్ఠుడు నామకరణముఁ జేసెను. పద్మపురాణమునందు నవ్విధముననే చెప్పబడినది. (శ్రీ) లక్ష్మిదేవికి (రామః) రమణుడుగాన శ్రీరాముడను నామము పురాతనమైనదియు, సిద్ధమయినదనియు (చెప్పబడినది)

ఇచ్చట నొక యాశంకకలుగుచున్నది. ఏమన క్షత్రియులకు పండ్రెండుదినములు సూతకమనియుఁ బదుమూడవదినమున శుద్ధియనియు శ్రుతియందుఁ జెప్పఁబడియుండినందున పండ్రెండవదినమున నెట్లు నామకరణము చేయఁబడినదియనగా లక్ష్మణజననము

జ్ఞేయం - అత్రదశరథస్తు స్వపుత్రాణాం నామాన్య కృత్వా పురోహితేన కిమర్థం కారితవానితిచేత్, క్షత్రియాణాం నామ పురోధా ఏవ కుర్యాదితి సంప్రదాయానుసారేణ వసిష్ఠ ఏవ కృతవానిత్యలం పల్లవితేన.

ఇత్యాశ్చర్యరామాయణే దశమస్సర్గస్సమాప్తః

మొదలుఁగొని యని తెలిసికొననగు-దశరథుఁడు పుత్త్రులకు నామకరణములను జేయకుండగ వసిష్ఠునిచేఁ జేయించుటకుఁ గలకారణ మేమనగా క్షత్త్రియులకు నామకరణమునుఁ బురోహితుఁడే చేయవలయుననెడి సంప్రదాయానుసారముగా వసిష్ఠుఁడే నామకరణములను జేసెనని తెలియనగు - శాఖాచంక్రమణము చాలును.

పదియవసర్గము ముగిసెను

ఏ కా ద శ స ర్గ ప్రా ర ౦ భః

పా॥ పరమేశ్వరం ప్రతి, శ్లో॥ కౌసల్యాజసుతాభ్యాం తు కిం తప్తం తప ఉత్తమం। యతో హరి స్స్వయం జాత స్తయో ర్వద మహాప్రభో॥ ౧

సుమిత్రా కైకయీ వాపి పూర్వజన్మని కే వద।
ఇతి దేవ్యాఽనుయుక్తోఽథ ప్రాహ తాం శంకరప్రభుః॥ ౨

౧ కశ్యపేన సదారేణ పుత్రార్థం తప ఉత్తమం
కృతం వర్షసహస్రం చ తత స్స్వత్రా దభూ ద్ధరిః॥
మత్తో వరం వృణీష్వేతి మునిం తం ప్రాహ వై హరిః ౩

ముని॥ పుత్రత్వం భజ దేవేశ త్రీణి జన్మాని చాఽచ్యుత
త్వాం పుత్రలాలసత్వేన భజామి పురుషోత్తమం॥ ౪

ఇత్యుక్త స్తేన లక్ష్మీశః ప్రోవాచ సుమహాగిరా
భవిష్యతి మునిశ్రేష్ఠ యత్తే మనసి కాంక్షితం॥ ౫

మమైవ చ మహాప్రీతి స్తవ పుత్రత్వహేతవే
పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతాం
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి తవాఽనఘ॥
ఏవం దత్వా వరం తస్మై తత్రై వాఽంతర్దధే హరిః॥ ౬

అస్యాఽభూ త్ప్రథమం జన్మ మునే ర్వామనరూపిణః
కస్యపోఽస్య త్వజసుతో జాత స్తస్యాఽస్య వై హరిః
పూర్వదత్తవరం స్మృత్వా రామత్వేనాఽవతీర్ణవాన్॥ ౭

---

1. స్కాందే॥

ఏకాదశసర్గప్రారంభము.

౧-౨ పార్వతీదేవి పరమేశ్వరునిగూర్చి యివ్విధముగఁ బ్రశ్నించెను- ఓపరమేశా ! కౌసల్యాదశరథులగర్భమున శ్రీహరి జన్మించుటకుఁబూర్వమునందువారలిద్దరెట్టి యుత్తమ తపస్సును జేసిరో యనుగ్రహించి చెప్పుము. మఱియు సుమిత్రా కైకేయులు పూర్వజన్మమున నెవ్వరో యదియునుఁ జెప్పుమని పార్వతి పరమేశునిఁ బ్రశ్నింపగా పరమేశ్వరుడు పార్వతితో నిట్లు చెప్పదొడగెను.

౩౪ ఓ ప్రేయసీ ! పూర్వమునందుఁ గశ్యపప్రజాపతి, భార్యాయుక్తుడై పుత్రార్థము బహుసంవత్సరములు, తపస్సు చేయగా వెయ్యిసంవత్సరములు గడచిన పిమ్మట భగవంతుడగు శ్రీహరి, ప్రత్యక్షమై వరమును గోరుకొనుమని కశ్యపునిగూర్చి పలికెను.

౫-౫౪ అప్పుడు కశ్యపుడివ్విధముగఁ జెప్పెను. ఓ శ్రీహరీ! మూడుజన్మములలో నాకుఁ బుత్రుడవుకమ్ము. పురుషోత్తముడవగు నిన్ను బుత్రునిగాఁగోరి సేవించుచుంటిని యనిచెప్పగా శ్రీహరియును గంభీరముగు వాక్కుతో నీయభీష్టముసిద్ధింపఁగలదని చెప్పెను.

౬-౭౪ మఱియు భగవంతుడిట్లుఁజెప్పెను. ఓకశ్యపుడా! నీకుఁబుత్రుడనుగాఁ బుట్టుటలో నాకును మిగుల సంతసమైయె యున్నది. సజ్జనులను రక్షించుటకును దుర్మార్గులను శిక్షించుటకును ధర్మసంస్థాపనమునకును నీకుఁబుట్టుమందును. అని కశ్యపునకు వరమిచ్చి భగవానుడంతర్ధానమయ్యెను.

౭-౯ ఈకశ్యపునకు మొదటిజన్మలో శ్రీహరి వామనుడు గాఁబుట్టెను. ఆకశ్యపుడే యిపుడు దశరథుడుగా జన్మించెను. ఆదశరథునకు నిప్పుడు శ్రీహరి పూర్వమిచ్చిన వరమునునుసరించి రాముడుగా నవతరించెను.

కౌసల్యా సమభూత్పత్నీ కశ్యపస్యాఽదితి స్తు సా
మాతృభావం హరే రద్యగతా పూర్వతపోబలాత్॥ ౧౦

సుమిత్రా కైకయీ పూర్వవృత్తాంతం వచ్మి సంశ్రుణు
వినతాయాం కశ్యపేన సంగతాయాం కదాచన
కద్రూ స్సమాగతా దృష్ట్వా వినతా మవశత్తదా
నియతే మమ కాలే త్వం యతో భర్త్రాఽసి సంగతా
తత స్తే గర్భగోళేఽగ్నిసర్పా నూనం జనిష్యతే॥ ౧౧-౧౩

వినతా తద్వచ శ్శ్రుత్వా శాపం తస్యై దదౌ పునః
లోకేఽపకీర్తి ర్భవతా చ్ఛాశ్వతీ తవ తామసి॥ ౧౪

ఏతస్మి న్సమయే జ్యేష్ఠా ఽదితి శ్చాఽగత్య తత్ర హి
వినతాపక్ష మాశ్రిత్య కద్రూమేవ చుకోప తాం॥ ౧౫

ఆదిత్యాః పక్ష మాశ్రిత్య దితిఃకద్రూమదూషయత్॥ ౧౫

అథ కద్రూః కశ్యపం చాఽదితిం చాఽశపద్రుషా
నరజన్మ యువాం భూమ్యాం భజతం సత్వరం త్వితి॥ ౧౬

౧౦ మఱియు పూర్వము కశ్యపునిభార్యయగునదితి యిప్పుడు కౌసల్యగా నయ్యెను. కౌసల్య, పూర్వజన్మమునఁజేసిన తపోబలముచే శ్రీహరికి మాతృభావము నొందెను.

౧౧ ఓపార్వతి! శ్రీహరి, నిజాంశములతో సుమిత్రాకైకేయుల గర్భమున జన్మించుటకుఁగల వారలపూర్వజన్మ చరిత్రమును జెప్పెదను వినుమని శంకరుడనియె"

౧౨-౧౩ కశ్యపునకు, దేవమాతయగునదితియు, గరుత్మంతునితల్లియగు, వినతయు, సర్పమాతయగు కద్రువ, మొదలగు భార్యలనేకముగ నుండిరి. వారలలో నొక్కొక్క దినమున నొక్కొకరితో నియమితమునుజేసికొని కశ్యపుడు క్రీడించుచుండెను. ఇట్లుండ నొకదినమున వినత, కశ్యపునితోఁగలసియుండగా, కద్రువయనుభార్య, తత్సమయమున నచటకువచ్చి చూచి వినతనిట్లు శపించెను. ఓవినతా! నీవు, నాకు నియమితమగుకాలములో భర్తయైన కశ్యపునితోఁ గలసినందున నీగర్భమునందు, నాగర్భమునందువలె సర్పమున్, మఱియు, అగ్నిజ్వాలయును పుట్టుగాకయని శపించెను.

౧౪ వినత, యాకద్రువవాక్యమును విని, యాకద్రువకుఁ దిఱిగిప్రతిశాపమిచ్చెను, (ఏమన) ఓతామసి! నీకు లోకమున శాశ్వతమైన యపకీర్తికలుగుగాకయని"

౧౫ ఆసమయమునందుఁ గశ్యపుని జ్యేష్ఠభార్యయగు నదితి, యచటకువచ్చి వినతపక్షము ననుసరించి కద్రువనే కోపగించెను. కశ్యపుడును అదితి ననుసరించి కద్రువనే దూషించెను.

౧౬ అప్పుడు కద్రువ, కోపముతో" వినతపక్షముగా మాట్లాడుచున్న తన సవతియగు నదితిని, అదితిపక్షము నవలంబించి నన్నుదూషించుచున్న తనభర్తయగు కశ్యపుని" మీరుశీఘ్రముగ నరజన్మము నొందుదురని శపించెను.

పశ్చాత్తాపయుతా కద్రూర్వినతా చ హరింప్రతి
స్వస్వశాపవిముక్త్యర్థం తేపతుః పరమం తపః। ౧౭౪

ఏవంబహుగతే కాలే ప్రియాభ్యాము హరి స్తతః
తయో ర్ద్వయో స్సపత్న్యోశ్చ దత్వా౽వర్ణనమాహ సః
స్వస్వశాపో౽చిరా న్నస్యా త్ఫలకారీ హ జన్మని॥
జన్మాంతరే ద్వయో ర్గర్భభూత్వా౽హం స్వాంశతః
పృథక్ । శాపం నివారయిష్యామి త్యజతం శాపజం
భయం॥ ౧౮–౧౯–౨౦

ఏవం దత్వా౽భయం శ్రీశ స్తయో స్సద్య స్తిరోహితః
చిరాయ కశ్యపాంశేన జాతో దశరథో భువి॥
అదితి శ్చాభవ ద్దేవి కౌసల్యారూపతో౽ధునా॥ ౨౧౪

వినతా౽భవతాం కద్రూ ర్ద్వే సుమిత్రా౽ద్య కైకయీ
కద్రూశాపవశా త్తస్యా శ్శేషాంశో లక్ష్మణో౽జని
సుదర్శనో౽గ్నిరూపో౽స్యా శ్శత్రుఘ్నో౽ప్యభవచ్ఛివే ౨౨
కైకేయీ వినతాశాపా దకీర్తిం ప్రాప నై భువి॥ ౨౩౪

అపవాదం తు తాసాంతే యత్స్పృష్టం చ త్వయా శివే
కథితం విస్తరాత్పశ్చాత్కథాంశ్రిణు సమాహితా। ౨౪

ఇత్యాశ్చర్య రామాయణే బాలకాండే
ఏకాదశసర్గ స్సమాప్తః.

౧౭౪ కద్రువ పిదప పశ్చాత్తాపము కలదియై తన శాపవిముక్తికి శ్రీహరిని గూర్చి తపము చేయుచుండెను. వినతయును నా శ్రీహరినిగూర్చి శాపవిముక్తికై గొప్పతపమును జేసెను.

౧౮-౧౯-౨౦ ఇవ్విధముగ బహుకాలము గడచినపిదప శ్రీహరి ప్రత్యక్షమై యా సతులగు వినతాకద్రువలకు నివ్విధముగఁ జెప్పెను. ఓ వినతా కద్రువలారా! మీ శాపములు వెంటనే యీజన్మమున ఫలకారులు కానేరవు. జన్మాంతరమున మీగర్భములందు స్వాంశముతో నేను వేర్వేరుగ జన్మించి మీ శాపములను నివారింపఁజేయుగలవాడను. శాపజన్యమగు భయమును మీరలు వదలుడనియె.

౨౧౪ ఈప్రకారముగఁ బరమేశ్వరుడు వినతాకద్రువలకు వరములిచ్చి యంతర్ధానము నొందెను. చిరకాలమునకు కశ్యపుడే దశరథుడుగా జన్మించెను. ఆ యదితియే కౌసల్యగా జన్మించెను.

౨౨-౨౩౪ ఓ పార్వతీ! ఆ వినతాకద్రువ లిద్దరును క్రమముగా సుమిత్రా కైకేయులైరి. కద్రూశాపమువలన సుమిత్రాగర్భమునందు శేషాంశముతో లక్ష్మణుడును, అగ్నిరూపము చక్రాంశముతో శత్రుఘ్నుడును నుదయించిరి. కద్రువయొక్క యంశముతో జన్మించిన కైకేయియును, వినతాశాపమువలన నపకీర్తినిఁ బొందెను.

ఓ పార్వతి! కౌసల్యా సుమిత్రా కైకేయుల పూర్వచరిత్రమును నీకు విస్తరించి చెప్పితిని. అనంతరకథను సావధానమనస్కురాలవై వినుమని పార్వతితోఁ బరమేశ్వరుడు చెప్పెనని సూతుడు శౌనకాది మహర్షులకుఁ జెప్పెను.

ఆశ్చర్యరామాయణమున బాలకాండమున
ఏకాదశసర్గము ముగిసెను.

ద్వాదశసర్గప్రారంభః.

ఏకదా డోలికాయాం తు నిక్షిప్య స్వశిశుం ముదా
మహానసగతా దేవీ కౌసల్యా దేవమందిరం॥
గత్వా దేవం సమభ్యర్చ్య భక్ష్యభోజ్యాదికం బహు
నివేదనాయ సంస్థాప్య తత్రాఽగచ్ఛద్గృహాంతరం॥ ౧-౨

ఏతస్మిన్నంతరే బాలః భక్షయం స్తాన్యదృశ్యత
విస్మితా డోలికాం గత్వా తత్రాఽపశ్య త్స్వబాలకం।
ఏవం చ బహువారం సా గత్వా దృష్ట్వాఽత్ర తత్రచ
విభ్రమా సా త్వభూ త్తస్యాః విశ్వరూపం ప్రదర్శయ(న్)
మోహయిత్వా చకౌసల్యాం తిరోభూత స్తతో హరిః ౩-౪॥

అథైకదా దేవతా స్తు బ్రహ్మాద్యా స్తం దిదృక్షవః
సరయూస్నాననామ్నా తే సమాజగ్ము శ్ఛలేన హి॥ ౫

విమానేభ్యోఽవతీర్ణా స్తే స్నాత్వావాసాంసి పర్యధుః
తస్మిన్కాలే వసిష్ఠోఽపి విధేః పార్శ్వం సమాగతః॥
అనామయం పర్యపృచ్ఛద్రాజ్ఞో రామస్య సర్వశః॥ ౬.౭

వసిష్ఠః॥ యేషాంకుశలకామోఽసి భవ్యం తేషాంతువిద్యతే॥
ఆగమిష్యతి రాజాఽపివృత్తైస్త్వా మభినందితుం॥ ౮

ద్వాదశసర్గ ప్రారంభము.

రామలీలా ప్రారంభము.

౧-౨ ఒకప్పుడు కౌసల్యాదేవి శిశువుగానుండిన రాముని నుయ్యాలలో బరుండబెట్టి నిద్రపుచ్చి వంటయింటిలోనికి వెళ్ళి పాకమును సిద్ధమునుజేసి, దేవతాగృహమునకు వెళ్ళి, దేవునకు షోడశోపచార పూజలు చేసి భక్ష్యభోజ్యాదులను నివేదనము చేయుటకు వచ్చుటనుంచి వంటయింటిలోనికి వెళ్ళి తిరిగివచ్చెను.

౩-౮౪ ఆసమయమున శిశురూపుడుగానున్న రాముడు నివేదనమునకై దేవతాగృహమునందుంచబడిన భక్ష్యభోజ్యాదులనన్నిటిని భక్షించుచుండెను. కౌసల్య, యాశ్చర్యమునొంది, యుయ్యెలలో బరుండబెట్టిన బాలుడిచ్చటికెటుల వచ్చెనని యుయ్యెలదగ్గరకు వెళ్ళి చూడగా నుయ్యెలయందును బాలుడుండెను. భ్రాంతినొందితి నేమోయని యనేకపర్యాయములు వెళ్ళి యచ్చటనిచ్చటనుగూడ శిశువునుజూచి కౌసల్య విభ్రమమును జెందియుండ నాశిశువు దివ్యరూపమునుజూపి వెంటనే యంతర్ధానమొందెను.

౫-౬౪ అనంతరమొకానొకప్పుడు, బ్రహ్మాదిదేవతలు రామచంద్రమూర్తిని జూడదలచి సరయూనదిలో స్నానముచేయుటకనే నెపముతో బయలువెడలి యయోధ్యకువచ్చి తమతమ విమానములనుండిదిగి సరయూనదిలో స్నానముచేసి వస్త్రములను ధరించుచుండగ, వసిష్ఠమహర్షి బ్రహ్మసమీపమునకువచ్చెను. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు దశరథపుత్రుల క్షేమసమాచారముల నడిగెను.

౮౪ వసిష్ఠుడు బ్రహ్మతోనిట్లు చెప్పెను. తండ్రీ! నీవెవరి క్షేమమును గోరుచుంటివో వారలందఱును క్షేమముగానే యుండిరి. దశరథుడును మీరలు వచ్చినారని తెలిసికొనినహేతువుచే మిమ్ములను గౌరవించుటకుఁ దనపుత్రులతోఁగూడ నిచటకుఁ రాగలడనియె.

బ్రహ్మా॥ అహమేవాఽగమిష్యామి గృహం రాజ్ఞో మహాత్మనః
దేవైస్సహామునేయాహి|బ్రూహి|బ్రూహిమమాజ్ఞయా॥ ౮౪

రామోనారాయణస్సాక్షాత్ మమోపాస్యస్సదాద్విజ
ఏవం నజ్ఞాయతే పుత్రీత్వయా కిం మమచోచ్యతే॥ ౯౪

సంగోపనీయమస్మాభిః రామతత్త్వం చ సాంప్రతం
వసిష్ఠం ప్రేషయిత్వా తే రాజగేహం గతాస్తతః ౧౦౪

ప్రణనామ మహారాజో బ్రహ్మాణం చ సురాంస్తథా
పాదయోః పతయామాస రామచంద్రంచ వేధసః॥ ౧౧

రాజానం వర్ధయిత్వాతు రామంచాఽంకేన్యవేశయత్
ఏతస్మిన్నంతరే తత్ర నారదోఽపి సమాగతః॥
జనకాంకగతం రామందృష్ట్వా వినయసంయుతః
తుష్టావ పరయా భక్త్యా మానసే ధ్యానమాస్థితః॥౧౨-౧౩

* జ్ఞానానందం జ్ఞానగమ్యం జ్ఞానరూపం సనాతనం
కారణం భుక్తిముక్తీనాం నరకార్ణవతారకం॥ ౧౪

నారదోపి మహాయోగీ విరక్తానాం శిరోమణిః
పస్పర్శ బాలంపాణిభ్యాం రక్షావ్యాజేన మస్తకం॥ ౧౫

ధాతాఽపి పునరుత్థాయ రక్షార్థం బాలకస్యచ
చతుర్భిర్వదనైస్తత్ర తాతతాతేత్యువాచ హ॥ ౧౬

౯ బ్రహ్మ వసిష్ఠునితో నిట్లనియెను. ఓ పుత్త్రా! నేనే దేవతలతోఁ గూడ దశరథుని గృహమునకు వచ్చెదనని నా యానతిచే వారితో జెప్పుము.

౯-౧౦ పుత్త్రా! రాముడు సాక్షాన్నారాయణమూర్తియని యెఱుగుదువు. మఱియు నేను సేవింపవలసినవాడనని నీకుఁ దెలియదా! నీవు నాకు జెప్పవలయునా! కాని, రామచంద్రతత్త్వమును మన మెప్పుడు వెల్లడిచేయఁగూడదని బ్రహ్మదేవుడు వసిష్ఠునితోఁ జెప్పి యమ్మునిని ముందుగా దశరథుని గృహమునకుఁ బంపి దేవతలతోఁ గూడ రామునిఁ జూచుటకు దశరథుని గృహమునకు వచ్చెను.

౧౧ మహారాజగు దశరథుడు సంతోషముతో బ్రహ్మాదిదేవతలకు నమస్కరించి బాలుడుగానున్న రామునిచే బ్రహ్మపాదములకు నమస్కరింపఁజేసెను.

౧౨-౧౩-౧౪ బ్రహ్మయు, దశరథునాశీర్వదించి రామునిఁదనతొడయందు గూర్చుండబెట్టుకొని ముద్దులాడుచుండగా నీసమయమున నారదుడును నచటకువచ్చి, తనతండ్రియగు బ్రహ్మచే, లాలింపఁబడుచున్న రామునిఁజూచి సచ్చిదానందరూపుడును, జ్ఞానవేద్యుడును, సనాతనుడును, భుక్తిముక్తికారణుడును, నరకోద్ధారకుడు, నగు రామచంద్రుని మనస్సులో పరమభక్తితో ధ్యానించెను.

౧౫ దేవర్షియగు నారదుడు వైరాగ్యవంతులలో నుత్తముడయ్యును, రామునిదివ్యసౌందర్యమునుజూచి మోహితుడై యెత్తుకొనవలెనని తలంపుగలిగి రక్షయనెడిమిషచే బాలునిశిరస్సును చేతులతో స్పృశించెను.

౧౬ బ్రహ్మదేవుడు తిరిగితెచి బాలరక్షయనెడిమిషచే నాలుగుముఖములచే తాత, తాత, తాత, తాత యనుచు బాలుని దనయొద్దకుఁ దీసికొని ముద్దులాడుచుండెను.

ఏవం చ నిఖిలా దేవాః స్పృష్ట్వా తం బాలకం పునః
అహో రాఘవ తే రూపమిత్యాశ్చర్యం గతాశ్చ తే॥
దేవా బ్రహ్మాదయస్సర్వే స్వం స్వం స్థానం గతాశ్చ తే॥౧౭-౧౮

భిక్షురూపధరశ్శంభు రాయయౌ రాఘవాంతికం
దృష్ట్వా శిశుం రాఘవం తం బ్రహ్మానందగతోఽవ్రజత్ ॥౧౯

ఆశ్చర్యరామాయణే బాలకాండే
ద్వాదశసర్గస్సమాప్తః.

౧౬-౧౭ ఇవ్విధముగ బ్రహ్మాదిదేవతలందఱును, బాలుని స్పృశించి ముద్దులాడి, రామచంద్రుని రూపమున కాశ్చర్యము నొందుచుఁ దమతమ స్థానములకేగిరి.

౧౮ శివుడు భిక్షురూపముధరించి రాముని యొద్దకువచ్చి దివ్యమంగళవిగ్రహమును జూచి సంతోషించి యతని గుణములను గొనియాడుచు కైలాసమునకేగెను.

ఆశ్చర్యరామాయణమున బాలకాండమున

ద్వాదశసర్గము సమాప్తము.

త్రయోదశసర్గప్రారంభః.

తస్మిన్నాళ్కే నారదస్తు లంకాం గత్వా దశాననం
దృష్ట్వా సన్మానితస్తేన విశేషాం స్తన్మదేఽవదత్ ॥ ౧

కౌసల్యాయాం దశరథాజ్జాత స్తేమారకో హరిః
రామనామ్నా రఘోర్వంశే జాగ్రృహి త్వం దశానన ॥
ఇత్యుక్త్వా దేవలోకం తు గతవాన్నారదోమునిః ౨-౪

దశాననోఽథ తం రామం పరీక్షితుమనాద్రుతం
భిక్షురూపేణ చాగత్య రుదంతం వీక్ష్య రాఘవం
నినింద నారదమునిం స్తావకో ఽనృతవానితి ॥ ౩-౪

భిక్షురూపం దశాస్యం తం జ్ఞాత్వా రామస్తదాపునః
స్వమాయయా మోహయితు అరుదత్ప్రాకృతో యథా ॥ ౫

తాదృశం బాలకం రామం మత్వా సామాన్యబాలకం
దశాననోఽథ గతవాన్ లంకాం మాయావిమోహితః ॥ ౬-౭

రామరూపేణ భగవానవతీర్ణస్సతాం ముదే
ధర్మసంస్థాపనాయేతి మునయో ద్రష్టుమాగతాః
దృష్ట్వా తదద్భుతంరూపం గాయన్తస్స్వాశ్రమంయయుః ౭-౮

నరభావం దశాస్యస్య స్వపిత్రోస్సుత భావనాం
మునీనాం దివ్యరూపం చ దర్శయన్ రాఘవోఽప్యభూత్ ॥ ౯

త్రయోదశసర్గ ప్రారంభము.

౧ శ్రీరామచంద్రమూర్తి జననానంతరము నారదుడు లంకాపురికేగి రావణునిఁజూచి యతనిచే సన్మానింపఁబడి విశేషములేమియని యడుగఁబడి వాని సంతసముకై కొన్ని విశేషములనుజెప్ప నారంభించెను.

౨ ఓ రావణుడా! శ్రీహరి నిన్ను జంపుటకు రఘువంశమున దశరథునకుఁ గౌసల్యయందు రామునను పేరుతో జన్మించెను. కాన నీవు జాగ్రతగా నుండుమనియెను. ఇవ్విధముగ నారదుడు రావణునితో జెప్పి దేవలోకమున కేగెను.

౩-౪ అనంతరము రావణుడు శ్రీరామునిఁ బరీక్షించుటకు వెంటనే భిక్షురూపముతో దశరథుని గృహమునకువచ్చి తన్నుజూచి యేడ్చుచున్న యాశిశురూపుడగు రామునిఁజూచి నారదమహర్షి మూలకముగ వ్యర్థముగవచ్చితినని యనుకొనుచు స్తోత్రపాఠకుడనియు అనృతవాదియనియు నారదుని నిందించెను.

౫ (వాస్తవికమేమనగా) బాలుడగురాముడు భిక్షురూపముతో వచ్చిన వానిని, రావణుడని తెలిసికొని తనమాయచే వానిని మోహింపఁజేయుటకు సామాన్యశిశువువలె నేడ్చుచుండెను.

౬-౭ ఆవ్విధముగ నేడ్చుచున్న బాలకుడగు రాముని సామాన్యబాలకునిగఁ దలచి మాయామోహితుడై తన లంకాపట్టణమునకేగెను.

౮-౯ భగవంతుడగు శ్రీహరి శిష్టరక్షణమునకై ధర్మస్థాపనమునకై రామరూపముగ నవతరించెనని మునులు తెలిసికొని రామదేవునిఁజూచుటకువచ్చి రాముఁడనుగ్రహించి దివ్యమంగళవిగ్రహరూపమును జూచి రాముని గుణములను గానయాడుచు బ్రహ్మానందమునొందిరి తమ యాశ్రమములకేగిరి.

౧౦ రామచంద్రమూర్తి తనదర్శనమునకువచ్చిన మహర్షులకుఁ దనదివ్యరూపమునుజూపి యానందింపఁజేయుచుఁ దనమాతాపితరులకుఁ బుత్త్రభావము సేయుచు రావణుడు పరీక్షార్థమై వచ్చినపుడు సామాన్యమానవ శిశురూపముఁ జూపుచుండెను.

పురస్త్రియ స్సమాగత్య దృష్ట్వా రామం మనోహరం
శ్లాఘయంత్యోగతాః కాశ్చిత్కల్యాణియతింముహుః ౧౦

శాయయిత్వా చ డోలాయాం లాలయిత్వా చ కాశ్చన
రామంశిశుంహ స్తతాస్తై ర్మోదమానాయయుః స్త్రియః ౧౧

సర్వదా జలసంస్థం స్వం దేవ మంతః పురస్త్రియః
జలేన స్నాపయంతీశ్చ శ్రమం దృష్ట్వా జహాస సః॥ ౧౨

రామః క్రీడ న్మాతు రంకం గత్వా స్తన్యం పిబం స్తదా
ఊం, శబ్దేనచ భ్రాతౄణాం స్తన్యం దేహీత్యబోధయత్ ౧౩

మకర్యా వశగో భూత్వాఽవాఽవే తి రుదితం గజం
పురా రరక్ష యో దేవోఽద్యాఽవాఽవేతి రురోదసః॥ ౧౪

స్తన్యపానస్య కాలేఽపి సాపత్న్య మాతృమందిరం
నయేతి సంజ్ఞాం కృత్వా నైకురోదాఽజసుతాత్మజః॥ ౧౫

ఆశ్చర్యరామాయణే బాలకాండే త్రయోదశస్సర్గ
స్సమాప్తః.

చతుర్దశసర్గ ప్రారంభము.

౧౦-౧౧ పురస్త్రీలు కొందఱు వచ్చి లోకాభిరాముడగు రామునిఁజూచి యానందించి కౌసల్యాదేవియొక్క పూర్వపుణ్యమును కొనియాడుచు వెళ్ళుచుండిరి. మఱికొందఱు స్త్రీలు వచ్చి రాముని నుయ్యెలలోఁబరుండఁబెట్టి కరతాళధ్వనులుచేసి యాడించి సంతోషించుచు వెళ్ళుచుండిరి.

౧౨ ఎల్లప్పుడును జలమున శయనించెడిదేవుడగు తన్నుఁ నంతఃపుర స్త్రీలు జలముచే స్నానము చేయించుచుండగా వారిశ్రమనుజూచి యాశిశురూపముతోనున్న రాముడు నగుచుండెను.

౧౩ రాముడు విలాసముగ పాదుకొనుచు తిరిగి తల్లియొక్క తొడమీదఁ గూర్చుండి స్తన్యపానమును చేయుచు, తనసోదరులకుఁగూడ స్తన్యమునీయుమని ఊ, ఊ, యని సంజ్ఞ జేయుచుండెను.

౧౪ పూర్వము మొసలిచేఁబట్టుకొనఁబడి కావు కావుమని రోదనముఁ జేసిన గజేంద్రుని నే దేవుడు రక్షించెనో, యా దేవుడగు రాముడు కావు కావుమని యేడ్చుచుండెను.

౧౫ శిశురూపుడగు రాముడు స్తన్యపానముఁజేయు కాలమునను సవతితల్లి యింటికిఁ దీసికొని వెళ్ళుమని సంజ్ఞచేసి యేడ్చుచుండెను.

ఆశ్చర్యరామాయణమున బాలకాండమున, పదమూడవసర్గము.

సమాప్తమయ్యెను.

చతుర్దశసర్గప్రారంభః.

* కాకో నామ్నా భుశుండస్తు కదాచిచ్చాఽజగామ సః
రామభక్తాగ్రణి రేత్య రాముం తం సందదర్శ హ॥ ౧

రామం శష్కులిహస్తం తం ఖాదంతం చ పునః పునః
తం దృష్ట్వా బాలకం కాక ఇతి సందిగ్ధమానసః
కథమేష పరం బ్రహ్మ వేదేన పరిగీయతే॥ ౨

ఇతి సందిహ్య మనసా రామహస్తాచ్చ శష్కులీం
ఆకృష్య రథసోడ్డీనో రామో మాం కిం కరిష్యతి॥ ౩

సర్వాత్మా రామచంద్రోఽపి తస్య విజ్ఞాయ మానసం
యత్ర యత్ర భుశుండోఽపి తత్ర తత్ర ంఘూర్వ్యాహుః ౪

రామం నిశామ్య కాకోఽపి శమనస్య గృహం గతః
అంతకో రామచంద్రస్య పురతో భాతి దండభృత్॥ ౫

---

* కాకభుశుండో నామ పురా కశ్చన మహర్షిః మాహాత్మ్యాంతరేణ కస్యచిన్మహర్షేశ్శాపాత్ కాకోఽభవత్ తదాపి రామభక్తాగ్రణీరనేకకల్పేభ్యస్తిష్ఠతీత్యనేకరామావతారపరదృశ్వేతి చ వాసిష్ఠరామాయణే దరీదృశ్యతే.

చతుర్దశసర్గ ప్రారంభము.

* ౧ రామభక్తాగ్రేసరుడగు కాకభుశుండుడు రామచంద్రునిఁజూచుటకు వచ్చి రాముని సందర్శించెను.

౨-౩ బాలుడగు రాముడప్పుడెట్లుండెననగా చక్కిలము నోటిలోపెట్టుకొని తినుచుండెను. చక్కిలముగు దినుచుండిన యా రామునిఁ గాకభుశుండుడు చూచి యితడెట్లు వేదవేద్యుడగు పరబ్రహ్మమగునని సందేహము కలిగి, యీరాముడు నన్నేమిచేయునో చూచెదనని వానిచేతిలోని చక్కిలమును లాగుకొని పైకెగిరి పారిపోవుచుండెను.

౪ సర్వాంతర్యామియగు, రామచంద్రుడును కాకభుశుండుని మానసమును దెలిసుకొని, కాకభుశుండుడు పారిపోవుచుండగాఁ దానును వెంబడించి యదలించుచుండెను.

౫ కాకభుశుండుడును తన్ను వెంబడించుచు వచ్చుచున్న రామునిఁజూచి భయపడి యమునిగృహమున కేగెను. అచ్చటను రామచంద్రమూర్తి సింహాసనమునందుండెను. యముడా రామునిముందు దండధరుడై నిల్వబడియుండెను.

---

౧ * కాకభుశుండుడు పూర్వమొక మహర్షియై యుండెను కాని "కారణాంతరముచే మఱియొక మహర్షిచే కాకియగునట్లు" శపింపబడెను. ఆకారణమువలన కాకిరూపముతోనుండెను. అట్లయ్యును రామభక్తిగలవాడును అనేక కల్పములనుండి యున్నవాఁడును, అనేక రామావతారములను జూచినవాడని వాసిష్ఠరామాయణమునఁ జెప్పబడినది.

శూలినో నగరం గత్వా రామం దృష్ట్వాఽతి వేగతః
ఉత్పపాత తత శ్చోర్ధ్వం స్వర్గలోకాయ వాయసః॥
తత్రాఽపి చా గ్రేహి గచ్ఛంతం బాలకం సందదర్శ సః॥
సత్యలోకం మనశ్చక్రే గంతుం కాకో భుశుండకః
తత్ర గత్వా శిశుం రామ మజపార్శ్వే దదర్శ సః ౬-౭-౮

స్వయం తు పర్వతాకారో దీర్ఘతుండో భయానకః
తదా రామో మహాతేజాః తార్క్ష్యం సస్మార వాహనం॥ ౯

స్మరణా ద్రామదేవస్య సంప్రాప్తో వినతాసుతః
ఖగాధిపం సమారుహ్య రామో ధావతి వాయసం॥ ౧౦

గరుడేన పునః కాకః పాతితః పృథివీతలే
భుశుండోఽపి భయావిష్ట స్తోత్రం సముపచక్రమే॥ ౧౧

నమ ఆద్యాయ బీజాయ శుద్ధాయ పురుషాయ తే
దర్శనార్థం మహిమ్న స్తే శప్తుం ల్యాకర్షణం కృతం॥ ౧౨

అహో భాగ్యం హి మే భూరి పాదస్పర్శో హి తే కిల
ముచ్యతాం ముచ్యతాం రామ దీనోఽహం కరుణానిధే
ఇతి విజ్ఞాపితో రామః భుశుండం ముముచే ప్రభుః॥ ౧౩-౧౪-౧౫

ఆశ్చర్యరామాయణే చతుర్దశస్సర్గ స్సమాప్తః

౬-౭-౮ అక్కడనుండి కాకభుశుండుడు కైలాగమునకు వెళ్ళుచుండగా నచ్చటను రాముడుండెను. అక్కడనుండి పైభాగమున స్వర్గమున కేగెను అచ్చటను తనకు ముందుభాగమున నడుచుచున్న రామునిఁ జూచి దిగ్భ్రమమునుజెంది సత్యలోకమునకు వెళ్ళగా నాలోకమునందు బ్రహ్మదేవుని పార్శ్వమున రాముడు కన్పడెను.

౯ అప్పుడు కాకభుశుండుడు పర్వతాకారము నధరించి పొడుగైన ముక్కు గలిగి భయంకరాకారుడై పరుగిడుచుండగా మహాతేజస్సు గల రాముడును తనవాహనమగు గరుడుని స్మరించెను.

౧౦ గరుడుడు రామనిస్మరణమాత్రముచేత రాగా, గరుడునెక్కి రాముడు కాకభుశుండుని వెంబడించెను. గరుడుడు కాకభుశుండునిఁ దన పాదములతోఁ దన్నపడవేయగా కాకభుశుండు డప్పుడు భయము నంది రామచంద్రుని స్తోత్రముచేసెను.

౧౧ ఓరామచంద్రప్రభూ! నీవు సమస్తజగత్కారణ భూతుండవనియు, పరమపురుషుడవనియు, లోకముల కాదిభూతుడవనియు, నిష్కలంకుడవనియు, నెఱిఁగిని- ఇట్టినీకు నమస్కారము. నీమహిమను జూడ గలందులకు నీచేతిలోనిచక్రములను నేను లాగుకొని పరుగిడితిని.

౧౨-౧౩౪ ఓహో! నీపాదస్పర్శము నాకయ్యెను - ఏమి నాభాగ్యము. రామప్రభో! నేను దీనుడను నీవు కరుణానిధివి, నాతప్పును మన్నించి నన్ను విడిచిపెట్టుము- విడిచిపెట్టుము, అని కాకభుశుండుడు తన్ను బ్రార్థింపగా రాముడు కరుణించి తనభక్తుడగు కాకభుశుండుని విడిచెను.

ఆశ్చర్యరామాయణమున బాలకాండమునఁ బూర్వభాగమున పదునాల్గవసర్గము ముగిసెను.

పంచదశసర్గప్రారంభః

రాజా దశరథో రామం శ్యామసుందరవిగ్రహం
పాదయో స్స్వర్ణకటకం దధానం మణినూపురం॥ ౧
కంఠాభరణసంయుక్తం ముక్తాహారవిరాజితం
కరయో ర్వలయద్వంద్వం దధానం చాఽంగదే భుజే॥ ౨
తథా వ్యాఘ్రనఖం చోరఃస్థలేస్వర్ణపరిష్కృతం
గజముక్తాం చ నాసాయాం కర్ణయోః కుండలే శుభే॥ ౩
అలకైరావృతముఖంబిందునా చాఽంజనేన చ
ఈదృశంబాలకం చాఽంకే నివేశాఽనందవాం స్థితః॥ ౪
ఏతస్మి న్నంతరే దేవగంధర్వాస్తు సమాగతాః
స్త్రియోదశరథస్యాఽపి స్వస్వపుత్త్రి సమన్వితాః
తేన గానం కారయిత్వా ముముచు స్సకలా స్తదా॥ ౫
కించిత్కాలం తు గంధర్వః గానం కృత్వాదివం పునః
గంతుకామోఽభవత్తే చ బాలకా రురుదు ర్మహుః॥ ౬
తదా తం కైకయీ క్రుద్ధా వాక్య మేత దువాచ సా
బాలకా న్మోహయిత్వా నః కుత్ర యాస్యసికైతవ॥
ఇంద్రోఽస్మాకంగృహే గాతుం త్వాం విషేన్యతినోకదా।
తథాకుర్యా ద్యది మదా త్వీడితోఽథః పతిష్యతి॥
అథ సాబాణ మానీయ ప్రక్షిప్య నృపతేఃపురః
బాణే పత్రం సమావేష్ట్యచేం లోకం చ ప్రేమయా॥
గంధర్వోఽత్ర యథా తిష్ఠేత్తథా కుర్యాచ్ఛవృత్రహా॥

౭-౮-౯-౧౦

పంచదశసర్గ ప్రారంభము.

౧-౨-౩-౪-పాదములయందు బంగారపు కడియములును, మణులగజ్జెలును, కంఠమునందు ముత్యాలహారములు చేతులయందు కంకణములు, బాహువులయందు బుజబందులు, వక్షస్థలమునందు బంగారపు పులిగోరు, ముక్కున మంచిశుద్ధముత్యము, కర్ణములయందుఁ గుండలములు, ముఖమున ముంగురులు, కస్తూరీతిలకము ను ఈ మొదలగు నాభరణములచే నొప్పుచు దివ్యమంగళవిగ్రహము గలిగియున్న రాముని దన తొడమీఁద గూర్చుండబెట్టుకొని యొకదినమున దశరథుడు సంతోషముతో నుండెను.

౫ ఆట్టిసమయమున నింద్రలోకమున గానముచేయు నొకగంధర్వుడు దశరథునిగృహమునకురాగా దశరథపత్నులు మువ్వురును తమపుత్రులతో గూడినవారలై యాదేవగంధర్వునిచే సంగీతమును బాడించి యందఱును సంతోషించిరి.

౬ అనంతరము దేవగంధర్వుడు కొంతకాలము సంగీతమును బాడి వెళ్ళబోవగా, బాలురు, సంగీతమును చాలించిన కారణముచే నేడ్వ నారంభించిరి.

౭-౮-౯-౧౦ అప్పుడు కైకేయి కోపించినదై దేవగంధర్వునితో నిట్లు పలికెను; ఓధూర్తుఁడా! మాపిల్లలను నీసంగీతముచే మోహింపజేసి, యెచ్చటకు వెళ్ళెదవు? మాప్రభువగు దేవేంద్రుడైనను మాగృహమునందు నీవు గానముచేయుటకు యెప్పుడును నడ్డుపెట్టడు. ఒకవేళ మదముచే నతఁడు నిషేధించినచో నధఃపతితుఁడు కాఁగలడని దేవగంధర్వునితో కైకేయి చెప్పి యనంతరము ధనుర్బాణములను దెచ్చి దశరథునిముందుంచిఁ యోనాథా! దేవేంద్రుడీగంధర్వునిచటనుండు నట్లు చేయవలసినదిగా నొకయుత్తరమునువ్రాసి, బాణమునకుఁ గట్టి యింద్రుని సమీపమునకుఁ బంపుము (ఈవిధముగ కైకేయి దశరథునితో జెప్పెను.)

వాక్యం రాజ్ఞ్యా స్సమాశ్రుత్య తథా చక్రే చ తద్వశః
శత్రుఘ్నస్యచ పపాతాఽగ్రే సుగాణాంపశ్యతాం చ సః
బాణాక్షరం విలోక్యాఽశు దూత మప్రేషయ చ్చ సః॥ ౧౧౫

అయోధ్యా మాగతో రాజ్ఞా ప్రాహ దూతో శచీపతేః ౧౨

సర్వే త్వదీయాగంధర్వా దేవా శ్చాఽపి మహాప్రభో
యదవాఽజ్ఞా భవే ద్రాజన్ ద్వారపాలా భవేమహి
ఇతి త్వయా వదే త్యస్య ప్రేషయామాస మాం పునః॥ ౧౩౪

ఇత్యుక్త్వా దేవదూతోఽపి దివం గత్వాఽవదచ్చ తం
బాలకా న్లాలయ న్నాస్తే గంధర్వస్తు తదాజ్ఞయా॥ ౧౪౫

అథ క్రీడంతి తే సర్వే మాతృభిః పరిరక్షితాః
శ్రీరామో బాలరూపేణ భ్రాతృభి స్సహ సుందరః
జానుభ్యాం సహ పాణిభ్యాం ప్రాంగణే విచచార హ॥౧౫-౧౬

రత్నస్తంభేషు మత్వా స్వం ద్వితీయం ప్రతిబింబితం
తస్యాఽననే స్వం సంయోజ్య చోచ్చైః కూజతి రాఘవః॥౧౭

జలపాత్రే రాఘవ స్తు చంద్రబింబం విలోక్యసః
గ్రహణే తస్య హస్తం తు జలే చ కురుతే ప్రభుః॥ ౧౮

౧౧½ దశరథుడు కైకేయియొక్క వాక్యమును విని యావిధముగ పత్రికను వ్రాసి బాణమునకగట్టి యాబాణమును విడువగా నాబాణముపోయి యింద్రునిసమీపమున దేవతలు చూచుచుండగఁ బడెను ఇంద్రుడును బాణమునకుఁగట్టబడిన పత్రికలోని సమాచారముకుజూచి వెంటనే దూతను దశరథుని సమీపమునకుఁబంపెను.

౧౨-౧౩½ దేవేంద్రునిదూతయును శీఘ్రముగ నయోధ్యకువచ్చి దశరథునితో దేవేంద్రుని వాక్యములను జెప్పెను. ఓ రాజా ! దేవతలు గంధర్వులు మేమందఱము నీ పరిచారకులము; నీ యాజ్ఞయైనచో ద్వారపాలకులగనూడ నుండెదమనియు దేవగంధర్వుని నిచ్చుటనే యుంచుకొనుమనియు మాదేవేంద్రుడు మీతో జెప్పుమని నన్నుబంపెను. (అని దేవదూత దశరథునితోఁజెప్పెను)

౧౪½ ఇవ్విధముగ దేవదూత దశరథునితో జెప్పి స్వర్గమునకు వెళ్ళి యావృత్తాంతమును దేవేంద్రునితోఁజెప్పెను. ఇంద్రునియాజ్ఞానుసారము దేవగంధర్వుఁడును గానముచేయుచు బాలకులనుసంతోషపెట్టుచు దశరథుని గృహమునందే యుండెను.

౧౫-౧౬ అనంతరము బాలురందఱు తమతల్లులచే రక్షింపఁబడుచు పెరుగుచుండిరి. సుందరుడైన శ్రీరాముడు బాల్యరూపముతోఁదన సోదరులతోఁగూడ మోకాళ్ళతో ప్రాకుచుఁ జేతులతో దేకుచు ముంగిలియందు విహరించుచుండెను.

౧౭ రాముడు రత్నవికారమైన స్తంభములయందుఁ దన ప్రతిబింబమును జూచి యాప్రతిబింబమునందు ముఖమునుంచి బిగ్గరగా కేకవేయుచుండెను.

౧౮ శ్రీరాముడు జలపాత్రయందుఁ బ్రతిఫలించిన చంద్రబింబమును జూచి దానినిఁబట్టుకొనుటకుఁ దనహస్తమును నీటిలో బెట్టుచుండెను.

పంజరస్థం శుకం దృష్ట్వా కురుతే తత్ర తర్జనీం
సారికా యత్ర రణతి కర్ణం దత్వాశ్రుణోతి సః॥ ౧౯

రామచంద్రం తు కౌసల్యా చాలనం శిక్షతే ముహుః
రామస్య దక్షిణం బాహుం పాణినా గృహ్యాభామినీ॥ ౨౦

మాతృపాణిం సమాలంబ్యమందంమందంచ చాలనః॥ ౨౦౺

కౌసల్యా తస్య రామస్య దంతపంక్తిం నిరీక్ష్య సా
కుందముక్తాసమాకారాంజిహ్వాం బంధూకసన్నిభాం॥ ౨౧౺

ఓష్ఠం సిందూరసంకాశం కపోలౌ చేంద్రనీలభౌ
తిలకం మృగనాభస్య ముఖే వీక్ష్య ముమోద సా॥ ౨౨౺

లక్ష్మణో రామచంద్రేణ శత్రుఘ్నో భరతేన చ
ద్వంద్వీభూయ చరంతౌ తౌ పాయసాంశానుసారతః॥ ౨౩౺

ఇంద్రనీలనిభో రామః చిక్రీడే బాలకైస్సహ
కందుకం చ కరే గృహ్య వీథీం వీథీం చ సంచరన్
ఉచ్చాల్య కందుకం ప్రోచ్చైః బిభర్తిస్మ స్వపాణినా
దూరేఃక్షిప్య వేగేన పతంతం ధావతి ద్రుతం
గృహీత్వా కందుకం వేగాత్ శీఘ్రం రామాయచార్పయన్
కోలాహలం తు బాలానాం శ్రుణ్వంతి జనతా స్తదా
౨౪-౨౫-౨౬౺

క్రీడిత్వా నగరేబాలాః పునరాయాన్తి బాలకాః
తదా బాలాశ్చ తే సర్వే ప్రాతరుత్థాయ వై పునః
రామస్యనికటే సర్వే సమాయాంతి స్మ నిత్యశః॥ ౨౭-౨౮

౧౯ పంజరములోనున్న చిలుకనుజూచి రాముఁడు పంజరములోఁ దన వ్రేలినిఁ బెట్టుచుండెను. గోరింక మధురముగ ధ్వనిచేయఁగాఁ జెవి నుంచి రాముఁడు వినుచుండెను.

౨౦ కౌసల్య, రాముని కుడిచేతినిఁ దనహస్తముచే గ్రహించి నడకను మాటిమాటికి నేర్పుచుండెను.

౨౦½ రాముఁడును తనతల్లిచేతి నాధారముగాఁ జేసికొని మెల్లమెల్లగ నడచుచుండెను.

౨౧-౨౨½ మల్లెమొగ్గలవలెను ముత్తెములవలెను నొప్పుచున్న రాముని దంతపంక్తిని, బంధూకపుష్పములవలె నెఱ్ఱగానున్న రాముని నాలుకను, గంగసిందూరముతో సమానముగానున్న పెదవిని, ఇంద్రనీలముతో సమానమైన కాంతి గలిగియున్న చెక్కిళ్ళను, రాముని మోమునందలి కస్తూరీతిలకమును కౌసల్య చూచి యానందము నొందుచుండెను.

౨౩½ లక్ష్మణుఁడు రామునితోడను శత్రుఘ్నుఁడు భరతునితోడను పా[illegible] సాంశాను. సారముగ జంటలుగా సంచరించుచుండిరి

౨౪-౨౫-౨౬½ ఇంద్రనీలమణితో సమానమైన యాకారముగల రామచంద్రమూర్తి, బాలురతోఁగూడ నాడుకొనుచుండెను. బంతినిఁ దన చేతితోఁ బట్టుకొని ప్రతివీధిని సంచరించుచు బంతిని నొకప్పుడు పైకియెగవేసి తన చేతితో దానినిఁ బట్టుకొనుచు నొకప్పుడు బంతిని దూరముగా విసరి క్రిందపడుచున్న బంతినిఁ బట్టుకొనుటకుఁ దాను గూడ వేగముగఁ బరుగిడుచుండెను. మఱియుఁ రామునిచే నెగవేయబడిన బంతిని బాలురు పట్టుకొనివచ్చి రామునికిచ్చుచుండిరి. ఈబాలురకోలాహలమును పురవాసులు వినుచు నానందించుచుండిరి.

౨౭-౨౮ ఈప్రకారముగఁ బ్రతిదినమున, రాముఁడు మొదలగు బాలురు ఇతరబాలురతోఁగూడ నాడుకొనుటకు వెళ్ళి తిరిగివచ్చుచుండిరి. ఇతరబాలురందఱును ప్రాతఃకాలముననే లేచి రామునిసమీపమునకు వచ్చుచుండిరి. (ఇవ్విధముగ బాలక్రీడలలో రామాదులుండిరి

ఉపనీతావసిష్ఠేన గురోరాశ్రమవాసినః
అవిప్లుతబ్రహ్మచర్యాశ్చత్వారో రాఘవాదయః
* చతుర్దశసు విద్యాసు కుశలాశ్శీఘ్రకాలతః
స్నాతకవ్రతకర్మాఽపితే సర్వే చక్రు రంజసా॥ ౨౯-౩౦

ఇత్యాశ్చర్యరామాయణే బాలకాండే పూర్వభాగే
పంచదశసర్గ స్సమాప్తః

శ్లో॥ మంగళం కోసలేంద్రాయ మహనీయగుణాత్మనే। చక్రవర్తితనూజాయ సార్వభౌమాయ మంగళం॥

శ్రీదణపతనకృతాం సన్మంగళానిభవంతు.

శ్రీరామచంద్ర చరణకమల సేవాతత్పరేణ విశ్వామిత్ర గోత్రజేన రామాయణ తీర్థేత్యాది బిరుదాంకితేన లక్ష్మణసూరిల వేంకట కృష్ణశాస్త్రిణా సంగ్రథితే ఆశ్చర్యరామాయణే బాలకాండే ప్రథమభాగ స్సమాప్తః.

శ్రీ రా మా ర్ప ణ మ స్తు.

---

* చతుర్దశ విద్యాస్వరూపమాహ మనుః- పురాణన్యాయ మీమాంసా ధర్మశాస్త్రాంగమిశ్రితాః। వేదాఃస్థానాని విద్యానాం। ధర్మస్యచచతుర్దశ॥ ఆయుర్వేదంధనుర్వేదంగాంధర్వం చాఽర్థశాస్త్రం।మిళిత్వాష్టాదశాఽభూవ న్విద్యా ఇతివదంతి చ॥ ఉపపురాణాని పురాణేష్వంతర్గతాః, పూర్వమీమాంసా, మీమాంసాంతర్గతా వేదాంతశాస్త్రం మహాభారతరామాయణాదికం సాంఖ్యపాతంజలాదికంచ భిన్నమార్గకత్వాత్ పురుషార్థసాధకత్వాద్ధర్మశాస్త్రేష్వంతర్భావ ఇతిజ్ఞేయః.

* ౨౯-౩౦౪ అనంతరము రాముడు మొదలగు బాలురు క్రమముగా వృద్ధి నొందిరి. పిమ్మట వసిష్ఠునిచే నుపనయనములు చేయింపఁబడినవారలై గురుకులవాసముచేసి బ్రహ్మచర్యమును యథావిధిగ జరుపుచుఁ బదునాలుగువిద్యలయందుఁ గొలదికాలములోనే పాండిత్యమును సంపాదించి స్నాతకవ్రతమును (అనగా విద్యాసమాప్తివ్రతమును) జేసికొని గృహమునకు వచ్చిరి.

ఆశ్చర్యరామాయణమున బాలకాండమున పూర్వభాగమున
పదునైదవసర్గ ముగిసెను.

మొదటి భాగము—సంపూర్ణము.

పదునాలుగువిద్యల స్వరూపమును మనువు వివరించియుండెను. పురాణములు, న్యాయశాస్త్రము, మీమాంసాశాస్త్రము, ధర్మశాస్త్రము వేదములు (4) వేదాంగములు (6) మొత్తముపదునాలుగు విద్యలని చెప్పబడినవి. ఆయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, గాంధర్వము అర్థశాస్త్రము, కలిసి పదునెనిమిది విద్యలని చెప్పబడెను. ఇతరములైనవి వీనిలోనే యంతర్భూతములు (ఎట్లన) ఉపపురాణములు పురాణములలోను, పూర్వమీమాంస, మీమాంసాశాస్త్రములోను, మహాభారతము రామాయణము సాంఖ్యము పాతంజలి మొదలగున వన్నియు వేర్వేఱు మార్గములతో పురుషార్థసాధకములై నందున ధర్మశాస్త్రాంతర్గములని యెఱుగనగు.